**Вінницька філія Центру дослідження історії Поділля
Інституту історії України НАН України
при Кам'янець-Подільському національному
університеті ім. Івана Огієнка**

**Вінницька обласна організація Національної спілки
краєзнавців України**

Анатолій Нагребецький

КОНАТКІВЦІ —
єдине село на планеті

***Керівник проекту
БЕРЕЩУК Віктор Онуфрійович***

**Вінниця
2016 р.**

ББК 63.3 (4УКР–4ВІН) 62.08
УДК 94 (477.44)
Н 61

Книгу видано за сприяння та фінансування уродженця села Конатківці Берещука Віктора Онуфрійовича

А. Н. Нагребецький.
Конатківці – єдине село на планеті. – Вінниця: ТОВ «Меркьюрі-Поділля», 2016. – 496 с.

Рецензенти: С.Д.Гальчак, доктор історичних наук, член-кореспондент Української академії історичних наук, голова правління Вінницької обласної організації Національної спілки краєзнавців України, заслужений працівник культури України, Почесний краєзнавець України.
Н.М.Антох, методист Київської дитячої академії мистецтв.

Одна Батьківщина,
і двох не буває,
Місця де родилися,
завжди святі!..

Книга ця про чудове мальовниче село, що між Шаргородом і Лучинцем, про людей, про давнє і теперішнє минуле, про нелегкі роки, які пережило воно за своє надто довге існування, про його історію.

В книзі органічно поєднані історичні, статистичні, архівні та авторські джерела з використанням матеріалів із сімейних архівів старожилів села.

Книга цікава та корисна тим, у кого це село записане в паспорті як місце народження чи проживання. Усім тим, для кого ця земля є своєю, рідною: і тим, хто працює на ній щодня, і тим, хто мандрує світами у пошуках кращої долі, але кого пов'язують із селом батьківська хата, рідні могили, школа та теплі спогади дитинства. Тож запрошуємо до древніх Конатковець.

ISBN 978-617-530-053-4

© Нагребецький А. Н., 2016
© ТОВ «Меркьюрі-Поділля., 2016

Ця книга – данина моєї поваги до своєї малої Батьківщини, до свого роду, до всіх моїх земляків, друзів, родичів, знайомих і добрих душею конатківських селян.

Віктор БЕРЕЩУК

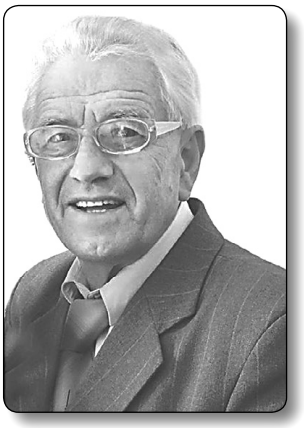

Життя наше, здається, налагоджується, але ми, на жаль, не поспішаємо зберігати те, що залишили нам наші дідусі, бабусі, прадідусі та прабабусі. Ми впевнено крокуємо до Європи і з великою радістю сприймаємо усе закордонне, швидко забуваючи про своє, хоча ніяк не можемо зрозуміти, що ми повинні зберігати той великий скарб, дарований предками, ту неперевершену національну українську культуру, яка не має аналогів у світі.

Ми повинні отямитись і почати піклуватись про своє, щоб було що залишити нащадкам.

Анатолій НАГРЕБЕЦЬКИЙ

Розділ І

Минувшина Конатківських земель

Сьогодні матеріалів про історію Конатковець накопичилось чимало. Однак вони неоднаково повно висвітлюють різні історичні відрізки часу та події. Так, наприклад, у 26-томній «Історії міст і сіл Української РСР» книзі «Вінницька область» інформація про Конатківці подана на рівні енциклопедичної довідки про те, що село входило до складу Івашківської сільської ради. І все.

З інших історичних джерел дізнаємось, що село вперше згадується у далекому XV столітті й носило назву «Кунатовці». Свою назву село одержало, як і багато інших подільських сіл, від прізвища його власника. За архівними даними землями, де знаходиться й понині село, володів рід місцевих шляхтичів Кунатовських. Такої назви населеного пункту на всій землі не зустрічається.

На цих землях, як і на усьому Поділлі, люди почали заселятися ще в добу раннього палеоліту близько 300 тис. років тому. Археологічні карти засвідчують, що Південно-Західне Поділля було одним із регіонів найдавніших поселень людини, до яких відносяться і землі Шаргородщини. На наших землях археологи в свій час виявили багато археологічних пам'яток – курганів, городищ. А окремі археологи-любителі знаходять й тепер численні скарби та деякі старовинні предмети. Місцеві краєзнавці та любителі історії до недавна знаходили в зоні села Конатківці молоти, сокири, різні різці з каменю та ін. Тому вчені й звуть тих людей людьми

кам'яного віку. В цій же зоні, біля сусіднього села Лозова виднiються три кургани. Один з них знаходиться по дорозі в наше село Конатківці. Інший – по дорозі в с.Березівку, а третій – по дорозі в м. Могилів.

Археологи-дослідники виявили на наших землях поселення трипільської культури. Так, невідоме трипільське поселення виявив С.О.Гусев під час археологічних розвідок 1999 року поблизу села Конатківці, в урочищі Поляна. Стародавнє селище займало частину великого мисоподібного пагорба на вододілі річок Лозова та Дерло (ліві притоки Дністра). Уздовж східного краю на орній поверхні виявлено залишки 10-ти глинобитних будівель, а також кераміку, кремінь та інший археологічний матеріал, що потрапляв дослідникам на площі близько 15 га.

Розвідковий шурф, закладений на одному з майданчиків, містив три шари глиняної обмазки, що відповідали певним архітектурним деталям трипільського житла. Також у шурфі виявлено чимало фрагментів кераміки від столового та кухонного посуду. За типами форм у групі столового посуду виділяються грушоподібні посудини із зрізаними вінцями, амфори з невеликими вінцями та ручками, бомбоподібні кубки, сфероконічні миски, шоломоподібні і ступкоподібні покришки з плоским верхом. Цей посуд прикрашався заглибленим та розписним декором. Лише на кількох фрагментах збереглися канельовані візерунки.

Заглиблений орнамент нанесено, як правило, на тулуби великих і середнього розміру грушоподібних посудин у вигляді широких смуг з 2 – 3-х борозенок, що утворювали спіральні та S-подібні закрути. На посудинах меншого розміру та на ступкоподібних покришках поля між заглибленими смугами додатково прикрашалися 1-2-ма рядами неглибоких ямок, заповнених білою пастою. Великі конічні миски оздоблювалися ланцюжками вдавлень косою паличкою по зрізу вінець та під ними з інтервалом 1-2 см. Звичайно, розписний орнамент зберігся дуже погано. Вдалося лише встановити використання чорної, червоної та білої фарб на амфорах і бомбоподібних кубках.

Кухонний посуд з Конатківського поселення виготовлявся з погано вимішаної глини, до якої додавали у великій кількості пісок та жорству. З цієї суміші виліплювалися широкогорлі горщики, вінця яких оздоблювалися заглибленими у вигляді насічок та невеличких «перлин», а плічка – розчосами та фестонами. Біля дна посудини мали невеликий пружок. Посередній випал надавав кухонній кераміці сірого кольору.

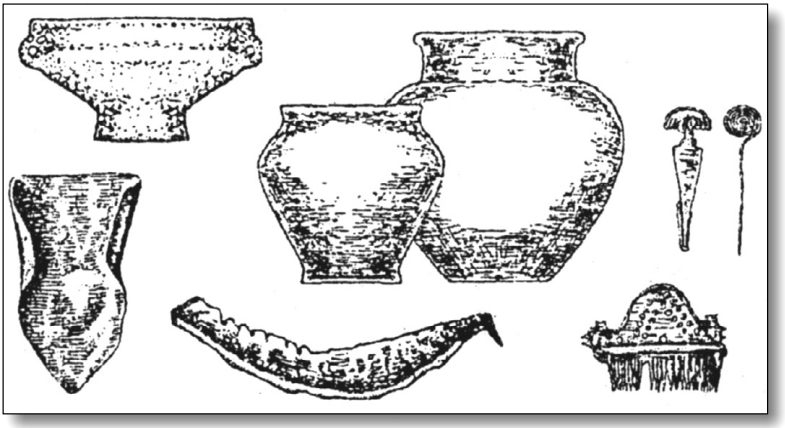

Знаряддя праці та предмети вжитку слов'ян

У ході обстеження конатківського поселення зібрано досить велику колекцію (близько 70-ти екземплярів) крем'яних виробів з блакитно-сірої кварцитоподібної та дрібно-плямистої чорного кольору сировини сеноманських відкладів середньодністровського каньйону. Типологічно у конатківському крем'яному наборі виділяються ножеподібні пластинки трапецієподібної в перетині форми, скребки на відщепах та на пластинах, сокироподібні знаряддя, наконечник до стріл, нуклеуси (загострена кам'яна палиця) і чимало сколів (тип зубила).

Як показав аналіз крем'яних знахідок, майже половина з них складають відходи виробництва. Самі ж знаряддя праці у своїй більшості характеризуються неохайністю виготовлення та примітивністю форм. Їхні робочі краї, як правило, утворилися внаслідок загостреного сколу, а не шляхом спеціального ретушування. Лише

на деяких знаряддях недбало застосовано лускову ретуш. Усе це дозволяє говорити про більш ніж достатню забезпеченість сировиною з відкритих родовищ Подністров'я, що дозволяла використовувати для трудової потреби в якості знарядь природні сколи на зібраному на поверхні кремені або випадково розщеплені крем'яні желваки, не докладаючи надмірних зусиль для виготовлення поліфункціональних інструментів. Про те, що конатківські майстри володіли прогресивними на ті часи техніками сколу довгих (понад 15 см) пластин суперпропорційних форм з олівцеподібних нуклеусів, прийомами формування робочих лез шляхом нанесення струменистої ретуші, а також виконання високоточної шліфовки, свідчать дві шліфовані сокири з округлими лезами, кінцевий скребок на пластині, наконечник стріли та два ножі, завдовжки 16 см. Всі знайдені у Конатківцях речі зберігаються в Вінницькому краєзнавчому музеї.

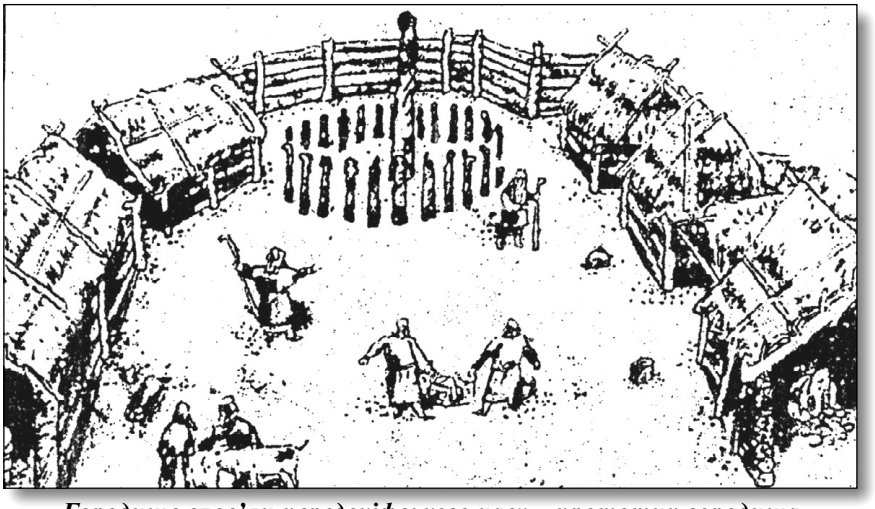

Городище слов'ян передскіфського часу – прототип городища знайденого в урочищі «Поляна»

Попередні дослідження поселення Конатківці дозволили віднести пам'ятку до середнього періоду трипільської культури і датувати IV-III тисячоліттям до н.е.. Одночасовими Конатківцям

можуть вважатися поселення Подністров'я типу Березівки, Деренова. Котюжан, Садової, Слідів, Сугак, Ялтушкова-II та ін.

Актуальність подальших досліджень Конатківського поселення полягає в тому, що ці матеріали, як і дані з інших синхронних поселень, дозволяють детальніше простежити динаміку розвитку трипільської культури на середньому етапі, а також з'ясувати шляхи міграції трипільських племен з Подністров'я до Південного Побужжя.

Щодо проживання на наших шаргородських землях людей у давню давнину, то з історичних джерел відомо, що найдавніший народ серед слов'ян, це у к р а ї н ц і. Відомо також, що наш край, який тепер носить назву Поділля, був заселений людьми з дуже давніх часів, ще за тих, від яких не дійшло до нас жодних написаних пам'яток, і ми не знаємо, що то були за люди. Одне можна сказати, що це були люди дикі, вони не знали ще ніякого металу, ні бронзи, ні заліза, а робили собі молоти й сокири з каміння, і це була вся їх зброя.

Тоді жили поруч з людьми й такі звірі, що вже давно попереводились не тільки у нас, але й по всьому світу, як наприклад, мамонти – величезні звірюки, більші за слона. Кістки цих мамонтів, так само як і кам'яні молоти, сокири, ножі знайдено було на березі нашої річки Мурашки біля села Насіківки. Особливо часто їх знаходили у басейні річок Мурафи, Мурашки, Дністра і Бугу. Цей факт вказує на те, що на цій місцевості в давнину жили люди кам'яного віку.

Сокири-молоти

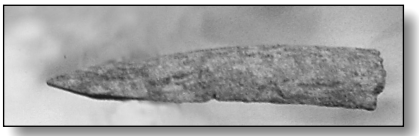

Проколка з кістки

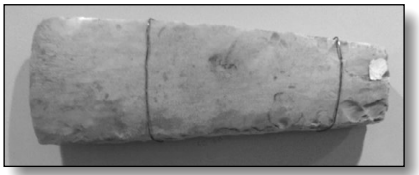

Долото із сланцю

Пізніше, в пору черняхівської доби, люди навчилися робити

Залишки кам'яних знарядь праці, знайдених під Конатківцями

собі знаряддя з металу. Перше – з бронзи, а вже потім із заліза. Таке знаряддя було знайдено в кількох могилах Мурафської, Шаргородської, Лозівської, Чернівецької, Серб'янської та інших волостей: в тих далеких од нас людей був звичай – ховаючи мерців, класти в могилу й те знаряддя, яке належало небіжчику за його життя.

Відомо, що більшість слов'янських селищ концентрувались «гніздами» по 5-7 поселень на відстані 3–5 км одне від одного. Площі, зайняті під оселі V-VIIст. н.е. становили на Поділлі в середньому до 1,5 га. Основою господарства тогочасного населення було землеробство, мисливство та приселищне скотарство. Землю обробляли за допомогою дерев'яного рала із залізним наральником. Серед сільськогосподарських культур значне місце належало пшениці та просу. Зернові культури жали залізними серпами, обмолот хліба вели палицями і ціпами. Перемелювали зерно на круглих кам'яних жорнах. Залишки кісток тварин на слов'янських поселеннях свідчать, що в приселищному стаді була велика рогата худоба, коні, свині, вівці та кози. Кістки диких тварин та риб зустрічалися рідко, що свідчить про допоміжну роль в господарстві полювання та рибальства.

Істориками досліджено, що на той час (І тисячоліття н.е.) на території нашого краю було чимало безіменних на сьогодні поселень, історія яких й досі з'ясовується при вивченні археологічних матеріалів. Усі вони містились навколо сьогодні відомих в краї Брацлава, Бару, Тульчина, Могильова, Шаргорода, Чернівців, Лучинця, Мурафи та інших населених пунктів.

Постійне проживання на одному місці тісно пов'язане з успішним землеробством. Відомо, що пшениця становила головний

предмет торгівлі древніх подолян з греками. Пшениця та інші предмети торгівлі частково сплавлялися по Дністру і Бугу в чорноморські грецькі колонії, частково відвозились до Греції суходолом через теперішній Білгород-Дністровський, а частину, мабуть, збували грецьким купцям за місцем проживання.

Свідченням факту торгівлі нашими предками є те, що у наших краях археологами знайдено мідні римські монети – *динарії*.

В розмитому дощем кургані біля містечка Старої Мурафи знайдено три монети: дві срібні – римського імператора Люція Вера 166 року н.е. та римської імператриці Отацілли, дружини Філіпа Аравитянина, 244-249 рік н.е.; мідна монета з написом арабською мовою. Подібні монети знайдено і в Білянах, Перепільчинцях, Калинівці. Донедавна такі монети знаходили і в Конатківцях.

Римські монети – динарії II-IV ст. нашої ери, знайдені археологом-любителем Приходським С.О. на територіях сіл Шаргородського району. Фото 2012 р.

До Київського князівства наше Поділля було приєднане князем Олегом в кінці IX століття. До XIV ст. воно називалось Пониззям. Ця назва за свідченням давньоруського літопису згадується вперше під 1226 роком. За походженням ці назви слов'янські, а тому цими назвами населення краю підкреслювало належність території до району Карпатських гір (по низу).

Назва краю «Поділля» вперше зустрічається в руських літописах під 1363 роком: *«…і звідти від Поділля прогнав (Ольгерд) владу татарську»*. Подільське населення у своєму розвитку до X століття дотримувалося певної самостійності. Але з кінця X – початку XI століття місцевість середнього Бугу та Придністров'я зазнавала набігів войовничих диких племен печенігів та половців-куманів, що перешкоджало жителям нормально вести

господарство, змушувало їх витрачати багато сил для захисту своїх поселень, родин, або й зовсім втікати з обжитих місць.

Данило, король Галицький

З 1239 року наш край входив до складу Галицько-Волинського князівства при Данилі Галицькому (правив з 1235-го до 1264 р.). Проте подальшому зміцненню цього князівства почали заважати численні монголо-татарські орди. А з 1250 року (за іншими даними – з 1257 р.) майже 100 років землі залишалися під безпосередньою владою татар. У кінці XIII ст. на них було створено самостійний «улус» золотоординського царства, який отримав назву Подільського. Татари збирали данину через «отаманів», а вони відправляли її у загальну казну через своїх посланців, так званих «баскаків».

Згодом у Золотій Орді почалися внутрішні чвари, бої за володарювання, що послабило цю могутню державу. Таке становище сприяло утвердженню певної самостійності Поділля. Але життя подолян було надзвичайно важким, оскільки кочівники здійснювали часті набіги, грабували, розоряли, забирали людей у полон, рабство або на продаж.

Слід зазначити, що шлях кочівників пролягав якраз територією, що знаходилась у межиріччі річок Бугу і Дністра й звався він Кучманським, і проходив він якраз землями нашого Шаргородського району. Через це нелегким було життя наших предків. Особливої наруги від татарських набігів зазнавали наші села Голинчинці, Ярове, Юліямпіль, Рахни, Стрільники, Зведенівка, Попелівка, Вербівка, Джурин, Деребчин, Михайлівка та інші.

Залежність нашого краю від монголо-татар розпочалась у той трагічний 1240 рік, коли орди Батия страшною грозою пронеслись над Південно-Західною Руссю, зруйнували Київ. Продовжуючи

похід в Карпати, Батий не встиг нанести Поділлю значних збитків, але примусив платити йому данину пшеницею і просом довгі роки.

Тим часом з'явилися і виросли нові держави – Литва і Польща, яким дуже хотілося заволодіти багатими подільськими землями. В цей час на них господарями були три брати – татарські князі Качибей, Кутлубуг і Дмитрій Солтан. Велике Литовське князівство розпочало експансію на південь. Спочатку було приєднано Київщину, а потім окуповано Поділля.

Татари створили тут так званий Подільський улус, який поділили на три частини тьми (тисячі): Кам'янецька, Брацлавська та Соколинецька. Конатківські землі належали до Кам'янеччини. До 1362 року Поділля було під владою татар.

Великий князь Литовський Ольгерд

Саме в цьому році видатний полководець Литовського князівства Ольгерд зібрав чимале військо із своїх земляків, а також із русинів (русинами тоді називали українців і білорусів, а росіян – московитянами), 1362 року здобув перемогу над Золотою ордою, оволодів невеличким поселенням Хмільник, що знаходиться в шести кілометрах від сумнозвісного Чорного шляху, і слугувало воротами в наш край з північного сходу. Подія ця мала назву «Битва на Сниводі». Титанічну роботу по встановленні місцевості, де відбувалася історична битва, провели Микола Дорош і Павло Ткачук із Хмільника. Зокрема, Микола Дорош розмірковує так: битва найвірогідніше відбувалась на всьому правобережжі Сниводи, де були розташовані татарські орди, аж до її впадіння в широке русло Південного Бугу. Снивода у вересні мілководна, тому військо Ольгерда без особливої натуги її подолало. Не дошкуляла і спека – постійний ворог зодягнених в кольчуги воїнів,

не починалися ще й осінні зливи, що могли утруднити пересування численного війська. До того ж Ольгерд розсудливо розтягнув військо по всьому фронту – така тактика відіграла неабияку роль.

Після ганьби на Сниводі татаро-монголи вже ніколи не змогли відродити свою колишню силу і славу. Після цієї славнозвісної битви під Хмільником і залишився в архівах перший запис про Поділля: «…І звідти від Поділля прогнав (Ольгерд) владу татарську».

Нашим краєм стали володіти литовці. Мимоволі постає запитання: чи змінилось життя-буття русинів на краще під рукою Литви? Відповідь на нього знайдено в книзі «Історія України-Русі» Миколи Миколайовича Аркаса – відомого краєзнавця, композитора, культурно-просвітницького діяча. Автор переконливо доводить, що русини (українці) полегшено зітхнули: *«Ольгерд оставив Україні її віру, її закони – і церковні, і громадські. Усі судові звичаї і артикули зібрав в одну книгу, писану по-українському, і назвав її «Статутом князівства Литовського». Відчутно знизив податки, а українську мову при великокняжому дворі навіть дещо вивершив над литовською, постійно демонстрував свою повагу і прихильність до неї!»*

Ольгерд, як і його батько Гедимін, був здібним керівником. Ставши Великим князем Литовським, він потроху та помалу підгорнув під свою руку землю Смоленську, Сіверську, Клинську, Чернігівську, Переяславську, Київську, Подільську і Волинську. Його держава сягала од Балтійського до Чорного морів – з одного боку, і од ріки Оки й до Західного Бугу – з другого.

Період належності наших земель до Литви

Дуже ласим шматком для польських та литовських феодалів були щедрі землі нашого Поділля. В XIV-XV століттях Литва таки заволоділа ним і потім щедро ділила завойовані землі між своїми прибічниками.

Великий князь Литовський Вітовт. (1349-1430 рр.)

Теперішні шаргородські землі литовський князь Вітовт своїм указом від 5 травня 1393 року подарував Василю Карачевському *«…слуге нашему, подарили ему со всеми лесами, полями, сенокосами, со всеми пожитками ему и его детям, всем его наследникам на веки веков…»* з тим, щоби заселив дану пустелю. Вона займала територію усього поріччя річки Мурашки від Кацмазова аж до Чернівців і згодом носила назву уже не як пустеля, а волость Карчмаровська (Карчмаров – Кочмазов – Кацмазів – А.Н.).

Наша місцевість також була поділена на волості. (*У Литовській державі за адміністративним поділом ще у XIV-XV ст. територія поділялася на волості* – А.Н.). Село Кунатовці належало до войтовства Скіндерпольського (Чернівці) в складі Корчмаровської волості.

Щоб захистити свої володіння від нападу татар та зміцнити владу на загарбаних українських землях, литовські феодали почали зміцнювати міста, будувати укріплення, фортеці. В 1363 році,

за свідченням литовських архівних джерел, були «умуровані» Вінниця, Брацлав, Сокілець та інші подільські міста. А місто Ладижин, як засвідчують ці ж джерела, було найстарішим містом на всій Брацлавщині.

До великих замків Західного Поділля належав Кам'янецький замок. Будівництво, ремонт і охорона замків покладалась на місцеве населення, яке також утримувало урядовців.

Слід відмітити, що литовська влада принесла на Поділля порядок і культуру. Польща ж заздрісно поглядала на ласий Подільський шматок землі і почала втручатися в литовські справи, а також заявляти претензію на Подільську землю. За Поділля розпочалася довга і наполеглива боротьба між поляками та українолитовцями, внаслідок якої литовський князь Вітовт у 1396 році змушений був віддати під тиском польських феодалів Західне Поділля з м.Кам'янець за 20 тис. злотих.

У 1431 році Польща вирішила силою зброї захопити і Східне Поділля (Брацлавщину). Її війська просунулись до столиці Брацлавщини – м.Брацлав. Але українське населення піднялося проти польських загарбників. Повстанські загони завдали польському війську відчутних ударів.

У жовтні 1432 року польські магнати вдруге вторглися на Східне Поділля – Брацлавщину. Біля села Копистирин, на місці, де річка Мурафа була наймілкішою (це якраз те місце, де ще донедавна стояв залізнодорожний місток вузькоколійної лінії Михайлівка – Соснівка) 30 листопада 1432 року сталася жорстока битва між прихильником литовського князя Свидригайла подільським князем Федьком Несвіцьким, який керував цією битвою та шляхетським військом Вінцентія із Шатомул і Яна Менжика. Польське військо запопадливо прямувало на схід, але на його шляху постало військо на чолі з Федьком Даниловичем Несвіцьким. Федір Несвіцький (Федько), видатна особистість свого часу, за довго до Копистиринського бою приймав активну участь в Грюнвальдській битві у 1410 році, гуситських війнах, мав великий військовий досвід, довгий час був брацлавським і кременецьким старостою.

30 листопада 1432 року поляки одержали перемогу дорогою ціною. В цій битві, а також в болотах та річці Мурафі загинуло 12 тис. чоловік їхнього війська. Після 1434 року боротьба втратила свій бурхливий характер, Західне Поділля було втрачено остаточно. Подільський князь Федько Несвіцький змушений був визнати свою поразку і тимчасово підпорядковувати свої володіння (Вінниця, Хмільник, Соколець, Збараж (біля Самгородка) польській короні.

Війна була нещаслива для Поділля і закінчилася 1435 року угодою, за якою Західне Поділля відійшло до Польщі, а східна половина Поділля, Брацлавщина, залишалася за Литовським князівством.

Поділили ці землі так, що кордон між державами проходив на півночі межею колишніх Вінницького і Літинського повітів, далі на південь – біля міста Літина та містечка Межирова, а ще далі до річки Мурафа і вже по ній аж до Ямполя.

Прямо посередині річки Мурафа стояли тоді залізні прикордонні стовпи: польський з зображенням білого орла і литовський з зображенням Вітіса, вершника з піднятим мечем. Ці стовпи зберігалися по річці ще донедавна, посеред ставків.

Тепер зовсім незначна, а в XIV-XVI ст. ст. широка і повноводна, довжиною від витоку до гирла в 146 верст (одна з лівих приток середнього Дністра), річка Мурафа мала велике політичне, стратегічне та економічне значення в житті Поділля. Завдяки своєму історично-географічному становищу її назва згадувалася не тільки в королівських грамотах, але і в літописах воєнних подій, театром яких двічі були береги мальовничої річки Мурафа (на той час, коли землями нашими стали володіти поляки, з'являються перші відомості про поселення Кунатовці).

8 вересня 1489 року біля села Копистирин знову відбулася велика битва між поляками та татарами над річкою Мурафа. В цій битві польський король Ян Альберт одержав перемогу над великим татарським загоном.

Слід відмітити, що подія 1489 року, яка відбулася під Копистирином, цікава одним незвичайним фактом. У ній полякам допоміг випадок. Справа в тому, що тут, у цьому селі напередодні стояло польське військо і залишило після себе дуже багато заготовленої селянами Копистирина і навколишніх сіл медовухи, яку місцеві жителі вживали щоденно, як звичайний напій. (Меду на Поділлі в ті часи збирали дуже багато і виготовляли з нього медову ситу). Татари випадково натрапили на те сховище і… перепилися всі до одного, незважаючи на те, що їх було понад 10 000 чоловік. П'яне військо було взяте зненацька і майже всі були перебиті поляками, тому що битися були не в змозі. *(С.Гальчак, Поділля: природа, людина…, Кам.Под. 2006.)*.

Поіменний список вартових та наявної кількості в них коней у 1522 році, в опублікованому польському документі «Zrodfa Dziejowe» т. XX, с. 144, який повідомляє, що по річці Мурафі прикордонна варта знаходилась в двох пунктах: на правому березі річки Мурафи в Копистирині знаходилось 16 чоловік та 40 коней, а на лівому березі річки Мурафи в Кочмані – 15 чоловік та 31 кінь (*Кочмань – очевидно стара назва села Станіславчика* – А.Н.).

Село Копистирин через часті великі побоїща біля їхнього поселення та набіги татар то зникало, то виникало знову. А згодом перемістилося подалі від річки Мурафи на захід, ховаючи в лісових хащах свої помешкання і вже на новому місці залишилося й понині. Власник села якийсь Данко Копистиринський жив аж у Бару, тому що село на той час ще було не обжите.

Західна частина Поділля, що відійшла до Польщі, куди належали й Кунатовці, почала згодом зватися Подільським воєводством, бо вся Польща поділялася на воєводства. За столицю Подільського воєводства став Кам'янець із замком, що називався королівським.

Східна половина Поділля, що залишилась при Литовському князівстві, почала називатися Брацлавським воєводством, бо і в Литовському князівстві частини держави тепер також називалися воєводствами. Столичним містом Брацлавського воєводства був спочатку

Брацлав, а потім, з 1598 року – Вінниця, бо Брацлав був небезпечним місцем через постійні напади татар, знаходячись поблизу кордону.

Розділене й приєднане до Польщі і до Литовського князівства Поділля стало прикордонням отих держав. Життя тут було неспокійне, тяжке, особливо у XV – XVI століттях, бо на південному сході межували з Поділлям так звані «Дикі поля», що їх займали татари. Ці сусіди постійно, кожного року, а то кілька разів на рік, нападали на подільські землі – грабували майно, збіжжя, худобу, забирали в полон людей.

Тому тут, на наших землях, де недалеко проходили татарські шляхи (Кучманський – по лівому березі Мурафи) в ті роки у середині XVI століття осіле життя людей було практично майже неможливе. Ті, кому вдавалось врятуватися від ясиру (полону) та смерті, втікали у інші, недоступні для татар місця і отаборялися там. Село Кунатовці знаходилось подальше від «битого» шляху, яким татари щоразу плюндрували Поділля. Село було захищене густими лісами та заростями. Тому воно, мабуть, й існувало з давніх часів, що татари сюди не навідувались. Про це тепер важко говорити. Залишається тільки здогадуватись. На Поділлі ж було жити досить нелегко.

Неспокійне прикордонне життя на Поділлі утворило багато особливостей в побуті мешканців цієї землі. Щоб хоч трохи забезпечити захист краю від ворожих нападів, будували тут оборонні замки-фортеці. Були замки державні, як Кам'янецький, Вінницький, Брацлавський. Було багато приватних замків: кожен заможний землевласник – пан будував на своїй землі замок, щоб можна було там ховатися під час небезпеки. У деяких місцях роль замків відігравали печери. Навіть церкви на Поділлі будували інколи як замок, щоб у них можна було ховатися від ворогів.

Після Копистиринської битви між литовцями і поляками на річці Мурафі у 1432 році, як уже згадувалось, землі нашої місцевості по лівий берег річки Мурафи стали належати литовцям, по правий – полякам.

В цей період стало можливим уже вдруге поселятися на цих землях втікачам із північних країв та Галичини. Але територія наша

була малозаселеною. Поселення без назв були розкидані хуторами, в кожному по 4-5 дворів. Згодом ці хутори приймали свою назву. Назви ці мають свої історії, про що буде мова пізніше. Всі вони були оточені дрімучими лісами, де було вдосталь води, а родючі чорноземи в цій місцевості приваблювали все більше й більше поселенців. Тоді ж, у той період, як і засвідчують архівні документи, й поселялись вони на території, де й тепер містяться Конатківці.

Історія виникнення села

Моє село на горбочку,
Як квітка Поділля.
Пахнуть руки у матусі
Любистком і зіллям.
Вишні білі, як лебеді.
У травневі ранки
Заспівали про Василя
Дівчата із ланки.
Хліборобари – рід від роду
Честь і хліб шанують,
Хто з добром – стрічають щиро,
Усмішку дарують.

Павло Свалюк

На краю густого, здається, правічного Сабаринського лісу на великому плоскогір'ї розкинулось і давнє, і сучасне село Конатківці.

Живе воно трохи одноосібно, бо знаходиться далеко від районного центру та центральних шляхів. Проте Бог наділив його неабиякою красою, мабуть, тому, що з усіх околишніх сіл знаходиться воно найближче до Нього і до святого Сонця.

Весною село потопає у п'янких пахощах бузку, жасмину, вишень та яблунь. Літом пахне тут липовим медом, а восени – димом

від сушарень, на яких селяни сушать сливи та груші. Взимку Конатківці, закутані сніжною ковдрою, здаються ідеальним місцем на планеті з єдиною на ній назвою, вражає первозданною незайманістю. Але найбільша краса села – ЛЮДИ – працьовиті життєлюби, творці й герої історії Конатковець. А вона – історія – сягає в дуже і дуже далеку давнину.

Найдавнішим документом, що засвідчує наявність населення у цій місцевості, де містилися Конатківці, є дарча грамота литовського князя Вітовта від 5 травня 1393 року своєму слузі Василю Карачевському, який одержав від князя за вірну службу землі між річками Мурафою і Мурашкою з її притокою Лозовою у вічне володіння.

Карачевські довгий час (понад двісті років) користувалися цими землями, не обробляючи їх, а тільки використовували пасовиська, сінокоси, ліси, стави, а в дуплах і гніздах збирали багато меду. Людей же в цій місцевості було дуже мало. Невеликі поселення якщо і були, то вони були у вигляді невеликих хуторів. Називалась ця місцевість довгий час Карачевською (на честь володаря цих земель) пусткою.

Факт заселення цієї місцевості у XV-XVI століттях стверджується архівними записами, датованими 1599 роком уже про нову назву – Шаргородську пустку, де значиться: «…эта местность, официально значившаяся *пустынею* в 1583 году, оказывается уже довольно густо засаженною поселениями: Корышков, Перепилчинцы, Молчаны, Поповцы Ивана Грабовецкого (Грабовцы), Молбуска (местность неизвестная), Ярышков, Выросла (на р. Мурашка), Белов (где-то там же), Биляны, Степановцы Корышковские (Степанки), Чоропова (Тропова), Пасынково (Пасынки), Галышов (на р.Мурашке с.Политанки).

К разряду не шляхетских сел в упомянутой записи отнесены только город Кочмазов (село Кацмазів), Лука, Заклинцы, Жорновка или Долговцы (с. Руданське), Карачова Лука (отдана Ивашку из Перепылчинец – не Ивашковцы ли возле Долговец?), Княжа Лука (Плебановка), Кунатовцы (Конатківці) и Лозова». *(М. Грушевський, Барське староство, стор.122-123)*

Читачеві слід зауважити, що слово «пустиня» в минулому зовсім не означало пусте, необжите місце, як тепер дехто думає. За працями колишніх істориків (наприклад М. Карамзина) слово «пустиня» означало відокремлене від інших чимале поселення, тобто поселення, що знаходилось осторонь від шляхів. Таким поселенням, відокремленим від «битих» шляхів і були Кунатовці, яке містилося у суцільних лісових хащах, якими на той час були вкриті усі шаргородські (Корчмаровська волость) землі. Що й стверджується іншими архівними матеріалами:

Із записів старости Подільського Михайла Бучацького, які датуються 1448 роком, дізнаємось про заселення Барського Подністров'я і серед прізвищ українських шляхтичів згадується ім'я Кунатовських. *«...К тем же временам (1448р. – А.Н.) возводили Кунатовские свои права на Кунатовцы (на водоразделе Немии и Лозовой)».* Цей запис Подільського старости документально стверджує про те, що поселення Кунатовці (можливо хутір) на той час уже існувало (1448 рік).

(М.Грушевський, Барське староство, с.с.41-42).

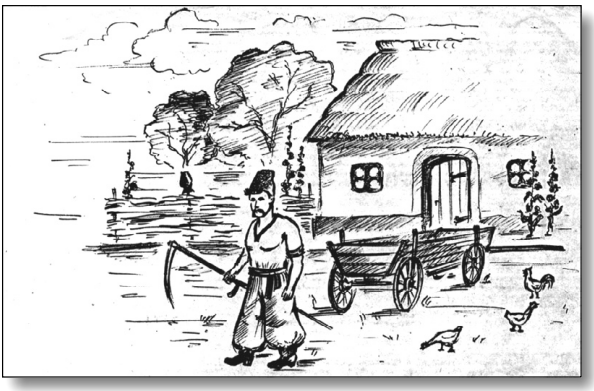

XVII століття. Селянин у своєму господарстві

Прізвище Кунатовських існувало у нашому краї з невідомих часів і рід їх був дуже великий. В архівах згадуються українські шляхтичі: Кунатовський Андрушко, Кунатовський Братечина, Кунатовський Гавриш, Кунатовський Іван, Кунатовський Кость,

Кунатовський Кунаш, Кунатовський Риско, Кунатовський Семак, Кунатовський Семашко, Кунатовський Юрко.

Усього за більше, ніж півтора століття (починаючи із 1448 року, а може й раніше, аж до приходу Замойських), впродовж яких на Корчмаровській волості існувала кровноспоріднена спільнота – шляхетський рід Кунатовських, – видозмінилося п'ять або й шість поколінь, яких репрезентують десять перелічених вище згаданих осіб Кунатовських.

У тих же архівах знаходимо, що Кунатовські володіли ще одним селом із Корчмаровської волості – Гальчинці, що біля Поповець (нині с.Шевченкове Барський район – А.Н.). Поселення Гальчинці у XV столітті носило назву Канчинці, Гавчинці, а згодом – Гальчинці.

Серед дослідників історії існує думка про те, що і Кунатовці носили назву Канчинці, але це твердження залишається загадкою. Достеменно відомо лише те, що Кунатовські володіли цими селами понад півтора століття. Підтвердженням цьому є запис уже іншого Подільського старости, датованим 1564 роком, про те, що Кунатовські в цьому році ще володіли Кунатовцями і на село було накладено певний податок.

Підтвердженням факту, що поселення Кунатовці існувало у XV столітті, є карта Східного Поділля, датована цим же століттям, де позначено це село жирною лінією, що означає те, що воно згадується у письмових джерелах у XV столітті, тобто 1448 роком.

Слід пам'ятати і те, що поселення Кунатовці могло час від часу то зникати, то відновлюватися знову на тому ж місці через часті напади ворогів, особливо у XV-XVI століттях. Тоді зникали села ще й через різні епідемії, голод, стихії та ін., але згодом знову відновлювалися.

Лише з приходом на наші землі (в тому числі на Корчмаровську волость) польського роду Замойських, прізвища шляхтичів Кунатовських зникли. Вони продали свої володіння новому власнику. Продажа ця була, імовірно, добровільно-примусова. Про це свідчать судові позови Кунатовських до канцлера Замойського.

Звичайно, Кунатовські програли суди, і землі разом із поселенням повністю перейшли надовго до роду Замойських.

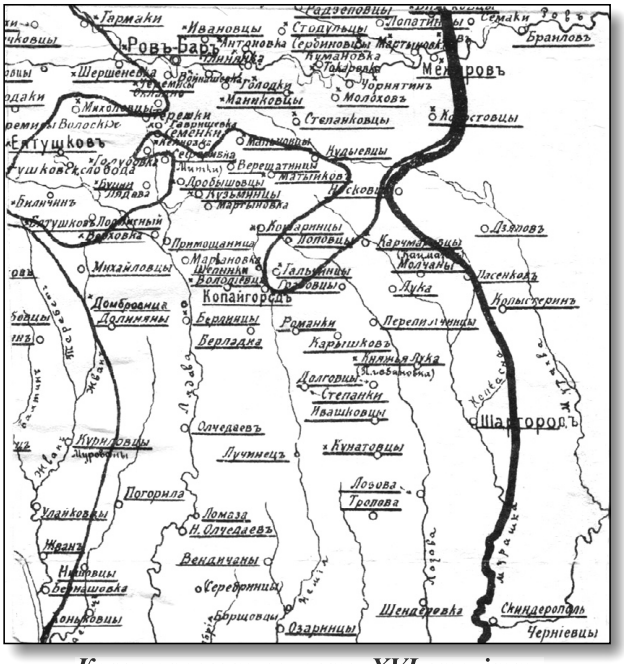

Карчмаровська волость. XVI століття

Кунатовські після «продажі» Кунатовців перебралися у Гальчинці. Тоді ж змінили своє прізвище на Гальчинські. Це прізвище вони взяли від імені власниці села Попівці Галини Попівської. А село їхнє стало присілком Поповець.

А землі наші подільські щоразу терпіли нових і нових набігів усяких нападників.

Вберегти ж таку велику територію держави Литви від посягань ворогів було для керівництва дуже важко. Татари знову і знову плюндрували наші землі. Це був надзвичайно важкий період у житті українського народу. «Поділля XVI століття – це безлюддя, незахищеність... Там досить біди на людей з усіх боків: татари беруть побори; волохи також збирають набуток їхній; литовські пани, жовніри…», – писав очевидець в акті ревізії.

Залежність Поділля від татар

Татарські навали – буденне явище на Поділлі, яке в XVI столітті засвітилося не меншою кількістю пожеж, ніж це було в XV столітті. Захоплений зненацька звісткою про небезпеку, слуга чи шляхтич ховався де міг. *«Підземні схрони в лісовій гущавині, печери, давали кращу й гарантованішу безпеку, ніж знамениті замки, часто грізні на вигляд, але такі привабливі для завойовників…»,* – писав відомий дослідник історії М.В. Пінчук.

Набіги татар з «Дикого поля» були регулярними, майже кожного літа. *(Дике поле – історична назва не розмежованих і майже незаселених земель України, від верхів'їв приток Південного Бугу, лівих приток Дніпра і Десни – до Чорного і Азовського морів.*

Особливо сприятливе Дике поле для українців стало у XIV-XV століттях, коли ці землі ввійшли до складу великого князівства Литовського. Тут у XV ст. сформувалося українське козацтво. Освоєння Дикого поля проходило стихійно, в умовах боротьби проти турецько-татарських і польсько-шляхетських загарбників. Наприкінці XVIII століття назва «Дике поле» перестала вживатися. Назва походить від густих, пишно поросших рослинністю земель, необжитих територій – А.Н.*).*

Хижацькі напади на наші Подільські, в тому числі шаргородські, землі татари-людолови здійснювали трьома основними шляхами: Кучманським, Чорним і Волоським. Найбільш трагічним і згубним для шаргородських хуторів був Кучманський шлях, що проходив неподалік. Починався він у верхів'ях річки Інгулу (неподалік теперішнього міста Вознесенська), пересікав р.Буг і йшов потім в північному напрямку аж до Балти, Ольгополя, а далі повертав на Тартак, Куренівку, Крижопіль, Комаргород. Досягав до межі теперішнього Шаргородського району – сіл Голинчинці, Кічмань (Ярове), Юліямпіль, Семенівка, Михайлівка,

Юхимівка, Вознівці, Станіславчик, Маньківці, Бар. Далі в напрямку Тернополя. Там він з'єднувався з Чорним шляхом, що прямував на Львівщину.

Схема татарських шляхів. Посередині – Кучманський шлях через Шаргородщину

З описів істориків-мандрівників стало відомо, що татари, досягши нашої території, дробили свої загони і йшли фронтом в бік на десятки кілометрів, залишаючи після себе одну пустелю. Потім знову об'єднувались і йшли далі.

Олена Тарнавська з села Ярового у своєму вірші «Україно моя» з сумом і гнівом про той період пише:

«…Нападали ворожі навали,
Грабували, вбивали, палили,
У полон українок гнали,
Поневолити край наш хотіли».

Нападники забирали худобу, збіжжя, в більшості захоплювали молодих людей і продавали їх на східних ринках в рабство. В ці важкі часи український народ, в тому числі і подоляни Кам'янеччини, куди належали і Кунатовці, могли надіятись лише на власні сили. Якщо в містах, містечках були деякі укріплення, то в значно гіршому становищі були селяни. Вирушаючи працювати в поле, селяни мусіли брати з собою зброю, працюючи, постійно вдивлятися в далечінь, чи не з'явиться сигнал небезпеки (селяни домовлялися про подачу сигналів), а у випадку нападу ховалися в широкі простори шаргородських, білянських, сабаринських лісів, чагарників. Нерідко селяни і міщани об'єднувалися в загони і вступали часто в нерівний бій з нападниками.

Сигнал про небезпеку: татари ідуть

Напади частішали. В 1442 р. татари зруйнували Вінницю. В 1516 р. спустошили Волинь, Поділля, Ровщину і забрали в полон 50 тис. людей. В більшості випадків татари уникали штурму і захоплення фортець. Але, бувало, вдавались і до цього. Так, на початку XVI ст. повністю зруйнували фортеці в Кам'янці і Рові. Згідно історичних даних після відбудови в 1524-1528 рр. Рів знову зруйнували татарські орди і вся територія була в запустінні. Збереглося 30 напівзруйнованих поселень, в яких було дуже мало людей (м. Рів – з 1540 року перейменовано на м.Бар. – А.Н.).

Хоча турецько-татарські напади, як підкреслив в книзі «Барське староство» М.Грушевський, завдавали величезних спустошень, але вони нагнали жаху на польських колонізаторів і відстрочили колонізацію українських земель на 100 – 150 років і тому в краї переважало українське землеволодіння. Серед землевласників згадуються місцеві українські шляхетні родини: Карачевські, Козловські, Невиди, Браткевичі, Каричинські, Шелиховські, Лосковські, Кунатовські, Ярмолинські, Морозовські, Козяровські, Петрановські, Політанські, Очесальські, Маньковські, Васютинські, Степановські, Лопатинські, Каришковські, Копистиринські, Йолтуховські, Галузинські, Поповські, Гальчинські, Сеньковські, Радієвські, Волковинські, Собанські, Бітковські, Халамінські, Козловські та інші.

В першій половині XIII століття наше Поділля належало до великої, на той час, галицько-волинської держави. Та тільки галицькі князі не дуже могли виявляти свою владу над подолянами. Бо вони, живучи в сусідстві з степом, звідки постійно нападали всякі кочові орди, – звикли до самостійності, були дуже завзяті й не любили, щоб хтось дуже втручався в їхні розпорядки. Галицький князь Данило силою хотів примусити подолян скоритися, але це йому не вдалося. І Пониззя воліло краще ввійти в спілку з татарами. За це татари не руйнували Поділля, а тільки присилали своїх старших – баскаків, які збирали з подолян данину.

Татари панували на Поділлі мало не сто літ. На чому ж трималася влада татарська? Що ж являв собою татарський воїн? Із

описів відомих істориків стає відомо, що це була могутня і сильна кінна армія. Татарів називали кентаврами – народ, що зрісся з конем. Усе його життя проходило на коні. Речами необхідного вжитку воїна-татарина були: шабля, лук та стріли у 2-х – 3-х сагайдаках. В шкіряній торбинці біля пояса кремінь, кресало, терпуг – підпилок для вигострювання стріл, шило та дратва, голка й нитка, ситечко для проціджування брудної води.

В другій торбинці, яка висіла під сідлом, – неодмінний для татарського воїна запас: сухий овечий сир, в'ялена яловичина й чашка для пиття. А біля сідла обов'язкова для кожного їхнього воїна сокира, 10-15 метровий шнур із сирої шкіри для зв'язування поневолених, яких їм вдавалося захопити.

Ця народність, яку досить об'єктивно описав тодішній військовий інженер, історик Гійом де Боплан, проживала в основному на Кримському півострові, хоч і мали своїх сородичів в інших місцях. Розрізнялись дві різновидності татар – Ногайські і Буджацькі. Перші проживали між Доном і Кубаню, другі в гирлі Дунаю. Усі вони дуже сміливі і справні на конях. Цей народ живе тільки з грабунку, і про інший спосіб життя просто не знає. Вони дуже рискові і витривалі вояки, легко переносять зміни пір року, бо з 7-річного віку ніколи не сплять під іншим дахом, окрім відкритого неба. З цього віку їм дають їсти тільки те, що вони вполюють з лука. Після 12-річного віку їх посилають на війну. Під проводом Хана вони збираються до 20 тисяч осіб і відправляються в похід, де палять і нищать усе, на що натрапляють по дорозі. А потім вивозять до свого краю тисячі невільників, які згодом продають на невільницьких ринках. Ці душогуби досить тверезі і вживають дуже мало солі. Зате до їжі додають багато приправ, зокрема, червоного перцю. В їжі цих грабіжників домінує не хліб, а конина. І не обов'язково, щоб м'ясо конини було з молодого здорового коня, а міг бути і старий, не годний під сідло кінь. М'ясо готують таким чином: ділять його на чотири частини, три з них віддають товаришам, які не мають м'яса, собі ж залишають задню чверть, з якої нарізають кружала не товстіші 1-2 дюйми (до 5 см).

Кладуть їх на спину коня під сідло, підтягуючи якнайтісніше підпругу. Потім сідають на коня і скачуть дві, а то й три години. На привалі м'ясо перевертають, знімають пальцями піну з коня і змочують нею страву. Знову скачуть дві – три години – отоді м'ясо на їх смак вважається готовим до вживання як душенина. Ось такі їхні делікатеси і приправи.

Татари женуть ясир з України

Щодо інших кусків м'яса, які не можна порізати на кружала, то їх варять з дрібкою солі не знімаючи піни, оскільки вважають, що знята піна забирає весь смак і соковитість. Щодо свинини, то вони її не споживають, як і євреї. Якщо розживуться на борошно, то печуть з нього на попелі коржі, однак, звичайною їжею у них є пшоняна, гречана і ячмінна каші. Люблять мед, роблять з нього солодкий напій, але поширеним напоєм є легка брага, виготовлена з вареного проса.

Серед кількасот тисячної кількості татарських вершників були так звані списники, списи у яких були з загостреними гаками для зривання з сідла противника. Окремі загони були озброєні кочетами з затяжною петлею (зашморг), яка вмілими татарськими руками на ходу накидалася на шию ворожого вершника або його коня.

Були серед багатотисячної кінної армії татар особливі загони – палії, озброєння яких складалося із стріл та дротиків, обмотаних клоччям, змоченим нафтою. Від випущених великої кількості таких запалених стріл село чи місто, яке зазвичай було покрите соломою, очеретом чи деревом, загорялося миттєво, створюючи гнітюче враження для власників будинків.

Захоплених полонених татари гнали великою юрбою. Жінки й дівчата були зв'язані між собою своїми ж косами – по четверо. Всі в лахмітті, босі. Татарин, який їхав верхи на коні, час від часу підганяв відстаючих довгою пікою. З чоловіками, хто відставав – було простіше: їм тут же, трохи відвівши в бік, стинали голову шаблею, наказавши для цього стати на коліна й нагнути шию… А людей, які чинили збройний опір, татарам було наказано знищувати «… кожного, хто доріс до осі воза».

За татарськими законами кожного рядового татарського воїна дозволялось теж страчувати, якщо десятник знаходив у нього в чомусь із облаштування несправність або щось пропущене. А якщо ж десятник не помітив вчасно або ж допустив потурання, то його самого віддавав на страту той, хто стояв вище рангом від нього – сотник. Перед походом такі перевірки робили навіть найвищі воєначальники, викликаючи вибірково перед строєм воїна. І горе було викритому у найменшій недостачі хоча б голки чи кресала. Йому тут же накидали на шию зашморг з тятиви лука і двоє його сусідів затягували її в протилежні боки… Така була кара необачним. Дисципліна була залізною. За необачну загибель рядового воїна під час походу чи переправи через річку, карали на смерть його керівника – десятника, який не забезпечив безпеки для свого підлеглого.

Крім цього, серед багатотисячних загонів відбірних воїнів були такі, що знали і володіли 45-ма мовами світу, що давало можливість спілкуватися з населенням на окупованій території.

Хан був їхнім королем, який отримавши наказ від Турецького султана, збирав велике військо, щоб йти війною на Польщу. Але по дорозі, через українські села і хутори, грабували все, що попаде

під руку. Їхні набіги на ворожі землі відбувалися завжди зимою, на початку січня місяця, коли «Дике поле», а це південна частина України, вкрита снігом. Їхні коні, звичайно, не ковані, і по твердій дорозі не змогли б долати великі відстані. Сніг пом'якшує їх ходу і оберігає копита. При тому, замерзлі річки не потребують мостів і не являються перешкодою для проїзду. Просуваючись уперед, вони роблять невеликі денні переходи і шукають собі шляхи по балках і долинах. Робилося це для того, щоб сховатись в степу і не бути викритими козаками, які в різних місцях мали свою сторожу. Переміщалися татари по 100 коней у ряду, а фактично по 300, оскільки кожен татарин вів за вуздечку ще двоє коней, що служили для запасу і вивозу невільників.

Їхній передній край займав вшир 800-1000 кроків, а в довжину 3-4 милі. Коли 80 тисяч татар ведуть 200 тисяч коней – (не так густо дерев у лісі, як їхніх коней в степу), здавалося тоді, що на обрії піднімається якась хмара. Ця громада рухалася так: щогодини вони зупиняються на 15 хвилин, щоб помочились коні (що вони роблять відразу ж, як стануть).

Наблизившись до населених пунктів, де відчувається людське життя, вони таємно пару днів відпочивають, а після роблять ривок на 50-80 миль, поки що не роблячи ніякої шкоди поселенням. Але повертаючись назад, вони посилають великі загони вправо і вліво на 15 миль вглиб, які вриваються в села і хутори з чотирьох сторін. Ставлять сторожу, розпалюють великі вогнища, щоб ніхто не втік, і починають розбій – палять оселі, вбивають і грабують тих, хто чинить опір, а решту чоловіків, жінок і дітей зганяють докупи, а також їхню худобу і забирають з собою. Свиней зганяють в стодоли, спалюють як погань разом з будівлями. Женучи поперед себе велику масу людей, татари стараються чим скоріше покинути освоєну людьми місцевість. Перетнувши кордон, вони углиблюються в степ на 30-40 миль, на згадане вище Дике поле і роблять привал, тобто, відпочинок. І починають найстрашніше дійство – ділити свою здобич. Розлучають чоловіків з жінками, а жінок з дітьми. Плач, крики, стогін і сльози розносяться по всьому

Татарський ясир.
Мал. Марії Печеної

степу і ніхто не в змозі зарадити їхньому горю. Здається, що й земля стугонить від людського розпачу.

Такий напад тягнеться 2-3 тижні і цього часу досить, щоб десятки і сотні сіл та хуторів були спустошені і обезлюдненні на досить тривалий час або зникнути зовсім.

На давній карті Брацлавського та Подільського воєводства, яку склав вже відомий нам французький інженер-будівельник, військовий картограф Боплан Г.Л. у 1640 році, добре видно Кучманський шлях, по якому щоразу татари йшли на нашу Україну. Село Конатківці знаходилося, відносно, далеко від цього шляху, але татари посилали окремі загони в глибину краю на десятки миль і цим досягали успіху, захоплюючи зненацька села.

Читачу можна тільки уявити, якого лиха мешканцям наших сіл і Конатковець приносили татари. Звичайно, люди боронилися, ховалися, тікали з обжитих місць. Село то зникало, то знову появлялось.

В одному архівному документі зазначається таке: *«Для оборони від татар на Тульчинщині, Брацлавщині, Кам'янеччині, були споруджені замки у Сокільці, Ладижині, Тульчині, Бару, Брацлаві, Куні, Гайсині та Бершаді. Одночасно засновувалися містечка на старих попелищах: Шпиків, Томашпіль, Шаргород, Копайгород, Лучинець, Комаргород, Чернівці та ін.*.

Слід пам'ятати і те, про що твердять дослідники-історики. Вони виділяють принаймні деякі зовнішні ознаки, що відрізняли у XV-XVIII століттях міста та містечка від сіл. Найвиразнішою

ознакою серед інших була наявність у міст фортечних мурів або замків – фортець. Оскільки в умовах постійної загрози татарських нападів існування міста було неможливе без міцного укріплення. Цей факт добре засвідчують до сьогодні існуючі розвалини фортечних мурів навколо Шаргорода.

Звичайно, мова про якесь спорудження в Конатківцях якогось оборонного замку не йдеться. Але той факт, що на наших шаргородських, чернівецьких та лучинецьких землях постійно татарами спалювались населені пункти, підтверджується.

Так тривало десятки, сотні років. А земля подільська татарам більше скидалася на фантастичну країну. Земля наша щедро годувала і шанувала своїх дітей-землян, ростила їх дужими і сильними. Літописець свідчить: *«Скрізь у цьому краї усяке родюче дерево, виноград. В старих дубах та буках у їх дуплах рої бджіл і щільники пргарного кольору, і запаху. Звіра по лісах і полях така сила, що зубрів, диких коней та свиней б'ють тільки для шкіри. Дикі кози селянин б'є тисячами… На ріках дуже багато бобрових гнізд, багато птаства. Собак годують м'ясом звірячим і рибою, а її у річках повно. Сіяти щороку не треба – на Поділлі доволі один раз зорати і посіяти, то родить вдруге і втретє».* Так було колись на нашому Поділлі.

* * *

Як уже згадувалось на попередніх сторінках книги, що татарські наїзди і спустошення нагнали на людей такого страху, що досить було чутки, що десь там показався татарський загін, щоб населення зараз же кидало свої оселі і ховалось в ярах, печерах та лісах. Життя на Поділлі стало зовсім неможливим. Особливо важким воно було в середині й кінці XV століття.

Спокійний рік на Поділлі траплявся рідко і був якоюсь дивовижею. Налякані люди годинами воліли пересиджувати по своїх схованках цілими місяцями, чим вертатись додому навіть по тому, як татари вже відходили. І часто вони були праві: татари мали звичай, побувавши десь в одній місцевості і покинувши її після пограбування, повертатись знову назад, щоб захопити в неволю тих, хто був сховався од їх, а тепер, думаючи, що татари зовсім пішли,

вертався додому. Звичайно, татари старалися наскочити несподівано: швидко вривались в країну, отаборювалися де-небудь в безпечному і затишному місці і розпускали по всьому краю дрібні загони, які грабували і полонили людей, запалювали хати і швидко поверталися до табору; а звідси вже всі разом з награбованим добром і полоненими поверталися в Крим. Татарські наїзди дуже нагадували собою давні половецькі наскоки.

От тоді то склалися серед нашого народу сумні пісні про татарські наїзди та про тяжку неволю бусурманську. В одній пісні співається, як наші люди ховались від татар, кому вдавалось вирватись від наскоку:

За річкою вогні горять,
Там татари полон ділять.
Село наше запалили
І багатство розграбили,
Стару неньку зарубали,
А миленьку в полон взяли.
А в долині бубни гудуть,
Бо на заріз людей ведуть.
Коло шиї аркан в'ється,
І по ногах ланцюг б'ється.
А я бідний з діточками
Піду лісом стежечками.
Нехай йому із водою!
Ось-ось чайка надомною.

Останні слова натякають, мабуть, на те, що люди часом ховались од татар у воді, в очеретах, дихаючи через комишину … Утікач боїться, щоб його не видала чайка, літаючи над головою та кигикаючи.

Тяжка була доля полонеників: їх гнали цілою отарою в Крим, підганяючи нагаями. Хто знесилювався і падав в дорозі, того добивали або й так кидали на голодну смерть. Хто ж доходив живий до Криму, тих виводили на торг, як худобу і продавали в неволю: чоловіків до тяжкої роботи або на каторги (кораблі) гребти

веслами; молодих жінок і дівчат продавали в гареми заможним людям. Малих хлопців повертали в магометанську віру, виховували з них окреме військо – яничарів при турецькому султані, які потім ішли походами на свою ж Батьківщину.

Після кожного татарського наїзду Україна наповнювалась стогоном і сльозами; відгомін того плачу чуємо в пісні:

Зажурилась Україна, що нігде прожити ...
Гей, витоптала орда кіньми маленькії діти,
Ой маленьких витоптала, великих побрала,
Назад руки постягала, у полон погнала.

Траплялося іноді так, що комусь з місцевих урядовців, старості чи його підручному вдавалося на швидку руку зібрати загін озброєних людей і застукати татар тоді, коли вони повертались додому, обтяжені ясиром. Не раз щастило тоді побити татар, одібрати награбоване добро. Але одбивши в татар тую здобич, вояки, які билися з ними, не хотіли вертати коней, волів, всяку іншу худобу їхнім господарям і залишали собі. Литовське керівництво мусіло втрутитись в такі справи, постановляло, що одбите в татар майно і худобу повертати їх власникам за певний викуп.

* * *

Над подільськими селянами, які постійно терпіли від татарських погромів, ще й посилювався процес закріпачення. Постійно збільшувалися державні податки, збільшувалась кількість днів панщини. Вони чинили опір натискам феодалів, часто відмовлялися виконувати панщину, тікали зі своїх земель на південь України.

В кінці XV століття розгорнулось велике антифеодальне повстання селян на Галичині, яке швидко перекинулось і до нас на Поділля. Але повстання було жорстоко придушено литовськими військами.

Отже, в XIV-XVI століттях наша територія, як і все Поділля, потрапляє у залежність до Литви, а потім і Польщі. Посилюється феодальний гніт, особливо національний і релігійний. Населення постійно веде вперту боротьбу за своє визволення та проти насильницького покатоличення.

Розділ ІІ

Географічне розташування Конатковець та природно-кліматичні умови

…У рідному краї і серце співає,
Лелеки з далека нам весни несуть…
У рідному краї і небо безкрає,
Потоки, потоки, мов струни течуть…

Село *Конатківці* розташоване на південних схилах Волино-Подільської височини, яка являється підніжжям Карпатських гір, у Південно-Західній частині Вінницької області або у Західному Поділлі та колишньому Барському Старостві. Конатківці межують із Івашківцями, Лозовою, Буднем,

Лучинцем, Млинівкою, Плоским Муровано-Куриловецького району, Троповою Могилів-Подільського району і містяться в межиріччі Лозової та Немії.

Рельєф місцевості – хвиляста рівнина із невеликим схилом на південний захід, що знаходиться на плоскогір'ї на висоті 302 м над рівнем моря. Наявність балочної системи визначає водноерозійний характер рельєфу. Ґрунти в Конатківцях переважно світло-сірі, місцями чорноземні. Клімат помірний.

Ґрунтові води зафіксовані сільськими колодязями на глибині 2,6 – 24м., в балках 0,5 – 1,5 м. Цінне джерело ґрунтової води «Південне вікно», яке живить невелику річку Острицю, що протікає поза Конатківцями, має лікувальні властивості.

Значиме для всієї України є конатківське великодебітне джерело з цікавою в народі назвою «Федірчик», яке має потужне водорегулююче значення для поповнення річки Дністер та Чорного моря.

За хімічним складом конатківські води характеризуються як гідрокарбонатно-кальцієві. Водонесучий горизонт для можливих свердловин знаходиться на глибині понад 60 метрів з орієнтовною потужністю свердловини до 1000 м^3 за добу. Цей водонесучий горизонт, що міститься під Конатківським плоскогір'ям, з часом впливає на форму рельєфу та місцевості навколо села. Так, селяни сусіднього села Івашковець помітили певну незвичайну особливість. Поле, що розташоване за селом, почало помаленьку підніматись… Утворився невеликий горбок, який поступово росте. Як розповідали старожили цього села, мешканці крайніх хат колись з вікон своїх домівок бачили ліс, що знаходився далеко за полем. Тепер лісу не видно зовсім, заступає пагорб, який виріс.

Не виключено, що маємо справу з проникненням на поверхню внаслідок геологічних змін глибинних термічних вод у водонесучому горизонті, що під Конатківцями.

(С.Гальчак. Поділля: природа, людина…, Кам.-Под., 2006).

Перші поселенці, засновники Конатковець, відомості про яких загубилися на сторінках історії, вибрали досить вигідне місце для існування: цілюща вода багата на рибу, родючі та

переважно рівнинні довколишні чорноземи на відсонні, багаті лісові угіддя Федірчика, Трушовця, Запуста, а також Сабарина – все це природні фактори, що забезпечували умови для проживання. Немаловажним фактором було саме місцезнаходження поселення, адже з цієї місцини добре видно усі шляхи, що ведуть до села, по яких часто рухалися друзі і вороги.

Помірно-континентальний клімат у нашій місцевості сприяє веденню сільського господарства. Середня температура січня – 6 градусів, липня +18. Середня кількість опадів – 560-650 мм на рік. Влітку (липень-серпень) значна частина вологи випадає у вигляді злив, що чергуються з тривалими періодами сухої погоди. Перший сніг випадає переважно наприкінці листопада, виправдовуючи народну метеорологічну прикмету про те, що «Михайло на білому коні приїжджає».

Зима характеризується значною мінливістю та нетривкістю температур: від тріскучих морозів -20 – -25 до 0 – -3 протягом однієї-двох діб. В останні десятиліття серед зими спостерігаються досить тривалі періоди потепління. Особливо це спостерігалося у січні 2015 року, Але за традицією, найхолоднішим місяцем року в цій місцевості є січень, після чого настає повільний процес потепління, який, однак, ще в березні часто переривається тривалими періодами значного похолодання.

Весна в Конатківцях приходить переважно у середині квітня. Однак обов'язково на 2-3 доби в кінці квітня, а то й у першій-другій декаді травня слід очікувати приморозків, які завдають значної шкоди квіту садів та городині, підтверджуючи народну прикмету: «До Миколи (весняного) не треба сіяти гречки і стригти овечки».

За багаторічними спостереженнями, найспекотнішим місяцем літа є липень. Вересень традиційно досить теплий, як і травень, однак із нетривалим дощовим періодом в кінці першої – на початку другої декади, який місцеві мешканці називають «жидівськими кучками». Жовтень відрізняється непостійністю: погожі осінні дні одного року в наступні роки змінюються тривалими періодами затяжної сльоти та ранніми приморозками.

Вегетативний період розпочинається із кінця квітня, коли температура доходить до +15 – +18, і триває до середини жовтня, що складає 180-200 днів. Такі умови загалом є досить сприятливими для вирощування різноманітних сільськогосподарських культур.

До великих бід подільського селянства у минулому відносяться також епідемії холери, кашлю, гарячки, кору, скарлатини. Частими були і стихійні лиха: нашестя саранчі чи інших шкідників сільськогосподарських культур, засухи та суховії, градобої, зливи, суворі зими та ін., що спонукало населення до голоду. Таких бід зазнавали і конатківські селяни.

На жаль, природа не завжди була лояльною до селян. Бували випадки, коли кліматичні умови ставали нестерпними до довкілля. Наприкінці другого тисячоліття, а саме – в кінці листопада 2000 року село зазнало лиха – природа прогнівилась за щось на наші шаргородські села, сплюндрувала і знівечила їх. Якось враз сумно і непривітно стало у Конатківцях. Змінилося, здається, все: – і довколишні ліси, і село, і навіть люди…

Все сталося раптово і несподівано. В останні дні листопада посунула на наші краї стихія. Всього за одну ніч малесенький дощик, який моросів дрібним пилом та зовсім непримітний морозець зробили свою «чорну справу», наслідки якої довелося ліквідовувати місяцями, коли не роками. Все живе і неживе, що так гарно ще місцями зеленіло та жовтіло приємними осінніми кольорами, раптом узяв у свої цупкі обійми важкий прозорий льодовий панцер. На тоненьких гіллячках налипання льоду місцями сягало 20 сантиметрів у діаметрі. А це були тонни і тонни важкого тягаря.

Першими не витримали старі дупласті верби над річкою, якими так пишалися сільчани, коли ті, розпустивши своє довге кучеряве віття, наче дівчата коси, торкались листочками самої землі, даруючи при цьому людям неповторні пахощі. Засумував і затріщав від непосильної ваги і старий каштан біля школи, який за свій більше як столітній вік всього надивився, але з такою наругою зустрівся вперше. Такого «дива» не бачила й стара столітня тополя, посаджена ще, мабуть, дідом Тимофія Здирка у XIX або й XVIII столітті.

Спочатку повгиналися, а потім затріщали від непосильної ваги берези біля пам'ятника та біля кар'єру. Вже на ранок заблищали неприродним кольором їхні від природи білі стовбури, котрі за ніч перетворилися у високі пні. А на улюбленій для жителів села місцині «Запади», що в бік Лучинця, сумно позгинали своє гілля крислаті верби та інші рідкісні дерева з осіннім жовтогарячим листям, змішаним із прозорим блискучим льодовим покровом, неначе величезна ковдра, встелена ще на зеленій від трави землі.

Тихо і ніби безболісно опускали своє гілля родючі сливи та горіхи, а їх так багато в Конатківцях…

Опустіли селянські садки. Вздовж вулиць та по межах тихо шептали, немов передавали собі якусь зловісну новину, акації, клени та ясени, опускаючи донизу свої гіллясті крони.

Від того всього страхіття й саме село наче присіло, стало нижчим, непримітним. Здається, що люди стали тихіше говорити, а гуси і худоба взагалі перестали подавати свої голоси. Без електричного освітлення і без телефонного зв'язку, із замовклими радіоточками враз стали Конатківці непривітними і похмурими.

А поза селом… Столітній темний Сабаринський ліс за одну лиш ніч ніби посивів, змінивши природній колір кори на неприродну

білизну оголених стовбурів. Величезної ваги не витримали навіть міцні здоровенні столітні дуби. Не витримав такої наруги і віковий 300-літній дуб, що росте у цьому лісі. Висота його до цього дива природи сягала понад 26 метрів з діаметром стовбура 130 см. Віковий природний пам'ятник оголив свій стовбур від непосильної льодової ваги… І стала вмить дубова Діброва схожою на пустир, ніби поголена тупою бритвою. Почорніли від небаченої льодової ваги цілі лісові угіддя: Федірчик, Запуст, Трушовець.

Вітру не було взагалі. Павутиння – і те вкрилося гарним кришталевим візерунком. Чути було тільки, як глухо стугоніла земля, коли на неї падали залізобетонні та дерев'яні опори ліній електропередач. Пахуче вологе повітря ніби тремтіло якимось дивним гомоном, від якого наче мурахи бігли по спині у тих, хто насмілився вийти з хати. А галасливе чорне вороння геть покинуло село. Від великої ваги, що взялася вмить на крилах, падали замертво різні птахи.

І тільки річка Остриця, живлена цінним і потужним конатківським джерелом, «Вікнина», що живить все село, не змінила свого плину, і свого тихого дзюрчання. Як і тисячоліття тому, несе вона свої цілющі води, а з ними і часточку природної сили із Барщини до річки Лозової і аж до Дністра, і далі – у саме Чорне море.

Не менш цікавим для Конатковець є рослинний і тваринний світ, який віками існує тут.

Конатківські землі охоплені західноєвропейським помірним теплим кліматом. Тут широко представлена рослинність широколистих лісів, у яких досить чітко проглядаються всі три яруси – трави, кущі і дерева. Серед чагарників найбільш поширені ліщина, бузина, терен, шипшина, калина, вовчі ягоди, жимолость, глід та ін.

Серед лісових дерев переважають дуб, граб, черешня, береза, липа, осика, акація, лісові груші та яблуні. До речі: дуб у наших лісах росте різних видів. Часом трапляється кедр, сосна, ялина.

Багаті ліси наші на гриби. Серед них найбільш поширені печериці, опеньки та маслюки, в останні роки збільшилась кількість

білих грибів, підберезовиків або козарів, маринух, сироїжок та інших їстівних літніх грибів.

Навколо села досить багато придорожніх лісових насаджень (лісосмуг), які сьогодні відіграють особливу роль у рекреаційному житті нашого і навколишніх сіл.

Значну частину сільськогосподарських угідь займають сади. За останні роки площі колективних (колгоспних) садів зменшились, і садівництво стало виключно допоміжною галуззю в приватних господарствах, де найбільш поширеними в Конатківцях є яблуні, вишні, сливи, груші, абрикоси, виноград. Вирощують селяни чорну і червону смородину, малину, аґрус. Конатківські ґрунти сприятливі для вирощування полуниці, а старожили розповідали автору, що перед війною та у перші повоєнні роки (1950-1960 рр.) на колгоспних полях селяни вирощували кавуни і дині, які росли тут на славу.

На городах селян найбільш поширеними культурами є картопля, буряк, морква, квасоля, капуста, огірки, цибуля, часник, болгарський перець та ін. до середини 1980-х років на приватних городах і колгоспних полях рясно родили помідори. Нині ця культура вимагає посиленої уваги та додаткового обробітку. Через це селяни Конатковець зазвичай пов'язують із наслідками Чорнобильської катастрофи; бо «тепер і земля, і вода, і повітря заражені…»

На колективних полях традиційно вирощують пшеницю, жито, горох, гречку, ячмінь, просо, кукурудзу на корм худобі та на зерно, кормовий буряк. Значно скоротилися за останні роки площі під картоплею та цукровим буряком. Зокрема, у 2008 році вперше за більш як сотню років на сільських полях не посіяли жодного гектара цукрового буряка, а натомість в десятки разів за останні десять років зросли площі під ріпаком, що стає однією із найбільш затребуваних технічних культур, та соєю і соняшником.

Сприятливі природно-кліматичні умови та родючі чорноземи забезпечували значний розвиток тваринництва як провідної галузі колективного господарства впродовж останніх 30-40 років. У домашніх господарствах селяни утримують корів, свиней,

кролів, курей, гусей, качок та індиків. Особливою популярністю в останні роки користується розведення курей-бройлерів, а також кіз. Є у окремих конатківських господарствах рідкісний вид в'єтнамських свиней.

Із тваринного світу в Сабаринських лісах та конатківських лісосмугах водяться лисиці, зайці, борсуки, ондатри, видри, їжаки, полівки звичайні, дикі кози та кабани; із земноводних – жаби, та ще за останні роки значно збільшились популяції вужів та зміїв, що їх уже і поблизу людських помешкань можна помітити. Із пернатих найбільш поширеними є популяції синиць, куріпок, лелек, соловейків, іволг, ластівок, стрижів, ворон, всюдисущих горобців, яких, за спостереженням, в останні роки стало значно менше. Великої шкоди садам завдають колонії граків; вправно полюють на молодняк домашньої птиці сороки, яких у нашій місцевості значно поменшало, кілька підвидів соколиних (шуліки). Досить рідкісними зимовими гостями є снігурі.

Корисні копалини

Шаргородщина, як і більшість території сучасної Вінницької області, лежить на українському кришталевому щиті. Як для району, так і для Конатковець, характерні нерудні корисні копалини. На нашій території є достатні запаси каменю ракушняка, глини, суглинків, кварцових пісків. Ці матеріали, що поширені у нашій місцевості, люди використовують для різного будівництва.

Довкола села є багато кустарних розробок глини, яку мешканці використовують у господарстві. Існували й існують тепер такі ж кустарні розробки каменю. За радянських часів, коли функціонували колгоспи, кар'єри по видобутку каменю були, в певній мірі, значні за розмірами. Колгосп часто використовував цей матеріал для будівельних робіт.

Розбудова села

Якщо ж мислити з позиції давності, то Конатківці у своєму первісному вигляді мало форму поселення, характерною рисою якого було те, що двори розташовувалися у ряд з орієнтацією їх в одному напрямі вздовж яру з півночі на південь на рівнинному високому плоскогір'ї, де міститься село. Цим яром протікає безіменна річечка, яка колись, як розповідають старожили села, була широкою і швидкоплинною. Конатківське плоскогір'я, де міститься село, знаходиться між річками Лозова та Немія. Згадувана безіменна річечка, що бере свій початок у селі, впадає у Немію, утворюючи каскад ставків.

З часом, в зв'язку із збільшенням чисельності населення, в селі з рядової форми сформувалось поселення вуличної форми, де два ряди хат, лицьові або бокові фасади яких звернені до дороги й утворювали вулицю.

В більшості випадків зовнішні лицьові боки будівель були зорієнтовані на південь.

Пізніше село розбудовувалося і перетворилося в багатовуличний населений пункт. Цьому сприяло закріпачення селян і втручання в планування забудови села місцевих поміщиків та держави.

Кожний селянський двір облаштовувався на розсуд господаря. Вибір того чи іншого варіанту вільно забудованого двору був зумовлений заможністю конкретного господаря, наявності землі та господарською потребою. Бідні селяни з метою економії коштів і матеріалів будували двори однорядні, тобто хата, сіни, комора і стайня були під одним дахом. Більш заможні (середняки) облаштовували двохрядний двір: хата, сіни і комора були в одному ряді, а навпроти-господарські споруди (хлів, стайня, стодола). Їх будували як окремими будівлями, так і частково або повністю зблокованими між собою.

Заможні господарі забудовували свої двори із П-подібним розташуванням житлових та господарських будівель, а також двори замкнутого типу. Такі двори надійно захищали мешканців від холодних вітрів, від хижих звірів та непрошених гостей і злодіїв.

Про розбудову села розповідав у свій час старожил його Микита Рибак. З його слів стало відомо, що територія села збільшувалася за рахунок освоєння людьми нових навколишніх земель. Так, в бік сусіднього села. Тропова було виділено певну кількість землі для дороги, вздовж якої і будували свої житла мешканці Конатковець. В основному там селились жителі, які за польського періоду (1596-1793рр.) брали шляхетські прізвища, що закінчувалися на –ський, -цький. Наприклад: Туранський, Сузанський, Кашевський, Фуяровський, Заячковський, Каричковський, Гордішевський, Погорецький та ін. Ці люди і розмовляти між собою старалися польською. мовою. В селі про них згадували, що шляхтичі не говорять нормально по-українськи, а «гергочуть». Тому і вулицю ту назвали «Герла». А герлянів влада наділяла більшими земельними наділами, вони звільнялися від податків та мали певні пільги серед решти жителів села.

Найбідніша частина жителів села проживала на вузенькій хвилястій вуличці, яку так і називали – Драптіївка. Ця назва існує в селі і понині.

Поступово населення Конатковець зростало, люди освоювали нові землі. Так, в напрямку села Івашківці ними було вирубано велику ділянку лісу. Тут вздовж широкої та прямої вулиці, яку називали «Лісова», поселялись новосели. А поле, де був вирубаний ліс, стали називати «Зруб».

У с.Конатківці збереглося багато первісних топонімічних назв: Могилка, Вікнина, Герла, Федірчик, Трушовець, Драптіївка та ін., а також згодом з'явилися нові – Комунарівська, Зруб, Лісова та ін. Це і є факт збереження історії, топоніміки, а відповідно і культури не тільки Конатковець, а й всього Поділля.

На початковому етапі забудови в Конатківцях двори обгороджувались латами, плетеними плотами, парканами, обсаджувались живоплотом. Заможні селяни відгороджувались від вулиці мурами.

XIX століття. Типова хата в Конатківцях

До середини XX ст. майже всі хати в селі будувались одно або двокімнатні з сіньми посередині, з малими вікнами, покривалися сніпками із житньої соломи. В окремих не було навіть димарів, тому що за тодішніми законами податки сплачувалися від наявності димаря. Дим з комина йшов на горище, а звідти виходив назовні з-під стріхи.

Стіни в хатах були в основному глинобитні на дерев'яній основі, лише в більш заможних селян вимурувані з каменю.

Підлоги в хатах не було, долівка була з утрамбованої глини, яку в передсвяткові дні, а також по суботах господині змащували, знову ж таки, глиною.

Типовий житловий будинок в Конатківцях. Фото 1974 р.

Забігаючи наперед, відмітимо, що в зв'язку з покращенням соціально-економічного становища селян, підвищення їх матеріального добробуту, з середини другої половини XX ст. хати в селі вже будували трьох або чотирьох-кімнатні з великими світлими вікнами. Покривалися шифером або оцинкованою бляхою. Зовнішні стіни будинків місцеві майстри оздоблювали красивими візерунками з орнаментом.

Двори від вулиці господарі стали відгороджувати декоративними залізобетонними панелями, загорожею із плоского шиферу, мурами з силікатної цегли. Дерев'яні брами міняли на металеві, гарно оздоблені сільськими умільцями візерунками методом художньої чеканки. З часом село розширювалось, красивішало й набуло теперішньої форми.

Нові промисли у нових власників Поділля

Вивчаючи історію древньої держави Київська Русь, треба зазначити, що землі нашого Поділля часто міняли власників. Ними володіли то татари, то литовці, то поляки, то москалі. Звичайно, народ був невдоволений.

Враховуючи незадоволення місцевого населення України та відчуваючи наближення небезпеки для себе, литовські та польські пани 1 липня 1569 року з'їхалися в місто Люблін і вирішили створити єдину державу. Це рішення про Злуку дістало в історії назву Люблінська унія (союз), а держава стала називатись Річ Посполита. Але життя подільських селян від цього не покращилось, а навпаки. Незважаючи на об'єднання двох великих держав Польщі та Литви, татари в свою чергу так само віроломно нападали на міста і села Поділля. Кучманським шляхом знову і знову йшла смерть і поневолення. В 1558, 1562, 1564, 1567, 1569 роках і в подальшому у 70-х роках XVI ст. наші землі зазнавали страхітливих татарських спустошень. Не ставала виключенням і земля шаргородська. Селяни тікали з цієї місцевості, де поруч, по лівий бік Мурафи, проходив страшний татарський шлях.

Крім гніту магнатів і шляхти, католицької церкви населення зазнавало величезних збитків від вторгнення татар. В 1575 році 130-тисячна татарська орда вторглась на Правобережну Україну, а також в наш край. Документи свідчать, що татари тоді захопили 55 тис. полонених, забрали 150 тис. коней, 500 тис. рогатої худоби, 200 тис. овець. Ще більше потерпіло наше Поділля від татар у 1577 році. Гніт польських панів, напади татар змушували населення Поділля утікати на Південь України, зокрема на Запорізьку Січ, де окозачувалось, ставало вільним і не раз приходило на допомогу населенню, яке терпіло панський гніт. Село Конатківці з кінця XVI ст. стало належати, як і вся Шаргородська волость, польському магнату Яну Замойському.

Ян Замойський – володар земель Шаргородських. (1541-1605 рр.)

Северин Наливайко

В 1594 році вибухнуло велике селянсько-козацьке повстання проти гніту польських феодалів під проводом Северина Наливайка і Григорія Лободи. Спочатку повстанці пішли із Запорізької Січі на Брацлавщину, де до них приєдналося багато селян і міщан. Вони вигнали з Брацлава польських правителів, розгромили послане проти них королівське військо і в листопаді 1594 року заволоділи Баром, захопили і зруйнували фортецю.

Григорій Лобода одружився на барській шляхтичці.

В Барі перезимували, провели тут козацьку раду, яка звернулася із закликом до населення підніматися на повстання проти гнобителів. Тут до них також приєдналося багато селян і міщан, і пішли походом по Поділлю. Наливайківці зайняли Томашпіль, Шаргород, Мурафу, Красне, Станіславчик, Копайгород, Лучинець, Чернівці, Могилів. Пани утікали. Все Поділля опинилось під їх контролем. Це повстання з великими зусиллями було розгромлене лише в 1596 році.

XVI століття в історії нашого краю завершилось повстанням наливайківців проти магнатів і шляхти. Але після розгрому повстанців владу знову захоплювали польські та литовські феодали.

Поступово збільшувались феодальні повинності, селян перетворювали в кріпаків. На Брацлавщині в середині XVI ст. панщина становила 2 дні на тиждень, в Західному Поділлі – 3-4 дні. Крім панщини селян зобов'язували платити натуральні податки, грошові і виконувати роботи по ремонту замків, мостів, гребель, охороняти переправи, мости та інші повинності. Одночасно селян зобов'язували сплачувати державний податок.

Проходили роки, незважаючи ні на що, народ наш поступово піднімав край з руїн, багатішав. На землі, де зараз знаходяться Конатківці, поселялись нові люди.

З історичних джерел відомо, що в нашій місцевості масово спалювались навколишні величезні лісові масиви для виготовлення поташу. Ліс був основним видом промислу. Населення вело насічно-вогняний спосіб знищення лісів. Край наш Шаргородський багатішав за рахунок лісових розробок, які особливо поширилися з приходом польського канцлера Яна Замойського та його сина Томаша.

Розробки лісів проводились повсюди, де жили люди, а якщо людей бракувало, їх завозили з віддалених від лісових хащ місцевостей. Тут поселялися люди із Польщі, Німеччини, Галичини, Волині, які уже мали досвід по виготовленню поташу. Виникали осідки, де люди будували для прожиття тимчасові «буди». Власник Замойський особисто підбирав місцевість, де можна було б виготовляти поташ. Для його виготовлення потрібна наявність води, глини, вапняку та піску. Таке місце Замойський визначив над річкою Лозова, навпроти Конатковець. Там і будувались «буди» для переселенців. Це був кінець XVI століття. З тих пір те поселення, де жили переселенці у будах, називається Будне.

Тут, над річкою, було побудовано завод для виготовлення поташу. Весь попіл із спалених у лісах дерев звозили у Будне. Такий же подібний процес виготовлення поташу існував й у інших місцевостях нашого краю. Так, ліси, що вкривали всю територію теперішнього села Пеньківка, теж масово спалювалися, а потім селяни звозили до «заводу», що діяв у селі Будьки (тепер Жмеринського району).

У лісах навколо сіл виникали «пасєки». До відома читача: слово «пасєка» у ті часи означало не утримання бджіл, як ми звикли називати цей вид промислу тепер. Тому, що бджільництво – це бортництво. А «пасєка» – означає ділянка лісу, яка підготовлена до вирубки для спалення дерев. Дерева просто сікли, висікали, на зріст людини зрубували кору з них для того, щоб вони гинули й висихали.

Ліс спалювався для виробництва поташу. Поташ – це лугова речовина, вуглекислий калій, з якого виготовляли мило, кришталь, фарби чи барвники, його використовували для вичинки шкіри, при виготовленні ліків та навіть у кондитерській справі. Поташ також використовувався при виробництві скла. (Між іншим такий завод по виготовленню скла існував у сусідньому селі Гута Мовчанська і діяв у XVI-XVIII ст.ст.)

Процес виготовлення поташу був надто важким. Спочатку селяни заготовляли попіл з дерева. Для цього дерев'яні колоди складали у конусоподібні буди і спалювали разом із вирубаними кущами та хмизом. Потім звозили попіл до так званого «заводу». Тут розбавляли його водою та фільтрували через солому чи сіно. Потім з відстояної речовини одержували луг, який повільно виливали на вогнище у спеціальний цегельний ящик. При температурі від полум'я вода з лугу випаровувалася, а затверділий поташ випадав на дно ящика. Потім його кришили, роздрібнюючи ломами і зсипали у бочки для транспортування.

Виготовлення поташу було досить трудомісткою справою, що тривала кілька місяців й вимагала значної кількості робочої сили. Але збут поташу – це дуже вигідна справа. Ця галузь промислового господарства збагачувала рід Замойських, які постійно вивозили цей продукт, виготовлений із спалених навколишніх лісів, за кордон.

До речі, з дерева тоді робили і порох для військових цілей. Тому ліси Поділля рідішали і рідішали.

Після спалювання лісу і вивезення поташу за кордон, ці площі згодом ставали придатними для посівів пшениці, проса та інших культур. На цих спалених площах поселялися люди.

Це була перша половина XVII століття. Настав час, коли відбувалося масове засилля у нашому краї поляків, які захоплюючи землі, маєтки в місцевих жителів, осідали на них, а українців вигонили. Така свавільна політика викликала велике обурення місцевого населення проти феодального гніту магнатів, шляхти і особливо проти католицизму.

Перша половина XVII століття принесла у наш край сильне незадоволення важким життєвим становищем його мешканців. Незадоволені були і багатші, і бідні.

Як видно з попередніх історичних подій, жорстоке гноблення і свавілля польських колонізаторів призвели до загострення класової боротьби на Поділлі й на Шаргородщині зокрема. Почастішали озброєні напади селян на польських панів. Запалали маєтки гнобителів. Українські феодали і шляхтичі, не домігшись повернення своїх маєтків від королівських здирників з допомогою суду й короля, утікали на Запорізьку Січ, приєднувались до повсталих.

Спустошувались села і міста, занепадало ремесло і торгівля. Покривджене населення міст і сіл, не домігшись покращення становища в результаті боротьби, або утікало до козаків на Січ, або переселялось в степову частину України, в Молдавію чи в інші місця. Внаслідок селянсько-козацьких повстань польські пани утікали, а потім поверталися з військами і жорстоко розправлялись з повсталими. Народний гнів наростав, аж поки не вибухнув у велику Визвольну війну українського народу під проводом Богдана Хмельницького.

Розділ ІІІ

Визвольна війна на Шаргородщині

На українських землях встановився жорстокий режим іноземного панування. Це викликало велике обурення місцевого населення. Тому з перших днів володарювання польських панів на Україні розгоряється полум'я національно-визвольної боротьби, що часто виливалося у великі народні повстання та селянсько-козацькі війни.

Гетьман України Богдан Хмельницький

Почалася Визвольна війна українського народу під керівництвом Богдана Хмельницького проти польсько-шляхетської влади на Україні. Повсякденні знущання та утиски польських панів посилили боротьбу нашого народу за національне та соціальне визволення. З особливою силою вибухнув гнів українського народу на початку 1648 року.

Ім'я керівника Визвольної війни Богдана Хмельницького, великого полководця, дуже тісно пов'язане із Поділлям, Шаргородщиною зокрема. Запеклі бої з шляхтою проводились по всій Україні.

Поляки зазнавали поразки за поразкою. Так, після розгрому гетьманом Хмельницьким польських військ в травні 1648 року біля Жовтих Вод і Корсуня та нищівного розгрому в липні під Старокостянтиновим, пани поспішно утікали. За короткий час були визволені Вінниця, Брацлав, Ладижин, Бершадь, Шпиків, Деребчин, Мурафа, Красне, Томашпіль, Чернівці, Четвертинівка, Чечельник, Станіславчик, Копайгород, Лучинець, Шаргород та інші міста і містечка. Єдина надія в польських військ була на Бар і Барську фортецю, які були воротами до Східного Поділля. Вони сподівались надійно сховатись за його добре укріплення валами. В час Визвольної війни Бар, дійсно, був одним з важливих, ключових пунктів, за який точились запеклі бої між польськими і козацькими військами.

На захоплення Бара Б. Хмельницький послав полковника Максима Кривоноса з військом. Слід відмітити, що масштаби діяльності знаменитого селянського полковника Максима Кривоноса на території Шаргородщини, Барщини, Брацлавщини та всього Поділля набрало такого розмаху, що перелякана польська шляхта ставила його на один рівень із Богданом Хмельницьким.

Гетьман розумів, що розрізнені загони повстанців, які діяли на нашій території Поділля, необхідно було об'єднати в одне організоване військо. Тому Б.Хмельницький доручив це зробити своєму найближчому соратнику і помічнику Максиму Кривоносу.

При здобутті Бара і фортеці проявився блискучий військовий талант козацького полковника М. Кривоноса, який, як твердять історичні джерела, походив з сім'ї ремісника з м. Могилів-Подільського.

Максим Кривоніс – найближчий сподвижник Б. Хмельницького

Максим Кривоніс очима невідомого польського художника, який зобразив його грав'юру-шарж

(Точна дата народження М. Кривоноса невідома. Крім місця його народження в місті Могилів-Подільський, у літературі зустрічаються й інші населені пункти: село Вільшанка на Черкащині, місто Острог, одне із сіл на Волині). Він вміло координував дії піхоти, кінноти та артилерії, оперативно діяла розвідка, ефективно використовувалася військова техніка. На площі міста зібралися всі православні жителі Бара й перед ними виступив М.Кривоніс і оголосив грамоту: *«Не слухайте панів, не слухайте більше урядників, а приходьте всі до мене. Ваші батьки не знали ніяких панських законів, на цих политих вашою кров'ю полях. І ви ніколи не знайдете кращого засобу визволитися, якщо тепер із зброєю в руках не скинете панське ярмо і не здобудете свободу кров'ю своєю».* У відповідь на цей заклик багато подолян вступили в ряди повстанців. За цю блискучу перемогу в Бару над польськими військами М.Кривоніс був нагороджений гетьманом Б.Хмельницьким дорогоцінною позолоченою шаблею.

Ще до Визвольної війни 1648-1654рр. в одній з сутичок з польською шляхтою Максим Кривоніс дістав удар шаблею, внаслідок чого був ушкоджений ніс. З того часу був прозваний Кривоносом. А у народних думах та піснях він відомий ще під прізвищем Перебийноса.

Потомків з таким прізвищем існує особливо багато у наших навколишніх селах Поділля. У сусідньому селі Плоске й до сьогодні існують прізвища Кривоносів. Цей факт є важливим засвідченням того, що полководець М. Кривоніс (Перебийніс) все-таки родом із нашої місцевості.

Польській шляхті вдалося завдати поразки ще перед війною у 1646 році загонові Максима Кривоноса. Після поразки він пішов на Запоріжжя, щоб звідти продовжувати боротьбу проти гніту шляхетської Польщі.

Налякана розмахом повстанського руху влітку 1648 року, польська шляхта тікає із своїх маєтків, ховаючись від народного гніву. Великі магнати організовують загони із шляхти для боротьби з повсталим народом. Войовничо налаштоване населення Шаргородщини і навколишніх сіл брало активну участь у боях із польсько-шляхетськими військами під час здобуття Бара, Копайгорода, Лучинця, Шаргорода, Чернівців та сіл краю.

Ось як описує події, пов'язані з перебуванням Кривоноса на Шаргородщині, Брацлавський шляхетський воєвода Адам Кисель у своїй жалобі на невгамовного, сміливого полководця з війська Б.Хмельницького у листі до коронного Канцлера, датованого 1648 роком, (мовою оригіналу із деякими скороченнями, що не стосуються Шаргорода).

– Письмо его милости, пана воеводы Брацлавского, к его милостыни пану Канцлеру коронному, в Корлуп 9 августа 1648 года.

«…Большая и жалкая перемена последовала в моем предположении идти к Киеву, … … несколько тысяч Козаков пошли к Меджибожу. Кривонос взял этот город штурмом и всех жителей перерезал. Слышно, что и Шаргород подвергся той же участи, (під словами «всех жителей» мається на увазі усіх шляхтичів та євреїв, а місцевих жителів – українців козаки не чіпали – А.Н.) и что козаки обратились уже к Бару, … … Те же изменники Кривоносцы, которые мою гущу опустошили, поймали отца Лацка, моего поверенного, отправленного мною к Хмельницкому, и разложив его на главной улице Шаргорода, избили киями так, что я не знаю останется ли он в живых, забрали все при нем мои письма к Хмельницкому … …ограбили наездами всю окрестность, сожгли монастыр в Калиновке, что возле Шаргорода, пьянствуя днем и ночью, выпили несколько бочек вина и несколько десятков бочек меду, потчивали всех холопов, а остальное пораздавали им…

... Изменник Кривонос писал Хмельницкому (из показаний пленных), что мои послы посажены на кол. И тогда сам Хмельницкий двинулся с великими силами 100-120 тыс. на соединение с Ордою…

(Адам Кисель – воевода Брацлавский, август 1648 год)»

Селянський полковник Максим Кривоніс, володіючи великим організаторським і військовим талантом та незламністю волі, мужністю, яскраво вираженою непримиренністю до польського панування і ненавистю до існуючих соціальних відносин, наводив жах на польську шляхту.

Ось рядки, де, звертаючись до короля, польська шляхта повідомляла:

«…Той безчесний Кривоніс підняв на війну неорганізовану юрбу і до цього часу по Україні не перестає порушувати наш мир і всюди проводить ворожі наступи. Він здобув у боях і спустошив багато міст, винищуючи шляхту, жидів-орендарів та ксьондзів».

(Історія України в документах та матеріалах, т.ІІІ., Київ, 1941, с.115).

Наша місцевість опиняється в зоні частих військових сутичок між польською шляхтою і загонами селянсько-козацьких формувань. Бої відбувалися і в Лучинці, і в Копайгороді, і в Станіславчику, і у Шпикові, і у Томашполі, Чернівцях і в Мурафі. У серпні 1648 року Максим Кривоніс зі своїми загонами під Станіславчиком зустрівся із переважаючими силами польської шляхти. Військова майстерність та мужність селянсько-козацьких загонів на чолі з Максимом Кривоносом не дозволили шляхті добитись перемоги.

Після боїв під Станіславчиком загони козаків Максима Кривоноса з новим поповненням з місцевих селян рушили на Шаргород.

Фортеця, де осіли шляхетські війська, зустріла козаків вогнем із гармат і атаками кінноти. Відчайдушний і розгніваний діями шляхти селянський полковник Максим Кривоніс першим увірвався на своєму коні всередину переляканих польських вояків і почав рубати шаблею ворогів.

Напад козаків Кривоноса на поляків

Бій тривав зовсім недовго. Своїми швидкими і рішучими діями козаки штурмом оволоділи Шаргородом.

Південні ворота міста останки ворогів скоро відчинили і через них втекли аж до Дністра. Козаками було порубано багато шляхтичів, зруйновано їхні будівлі, в тому числі і шаргородський костел Флоріана. (*Архів ІІд. – Зах. Росії, ч.І, т.І, Київ, 1886, с.192*).

Аж до наших теперішніх часів у Конатківцях існує легенда серед старожилів про те, як у цій місцевості між селами Будне і Конатківці під час боїв у роки Визвольної війни українського народу під керівництвом Б. Хмельницького тут, у полі, відбувся бій між поляками і козаками, які наздоганяли ворогів, що втікали від Шаргорода до Могилева. Під час бою загинув один із воєвод козацтва. Козаки шапками насипали на могилі воєводи великий курган. Він і зветься в народі «Могилка».

Легенда ця має право на існування, адже у нашій місцевості відбувалися часті бої між козаками і польськими загарбниками. Спочатку правда про цей бій передавалася від покоління до покоління і згодом ставала легендою. А сам курган з часом зруйнувався, залишилась тільки назва «Могилки».

Війська Богдана Хмельницького успішно просувались на Захід і наприкінці вересня 1648 року спинились під стінами Львова. Наближалась зима. Серед козаків розпочалась епідемія невиліковної чуми. Від неї помер видатний сподвижник Богдана Хмельницького, наш земляк, полковник Максим Кривоніс.

(З окремих джерел відомо про сварки між Хмельницьким і Кривоносом, який не поділяв з гетьманом поглядів на політику держави. І смерть від чуми під Львовом лише двох козаків – Кривоноса і його товариша, – серед сорока тисяч вояк, аж ніяк не схожа на смерть від чуми. Підле отруєння і ніщо інше.

Нам же 350 років Московські історики тлумачили, що Кривоніс помер від чуми, якої насправді там у той час не було. Не порочити ж Богданове ім'я, який віддав їм Україну. – А.Н.).

Даний етап війни закінчився Зборівським договором між Богданом Хмельницьким і польським королем Яном Казимиром II, укладеним 8 серпня 1649 року. Цей договір завершив воєнні дії 1649 року, у ході яких козацько-селянське військо завдало нищівних ударів польсько-шляхетській армії. Згідно договору було визначено кордон між Україною Богдана Хмельницького і Польщею. За цим договором лінія кордону на Поділлі проходила по прикордонних містечках, в яких стояли козацькі застави: Погребище, Прилуки, Вінниця, Браїлів, Станіславчик, Копистирин, Мурафа, Шаргород, Садківці, Чернівці, Стіна, Ямпіль і до річки Дністер. (*Нариси історії Поділля, Київ, 1990, с.77*).

Король Польський Ян-Казимір-II, обраний 17 листопада 1648 р. за бажанням Б. Хмельницького. Згодом король Ян-Казимір перебував походом у Шаргороді

Король Польщі визнав Богдана Хмельницького гетьманом України та передав під його владу землі Київського, Чернігівського і Брацлавського воєводства, тобто більшу частину українських земель.

Шаргород опинився прикордонним містом. Король також визнав складений урядом Богдана Хмельницького реєстр Запорізького війська, що містить поіменні списки 40 тисяч реєстрових козаків. Решті козакам (і це була помилка Б.Хмельницького) необхідно було повернутися в підданство старостам і панам на місцях. Дане рішення було образливим для населення.

Хмельницький розумів, що перемога може бути нетривкою, якщо її не закріпити на місцях. Одразу ж після Зборова з вересня-жовтня 1649 року він займався великою державницькою діяльністю по зміцненню козацької адміністрації, проводив адміністративно-територіальний поділ своєї підвладної території на полки і сотні.

Спеціальним гетьманським універсалом вся Україна була поділена на 17 полків, відповідно, полки – на сотні. У нашій місцевості був сформований великий Брацлавський полк під керівництвом полковника Данила Нечая. До складу полку увійшла 21 сотня. Шаргород був визначений як сотенне містечко і сотня Шаргородська увійшла до складу Брацлавського полку.

Вдалося віднайти поіменні списки козаків шаргородської сотні. Читачеві, якому буде цікаво знати ті прізвища сотенних козаків, рекомендуємо проглянути книгу «Реєстр Війська Запорізького 1649 року», Київ, 1995р., с.250-252. Можливо, серед них є і конатківські чи знайомі Шаргородські чи Лучинецькі прізвища та імена. Наші предки-земляки воювали у рядах сотенних козаків війська Б.Хмельницького. Цим ми маємо пишатися і мати за приклад їхню самовідданість Україні.

З біографії Данила Нечая

Народився Данило Гнатович Нечай у 1622 році.

В історичній літературі є свідчення про те, що славнозвісний герой Визвольної війни українського народу проти польських магнатів і шляхти 1648-1654 рр. Брацлавський полковник Данило Нечай — наш земляк. Ось деякі з них. В «Нарисах історії Поділля» (Хмельницький, 1990 р.) на 76 стор. записано: «Полковник Д. Нечай за деякими даними з околиць Бару». Ще більше уточнює це польський протокол допиту повстанця Ониська Звайтовича: «З Вишновця Хмель (тобто Хмельницький) пішов до Бродів, там застали місто відчиненим, але замок боронився до цього часу. Там залишився штурмувати замок Нечай. У цього Нечая люди з Бару, бо й сам він з Бару». Є й інші дані.

Данило Нечай – Брацлавський полковник

Коли Данькові сповнилось 13 років дід Омелько повіз його в Києво-Могилянську академію, в якій він навчався 12 років. Закінчив її у 1647 році 25-річним юнаком напередодні Визвольної війни. Його дід Омелько і батько Гнат козакували на Запоріжжі, брали участь в звитяжних козацьких походах. Дід воював разом з Сагайдачним. Батько дослужився до осавула. Данило навчався досить успішно і знав 5 мов: польську, німецьку, грецьку, латинську і татарську. Одружившись, жив з рідними на хуторі.

На початку 1648 року на хутір заїхав загін козаків, з ними був Б. Хмельницький. Вони прямували на Січ. Данило познайомився з Б. Хмельницьким, зблизились і той розповів свої плани підняти

Січ на боротьбу з поневолючами, щоб визволити Україну. Нечай порадив: щоб мати надійний успіх, треба в тилу ляхів підняти народ, вороги опинилися б в оточенні. Хмельницькому сподобався Данило, він гідно оцінив його практичні поради. І коли його обрали па Запоріжжі гетьманом і козаки повстали, він послав до Нечая великий загін козаків з листом, щоб той здійснював свої задуми. Дід Омелько поблагословив онука на звитяжну боротьбу, подарував свою козацьку шаблюку, яка не раз виручала в бою, дав інші вояцькі обладунки.

Піднявши на священну Визвольну війну населення Київщини — нечаївці прибули на Брацлавщину. Барське староство тоді входило в склад Брацлавського воєводства. З появою нечаївців і тут запалахкотіло полум'я народного повстання. Такі дії Нечая в тилу ворога примушували польське командування розпорошувати сили, шарахатися в різні сторони. Про свої дії Нечай посилав письмові звіти гетьманові. Посланці привозили радісні звістки про нищівний розгром ляхів під Жовтими Водами, Княжим Байраком, Корсунем.

Внаслідок народних повстань, піднятих нечаївцями, визволено Київщину, Уманщину, Брацлавщину. За такі успішні дії гетьман у червні 1648 року призначив Нечая Брацлавським полковником і запросив на козацьку раду, що була в с.Маслів Став, перед битвою під Пилявцями. На раді розробили тактику переможної битви під Пилявцями.

Завдяки військовій хитрості, козаки зробили вигляд і вночі утекли з Старокостянтинова, де два дні тривали бої. Гадаючи, що козаки злякалися, ляхи кинулись в погоню, розтягнувши свої сили. Їх заманили на посічену ярами, мочарами, ямами і горбами місцевість не вигідну для наступу кінноти, якої в ляхів було набагато більше, ніж в козаків. Польські кіннотники несподівано наткнулися на добре укріплений козацький табір у вигідному місці. Але вони, маючи перевагу, вважали, що його легко зметуть. Їх наступ захлиснувся. Нечай тисячу драгунів знищив і стільки ж захопив в полон. В другому бою знищив польський табір і кіннотою переслідував

ганебно втікаючих «пилявчиків». Так презирливо козаки охрестили ляхів-утікачів. Але за те, що Нечай бився в перших рядах разом з козаками проти жовнірів і був поранений, мав наганяй від гетьмана, бо він вимагав — полковник повинен командувати.

Стотисячна польська армія — цвіт і гордість Речі Посполитої була на голову розбита під Пилявцями. Такого безпощадного розгрому польська армія ще не знала.

Після битви під Пилявцями Д. Нечай став відомий на Україні, як народний герой, як один з найзавзятіших козацьких полковників. Ляхи боялись його і вважали найбільш бунтівним серед повстанців, найбільш безпощадним до ворогів. Недарма гетьман доручав йому здійснювати особливо відповідальні військові операції, посилав піднімати народні маси на боротьбу, гуртувати повстанські загони. І був він наймолодший серед козацьких полковників, адже у 1648 році йому було лише 26 років.

Саме в цей час, коли Данила окрилювали славні перемоги над поневолювачами українського народу, узнав він тривожну і гірку звістку: його любиму дружину Ганну з малолітнім сином і батьком забрали татари, а дід Омелько загинув в бою з супостатами. Не гаючись, послав Данило у Крим знайомого татарина з грішми викупити рідних.

Зібравши знову великі сили, в січні 1649 року польські поневолювачі вдерлися на Поділля і захопили Бар. Нечай просив гетьмана послати його туди, оскільки він добре знав цю місцевість. І він негайно поспішив на допомогу полковнику І. Федоровичу, якого потіснили вороги. Нечай зупинив переважаючі сили поляків недалеко від Бару, біля Миток і Матійкова. Закликав на допомогу селян навколишніх сіл і жителів Бару. Зав'язався великий бій, в якому з обох сторін брало участь майже 30 тис. чоловік. До Нечая щораз прибували свіжі сили селян і міщан. На його заклик розпочалось повстання на Подністров'ї. Ватажки – повстанці тут формували загони і посилали до Нечая.

Становище королівських військ різко погіршувалося. Щоб не попасти в оточення, вони утікають з Бару до Меджибожа.

Переслідуючи ворога, нечаївці визволяють Меджибіж. Нечай з кіннотою влаштовує засідку під Староконстянтиновим у червні 1649 року. Внаслідок нищівного удару від розбитих польських військ Нечай захопив сто гармат, 200 возів з ядрами і порохом, багато возів з іншими припасами і 3 тис. полонених. Не збавляючи стрімкості наступу, нечаївці, переслідуючи ляхів, сходу захоплюють Збараж. Дорога на Львів була відкрита. В цих нестримно наступаючих боях проявився військовий талант народного героя Данила Нечая, який зумів піднімати народ на боротьбу з поневолювачами і це полегшувало ведення війни козакам. Про Нечая складають пісні, розповідають легенди.

Гетьман посилає Нечая на Волинь і тут спалахує вогнище народної війни. А потім направляє на Київщину, щоб перегородити дорогу литовському князю Радзивілу, який мав намір захопити Київ і вдарити в тил козакам. Данилові дуже хотілось побувати у Львові, про якого наслухався різних див. Але мусив виконувати наказ гетьмана.

Відзначився Д. Нечай зі своїм полком і у битві за Зборів влітку 1649 року. За його голову магнати обіцяли високу винагороду. Прагнучи його знищити, підіслали одного офіцера для ведення переговорів і коли Данило вийшов з хати, той насипав отрути у воду. Але це помітив вартовий козак. Задум не вдався, зловмисника покарали.

У серпні-вересні 1650 році Нечай з сорокатисячною армією здійснив блискучий похід в Молдавію і завдяки вмілим дипломатичним здібностям домігся того, що її володар Лупул відійшов від Польщі і став союзником України. Про це було укладено договір. Цей крок був особливо важливим для дальшої боротьби за визволення України.

Після Зборівської угоди, якою залишились незадоволені обидві сторони (козаки і ляхи), Барське староство залишилось нейтральним. Ні одна із сторін не мала права вводити туди свої війська.

Полк Брацлавський — Данило Нечай — полковник

(*З поіменних списків сотень Брацлавського полку автор перераховує тільки назви їх, зупинившись дослівно на Шаргородській сотні – мовою оригіналу*).

Сотня Райгородська, Тульчінская, Клебанская, Краснянская, Браїловская, Вулшанская, Вербская, Тимановская, Горячкоцкая, Александровска, Яльнцкая (Яланець – А.Н.), Ямпольская, Шаргородская, Мураховська – (27 козаків, Пеньковцы – 5 козаків, Копистерин – 68 козаків), Станіславовская, Мястковская, Лучицкая (Лучинець – А.Н.), Багановская, Чачалніцкая, Комаргородская, Черновецкая.

Список сотні Шаргородської
Іван – сотник, 33 козака, Шаргород – 27 козаків.

Сотня Шаргородская – 60 козаков

Иван Сотник
Ивашко Пелешенко
Апрунець
Мись Ясченко
Гаврило Пархоменко
Васил Батенько
Яким Пешанько
Герасим Рудый
Андрей Туз
Иван Наторкин
Степан Шпак
Прокоп Ткач
Дмитро Зайцовський
Сергей Толоючишин

Андрей Кудлай
Степан Васченько
Степан Мальований
Іван Багацький
Иван Паровенко
Петро Малевак
Карп Шиленко
Мисс Скаженик
Стефан Неживый
Миско Мелник
Грицко Величко
Дмитро Стелмах
Гаврило Куценко
Луцик Рудык
Федор Гвоздь
Семен Чернушик
Иван Пирожок
Луць Малахатко

Шаргород
Миско Чирва
Тимко Носаленко
Семен Чухин
Иван Олексеенко
Федор Максимович
Яков Кочмар
Иван Купа
Гриц Дашков
Феденко Пистаренский
Дмитро Жирявец
Иван Маслей
Куц Кавпецкий
Луцик Понько
Дмитро Каричковський

Юрко Копутишин
Иванко Бородатый
Мись Тречинець
Розка Гордеенко
Труш Кузенко
Крузь Курчун
Павел Хоменко
Кость Куриленко
Грицько Вихор
Клим Обилачишин
Илько Низьборенский
Васил Низьборенский
Яцько Стеблей

Сотня Мураховськая – 27 козаків
Пеньковцы – 5 козаків
Копыстырын – 68 козаків.
(*Реєстр Війська Запорізького 1649 року, Київ, 1995 р., с. 250-252*).

Таким чином, Шаргород став після 1649 року сотенним містечком. Вся повнота влади в Шаргороді належала сотнику. Ним був призначений Д.Нечаєм Іван Сотник. Крім сотника, який обирався козацькою радою, були сотенний осавула, писар, хорунжий, суддя. Сотник мав адміністративну, військову і судову владу. Було введено контроль за фінансами, оподаткуванням населення міста та навколишніх сіл, охороною торгівлі та ремесла. Селянська та міщанська громади Шаргорода визнали державне керівництво сотенної старшини. Після проголошення сотенним містечком в Шаргороді згодом з'явилась ратуша – будинок посеред містечка, перед яким була центральна площа міста.

В ті далекі часи біля ратуші відбувалися урочисті події та вирішувались доленосні життєві проблеми. В цьому приміщенні, яке після деяких перебудов збереглось і до наших днів, перебувало містечкове самоврядне керівництво, що було підвладне сотнику.

Приміщення ратуші в Шаргороді, де на площі перед костелем не раз вимовляли промови Хмельницький, Кривоніс, Нечай. Фото 2010 р.

Донедавна в цьому приміщенні, містилися селищна, а потім міська рада. Сьогодні тут розміщується земельний відділ райдержадміністрації. На великій площі, яка розмістилася перед будівлями костелу і ратуші, не раз бували і вимовляли палкі промови гетьман України Богдан Хмельницький (1650, 1653 рр.), полковники війська Запорізького Максим Кривоніс (1648 р.), Данило Нечай (1649, 1650, 1651 рр.).

(*Документи Б.Хмельницького (1648-1657 рр.), Київ, 1961, с. 190*).

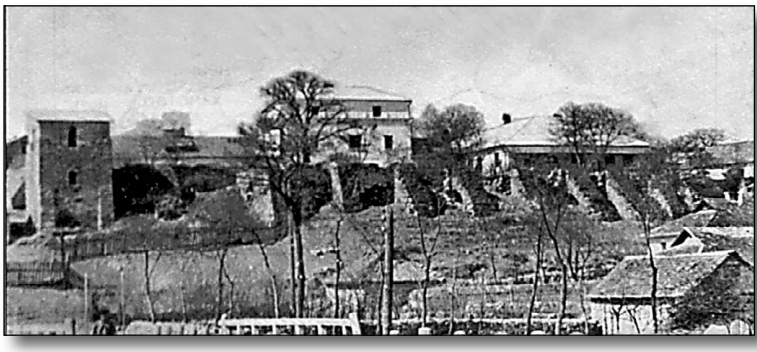

Залишки Шаргородської фортеці, збудованої в кінці XVI століття. Фото 1930 р.

Гетьман Хмельницький добре розумів, що Зборівська угода, це тимчасове перемир'я. Готувалася до нападу Польща, готувався до війни і Богдан Хмельницький. Він звернув особливу увагу на зміцнення прикордонної смуги. У 1650 році разом з генеральною старшиною він здійснив інспекційну поїздку по сотнях Брацлавського полку. Лінію сухопутного кордону та кордону по р. Мурафа захищали полки брацлавського полковника Данила Нечая. Застави на цьому відрізку кордону виявилися надто слабкими.

На початку 1651 року польський гетьман Калиновський, який сам мав маєтки в тих місцях, що були одведені козакам, вирішив ввести 15-ти тисячне польське військо на Україну. Він видав універсал, в якому наказував селянам, щоб, покинувши бунти, кожен сидів вдома і слухався своїх панів, а сам з військом вирушив на Поділля і захопив Ямпіль, Чернівці, Шаргород, Мурафу і став обозом у Станіславові (колишня назва Станіславчика – А.Н.). На зустріч йому з 3-х тисячним військом виступив брацлавський полковник Данило Нечай, простуючи до Бару через густий Чорний ліс коло Тульчина. Довідавшись, що Калиновський дуже швидко посувається вперед, Нечай не захотів стрінутись з ним в Левківському лісі і пішов до містечка Красного (в теперішньому Тиврівському районі), де дожидав, що до нього підійдуть на поміч околишні селяни. Діло було на масницю. Нечай виставив на чатах коло Ворошилівки над Бугом Мураховського сотника Шпака з козаками, а сам почав гуляти й бенкетувати, як звичайно, на масниці.

Коронний гетьман Мартин Калиновський скликав у Станіславові військову раду і, звертаючись до присутніх, сказав, що до нас дійшло повідомлення, що «бидло» зібралось в Красному, п'ячать і святкують масницю, а нас вони не чекають і не бояться, що ми на них нападемо.

Данило Нечай гучно і весело вечеряв із своєю любасею Орисею. Козаки попереджували Нечая про небезпеку. Він їх запевнив, що у нього є відважний та хоробрий козак Шпаченко, який повідомить його про небезпеку. Козаки, окрилені такою відповіддю свого полководця, вдались до пиятики та веселощів.

Тим часом польська армія Мартина Калиновського і Станіслава Лянцкоронського загальною чисельністю в 14-15 тисяч жовнірів 20 лютого 1651 року вирушила із Станіславова. Дізнавшись, що Шпаченко знаходиться у Ворошилівці з малим загоном, польське коронне військо через Будьки швидко напало на нього, повністю знищивши його, що навіть не залишилося ні одного козака, який би повідомив у Красне Данилу Нечаю про небезпеку.

Була ніч. В Красному ніхто не думав про небезпеку, як польський передовий загін, який складався із драгунів під керівництвом П'ясочинського і ротмістра Корецького, підступив до Красного. Це відбулось о третій годині ночі. Не підозрюючи, що ляхи перебрались у козаків, сторожа вночі пропустила стомлених путників через ворота у Красне. Як тільки вони опинились у Красному, накинулись і порубали сторожу. Козаки, що піднялись по тривозі спочатку не могли розібратися з ким треба битися. Прибіглий сюди Нечай зразу ж збагнув, що сталося і організував козаків для відсічі перебраним драгунам. Але на допомогу драгунам вже поспішали великі сили кіннотників, що були заховані неподалік в лісі. Козаки вдарили в набат, схопивши зброю, кинулись на ворога. Як лев, захищався Нечай. Козаки разом з Нечаєм відбивались відчайдушно, завдаючи ворогові великих втрат. Вся вулиця була встелена трупами, кров текла по ній від страшної битви між козаками і ляхами. Але сили були нерівні. Підійшов до Красного свіжий багаточисельний польський загін із числа розігнаних подільських шляхтичів під керівництвом Косаківського, який, ввірвавшись зі всіх сторін до Красного, винищував козаків. Загинув на очах Данила Нечая його брат Матвій. Козаки відчайдушно відбивались від ворогів. Нерівний бій тривав майже цілу добу і тричі поранений Нечай до останнього не кидав з рук шаблі. Лише коли під ним упав кінь, козаки закрились у замку. Ще три доби оборонялася фортеця. Більшість захисників загинули. Але перемога Лянцкоронського була невтішною. Із 10 тис. драгунів залишилось ледве 3 тисячі поранених і обшарпаних драгунів. Це була перемога дорогою ціною.

Смертельно пораненого Данила Нечая віднесли в замок, де він і помер. Тіло Нечая було перенесено до церкви, де попи відправляли панахиду по відважному козацькому лицарю. Поляки знайшли тіло Нечая і поглумились над ним. Люди пропонували відкуп полякам, щоб поховати Нечая, але поляки не взяли ні срібла, ні золота, порубали тіло Нечая на дрібні шматочки. Тільки дивом залишилась голова Нечая, яка згодом була віддана землі за всіма козацькими почестями, що проводились в церкві великомучениці Варвари с.Красного. Срібна булава і кіш Данила Нечая дістались воєводі П'ясочинському.

Могила Данила Нечая біля села Черемошне Тиврівського району. Фото 2013 р.

(*В.А. Смолій, В.С.Степанков.* Богдан Хмельницький, К.., 1995, с.293; *Н.И. Костомаров. Богдан Хмельницкий, М., 1995, с.445).*

Щодо голови і порубаного тіла Нечая в народі навколишніх сіл Красного існує інша легенда й досі про те, що знівечене поляками тіло зберіг посланець султана Муради на ім'я Алі, який брав участь у бою. Турок похапцем показав присутньому в церкві польському воєводі Корицькому папір від султана про те, що людина, котра посягне на життя Данила Нечая, вважатиметься особистим ворогом падишаха до сьомого коліна і буде приречена на погибель.

Від цих слів Корицького кинуло в піт і він вийшов з церкви...

Народ схоронив голову та зібрані останки тіла Данила Нечая зі всіма козацькими почестями далеко у полі сусіднього від Красного села Черемошне, висипавши, за звичаєм, шапками на місці

могили героя великий земляний насип – курган. Вдячні нащадки через три століття на тому місці спорудили пам'ятник.

А срібна булава Данила Нечая деякий час перебувала в польного коронного гетьмана Мартина Калиновського, яку П'ясочинський віддав С.Лянцкоронському, а той, після деякої затримки у себе, вручив її коронному гетьману. Під час подій біля села Четвертинівки, що біля Ладижина, поляк Калиновський її загубив разом із своєю головою…

Український народ дуже любив Нечая і склав про нього пісню, яка з різними одмінами співалась ще до недавнього часу по всій Україні од коломийського Підгір'я до Харківщини. В цій пісні якраз змальовано останній бій Нечая з поляками:

Та поставив козак Нечай три сторожі в місті,
А сам пішов до кумоньки щуку рибу їсти.
Ой поглянув козак Нечай за тихії води:
Іде ляхів сорок тисяч хорошої вроди.
Подивився козак Нечай в горішну кватирку:
Ходить ляшків, вражих синів, як курей по ринку.
Ой як крикне козак Нечай на хлопця малого:
– Сідлай, хлопче, сідлай малий, коня вороного!
Геть виріжем вражих ляхів та ще й до одного!
Ой не встигнув козак Нечай на коника впасти,
Став ляхами, як снопами, по два ряди класти.
Ой кинувся козак Нечай на лівеє плече,
А вже з ляшків, вражих синів, кров річками тече.
Повернувся козак Нечай на правую руку,
Не вискочить Нечаїв кінь із лядського трупу.
Ой удався козак Нечай до коня словами:
«Не доступай, кінь козацький, до землі ногами!».
Ой як стисне козак Нечай коня острогами,
За ним ляхів сорок тисяч з голими шаблями.
Озирнеться козак Нечай на лівеє плече, –
Ой полетіла Нечаєнку голівонька з плеча.

(Відомо, що серед полковників Хмельницького велися чвари через різні погляди на ведення війни.

Дивує поведінка Івана Богуна, який в той час знаходився в Сутисках, що всього за 20 км від Красного, де три дні стікав кров'ю Данило Нечай, а він, чомусь(?), не пішов на допомогу, а відступив до Вінниці – А.Н.)

Загибель Данила Нечая, одного з найталановитіших українських полководців, стала великою втратою для армії Богдана Хмельницького і всієї України.

За героїчну смерть свого улюбленого Брацлавського полковника Данила Нечая гетьман Б.Хмельницький кровно віддячив полякам під Четвертинівкою, що біля Ладижина у 1652 році. В урочищі «Батіг» відбулася кровава битва з поляками. У ній загинув польський гетьман Калиновський, який вчинив розправу у с.Красному над Нечаєм. Загинув там і син Калиновського, загинув навіть рідний брат польського короля.

Так помстився Б.Хмельницький за Нечая.

Так було порушено Зборівський договір і розпочався новий етап військових дій, який з перервами тривав до 1654 року, а польські хоругви під проводом Станіслава Лянцкоронського і Миколи Потоцького не раз з'являлися під Копайгородом, Шаргородом, Томашполем, Шпиковом, Чернівцями, Лучинцем, Мурафою, Станіславчиком та в інших місцях Поділля.

У 1651 році війська Богдана Хмельницького певний час дислокувалися у знайомих їм деребчинських і шпиківських лісах. Під час перебування у Деребчині козаки на так званій «Чорній раді» обрали своїми ватажками І.Олександренка та Чугая (Чуйка). Тоді ж рада подільських козацьких загонів вирішила розпочати військові дії проти гнобителів. З містечка Деребчина об'єднані загони вирушили через населені пункти Михайлівку, Юхимівку, Станіславчик, Маньківці до Бару. Винищили по селах шляхту, з боями вступили в місто і знищили польський гарнізон, спалили і зруйнували фортецю, економію, захопили великі запаси хліба з її складів. В бою за Бар загинув полковник Чугай (Чуйко).

Потім вирушили з Бару до Дністра, де до них приєдналися левенці (гайдамаки) і спільно громили шляхту та магнатів по селах і містах. Завдяки вступу до них селян і міщан, загін мав тепер майже 10 тисяч чоловік, серед яких впевнено можна стверджувати, були й селяни з Шаргородщини.

В середині жовтня 1653 року Гетьман України Богдан Хмельницький знову зупинився обозом у Деребчинському лісі. А далі через Семенівку, Михайлівку, Мурафу війська Хмельницького дісталися до Шаргорода. Звісно, що сам Шаргород не міг вмістити велике 20-тисячне військо гетьмана, а тому його полки базувалися у навколишніх селах: Козлівці, Насіківці, Плебанівці, Калинівці, Будному, Мілярівці, Слободі, Гибалівці, Дерев'янках та інших поселеннях. Як свідчення цього серед населення нашого краю й досі існують назви-топоніми місцин, де базувалися козаки. Наприклад: у Насіківці – «Обіз», у Перепільчинцях – «Погоня», у Політанках – «Козацьке», у Плебанівці – «Козачий Яр», у Калинівці – «Кринички» у Конатківцях – «Могилка» і т. ін.

28 жовтня 1653 року, перебуваючи на стоянці в Шаргороді, український гетьман звернувся з листом до російських послів Стрешнева та Бредихіна, висловив їм вдячність за царську «милість», повідомляючи, що не може їх прийняти через воєнні дії, тому просив зачекати на його повернення з походу.

Після походу через Шаргород Богдан Хмельницький у листопаді 1653 року перебував у Бару. (*В.А.Смолій, В.С.Степанков.* Б. Хмельницький, К.. 1995, с.422, 425).

В районі Бар-Шаргород у селах нашого краю зосереджувались основні сили повстанців. У листопаді 1653р. польське військо в районі Жванця було оточене і опинилось у важкому становищі.

Б. Хмельницький з Бару повідомляв російським послам, що в польському таборі великі труднощі і голод, козаки готуються взяти осаджених штурмом.

Та в цей час сталася подія, яка різко змінила становище українського війська і ще більше погіршила становище оточених поляків. Від прибулого в Бар козацького посла Лавріна Капусти

10 листопада 1653 року Б.Хмельницький дізнався про те, що Земський Собор в Москві прийняв рішення про воз'єднання України з Росією. Гетьман негайно виїхав до Переяслава. Дізнавшись про це, кримський хан почав вимагати від Б.Хмельницького припинення бойових дій і укладання миру з польським королем. І цього разу татарський хан врятував польське військо під Жванцем від остаточного розгрому.

Україна готувалась до Переяславської ради. 8 січня 1654 року вона відбулася. Ця подія мала певне значення для обох народів. Але в дальшому російський царизм порушив статті Переяславської угоди, перейменував Україну в Малоросію, ліквідував її автономію, Запорізьку Січ і Запорізьке козацтво, закріпачив народ України, глушив розвиток самобутньої української культури, особливо її мови.

Якщо ж продовжити мову про дії Москви, то вона постійно привласнювала усе наше українське. Вона – Росія – вкрала нашу державу Русь Київську, перетворивши її на Русь Московську.

Так само нею було спотворено нашу українську мову. Але головне, що вони вкрали у нас, це віру. Адже давно відомо, що ще князь Володимир пройшов хрещення у водах Дніпра і з тих пір ми стали православними. Спочатку ми – українці Київської Русі, а не Московія, до складу якої тоді входили лише угро-фіни та татаро-монголи. А з часом москалі вкрали у нас і патріархат, перейменувавши його на Московський.

Навіть гроші, і ті Росія вкрала у нас, рубаючи давню, виготовлену ще за Данила Галицького, монету – гривню на шматки. Й від того, що нашу монету рубали, з тих пір у Росії появився рубль. Гривня – це була дуже дорога монета, виготовлена з м'якого металу, вагою біля 200 грамів. Розмінних дешевих монет не було, тому й примудрилися росіяни рубати гривню на шматки й купляти товар згідно ціни шматка монети.

Відомо й те, що від нас з України пішла в Москву й освіта, а в Київ з Москви посилали молодих людей учитись. Київські учені принесли в Москву початки європейської «латинської»

науки, якої раніше в Москві боялися. Ці ж учені почали заводити у Москві школи, театри, писали для театрів твори та всякі вірші. Писалося все те мовою церковно-слов'янською, з приміссю слів українських та польських. Київські учені допомагали у Москві виправляти церковні книги, тому, що вони знали досконало грецьку та латинську мови. Так сталося, що Україна або Київська Русь знову і знову постачала освіту для Московії.

Після Переяславської Ради від 1654 року, на жаль, почалися ще більші утиски всього українського. Але як би не було, а своє коріння роду українці, за своїм релігійним переконанням та бажанням, у північних краях не пускали. Але все ж таки багато українців за царизму попадало в глибинки Росії на каторги та заслання, де вони й осідали пожиттєво, створюючи українські сім'ї. А шлюбні зв'язки стали поширеними лише за часів СРСР, коли людей за ленінською ідеологією позбавили віри. Внаслідок чого українців в Росії стало настільки багато, що коли Москві стало відомо результати першого радянського перепису населення (1929 р.), російським урядом терміново було вжито заходів: результати перепису визнано недійсними і приховано. Бо ж українцями, тобто тих, чиє коріння роду було з України, назвали себе майже половина усіх жителів Росії. Тоді ж українська нація в Росії стала прихованою, тобто вкраденою… Росія – злодій. Такого звання заслужила вона у нас, на Україні та й у світі. А відомий російський письменник Олексій Толстой дуже вдало і справедливо охарактеризував свою ж таки Русь Московську: «Есть две Руси. Первая – Киевская – имеет свои корни в мировой, по меньшей мере в европейской культуре. Идеи добра, чести, свободы, справедливости понимала эта Русь так, как понимал их весь западный мир. А есть еще другая Русь – Московская. Это – Русь тайги, монгольская, дикая, звериная. Эта Русь сделала своим национальным идеалом кровавую деспотию и дикую отчаянность. Эта Московская Русь издавна была, есть и будет полнейшим отрицанием всего европейского и отчаянным врагом Европы».

Історики з Росії викрали навіть славнозвісного Іллю Муромця, склавши легенду про те, що він родом із глибинки Московії. А в дійсності існує легенда, що глибинкою тією, можливо, являлося поріччя нашої Мурафи, де в одному із сіл по цій річці й народився Ілля Муромець. Але, на жаль, наших українських істориків та дослідників століттями так утримували, що вигадки чужоземців ставали дійсністю, а правда з віками ставала легендою й зникала…

* * *

Визвольна війна українського народу під проводом гетьмана України Богдана Хмельницького закінчилася у 1654 році Переяславською угодою з Московією. За роки війни наше Поділля ставало ареною боїв українських військ з поляками. Від Бару до Брацлава й Ладижина, від Могилева і Ямполя до Вінниці – скрізь, у містах і селах точилися запеклі бої.

Якими ж геройськими рисами були наділені наші предки – українські козаки?

У 1650 році вийшла з друку книга уже згадуваного французького військового інженера і картографа Гійома Левассера де Боплана (1600-1673р.р.) про українське козацтво «Опис України». Г.Л. де Боплан був безпосереднім свідком воєнних подій в Україні. Він у 1630-1648 роках перебував на службі у польського уряду і бачив все своїми очима, про що й написав книгу, яка стала унікальним авторитетним науковим джерелом для дослідників минувшини України. Під керівництвом інженера Боплана тоді будувалися фортеці у Копайгороді та Бару.

У розділі книги «Людність України» він писав про козаків у другій чверті XVII століття:

«…Вони високі на зріст, моторні й міцні, люблять гарно вбиратися, добре виглядають, коли їм удається пограбувати сусідів; іншого часу вони вбираються дуже скромно. Вони зроду мають найкраще здоров'я і майже не піддаються тій епідемічній хворобі, що поширена по усій Польщі і яку лікарі звуть «ковтуном». Мало хто з козаків умирає від хвороби, хіба лише в дуже похилому віці, більшість умирає на полі честі, вбиті під час воєн.

Я бачив козаків, що слабували на пропасницю, які, щоб видужати, не вживали ніяких інших ліків, крім пів заряду пороху, розчиненого в пів мірці горілки; добре розмішавши, вони випивали це, а потім лягали спати і ранком вставали в найкращому здоров'ї. У мене був фурман, який робив це кілька разів і часто видужував від цих ліків, яких ні лікарі, ні аптекарі ніколи не мають і на думці. Я бачив також інших, які брали попіл, змішували з горілкою на зразок вищенаведеного і випивали з подібними ж наслідками. Бачив кілька разів і поранених стрілами, які, перебуваючи далеко від хірургів, прикладали до рани трохи землі, змішаної на долоні з слиною, від чого вони видужували не гірше, ніж від кращої мазі. Це доводить, що потреба винахідлива і в цій країні так само, як і в усякій іншій. Це дає мені привід пригадати, як один козак, якого я колись бачив на березі Самари, варив рибу в дерев'яній посуді, яку поляки й козаки прив'язують позаду сідла, щоб напувати коней. Для цього він розжарював на вогні камінці і кидав їх у посудину, аж поки вода закипіла і риба зварилася, – вигадка, яка на перший погляд здається грубою, а проте не позбавлена дотепності…». (Історія України в документах і матеріалах, Т.ІІІ, К., 1941,с. 66-67).

На XVI – XVII століття припадає період, коли в архіви Польщі та Литви попало порівняно більше відомостей про наш край, про його жителів, поселення, про життя мешканців краю, про володарів земель цього краю тощо. Багато архівних документів про наш Шаргородський край й до нині зберігається у Львівському державному архіві, фонд Оссолінських.

Разом з тим XVI – XVII століття стало нестерпним для українців. Вони зазнавали все більших і більших утисків від володарів земель, якими були місцеві феодали та польські й литовські магнати. Населенню також дошкуляли часті набіги татарських та турецьких нападників.

Наш край під турецьким ярмом

У другій половині XVII століття для наших шаргородських сіл знову настали роки поневолення. Села наші знову і знову зазнавали набігів ворогів.

У ці важкі роки, названі в народі Руїною, на допомогу жителям нашого краю приходив легендарний кошовий отаман запорізьких козаків, наш земляк, славнозвісний Іван Сірко.

Іван Дмитрович Сірко

Іван Дмитрович Сірко народився у селі Мурафа у 1610 році. Приймав найактивнішу участь у Визвольній війні у війську Богдана Хмельницького. Розглядаючи давні архівні документи, знаходимо про нашого земляка Івана Сірка цікаві й важливі повідомлення. Наприклад, про його перебування зі своїм військом під Баром у 1649 році.

В час боїв за Бар, коли козаки Хмельницького змушені були відступити, тут під Баром з'явився легендарний отаман запорожців Іван Сірко і поспішив в намет до Б. Хмельницького. Зустріч була несподівана, дружня і коротка. Аджеж до цього часу вони разом воювали проти татар, згодом брали участь в боях за визволення французького міста Дюнкерк в 1646 році від іспанців, коли їх запросив сюди кардинал Мазаріні. Б.Хмельницький був змушений негайно повернутись на Україну, а І.Сірко, залишившись з 2,5 тис. козаків, визволив місто від Іспанців буквально за кілька годин, чого французи не змогли зробити протягом кількох років.

Нелегке було повернення І. Сірка з козаками на Україну, їх шлях ішов через Бельгію, Голландію, Нідерланди, Польщу. Знайомий поляк таємно провів Сірка під Бар (с.Митки) і тут він зустрівся з Б. Хмельницьким.

Розмова, як і зустріч їх, була короткою, бо на козаків насідали польські війська. Хмельницький тут же надав І. Сіркові в розпорядження загін козаків, знаючи його кмітливість і майстерність у військовій справі. І. Сірко зразу повів їх на допомогу козакам, несподівано напав на ворожі війська з тилу, чого поляки не сподівалися. Це викликало паніку, ворог почав відступати. Козаки, які досі оборонялися, перейшли теж в наступ. Польські війська зазнали нищівної поразки. Реванш за поразку козаків взято, перемогуздобуто!

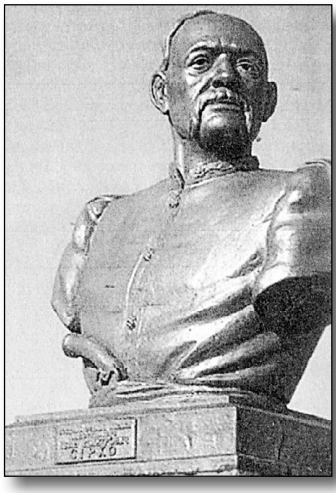

Погруддя Івана Сірка на могилі. с. Капулівка Нікопольського р-ну Дніпропетровської обл.

Слід додати, що за час свого бойового життя І. Сірко провів багато битв з ворогами і ні в одній не зазнав поразки, завжди виходив переможцем.

Могила Івана Сірка. с. Капулівка Нікопольського р-ну Дніпропетровської обл.

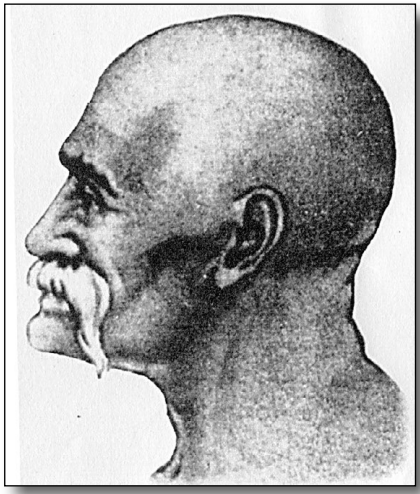

Іван Сірко. Художня реконструкція за черепом з могили І. Сірка біля Чортомлицької Січі

І в подальшому він брав діяльну участь у Визвольній війні українського народу. Пізніше, 1658 року козаки обрали його полковником Вінницького полку, яким командував до 1660 року. І. Сірко, вірний патріот України, всі сили свого військового таланту віддавав за визволення українського народу від татар, турків, Недарма вони з острахом його називали «урус-шайтаном» (руським чортом). А турецький султан навіть видав указ, щоб в мечетях молились всі мусульмани за його погибель. Це під керівництвом І. Сірка запорожці писали листа турецькому султанові і цей епізод відобразив російський художник Рєпін у відомій картині на цю тему, на якій І. Сірко зображений в центрі за столом. Уже після Визвольної війни 1648-1654рр. він піднімав на повстання проти гнобителів наше Поділля, наші шаргородські села, спільними зусиллями визволяв наші землі. А коли на ці землі у 1671 році черговий раз Кучманським шляхом на Шаргородщину вторглися татари, Іван Сірко, перебуваючи зі своїм військом у Мурафі, відігнав їх під Іллінці і там розтрощив вщент 40-тисячний загін татар, безліч яких знищив, а решта в паніці утекла в Крим.

«Запорожці пишуть листа турецькому султанові». За спиною писаря праворуч диктує текст листа наш земляк із Мурафи, легендарний полководець Іван Дмитрович Сірко. Картина І. Рєпіна

Цікавим фактом з біографії Івана Сірка є те, що він певний час проживав у містечку Мерефа на Харківщині, звідки родом його дружина. А тому російські і радянські історики навмисне стверджували, що Сірко родом з Мерефи, а не з нашої Мурафи. Цим самим старалися представити славнозвісного героя як представника хоча б трохи ближчого до Росії…, принизити роль українця-козака Івана Сірка. *(УРЕ, Київ, 1963, т.13. с.186)*

Помер І.Д. Сірко у 1680 році. Похований у с. Капулівка, тепер Нікопольського району Дніпропетровської області.

Але такі землі нашого Поділля не могли не захоплювати своєю красою, своїм багатством завойовників. На них уже вкотре посунула турецька орда. В період між 1672 і 1699 роками Шаргородщина, разом зі всім Поділлям відійшла до Османської імперії.

Турецьке панування, хоч було порівняно недовгим, проте залишило про себе поганий спомин. Зайняте турками у 1674 році місто називали Малим Стамбулом – Кучук Стамбул (можливо, по співзвучності «Шаригpад» – «Цариград», тобто «Стамбул»). Також і євреї стали називати місто Істамбул Зута («Малий Стамбул»). Єврейське написання назви «Шаргород» могло бути прочитано як «Шаріград», що співзвучно слову «Царьград» – традиційний російській назві Стамбула (Константинополя). В цих роках турецького панування у містечку було прокладено і вимощено велику кількість підземних ходів та погребів. Для цієї надважкої та небезпечної роботи вороги зганяли тисячі селян з навколишніх сіл. Були збудовані в той час і сторожові стовпи. В Слободі-Шаргородській донині зберігся такий кам'яний стовп. Старожили стверджують, що цей стовп був призначений для ліхтаря, який знаходився на верхівці раніше шестиметрової споруди. Років сто назад в Шаргороді таких стовпів налічувалося чотири. За допомогою стовпів-ліхтарів вороги визначали вночі кордони в Шаргороді, що важливо було для турецьких охоронців міста. Облаштовуючи наше містечко, турки хотіли насправді створити тут центр новозагарбаних земель.

Населення Шаргородщини ніяк не мирилось і не корилось турецьким завойовникам, яким наш край був дуже до вподоби. У

Кам'яний стовп, побудований у другій половині XVII століття в селі Слобода-Шаргородська. В народі «Турецький стовп». Фото 2013 р.

Шаргороді та в навколишніх селах у 1675 році спалахнуло велике повстання проти турецьких завойовників, які постійно грабували наші села і полонили наших людей, відправляючи їх на продаж у рабство до Криму й Туреччини, а міцних і сильних чоловіків на будівництво підземних ходів під Шаргородом. Очолив повстання товариш Данила Нечая полковник Станіслав Морозовецький (родом з Тернопільщини).В народі його звали Морозенком. Його підтримали місцеві селяни з навколишніх сіл Шаргорода. Але повстанців виявилося замало проти турецьких завойовників і загін Морозенка зазнав поразки. Самого керівника повстання турки схопили і жорстоко катували тут же, на центральній площі «Малого Стамбула» (Шаргорода). Турецькі кати зняли з тіла повстанця шкіру, відсікли ноги. А коли мученик й тоді не припиняв проклинати ворогів і посилати прокляття їхньому Магомету, йому відтяли язика… Потім живе ще тіло Морозенка заволокли до нижніх воріт міста, що містилися при злитті річок Ковбасни і Мурашки і на них прибили його цвяхами. *(«Подольские епархиальные ведомости», 1863г., №14, стр. 556)*.

Але недовго тіло мертвого героя наводило жах на жителів Шаргорода та навколишніх сіл, як цього хотіли турки. Ризикуючи своїм власним життям, жителі Мурафи, які брали безпосередню участь у повстанні й були соратниками ватажка, вирішили таємно вночі зняти розіп'яте тіло Морозенка з воріт Шаргорода і похоронити. Задля здійснення своїх намірів вони підкупили за золото охорону. Небіжчика помістили в пустотілу вербову колоду, замаскували на возі схоронок зверху дровами і вивезли в сторону Мурафи.

Сміливці вирішили поховронити небіжчика біля церкви, що стояла на місцині, яка тепер зветься «Лонка». Дерев'яна церква давно відслужила людям своє, а могилу Морозенка на Лонках, що в Клекотині, пам'ятають донині.

На свіжій могилі, наперекір жорстокості ворогам, з'явився спочатку дерев'яний, потім кам'яний хрест і посаджений дівчатами барвінок.

Пам'ятний знак на ймовірній могилі Морозенка у с. Мурафі. Фото 2015 р.

Цю історію автору повідомила жителька с.Клекотини Коломієць Галина Прокопівна у 2010 році на Великдень, вказавши на незаростаючу стежку до народного героя Морозенка, яка постійно протопчується селянами ще з 1675 року.

Народ наш український береже віками пам'ять про свого визволителя. Вдячні подоляни, які брали участь у повстанні проти турків, склали пісню про свого улюбленого героя, яку співають по всій Україні й донині. Співають її і в Конатківцях:

Ой Морозе, Морозенку, славний наш козаче,
За тобою Морозенку вся Вкраїна плаче.
І не так та Україна, як рідная мати.
Замучила у неволі татарва проклята.
Вони його не вбивали,а лиш катували,
Та із нього молодого живим серце виймали.
Поставили Морозенку в **Мурафі** *могилу.*
Дивись тепер, козаченьку, на свою Вкраїну.

В 1699 році османи, за умовами Карловицького договору були змушені покинути Поділля, залишивши Шаргород та його села.

Шаргород – центр зародження гайдамацького руху на Україні

Гомоніла Україна, довго гомоніла,
Довго, довго кров степами текла – червоніла.
Т. Шевченко

Після визволення нашого краю (1699 р.) від турків; шаргородське населення росло в першу чергу за рахунок євреїв. Неймовірно строката за своїм складом громада була благодатним ґрунтом для розповсюдження різних містичних вчень – сабботіанства, франкізму, хасидизму. Було започатковано багато усних і письмових магічних переказів про святих, пророків і чарівників, які прийшли і поселилися в Шаргороді та навколишніх селах. Шаргородська єврейська громада у XVIII столітті була найбільшою на Поділлі. Вона займала в місті

Старий єврейський цвинтар в Шаргороді, XVII ст. Фото 2014 р.

провідне становище – мала свого рабина, збудувала лікарню і лазні, відродила винокурню, млини, промисли і мала великий вплив на місцеву владу. Характерно, що під час повстання гайдамаків, за свідченнями заарештованих козаків, – *«дозволялось грабувати і вбивати євреїв тільки поза Шаргородом, але не в ньому».* Один з найцікавіших пам'ятників, що зберігся до наших днів є старовинний єврейський цвинтар. До сьогодні на цьому цвинтарі вціліло близько 20 надгробків, серед яких є надгробки з іменами відомих рабинів.

З кінця XVII ст. місто і наша місцевість знову переходить до складу Речі Посполитої. У 1717 році тодішній власник Шаргорода магнат Станіслав Любомирський запросив на береги Мурашки монахів ордену уніатів-базиліан, які заснували тут монастир і школу (1719 р.). Унія зустріла різкий спротив православного населення. У 1726 році в Шаргороді виникло православне братство зі своєю школою. Метою братства була боротьба з окатоличенням.

За роки турецького панування (1672-1699рр.) наш шаргородський край, як і все Поділля, були перетворені в суцільні руїни. Повсюди було запустіння і голод. В 1699 році між Польщею і Туреччиною був підписаний Карловицький договір, за яким Правобережна Україна з Поділлям знову переходила під владу Польщі. Польська шляхта і феодали поступово починають повертатись назад на шаргородські землі. Знову відновлюється поневолення селян. Шаргородське населення, як і завжди, не мирилось із поневолювачами. Тут, у наших селах на Шаргородщині почалася визвольна боротьба проти поляків, які всяко насаджували католицизм та проти євреїв – здирників. Організатором і керівником повстання був Семен Палій. Окремі повстанські загони у наших селах очолили місцеві Ян Осмалий і Йось Бризатий. Активними в повстанні були й конатківські селяни. Вони не могли миритися з тим, що шляхта, повертаючись до своїх маєтків, знову примушувала їх одбувати панщину і запроваджувала тут кріпаччину. Селяни покидали свої хати і сім'ї, і ставали, як тоді казали, г а й д а м а к а м и . Вони нападали на купців-євреїв, на панські двори й

маєтки, на містечка. Іноді такі ватаги (шляхта їх називала бандами) очолювали козаки-запорожці, які завжди готові були лупцювати євреїв та ляхів. Такими якраз і були наші земляки, згадувані Ян Осмалий і Йось Бризатий.

Ці гайдамацькі напади спочатку мали звичайний розбійницький характер, але в 1734 році з гайдамацьких ватаг склалось трохи не ціле військо, як колись, за часів хмельниччини. **Шаргород став центром гайдамацького руху.** Вступали до гайдамацького війська і наші селяни, особливо багато таких було із Мурафи, Голинчинець, Івашковець, Перепільчинець, де і донині існують гайдамацькі прізвища Перебийносів, Чорних, Хаврукiв, Гажуків, Заболотних, Гайдамащуків, Здорованів, Храпунів, Сотників, Чортів, Козаків, Шведюків, Кащуків, Корчунів та ін. Одні вступали до війська, захищаючи себе і свої сім'ї від кріпацтва, інші – щоб розжитися на майно, худобу, а то й розбагатіти.

Село шукало порятунку,
Ішли в загони до Богдана,
Ішли стежками Морозенка,
Шукали Правди у Верлана.
Ішли не просто, щоб пройтися,
А йшли з сокирою в руках,
Щоб рід прожив, щоб зберегтися
Для України у віках!

(А.Н.Нагребецький)

Саме тоді в Польщі вибрали нового короля і польська шляхта поділилася на дві партії, кожна мала свого кандидата. Москалі підтримували теж одного з цих кандидатів і ввели своє військо в межі Польської України, тобто в наш подільський край. Тоді-то отаман Верлан з Шаргорода зібрав цілий полк селян із навколишніх сіл і підняв повстання, яке охопило край аж до Кам'янця, Проскурова, Бара, Летичева, Тульчина, Брацлава, Ладижина, Ямполя, Чернівців, Могилева. Повстанці грабували шляхетські доми,

Шаргородська фортеця, XVII ст.

Торгові ряди в Шаргороді, XVII ст. Фото 1930 р.

вирізували панів та євреїв і наводили страх на все Поділля. Повстанці сподівались, що москалі їх підтримають. Але москалі подали поміч не повстанцям, а полякам, і народний рух, який виник на Шаргородщині, було придушено.

Після поразки повстання Верлан відступив у Молдавію. Подальша його доля невідома.

Серед гайдамацьких ватажків уславились тоді Грива, Медвідь, Харько, Гнат Голий, а особливо Сава Чалий, про силу і здібності котрого й тепер співають пісню по всій Україні. Сава Чалий був родом із Комаргорода і під час Верланового повстання у Шаргороді був у нього сотником. Потім він покинув гайдамаків, зрадивши їх, пристав до панів і помагав їм нищити гайдамацькі ватаги: він добре знав усі гайдамацькі схованки та їх звичаї. За це гайдамаки постановили покарати зрадника, і на саме Різдво 1741 року Гнат Голий, Савів колишній товариш, напав на хату Чалого, який проживав у подарованому йому польською шляхтою селі Степашки Гайсинського повіту, і вбив його. Про це співається у пісні: прийшли до Сави гайдамаки, застукали його у світлиці та й кажуть:

«Здоров, здоров, пане Саво, як ся собі маєш?
Добрих гостей собі маєш, чим їх привітаєш?
Ой, чи медом, ой, чи пивом, ой, чи горілкою?
Попрощайся з своїм сином і з своєю жінкою!..»
«Ой дав би вам меду й пива, не схочете пити.
Ой ви ж мене молодого хочете згубити.
Ой, чим мені вас, панове,чим вас привітати?
Даровав мені Господь сина,буду в куми брати».
«Ай не так прийшли до тебе, да щоб кумувати,
а ми з тим прийшли до тебе, да щоб розщитатись!
Ой, веди ж нас, пане Саво, у нову комору,
Да отдавай, пане Саво, козацькую збрую.
А де твої, пане Саво, сукна – єдемашки,
що ти нажив, вражий сину, з козацької ласки?»

Потім на наших Подільських землях у 1750 році знову були гайдамацькі розрухи, але найбільшого розмаху набуло гайдамацьке повстання 1768 року. Підняв велике народне повстання запорожець Максим Залізняк. Воно почалось на Київщині, але швидко перекинулось до нас на Поділля, де гайдамаки спалили Вінницю, Брацлав, Умань, Немирів, Могилів, Бар, Жванець та інші окружні містечка. Вирізали багато шляхти та євреїв. Наш великий поет Т.Г. Шевченко у своїй поемі «Гайдамаки» оспівував український визвольний рух:

«Погуляли гайдамаки, добре погуляли:
Трохи не рік шляхетською кров'ю Україну напували…»

Польща своїми силами не могла нічого вдіяти, і знову їй допомогли москалі, які зрадою захопили головних проводирів повстання, в тому числі уманського сотника Івана Гонту, і видали їх полякам. Ті розпочали страшну кару над гайдамаками. Карали у двох місцях: в селі Кодні на Волині і в селі Сербах (нині село Гонтівка) на Поділлі. Багато сот гайдамак було порубано на смерть і частини трупів повивішувано на шибеницях при в'їзді в міста й містечка. Багатьом одрубували по одній руці і одній нозі, і так пускали калік на пострах іншим…

Кіщенко Олександр Лук'янович народився у с. Гонтівка (Серби) Чернівецького району

Із розповіді учителя Шаргородської середньої школи Олександра Лук'яновича Кіщенка, історика-краєзнавця, який народився і проживав у селі Гонтівка, тепер Чернівецького району:

«У моєму селі і навкруги й донині побутують легенди про безстрашних гайдамаків, про їхню лють до чужоземців – поляків, до здирників – євреїв. В спогадах старих людей,

моїх земляків, завжди згадується ім'я Івана Гонти. Родом він був із села Розсоша Липовецького повіту. Цього легендарного керівника повстанців проти гніту і кріпацтва ляхи привели разом із іншими його однодумцями до мого села. Їх конвоювали із Одещини, де вони обманним шляхом були спіймані російськими військами і віддані полякам на суд. Гонту везли у спеціальній металевій клітці, закованого в кайдани, а його соратники йшли за ним слідом, заковані по ногах і руках, зв'язані по кілька бунтівників разом. Дзвін ланцюгів чути було далеко. Шлях їх пролягав через Брацлав, Шпиків, Рахни, Деребчин, Джурин, Березівку і Серби. Тут і проводились страшні нелюдські катування гайдамаків. Стратою повстанців керував найстрашніший начальник польського війська, міністр оборони Речі Посполитої граф Браницький. Судова комісія у складі трьох католицьких ченців і одного ксьондза, яку він визначив, присудила: «700 чоловіка повісити по різних селах України, а старшину покарати найлютішими карами…»

Розповідають, що полковник Гонта нібито пообіцяв польському жовніру, котрий конвоював гайдамаків, свій золотий пояс, якщо той відпустить його. Поляк не повірив словам Гонти, але все-таки наказав показати йому цей пояс. Гонта підняв сорочку і всі побачили закривавлений пояс через усе тіло. То було пасмо стягнутої шкіри, яке не заживало і з нього сочилася кров. Польський полковник Ксаверій Браницький, побачивши обман, наказав зняти із спини гайдамаки ще дванадцять таких поясів. Але Гонта й після цих нелюдських катувань гордо тримав голову догори і обзивав катів, примовляючи: «Казали, що болітиме, а воно зовсім не болить». Тоді оскаженілі поляки, виконуючи наказ свого полковника, зняли з Гонти штани і голого посадили на розпечені залізні штаби. Й після цього Гонта з люттю плюнув катові в лице і страшно вилаявся. Щоб припинити лайку гайдамаки, поляк наказав тут же відрізати йому язика. Кільканадцять ляхів розважували зуби героя і язик впав на розжарене залізо, де недавно сидів Гонта. Бунтівник повів очима і страшно глянув на полковника. Той махнув рукою навхрест і тіло Гонти почали четвертувати. Спочатку відрубали праву руку, потім – ліву, потім – обидві ноги…

На цю страшну муку і кару Гонти поляки силою змушували дивитися місцевих жителів та селян із навколишніх сіл, щоб ті боялись гайдамаччини.

Окровавлений, безрукий і безногий Гонта божевільно зареготав. Цим ще більше розлютив катів. Й от тоді покотилась по землі голова героя. Не тільки присутні люди, але й кінь польського полковника відвернув голову вбік…

Шматки мертвого Гонти поляки розвезли по навколишніх селах і порозпинали їх на хрестах, а голову його прибили до могилівських воріт.

Понад тридцять років висів череп народного месника на воротах при в'їзді в місто Могилів зі сторони Сербів, навіваючи жах на подільських селян.

Великий Шевченко у своїй поемі про Коліївщину сказав так:

– Нема Гонти, нема йому Хреста ні могили.

Але не все так було. Була могила, був хрест. В селі Серби поміж людей ходила чутка, що після розправи над Гонтою окремі селяни позбирали шматки його тіла, звезли їх із навколишніх сіл до Сербів і поховали в могилі на полі за селом. Але ніхто не знав, що то за могила. І стояла вона без догляду аж до середини XX століття. І ось одного разу в 60-х роках минулого століття на місці старої могили під Гонтівкою з'явився великий кам'яний хрест. Влада силами КДБ збилася з ніг: коли і хто поставив хреста за селом? Знайшли відомого скульптора-каменотеса аж у Придністровській Кам'янці. Старий чоловік повідав кадебешникам про те, що до нього з Кишенева приїхав один чоловік, викладач якогось Кишинівського технікуму і попросив виготовити хрест із каменю. Знайшли і того чоловіка. Допитали його. Він розповів їм про те, що він є далеким родичем славнозвісного Івана Гонти. Тому й вирішив своїми силами і коштами, при бездарній неувазі до національного героя з боку держави, покласти на могилі свого безстрашного предка пам'ятний знак – кам'яний хрест.

І аж потім, після появи хреста у полі, влада постановила увіковічнити Івана Гонту, виготовивши його бюст, який і донині

стоїть біля школи села Гонтівки, що в Чернівецькому районі. А хреста влада таки прибрала і ***могилу перенесли в село, де зараз біля школи стоїть погруддя вусатого незалежного Гонти****».*

Про страшні й нелюдські катування над гайдамаками розповів у своїй книзі «Страшный Иосиф» наш земляк із хутора Роля Й.Й. Ролле. У ній йдеться про голову військово-судової комісії, що діяла у с. Кодня біля Житомира, Йосипа Стемпковського, який засуджував гайдамаків до жахливих мученицьких страт.

Автор рекомендує читачам ознайомитись із згаданою книгою Й. Ролле, в якій він детально описав життя і статки Йосипа Стемпковського. (*Ролле. Й., Страшный Иосиф, ж. Киевская старина, 1884 г.)*.

Після того вже не було гайдамацьких повстань, хоча невеликі гайдамацькі ватаги довго ще не переводились. Поляки були дуже налякані, стали вельми підозрілі. Тільки здавалась їм найменша непевність, вони хапали українців, садовили в тюрми, старались добитись од них, чи не задумують вони бунтів. Багато українців оддавали до суду москалям, і ті засилали їх у Сибір.

Налякані були і селяни наших шаргородських сіл. Шпиків, Рахни, Стрільники, Семенівка, Деребчин, Адамівка, Джурин, Покутино, Садківці, Березівка – це села, через які поляки вели арештантів – гайдамак з Умані до Сербів, зупиняючись у кожному населеному пункті, щоб показати людям, як катують гайдамаків та навести страх на жителів. У Конатківцях і донині побутує поговірка – закляття: «А щоб тебе Кодня забрала…». Це наяву засвідчує про те, що немало наших земляків були страшно катовані, як і в Сербах, і в тому волинському селі під назвою Кодня.

А Польща після гайдамаччини таки сильно похитнулася, ледь трималась. І доживала свої останні дні. Це був кінець XVIII століття.

Наступила чорна хмара,
Настала ще й сива …
Була Польща, була Польща,
Та й стала Росія.

Розділ IV

Поділля під протекторатом московського патріархату

Зрозуміло, що наші предки брали участь у боротьбі проти ополячення, проти національного і релігійного гноблення. Наслідком процесів окатоличення населення, яким, проте, наші краяни чинили сильний опір, є наявність у наших селах мешканців католицької віри, але більшість з них – православної. Якби такої боротьби села не знали, то все населення краю було б ополячене повністю. Ця боротьба затихла лише тоді, коли села наші, як і все Поділля, перейшло під владу Росії, а Конатківська православна уніатська греко-католицька церква, збудована з дерева ще на початку XVIII століття, у 1771 році була продана, а нова трьох купольна церква, збудована у 1775 році на кошти володарки села княгині Людвіки Любомирської на честь Вознесіння Хреста, по указу московського уряду з 12 квітня 1795 року стала належати Московському патріархату. Новий власник

Греко-католицька церква в Конатківцях, яка будувалася під час гайдамацьких заворушень і освячена у 1775 році

Шаргородських земель Йосип Сосновський ще рінаше, у 1782 році, надав базиліанам місце для добудови монастирських приміщень в Шаргороді, в яких містилася школа. У цьому ж 1795 році Шаргородський монастир теж перейшов під протекторат Московського патріархату.

В селі Конатківці, як і в деяких інших селах Серб'янської волості, в період гайдамацького руху (XVIII ст.) селянами велася постійна наполеглива боротьба з їх насильницьким ополяченням. Внаслідок їх активної участі у гайдамацьких походах в селі залишилася, була і є наявність людей єдиної православної віри, чого не скажеш, наприклад, про Плебанівку, Шостаківку, Козлівку, Лучинець та ін.

Після другого поділу Речі Посполитої в 1793 році та приєднання території України до Росії, урядом Катерини II був виданий Указ, датований 13 квітня 1793 року, про створення Брацлавської православної єпархії, до якої відносився і Конатківський приход. У травні 1794 року архієпископ Віктор з наказу Катерини II видав Грамоту, в якій закликав уніатів повертатися у православ'я, гарантуючи безпеку та захист від переслідувань поміщиків.

Зважаючи на різке збільшення кількості православного населення в губернії через занепад колись могутньої держави Речі Посполитої, Катерина II у 1795 році підписала Указ про призначення нового архірея під титулом Брацлавського та Подільського. Цим же указом на єпископську кафедру новоствореної Брацлавської та Подільської єпархії було призначено архімандрита Донського монастиря Іоанникія Полонського. Він обіймав цю посаду до 1819 року.

Наша уніатська церква фактично була поставлена російським урядом поза законом. Правобережна Україна, ввійшовши до складу Російської імперії, автоматично була включена в уже існуючий процес *дискримінації* українського народу. Це підтверджує той факт, що надаючи певну релігійну та культурну автономію полякам, які мешкали на Правобережжі, російський уряд зовсім позбавляв такої українців, особливо в питанні нашої української мови.

На початку XVIII ст. ми ще зустрічаємо у використанні в різних документах мову нашого народу, але уже у другій половині цього століття нашу мову заміняють латинська і латино-польська. В кінці XVIII століття полонізація на Поділлі досягає свого найвищого апогею.

Ось як про це писав Віктор – Архієпископ Мінський, Ізяславський і Брацлавський: *«…Между благочинными Брацлавской епархии было не больше трехъ человекъ, которые могли назваться русскими, а остальные настолько ополячились, что не могли даже понимать его предписания. Об образовании же богословском в этихъ школахъ въ духе православия нечего и говорить…».*

Такий був стан релігійно-розумової освіти духовенства у нас на Поділлі. Тоді й прибув у Шаргород у 1795 році вищезгаданий перший православний місцевий єпископ **Іоанникій Никифорович Полонський**. Призначення цього архіпастиря для нашого краю в ту пору було більш ніж вдалим. Народився Іоанникій у 1742 році на Волині. Вихованець Київської академії, добре знав стан справ у наших православних церквах у ті часи. Довгий час працював на педагогічній ниві при Смоленській семінарії, був законо-учителем одного з кадетських корпусів, працював ректором Тамбовської семінарії. До нас він прибув як людина повністю підготовлена і знаюча для того, щоб під його безпосереднім спостереженням і керівництвом було відкрито у нашому краї духовний навчальний заклад з потрібним православним направленням.

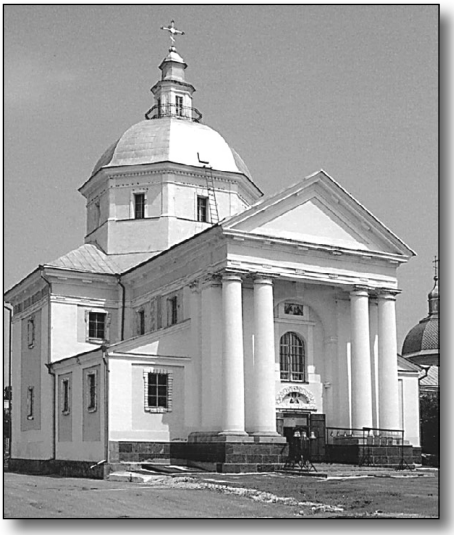

У 1797 році преосвященний Іоанникій відкрив у Шаргороді при Свято-Миколаївському монастирі два нижчих класи семінарії. Монастир,

виконуючи волю володарів Шаргорода князів Любомирських, воєводи Сосновського, виділив для навчання молоді із своєї казни гроші на платню двом учителям, заробітна плата яких була дуже мізерною. Перший учитель одержував 50, а другий 40 рублів в рік.

Варто відмітити і той факт, що в ті часи у нашій місцевості прогресувала чума – морова язва (на знак якої на південній околиці села Калинівки поставлено кам'яний хрест – А.Н.), а тому Шаргородська семінарія не була належним чином укомплектована учителями до 1799 року. Та й у державі не вистачало педагогічних кадрів – випускників духовних закладів. Хоч Київська академія випускала їх немало, але таких і треба було багато, не тільки в подібні семінарії, але й у інші навчальні заклади.

Заслуга Преосвященного Іоанникія в тому, що йому вдалося вибрати і запросити до себе в Шаргород достойних помічників для проведення в життя своєї великої справи – впровадження і успішного функціонування духовного закладу.

Перші керівники і учителі в нашій Шаргородській семінарії були вихованцями Київської академії, причому майже всі вони місцевого походження, яким добре був відомий моральний і релігійний стан нашого народу, його статки, а також характер і настрій майбутніх вихованців. Усіх учителів на початку роботи семінарії було 9, студентів біля 160 чоловік.

Діти місцевих священиків, які навчалися в різних польських і базиліанських школах, поступово переходили на навчання в новостворену Шаргородську православну семінарію. У 1800 році вона вже значно краще була благовлаштована, в ній були відкриті наступні, по тодішньому розподілу, класи: проформа (нижній граматичний), інфіма (середній граматичний), граматика і синтаксис (вищий граматичний клас). В цьому ж році ректору Полонському вдалось добитися на потреби семінарії не 1000 рублів як було до цього, а 3000 рублів асигнацій в рік. І вже в 1802 році було відкрито нові класи: поетичний, риторичний і філософський, а число вихованців семінарії зросло до 625. В цьому ж році наша семінарія вперше відправила двох своїх вихованців із риторичного класу на навчання до Київської семінарії для підготовки їх

до учительської діяльності. В цьому ж році при Шаргородській семінарії було відкрито найвищий клас – богословський, а в 1806 році відбувся перший випуск її вихованців у кількості 55 юнаків.

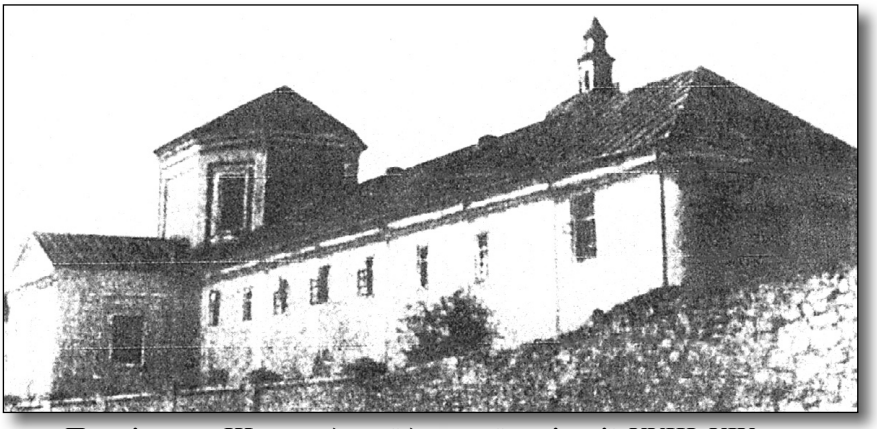

Приміщення Шаргородської духовної семінарії, XVIII–XIX ст. Фото 1950 р.

Цікавим фактом із історії існування семінарії є те, що ще у 1799 році по Указу святійшого Синоду Преосвященний Іоанникій переніс свою кафедру із Шаргорода в Кам'янець.

Нехай читач не подумає, що автор наплутав роки існування нашої семінарії. Ні. Але треба пам'ятати, що називалася Шаргородська, як і потім Кам'янецька семінарія – Подільською. А тому певний час такого переходу заняття у ній проводилися і в Шаргородському монастирі, і в Кам'янецькому кафедральному соборі. Коли ж в Кам'янці відкрилися всі такі ж класи, як і у Шаргороді, тоді з того часу, тобто з 1811 року, в Кам'янці стала функціонувати повна семінарія. В Шаргородській же семінарії навчання проводились по клас риторики включно. Керівництво Кам'янецькою семінарією здійснював ректор, а Шаргородською – віце-ректор до 1811 року. Згодом в Шаргороді до 1817 року керівництво здійснювалось префектом, а на місці семінарії в Шаргороді у 1817 році було відкрито духовне училище.

Що стосується навчання конатківських хлопчиків у Шаргородській семінарії, то, на жаль, в архівах ніяких відомостей про таких не залишилось.

Події на Шаргородщині у XIX столітті

XIX століття позначилось багатьма подіями на теренах нашого Шаргородського краю. Однією з них була боротьба селян проти своїх визискувачів – польських і російських панів, які щоразу всяко знущалися над ними. Селяни постійно жили у нужді і злиднях. Сподіватися на якесь покращення життя не могли. У Західному Поділлі, де переважало польське панування, панщина становила 3-4 дні на тиждень, тоді, як у Східному Поділлі – 2 дні. Тому напруга серед селян зростала.

Приєднання нашого краю до Російської імперії в 1793 році не виправдало великих сподівань жителів Шаргородщини і не поліпшило становища місцевого населення.

Отримавши у володіння 80 відсотків українських земель (20 відсотків відійшло до Австрії – А.Н.), Росія навмисне та цілеспрямовано затримувала економічний і культурний розвиток України. Закони, які приймалися один за одним, не покращували життя населення краю, а навпаки – сприяли новому, ще жорсткішому поневоленню селян, їх повному закріпаченню вже новими панами. Невдоволених людей садили в тюрми, піддавали фізичному знущанню, а молоді чоловіки ставали рекрутами, де вони служили по 25 років.

На початку XIX століття у наших шаргородських селах виникали стихійні повстання селян проти панів, які жорстоко закріпачували їх. Вони не погоджувались з такою політикою, яка викликала серед населення обурення проти гніту економічного і релігійного.

Борцем проти кріпосництва, керівником повстанського руху в нашому краї, в тому числі і на Шаргородщині, був Устим Кармалюк, який увійшов в історію, як український національний герой. Хоча із спогадів старожилів народного героя у Конатківцях

ніхто не бачив, але повстанський рух під проводом народного месника охопив майже всю Подільську губернію, а також суміжні повіти Бесарабії та Київщини. В його загонах брало участь майже 20 тисяч селян, міщан, солдатів-утікачів. Кармалюк знаходив притулок і друзів у кожному подільському селі.

Устим Кармалюк – легендарний бунтар у селах нашого краю

Народився Устим Кармалюк у 1787 році в селі Головчинці Барського староства (нині – село Кармалюкове Жмеринського району). Дитинство його проходило у край важких умовах. Будучи вже міцним, вродливим, високого росту 20-ти річним юнаком, він не корився місцевому пану. Його сподвижниками стають молоді хлопці з Гармаків, з Комаровець, з Ялтушкова, з Лучинця. Особливу діяльність повстанські загони Кармалюківців розвинули з 1813 року в районі сіл навколо Бара, Ялтушкова, Ушиці та ін.

Згодом, весною 1815 року народний месник Устим Кармалюк з групою повстанців (всіх було п'ятеро) напав у Станілавчику на садибу місцевого пана і пограбував його: забрав гроші, рушниці, боєприпаси. Відбулася ця подія вночі, коли пан спав у своїх покоях. Після цієї події Кармалюк зі своїми товаришами відправився на південь Поділля, щоб закликати народні маси до повстання проти панів. Йшли вони лісами вздовж річки Мурафи. Тремтіло панство при одній згадці про Кармалюка. У Рахнах-Лісових спалили фільварок, а в Джурині серед білого дня розгромили велику крамницю багатія і забрали його касу. Далі їхній маршрут проходив по Шпиківських, Томашпільських лісах. Але чим далі просувались на південь, відчувалося, що небезпека зростає. Тут було важче, ніж у рідному повіті. Ліси помітно рідішали. У хуторах приймали Кармалюка холодно і з недовірою, видно було, що можуть донести владі про появу його ватаги. Відходило літо,

наставали холодні ночі. Кармалюківці вирішили повернутись назад, ближче до своїх осель. Про повернення Кармалюка довідалась влада. Кармалюк разом з товаришами ішов вздовж річки Мурафи на північ. Повстанці проводили агітаційну роботу серед населення сіл Мурафи, Слободи-Мурафської, Федорівки, Вознівців. Всі пани, які постраждали від Кармалюка, та й ті, що боялися його нападу, готувались до зустрічі з ним.

Недалеко Станіславчика є таке місце, яке дуже важко обійти: з одного боку досить широкий став, з другого – водяний млин на річці, дорога ж веде між млином і ставом. Жандарми і вояки, яких було десять чоловік, засівши в млині, як побачили Устима Кармалюка, який ішов першим, вискочили з нього всі, напали на Кармалюка, зваливши його на землю. Кармалюк зв'язаний лежав на землі. Поспішили на допомогу Кармалюку його товариші, але і їх легко теж зв'язали. Побачивши зв'язаного отамана, товариші його не дуже чинили опір. Усю п'ятірку закували в кайдани, припасені заздалегідь, тієї ж ночі повезли до Кам'янця-Подільського. Ця подія відбулася вночі у жовтні 1815 року.

Але недовго Кармалюку довелось томитися у Кам'янець-Подільській в'язниці. В черговий раз отаман звідти втік… Допомогли йому в цьому його талант та вдача.

Устим Кармалюк, крім української, добре володів російською, польською і єврейською мовами. Він мав чудову пам'ять (*Гжицький В., Опришки – Кармалюк, Львів, 1971, с.с. 354-380.*).

Народ шанував його і любив. Особливо бідні, яких він не чіпав, а навпаки, роздавав їм те, що в багатих забирав. Вони берегли свого героя, хоч шляхта завжди називала його

Портрет народного месника Устима Кармалюка, написаний художником Тропініним у роки перебування у с. Кукавка

розбійником. Селяни поважали і любили красивого і сильного чоловіка. Із розповідей старожилів дізнаємось, що Кармалюк був бажаним гостем у кожному домі. І не одна дівчина споглядала на нього залюбки.

В Конатківцях та навколишніх селах й по цей час побутують пісні про Кармалюка. Одна з них записана автором в сусідньому селі Біляни Могилів-Подільського повіту зі слів сліпої Докії.

В мене принада – то сама молода.
Як ся ти звеш? – Магдалиною.
Де твоя хата? – за долиною,
Сніпками вшита, соломою вкрита.
Прийди серденько, хоч і буду бита!..
Та знаю за кого – за Кармалюка молодого.

Широко висвітлив життєвий шлях подільського бунтаря з Головчинець наш земляк, відомий польський вчений, історик Йосип Ролле, який родом із хутора Генріховка (тепер село Роля, що знаходиться на території Гибалівської сільради). Він написав і видав книгу під назвою «Про Кармалюка».

В одному з розділів великий вчений доступно і правдиво відобразив епізод нападу грабіжників на відставного офіцера російської армії, полковника з литовського корпусу Гілярія Дембицького.

5 листопада 1833 року він поспішав фургоном до своїх братів, поміщика сусіднього села Івашківці Луки Дембицького та Конатківського поміщика Юзефа Дембицького. Галузинська корчма, названа «Вигодою» знаходилась по тракту від Летичева, через Бар до Шаргорода. Розмістилася вона за селом серед густого лісу. Велика, зі всіма зручностями, вона приймала багатьох приїжджих. В ній і зупинився на нічліг полковник Г.Дембицький зі своєю сім'єю – дружиною і трьома дітьми.

Вночі на корчму раптово напали озброєні грабіжники. У полковника було атлетичного складу тіло і він боронив себе і свою сім'ю:

– Беріть все, але життя вам не віддам! Буду захищати себе і своє сімейство до останнього – крикнув Дембицький.

– Побачимо – відізвались грабіжники.

Двоє оточили полковника, а решта розбивали ящики, сундуки, забирали що найцінніше: гроші, цінні папери, ордени, дорогі речі.

Полковник одержав 9 ран пікою, із яких одна в голову, друга в ліву руку. Але і сам полковник давав здачі нападникам.

Закінчилось все тим, що Дембицький із роздягненою дружиною втекли через вікно у ліс. Там він заховав дружину у дуплі дерева, а сам швидко подався в Галузинці до хати економа. Той поспішив з людьми на допомогу, але корчма вже горіла. Майже одночасно туди прибув отаман Кармалюк.

Слідством пізніше було встановлено, що полковник залишився живим тільки завдяки раптовій появі Кармалюка, який був розгніваний діями його хлопців. Але почувши, що з села прибули підводи з людьми, грабіжники забрали все майно та гроші й втекли.

Ця подія відбулася так швидко, що діти Дембицького, за якими наглядала няня, навіть не пробудилися. Єврей-їздовий заховався під жолобом і спокійно дивився, як грабіжники виводили його коней… При цьому погромі у Г.Дембицького забрали і здоров'я, і гроші. Відомо, що у нього було з собою речей та грошей на суму понад 40 тисяч злотих.

Зразу ж була створена урядова комісія, яка займалася цими розбійниками. Галузинська комісія розпочала свою роботу у 1833-му році, а закінчила в 1839-му.

Лише через 2 роки, у вересневу ніч 1835-го, в погоні за грабіжниками було спіймано 14 спільників Кармалюка. Але сам отаман був невловимий.

Слідством було притягнуто до суду 144 чоловіки і 2650 підозрюваних, а також декілька тисяч свідків. Списано 2778 аркушів паперу, виявлено понад 20 вбивств, а також більше тисячі крадіжок великих розмірів.

А тим часом від рук повстанців палали маєтки в селах від Деражні аж до Могилева. Неспокійно стало панам у селах: Комарівці,

Іванівці, Маньківці, Красносілка, Медянівські хутори, Гармаки, Чемериси, Ходаки, Митки, Кошаринці, Шершні, Попівці, Ялтушків, Лучинець та в багатьох інших.

Лиш зрадницька дія 10 жовтня 1835 року коханки Кармалюка з села Коричинці – Уляни Процької вирішила долю народного месника. У темних сінях її хати зрадницьким пострілом у скроню закінчилося нелегке життя бунтівника. Шляхтич Рудковський за це вбивство одержав царську нагороду – золотого персня з царською короною.

Вирішено було мертве тіло розбійника показувати по сусідніх селах повіту. Селяни приходили подивитись на покійника. По-різному толкували вони. Але ні радості, ні печалі не чути було між ними.

«…Крав він, – говорили селяни, то – правда, часом і душу безвинну спускав на той світ. Але Бог його наказав. Як жив не полюдськи, так і помер. Нехай же Всевишній його судить…»

Як чудово звучить народна мудрість.

Кармалюка поховали в м.Летичеві поза цвинтарем, без участі священика, без хреста, навіть без труни.

За возом, в якому лежало тіло, йшла озброєна варта. Могилу закопали арештанти. Звичайно, тих, що плачуть на похоронах не було…

Рейди легендарного ватажка повстанських рухів Устима Кармалюка на Поділлі обминули Конатківці. Але село добре пам'ятає про його походи у навколишніх селах. Село і досі оспівує свого героя. Пісню «За Сибіром сонце сходить» співають не тільки у нас на Поділлі, де діяв Кармалюк, а й по всій Україні.

За Сибіром сонце сходить,
Хлопці не зівайте.
Ви на мене, Кармалюка,
Всю надію майте.

Повернувся я з Сибіру,
Та не маю долі,
Хоч, здається, не в кайданах,
Та все ж не на волі.

Маю жінку, маю діти,
Та я їх не бачу.
Як згадаю про їх муки –
Сам гірко заплачу.

В спогадах жителів Конатковець залишилися розповіді старожилів про переховування повстанців-кармалюківців у лісі урочища «Федірчик», що біля села, а також розповідь про Кармалюків камінь. Донині у наших селах побутують легенди про те, що під тим каменем лежить великий скарб Кармалюка. Й свідченням того є відбиток на камені у вигляді підкови з неясними літерами та позначками.

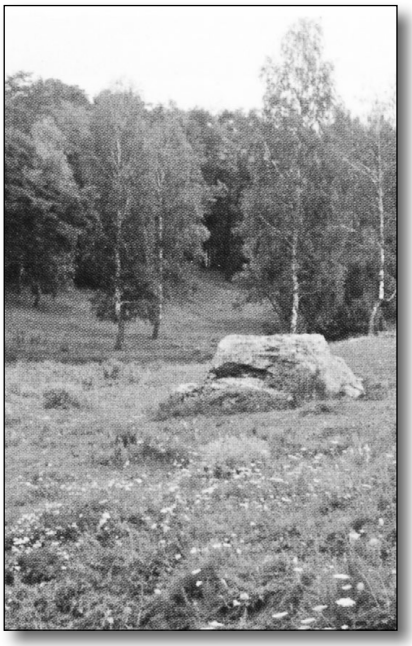

Камінь Кармалюка в урочищі «Лозовате»

Але легенда залишається легендою.

Згадуваний ліс «Федірчик» здавна славиться своєю географічною складовою. Місцевість тут густо помережена то горою, то долиною. Постійно є вода. В таких гірських скелях можливі були і підземні схованки повстанців не тільки періоду Кармалюка, але і раніше.

Після смерті Кармалюка край наш не скорився перед гнобителями. Ще довго не переставали діяти то тут, то там загони повстанців.

Приміщення в'язниці у Літині, де відбував покарання Устим Кармалюк Фото 2016 р.

* * *

Не спокійно було у наших краях після Кармалюкових походів по селах Поділля. Крім цього у 1830 року виникло повстання проти російського царизму в Польщі. Польські власники українських земель підбурювали наших селян до повстання. Польські ксьондзи відкрито закликали у своїх проповідях до збройної боротьби проти російських ставлеників. Вони благословляли загони повстанців, що відправлялися на допомогу повсталим. У польському повстанні брали участь Сосновські і Любомирські, яким належали шаргородські землі, а також князь Роман Сангушко.

Щоб здобути підтримку українського селянства, поляки проголосили гасло: «За нашу і вашу свободу!». Але на Поділлі такої підтримки поляки не одержали. Їх підтримали всього біля 6 тисяч подільських селян.

19 лютого 1831 року в Барі відбувся з'їзд конспіративних організацій Правобережної України, який заснував польське «Патріотичне товариство». На ньому було обрано комітет по підготовці повстання поляків, які почали відкрито висловлювати протест щодо втручання «простолюдинів» у справи польської шляхти та українських магнатів, однак продовження діяльності новоутвореного товариства далі історія не зафіксувала.

В той же час продовжувалось помітне збільшення російських військ, розташованих на Правобережній Україні і особливо на

Поділлі. Тут було створено п'ять нових військових поселень з десятками тисяч переселенців.

Російська влада своїми військовими силами придушила Листопадове повстання поляків. Учасники повстання зазнали адміністративних, політичних і найголовніше – економічних репресій. Багато учасників повстання були позбавлені своїх земельних володінь. Російський цар Микола І щедро роздавав українські землі своїм прихильникам, які громили поляків та українських шляхтичів під час повстання. –

Роман Сангушко найбільше потрапив у немилість царя. Його було етаповано до Сибіру. Відбувши покарання та війну на Кавказі, Р.Сангушко повернувся у 1845 році на Україну до своїх володінь. У 1856 році одержав від Любомирських Шаргородський ключ.

З цих пір конатківські землі стали належати відставному російському офіцеру Олексію Калашнікову та полякам Юзефу і Адаму Дембіцькому. Згодом цими землями стали управляти їхні доньки Марія Калашнікова і Олена Дембіцька аж до буремних подій 1917 року. Із 1800 десятин понад 200 десятин землі належали поміщиці Олені Йосипівні Дембіцькій, решта належали Калашніковій.

Борючись проти польського руху на Поділлі, царизм одночасно проводив свою великодержавну політику щодо українців, не визнавав існування українського народу, нещадно розправлявся з усіма, хто виступав проти царської влади.

І кармалюківці, і польські повстанці своїми діями таки добре дошкуляли владі у першій половині XIX століття. Особливо великі селянські заворушення на Шаргородщині відбулися в 40-х роках в Плебанівці, Івашківцях, Мурафі, Деребчині та інших селах краю. *(див. «Моя Плебанівка», стор. 31 – А.Н.)*

У другій половині XIX ст. вся Подільська губернія знову була охоплена антикріпосницькими виступами, поштовхом до яких стала земельна Реформа від 19 лютого 1861 року. На Поділлі, як і по всій території Російської імперії, селяни відмовлялися вірити в істинність пропонованого владою розв'язання земельної

проблеми. На думку широких селянських мас, поміщики приховували справжній зміст Реформи, у якому, на їх думку, мова йшла про повну ліквідацію поміщицького землеволодіння, наділення їх землею та ліквідацію кріпацтва.

Однак, активна боротьба подільського селянства все ж таки примусила російський царизм піти на певні поступки народним масам. Якщо в цілому по Росії поміщики силоміць і без будь-якої компенсації захоплювали селянські наділи, то в Подільській і ряді інших губерній Правобережної України царський уряд, за спеціальним указом російського самодержця від 30 липня 1863 року, вимушений був запровадити обов'язковий викуп землі в селян. При цьому, у користування селян повернули частину інвентарних наділів, захоплених поміщиками в проміжку з 1848 року по 1861 рік. Як виняток, невеличкі наділи отримали селяни, що вважалися безземельними. В народі таких називали халупниками. Таких поменшало.

У XIX столітті і на початку XX-го конатківськими землями володіли ставлениця російської влади: поміщиця Марія Калашникова і Олена Дембіцька. Олена Йосипівна Дембіцька являлася племінницею і спадкоємницею поміщика Якова Дембіцького. Їхні землі були на територіях сіл Конатковець та Івашковець. На конатківських землях Дембіцьких, яких було всього 200 десятин, німець по національності Броур збудував пивоварний завод, який згодом перейшов у власність спадкоємцю Дембицького Якова, чеху по національності М.О. Клору.

Вищим органом управління сільськими громадами був схід села, який складався із усіх селян-домогосподарів (чоловічої статі) і вибирав сільського старосту та інших посадових осіб – збирачів податків, наглядачів та ін.

Схід сільської громади збирався старостою як за власною ініціативою, так і за вимогою поміщика чи управляючого і займався питаннями користування землею, розписом казенних податків, рекрутськими наборами (до введення обов'язкової загальної військовій повинності), збором податків та недоїмок, вирішував

питання сімейних розділів, виходу із громади чи переходу до іншої в межах волості. До компетентностей сходу належало право винесення вироків для «вилучення» з громади злочинців чи відсторонення окремих домогосподарств від участі у сході на строк не більше як на три роки. Серед найбільших злочинів у Подільській губернії на той час вважалося конокрадство, яке на кінець XIX ст. для селянства стало «справжньою бідою».

Сільські старости підпорядковувалися не лише місцевим поміщикам, але й мали певні адміністративно-поліцейські права та обов'язки, тому підлягали і волосному начальству, і по поліцейським чинам. В обов'язки сільського старости входило забезпечення заходів для охорони майна, безпеки членів громади, підтримання порядку в населеному пункті. Він мав право вести попереднє дізнання, затримувати винних до прибуття поліції або судового слідчого, карати селян за незначні порушення, піддавати винних арешту або громадським роботам строком не більше двох днів, або обкладати їх штрафом на суму не більше одного рубля.

Розділ V

З історії виникнення волостей та про царську реформу 1861 року

Після скасування кріпосного права в царській Росії було створено ряд установ, які здійснювали управління селянами. Такими установами за указом Імператора Олександра II від 19 лютого 1861 року були: сільські та волосні правління, волосні суди, мирові посередники, повітові з'їзди мирових посередників, губернські по селянських справах присутствія і Головний комітет для влаштування селянського побуту.

Органами так званого селянського самоуправління були волосні і сільські правління та волосні суди, в яких у великій мірі було зосереджено управління селянами.

Управління селянами в царській Росії здійснювалось через волосні установи. Про волость вперше згадується у літописах Київської Русі, де говориться, що ще Рюрик роздавав «мужикам своїм волості». Волость у цей період не мала точно окресленої території. Під цим поняттям іноді розуміли окреме феодальні князівство або його частину; окрему область князівства, виділену для управління певній особі; земельне володіння одного з синів удільного князя, а також нерухоме майно, яке належало землевласнику.

Територія таких волостей була надто невизначеною. Історичні документи XII ст. (1153 р.) містять короткі відомості про те, що Ярополк передав монастирю три волості: Небельську, Древську і

Луцьку. Це дає підставу вважати, що вже тоді до складу волостей як територіальних одиниць входив ряд населених пунктів.

Термін «волость» відомий також і в період складання феодальних відносин. Далі значення цього терміну змінювалось залежно від економічних, політичних і соціальних умов того чи іншого періоду, а також від зміни землевласників.

В російській централізованій державі волость являла собою адміністративно-територіальний округ – землю з селами, поселеннями і так далі.

В Україні, коли вона перебувала під владою Литви, волость була вищим ступенем сільських общин і об'єднувала не лише села, а й містечка та міста. Останні, здебільшого, були волосними центрами.

Округи-волості, як зручні для держави адміністративно-територіальні одиниці управління селянами, подекуди збереглися до кінця XVIII ст., зокрема лишились вони у чорносошних селян на півночі Росії, тобто там, де було слабо розвинуте поміщицьке землеволодіння.

Адміністративно-територіальна реформа 1861 року, здійснення якої передбачалося за 8 місяців, згідно указу імператора Олександра II від 19 лютого 1861 року, потім термін проведення її зменшили до 6 місяців. Волосні органи управління повсюдно були введені на протязі цього короткого періоду, за винятком Закавказзя, Польщі, Фінляндії та деякий інших територій. Волосні правління створені за «положенням» від 19 лютого 1861 року, як адміністративні органи селянського управління, складалися а волосного старшини, сільських старост, збирачів податків, одного або двох засідателів і волосного писаря. Волосні правління виконували розпорядження губернських, повітових адміністративних установ, стежили за своєчасним надходженням податків та відбуванням селянами повинностей. Очолював волосне правління волосний старшина, який обирався на волосному сході і користувався правом арештовувати і штрафувати селян. Волость, як адміністративно-територіальна одиниця існувала з лютого 1861 року до березня 1923 року, коли замість волостей було утворено

райони. Село Конатківці після реформи 1861 року спочатку належали до Серб'янської (Гонтівка) волості, Лозівської волості, а з 1897 року – до Лучинецької волості. Станом на 01.01.1905 року Конатківці належали знову до Серб'янської волості.

На 1863 рік в Подільській губернії нараховувалось 376 волостей, які об'єднувались у 59 мирових дільниць (районів діяльності мирових посередників). Перший поділ на волості був дуже недосконалим, оскільки волості створено надто дрібними, в окремих випадках вони складалися усього з одного населеного пункту.

Впродовж 60-70 років XIX століття відбулося кілька етапів укрупнення волостей, в результаті чого волость в середньому на кінець XIX ст. (1897 р.) об'єднувала 15-20 населених пунктів, їх кількість у волості залежала від загальної кількості населення. Після укрупнення волостей до Лучинецької волості увійшли окремі села Копайгородської, Серб'янської волостей. Слід нагадати читачам,

що в той час існували й Лозівська, Слідянська, Каришківська, Плебанівська та багато інших дрібних волостей, які часто змінювали свою адміністративну приналежність. Так, наприклад, станом на 01.01.1869р. до Лозівської волості входили села: Лозова, Конатківці, Івашківці, Будне, Мілярівка і… Хоменки. А вже станом на 01.01.1905р. села Конатківці, Івашківці, Лозова, Теклівка, Будне уже належали до укрупненої Серб'янської волості.

Реформа 1861 року, згідно Височайшого Маніфесту Його Імператорської Величності підписаним Олександром II 19 лютого 1861 року, скасувала кріпацтво, чим започаткувала кардинальні зміни в житті та свідомості широких мас селянства.

19 лютого 1861 року Олександром II були затверджені Положення про вихід селян із кріпосної залежності від поміщиків.

У Конатківцях після згаданої реформи 1861 року підлягали звільненню і були звільнені від кріпацтва 372 кріпаки, яким дозволялось мати у своїй власності земельні наділи. Але для цього селянам треба було викупити цю землю за ціною по 80 рублів за десятину. По причині бідності й злиденності придбати землю змогла незначна кількість селян. Хоча селяни і відчули деяке полегшення, але кардинальних змін у їхньому житті не відбулось.

В державі були створені головні Викупні Управління, які здійснювали і юридично закріплювали право селян на придбану приватну земельну ділянку. *(ДАВО, ф.Д – 205, оп.1, спр.32, арк.407)*

В цих роках кількість землі у поміщиків і селян різко мінялась, як у бік зменшення, так і в бік збільшення. Все це тому, що одні продавали землю, інші її купували. Це був тривожний перехідний реформаторський період і тому навіть впродовж року кількість землі, особливо у поміщиків, змінювалась. Звіти ж подавалися щорічно у відповідні державні установи.

Цим пояснюється і зміна кількості землі у конатківських поміщиків Дембицьких і Калашнікових.

Про службу в царському війську

В Конатківцях станом на 1863 рік було 242 двори, в яких мешкали 1312 жителів. В обов'язок селян входило відправлення на службу в царську армію з такої кількості населення 5-6 чоловік щорічно.

В царській Росії рекрутчина була основним постачальником армії і флоту особовим складом Військових формувань.

Проводились рекрутські набори на військову службу, яка тривала до 25 років.

Рекрутські набори свого часу проводились за рахунок бродяг і злочинців, яких раніше відправляли у військові підрозділи,

Згідно Указу Урядового Сенату від 17 квітня 1836 року за № 31424, в якому повідомлялось (мовою оригіналу): *«Бродяг і злочинців, які на засадах думок Державної Ради від 10 жовтня 1829 року, 14 лютого 1833 року підлягають прийому до війська і вийшли про таких людей в різні часи Постанови про набори в рекрути, щоб відправляти їх не прямо у війська, як до цього часу здійснювалось, а у особливі установи – виправні батальйони – Гарнізонні і Лінійні, по прилагаємому для цього розкладу».*

Із Кам'янець-Подільської губернії відправлялись рекрути у виправний батальйон, заснований при Херсонській резервній дивізії 5-го піхотного корпусу.

Військовий Міністр Генерал – ад'ютант граф Чернишов
(ДАВО, ф.Д. – 407, оп. 1, спр. 96, арк. 109, 110)

У 1850 році хворі військовослужбовці, які користувалися послугами цивільної лікарні в Подільській губернії платили за один день перебування в ній по 25,5 крб. сріблом.
(ДАВО, ф. Д. 470, оп, 3, спр. 4, арк.59)

Після реформи 1861 року селянин звільнявся від свавілля поміщика, а перед державою залишався беззахисним. Селяни поставляли основну масу гарматного м'яса для імперської армії та флоту.

Рекрутські набори продовжувались і після реформи 1861 року, які здійснювались згідно повелінь Імператора. Ось такий документ подається мовою оригіналу:

– Божиею Милостию Мы, Александр II, Император и самодержец Всероссийский Царь Польський, Великий князь Финляндский и прочая, и прочая, и прочая. Для обыкновенного укомплектования Армии и флота Наших повелеваю: В будущем 1865 году призвести рекрутский набор с обеих полос Империи полагая по 5 человек с каждой тысячи душ на основании особого распорядительного указа вместе с сим Правительствующему Сенату данного.

С Подольской губернии, освобожденных от поставки рекрутов при наборе с 1 ноября по 1 декабря 1863 года ВЗЯТЬ в счет числящейся за ними недоимки, по одному человеку с каждой тысячи душ, не зависимо от поставки, наравне с прочими губерниями Империи, пяти человек с каждой тысячи душ. Набор начать с 15 января и окончить к 15 февраля 1865 года.

За тем все прочие действующие ныне по отправлению рекрутской повинности законоположения, манифестом сим изменяемые, сохранить во всей их силе.

Дав вь Дариштадть, сентября 23 дня, в лето от Рождества Христова 1864 года, Царствование же Нашого в десятое.

На подленном Собственною Его Императорского Величества рукою подписано:

«Александр»

Печатано в С-Петербургском Сенате октября 9 дня 1864 года.

(ДАВО, ф.Д.-608, оп.-1, спр.1849)

Аналогічне повідомлення Олександра II про рекрутський набір, якого необхідно розпочати з 15 січня і закінчити до 15 лютого 1867 року з розрахунку чотири чоловіки з тисячі душ, а недоїмку – по одному чоловікові з однієї тисячі душ.

Надруковано це повеління 20 жовтня 1866 року в С-Петербурзі при Сенаті.

Слідуючий документ про рекрутський набір подається мовою оригіналу:

– Маніфестом, сего числа изданным, предназначив произвести рекрутский набор с обеих полос Империи, повеливаем:

Набор начать с 15 января будущего 1866 года и окончить оный к 15 февраля того же года.

На обмундирование рекрутов принимать от отдатчиков деньги по ценам, во что обмундирование сия Военному Министерству обходится, именно по одиннадцати рублей пяти копеек серебром.

Распоряжение по военной части предоставили Мы Военному Министру, а успешное производство и окончание сего набора в положеный срок возлагаем на попечение Правительствующего Сената.

На подленном Собственною Его Императорского Величества
Рукою подписано: «Александр»
В царском Селе
Октября 18 дня 1866 года
(ДАВО, ф.Д.-608, оп.1, спр.1984)

З 1874 року, згідно військової реформи, у війську служили вже не 25 років, а 6, а на флоті до 7 років. Доля солдат і моряків була важка і безрадісна через щоденну військову муштру. На військовій службі станом на 21 червня 1877 року перебувало 11 конатківських мешканців. У цьому році у лавах царської армії перебували на військовій службі у нижньому чині (солдати) громадяни села Конатковець: Ветушинський Степан Антонович, Лихоштан Матвій Андрійович, Кашевський Кіндрат Васильович, Мельник Антон Іванович, Небеснюк Гнат Антонович, Куйбіда Григорій Семенович, Куйбіда Дем'ян Кіндратович, Шведюк Йосип Іванович, Кушнір Степан Михайлович

(ДАВО, ф.Д.-804, оп.-1, спр.-1)
(ДАВО, ф.Д.-205, оп.-1, спр.-58, арк. – 102-124)

Примітка: До числа перерахованих призовників можливо ввійшли імена із інших сіл Серб'янської волості. – А.Н.

Домашні промисли і ремесла

Одним із видів господарської діяльності у Конатківцях було здавна і є тепер – *рибальство.* Серед продуктів харчування риба завжди займала у жителів села значне місце. Її вживали у свіжому, солоному, копченому чи в'яленому вигляді, а також збували в інших населених пунктах. Снасті та способи рибальства були найрізноманітнішими. Але в основному риболови ловили рибу *вудками* із саморобними гачками, що поширилися в нашій місцевості наприкінці XIX століття. Ловили рибу також *хватками* (в селі кажуть «фатками») – конічними сітками невеликих розмірів від 2-х до 3-х метрів, прикріпленими до лозяної дуги, яка приєднувалася до довгої жердини.

Деякі риболови використовували *ості* – дуже давній тип рибальського знаряддя. Це невеликі три-, чотиризубі вила з гачками на кінцях. Користувалися також для ловлі риби сітчастими *ятерами*, робили саморобні *верші* з лози. Поширеними знаряддями рибака в Конатківцях були *сак* і *хватка*. Село пам'ятає свого завзятого риболова Семена Омеляновича Лозовецького.

Протягом кількох століть у нашому селі окремі жителі займалися *мисливством.* Об'єктом мисливства були колись і є тепер зайці, лисиці, кози, вепри і рідше бобри, видри, а також різна водоплавна дичина – гуси, качки.

Для полювання користувалися, крім вогнепальної зброї, різноманітними пастками, капканами, сильцями, сітками, петлями.

Багатовіковий народний досвід створив численні допоміжні засоби полювання, Щоб імітувати голос оленя, качки, чи перепілки використовувались різні *сопілки*, *манки*. Для маскування мисливці використовували різні засоби одежі і т.ін. В давні часи практикувалося полювання із тренованими собаками, на конях. Але таке полювання дозволяли собі тільки поміщики та заможні люди, які утримували іноді великі зграї гончих псів.

В селі й донині добре відомі імена давніх запопадливих мисливців – спадкоємців. Серед них: Степан Газовський, Семен Лозовецький, Петро Андрійчук, Микола Куйбіда та ін.

Поділля було колись і є тепер дуже зручною базою для розвитку бд*жільництва.* Через дуже велику кількість роїв у нашій місцевості бджільництво мало характер лісового промислу. Це означає, що для людей було завдання тільки відшукати місце, де знаходився рій, щоб забрати потрібні його продукти. Пізніше бджільництво стало «домашнім» промислом. Особливо воно «одомашнилося», коли винайшли спеціальний рамковий вулик.

У Конатківцях мед натуральний відігравав важливу роль у харчуванні та лікуванні людей. Весь свій вік бджільництвом займалася сім'я Муравського Степана, Миронюка Миколи Нікондровича, Богацького Михайла Миколайовича, Миронюка Григорія Івановича. Жителі села постійно ласували медом діда Лозовецького та ін.

Цікавим домашнім промислом являлися *обробка вовни і волокна*, а також вироби із них. Колись у давнину й до післявоєнних важких років цей промисел був у Конатківцях невід'ємною частиною домашніх занять кожної селянської сім'ї. Займалися цим в основному жінки.

Займатися цим промислом примусила нехватка мануфактури для пошиття одежі та взуття. Такий промисел відомий науці ще з часів трипільської культури (III тисячоліття до нашої ери).

Для виготовлення кручених ниток із вовни чи з конопель треба було:

– теплою весною постригти овець. Перед цим їх мили річковою водою, потім стригли *вівчарськими ножицями*. Настрижену вовну знежирювали, добре промивали, сушили і перебирали руками – *скубли, били і вичісували* на дерев'яних гребнях – *драчках.* Кращу, більш м'яку вовну, пряли на нитки на спеціальному пристрої – кужелі (*куделі*). Решта вовни використовувалась для виготовлення грубої тканини або повсті.

– обробка волокна із коноплі вимагала більшої праці, ніж обробка вовни. Коноплі мають чоловічі і жіночі стебла, причому

чоловічі дозрівають скоріше, а волокно з них ніжніше. Підготовчий процес був нелегким. Коноплі *вибирали, сушили і мочили* два тижні у воді. Жіночі стебла, які набагато твердіші, вибирали аж восени, в'язали у снопики, обмолочували і мочили три тижні, після чого *висушували і били*.

У місцевому ставку, копанках, річці чи у різних ямах їх можна було часто бачити. Сушили коноплі на сонці. Потім їх *тіпали* – відділяли кострицю від волокна. Із розповіді старенької конатківської жінки Ліди Любчинської це робилося так: жменьку конопель ділили на частини, ламали, тіпали об стовпи або дошку, м'яли на *бительні* й на кінець терли на *терниці*. Після цього пасмо волокна микали на *гребені* (щітка із залізними зубцями), надаючи кожній волокнині одного напрямку. Готове прядиво складали у більші пасма, які згодом у зимові дні пряли *на веретені* й на *прядці*. Слід зауважити, що прядку винайшли уже значно пізніше (XX ст. – поч.).

Готові нитки змотувалися на *мотовило* і перемотувалися у *клубки,* потім розмотували на *снувальню*. І вже зняту звідти пряжу (основу) *парили, золили, прали,* деякі господині білили ці нитки на сонці чи на морозі, при потребі фарбували місцевими рослинними і тваринними барвниками без всяких хімічних сполук.

Деякі, а їх було небагато, конатківські майстри уміли користуватися ткацьким верстатом. На жаль, у селі їх уцілілих не залишилось, автору пощастило побачити у господарстві Богацького Степана тільки їх рештки. Старожили села й досі пам'ятають, а деякі й донині зберігають вироби із вовни та конопель, що їх виготовляв на ткацькому верстаті майстер ткацької справи Богацький Філімон.

Такі спеціалісти-ткачі виготовляли із конопляних ниток *біле полотно* (грубе). Таке полотно ще треба було виполоскати у проточній річковій воді і висушити на сонці, щоб відбілити.

Ще багато жителів Конатковець добре пам'ятають, коли в селі на долинах сушились довжелезні (по 10-15 і більше метрів) смуги білого гребінного полотна, з якого уже інші спеціалісти

шили сорочки, вишивали на них різні узори або шили прості сорочки. Між іншим, таку сорочку, коли її намочити у річці чи копанці, то сушити можна було таким чином: ставити вертикально тут же на березі річки. Часом це була справжня диво-глядь, коли намочені з грубого домотканого полотна довгі жіночі сорочки стоять поряд одна біля однієї на березі.

Таку одежу тепер можна побачити у Конатківцях лише у скринях старенських бабусь. А верети, килими із вовни, виготовлені сільськими майстрами, можна побачити тепер і в домі господинь, і в церкві, і в школі, і в музейній кімнаті.

Ручна прядка для виготовлення конопляних ниток, що зберігається й донині у сільських господинь. Фото 2011 р.

Ткацький ручний верстат для виготовлення полотна, килимів тощо

Поширеною в селі на протязі довгого часу була *ковальська* справа. Ковалі були місцеві (осілі) й мандрівні (з числа циганів, що влаштовувалися на літні місяці біля села, на долинах, біля водоймищ). Мандрівним ковалям-циганам селяни вимушені були нести своє вугілля й платню за роботу (в основному натурою продукти харчування). А тому такі ковалі були не вигідні для населення. Своїх же ковалів у Конатківцях було у свій час чимало. Якщо у сусідніх селах у XIX столітті таких

налічувалось один-два, у нас їх завжди було кілька. Місцевий господар влаштовував кузню у вигляді однокамерної хатини. Вона була обладнана *горном,* ковальським *міхом*, коритом та діжкою з водою для гартування, стояком для підковки чобіт. Часто перед кузнею на подвір'ї лаштувалися навіс і стовп для прив'язування коней під час кування. До ковальського інструменту входили: ковадло з *конусом* з одного боку і приплюснутою *почвою* з другого, маленьке ковадло, молот дворучний, молот одноручний, молот-пробійник, рубило, зубило, лещата, ножиці, розточка для копит, ножівка, ключі та інструмент для нарізання різьби на гвинтах тощо.

Найчастіше ковалі працювали над виготовленням сільськогосподарського реманенту для селян: плуг, борона, сапа, серп, коса, підкова, цвяхи, оковка коліс та ін. Часто ковалі використовували значний обсяг слюсарних робіт. Таких людей в селі добре знали. Згадують їх і тепер. Серед них колгоспні ковалі Кирило Лігоцький, Іван Мельник та інші. Добрим спеціалістом у ковальській справі селяни вважають земляка Петра Куйбіду.

Своїм умінням наші ковалі завжди ставали у пригоді селянам.

На той час в селі набувають поширення дрібні селянські промисли, що базувались на використанні дешевих місцевих матеріалів – глини, дерева, каменю. З глини робили різні гончарні вироби. Але основним заняттям у Конатківцях було виробництво товарів з дерева. Виготовляли сани, вози, колеса до них, бочки, столи, вулики, ложки, веретена, куделі, макогони. Робили навіть ткацькі станки, які збереглися до наших днів. Уміли наші майстри виготовляти і музичні інструменти – сопілки, цимбали тощо. Цей промисел із дерева був у Конатківцях масовим. Неперевершеними спеціалістами в Конатківцях у цьому промислі в свій час були теслярі, столяри: Григорій Богацький, Петро Андрійчук та інші. До речі, це були умільці, котрі уміли випарювати обід до колеса, виготовляти колеса до воза, виготовити самого воза, сани та ін.

Такими ж висококласними майстрами по дереву селяни Конатковець пам'ятають братів Марцісів – Дмитра, Терентія і Сергія. Прихожани Воздвиженської церкви, яка стоїть посеред села з 1775

року й понині, завжди запрошували цих майстрів братів Марцісів для обновлення чи ремонту церкви, як ззовні, так і в середині.

Гідно продовжують добрі справи колишніх умільців-будівельників теперішні мешканці Конатковець. Особливо це проявилося під час будівництва в селі нового храму. Тут свої знання і навики показали столяр Хаєцький Володимир, мулярі Загороднюк Іван Лук'янович, Богацький Іван Дмитрович, штукатур Куйбіда Михайло, Бажанюк Володимир та багато інших місцевих майстрів. Про авторитет і славу їх знають і за межами села.

Сьогодні сільські умільці продовжують давню традиційну професію муляра, столяра й плотника та інших будівельних професій.

Деякі жителі нашого села вміли шити кожухи та чоботи з оброблених овечих шкур. Ці та інші товари селяни продавали на ярмарках.

Людей, які вміли виправляти шкури, називали *кушнірами*. В селі й досі пам'ятають таких спеціалістів. Серед них називають Шевчук Тетяну, Здирко Галину Трофанівну та ін. Всі вони потомственного роду кушнірів. Серед *шевців*, що вміли шити чоботи, капці, кожухи, в Конатківцях згадують ім'я Степана Адамовича Муравського, інваліда війни, родом із Плебанівки.

Особливою популярністю по всій Україні користувався шаргородський аніс (лікарська рослина – аніс звичайний, у дикому стані в природі не зустрічається), який наші селяни вирощували і збували на ярмарках. (С.Т.Білецький. Соціальна боротьба у Львові в середині XVII ст. 1958р. стор.59). Цю лікарську рослину вирощували і збирали Конатківські та із сусідніх сіл селяни.

Хоча й без зайвої розкоші, але урочисто і цікаво проходили весільні обряди та інші свята. Їх завжди супроводжували музика і співи. Конатківці здавна славилися своїми музикантами. Найпоширенішими інструментами раніше були скрипка, бас, бубон і цимбали, а також сопілка і кларнет. У селі й донині пам'ятають імена учасників духових оркестрів. Серед таких були Модуль Володимир, Пронюк Григорій Костянтинович, Магдалюк Василь Федорович, Рудик Василь Артемович, барабанщик Дончевський Володимир та ін.

В Конатківцях оригінально будували й архітектурно оздоблювали сільські оселі. Як будівельний матеріал використовували камінь, дерево і перемішану з соломою глину. Хата накривалася чотирискатним солом'яним дахом з невеликим звісом. Наші умільці прикрашали покрівлю по краях рядами уступчастих гребенів із снопів. Справжнім майстром, який досконало умів прошивати житньою соломою дахи будівель у Конатківцях був Швидюк Мойсей. Пізніше, коли в селі жителі почали покривати свої домівки залізною бляхою, майстрами-жестянщиками були Боровський Микола і Ветушинський Іван. Їх роботи й досі видно на будинках селян у Конатківцях.

Хатні двері у давнину навішували на бігунах – дерев'яних осях. Невеликі вікна були чотирикутними або круглими.

Великого символічного значення наші предки надавали печі. Вона не тільки осередок тепла – це духовний символ. Біля домашнього вогнища родина знаходила мир і спокій. Господиня розмальовувала піч візерунками. Найчастіше це були квіти або голуби.

Окрім печі, важливим місцем в оселі вважалось ліжко. Подружнє ліжко покривалось ліжником, на якому вишивався орнамент у вигляді ромбів, що є символом родючості. При народженні дитини наші предки благали Господа Бога, звертаючись до його зображення на іконі, яка беззмінно висіла над ліжком чи в кутку кімнати, послати новій людині щасливу долю. Місцем для спання здебільшого служив настил з дощок, накритий солом'яним матрацом.

У хаті стояла ще нерухома лавка, на якій також спали вночі, а вдень до неї прикріплялась куделя для виготовлення ниток з пряжі. Під вікном знаходився стіл, поруч мисник для посуду та скриня для одягу. А посеред хати завжди гойдалась підвішена до стелі колиска для немовлят з лози, яку своїми руками умів виготовляти житель села Пшук Іван. Ще донедавна в людей села зберігалися зроблені ним колиски та кошики. І гойдалась колиска з лози, коли в хаті з'являлось мале дитинча, підчеплена під сволоком. Гойдалась під мамину пісню колискову, і виростали в тій колисці майбутні господарі, косарі, женці, ковалі, столяри, дівчата-красуні та

гарні парубки. А після колиски дитя починало загартовуватись, рачкуючи по голій глиняній долівці в одній сорочці.

Стіни всередині хати і на фасаді білили, а бокові і задню стіни обмазували жовтою глиною. На зиму навкруги хати робили загату (обкладали хату соломою, околотами), тобто утепляли.

У селі панувала бідність, а тому під одним дахом скупчувалась ціла селянська родина разом із худобою і птицею. Податки сплачувалися від кількості димарів на хаті (кожна сім'я мала свій комин). Значно рідше у дворах заможніших селян стояла стодола для збіжжя чи коня і ще рідше будували комору.

Певною частиною заробітків конатківських селян для забезпечення умов життя членів їх сімей була робота по заготівлі лісоматеріалів та дров. Адже навколо села завжди шуміли старі лісові масиви листяних та хвойних дерев (дуб, граб, клен, липа, сосна та ін.), з яких сільські умільці виготовляли різні знаряддя праці та вжитку.

Дошки різали трачі спеціальними пилами. До таких, що вміли різати пилою колоду дерева на дошки були: дід Омелян, Солтун, а також брати Рудиків-Артем і Сенько (Олександр).

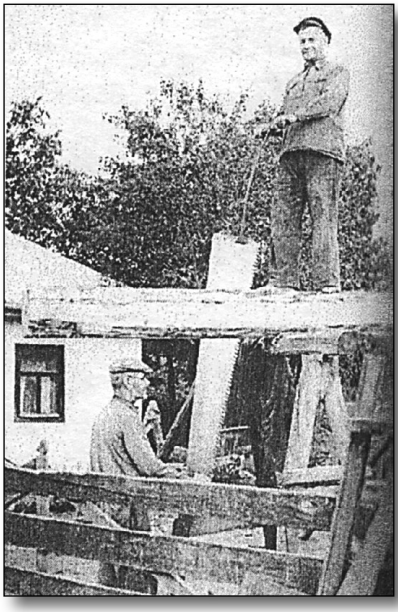

Так колись трачі розпилювали дерево на дошки. Фото 1958 р.

Основною частиною доходів до сімейного бюджету була також заготівля дров для продажу. Селяни відвозили їх кіньми та волами до найближчих єврейських містечок Копайгорода, Шаргорода, Лучинця і там збували місцевим жителям. Такий промисел в Конатківцях існує й донині.

Нелегким деревообробним промислом у Конаківцях було колись і є тепер – *бондарство*. Асортимент виробів бондарів був

дуже широким. Це і бочки, і діжки, і цебри для води, і відра, і балії, і коновки для поливу, і дійниці та ін.

Бондарський промисел вимагав від ремісника високої майстерності і необхідних навичок. Досить складною технічною операцією було встановлення дна посудини. Нелегким було й скріплення клепок кількома дерев'яними обручами. Це вже пізніше, у наш час, стали використовувати залізні обручі. Їх стягування було також ділом неабияким.

Старожили Конатковець з повагою називають імена бондарів. Серед них брати Дмитро, Терентій і Сергій Марцісь, а також Ілля Небеснюк. А нащадки Марцісів Іван Дмитрович і Григорій Федорович займаються цим промислом і донині. Майстри були добре обізнані з якостями й властивостями різних порід дерева, підбираючи конкретно для кожного виробу чи його деталей спеціальні місцеві сорти: твердіші – дуб, березу, граб чи бук або м'якіші – наприклад, осику. Деревина заготовлювалася заздалегідь. Зрубані дерева розпилювали вручну, висушували, сортували тощо.

Основною їжею бідного селянина в будні були чорний хліб, картопля, пшоняна каша. Картоплю їли майже завжди без жирів з солоним огірком або кислою капустою. М'ясні і молочні продукти вживалися здебільшого в свята. Їжу варили на світанку і одразу на весь день, до обіду тримаючи її в печі. Кухонний посуд був в обмеженій кількості, переважно глиняний – макітри, глечики для молочних продуктів, миски. Ніж, як правило, був один, зрідка була виделка для гостя, а ложки дерев'яні. Вся сім'я їла разом з однієї миски.

У селянських родинах обід розпочинався молитвою про «хліб наш насущний», бо надто складним був шлях хліба від землі до столу.

Зерно розмелювали на борошно в ручному млині, який називається жорнами. Замішували тісто для хліба в ночвах (нецьках). Випікали хліб на капустяних листках у добре натопленій печі, з якої вигрібали жар крючком чи коцюбою. Вставляли тісто в піч і виймали хліб, користуючись дерев'яною лопатою. Згодом сільські умільці навчилися виготовляти спеціальні металеві форми для випічки хліба.

Більшість селянських родин мала мізерні наділи землі. Багато селян мали тільки садиби – їх називали «городниками». А селян, у яких зовсім не було землі, називали «халупниками».

На своїх городах селяни сіяли жито, бо потрібно було мати хліб і околоти з соломи для покрівлі хати.

Садили капусту, вирощували огірки, які заквашували на зиму і зберігали в погребах. З червоних буряків настругували борщ (заквашували буряки в діжках і використовували до борщу). Ще мали картоплю, цибулю, часник, квасолю, біб. Садили соняшники, сіяли мак. З молока заготовляли сир і солили його на зиму, бо коли запускалась корова, то з того сиру можна було зварити вареника.

Всі харчові продукти селяни заготовляли самі, адже супермаркетів та холодильників в той час не було, а дещо купити можна було тільки на ярмарках, що відбувалися далеко за межами села (Копайгород – неділя, Шаргород – четвер, Лучинець – неділя, Біляни – середа. І ота звичка по заготівлі продуктів для себе і не надіятись ні на кого, в селян збереглась до наших днів. Тепер погріб кожного селянина забитий на зиму різними консерваціями. Конатківські господині змагаються між собою, хто краще приготує оті консерви. А в селі люблять і вміють готувати. З давніх-давен село славилось умінням приймати гостей.

Це все можна оцінити, побувавши на весіллі, хрестинах, іменинах або на іншій оказії. Тепер чого тільки вже на тих столах не побачите!.. І кожна господиня старається зробити краще, ніж у куми було… А як уміють у Конатківцях припросити, то, мабуть, і мертвий не втримається. Автор не один раз відчував це на собі.

Але слід відмітити, що на таких оказіях раніше основне місце відводилось не стравам, а пісні. Старше покоління пам’ятає ті часи, і трохи стає прикро, що в наш час обідніло село на гарну українську пісню, на запальний танець з присядками у парі, хоча можливості для цього є.

А ще Конатківці славилися і славляться на всю округу вмінням зробити «первак», тобто добрий міцний напій – самогон. Колись у селі була корчма, яку тримав єврей на ім’я Шмуль. І часто сходились туди мужики на раду – пораду.

Відомий український письменник Михайло Старицький (1840-1904рр.) у своєму оповіданні «Остроумие урядника» розповідав про цікаву подію, що відбулася у селі Конатківці ще у 70-х роках XIX століття. Оповідання починається так (мовою оригіналу):

«Остроумие урядника»

Недалеко от г.Могилева-Подольска есть с.Конатковцы. В этом селе, как и подобает, есть корчма, а в корчме арендатор Шмуль. Пьют, разумеется, у этого Шмуля и свои селяне, заставляя сиряки и свытки, пьют изредка и проезжие люди.

Зашел как-то к нему в первых числах сего февраля незнакомый прохожий, по-видимому крестьянин, пожилых лет; попросил он осьмушку горилки, сел себе в сторонке, вынул хлеб и тарань да и принялся скромно за вечерю. Было уже поздно; в корчме, кроме Шмуля и незнакомца, сидело еще два гостя из своего же села, да и тех Шмуль желал вырядить поскорее, так как они, пропив наличные, приставали сильно, чтоб им Шмуль сыпав горилки наборг. Едва отделался от них Шмуль, объявив категорически, что больше нет водки, и начал уже запирать на засов двери, как вдруг незнакомец поперхнулся, закашлялся и упал. На гвалт Шмуля прибежала испуганная жена его Сура. Начали несчастному обливать холодной водой голову, но все напрасно: крестьянин был мертв. В ужасе выскочил Шмуль и побежал по улице догнать двух односельчан, которые могли быть единственными свидетелями происшествия. Не отдавая себе отчета, он кричал и стучал в окна соседних хат. Одна только мысль неотвязно вертелась в его мозгу, что это ужасное несчастье, разорение: старшина, становой, лекарь, урядник... главное урядник! «О! Этот сдерет, не помилует... А что, если крестьянин, боже храни, отравлен? Скажут, что его отравил Шмуль, чтоб выкрасть деньги! Непременно скажут!.. Ох, ферфал, ферфал!» (Все пропало – А.Н.)

Догнавши своих односельчан, Шмуль задыхающимся голосом рассказал им о несчастье и упросил возвратиться в корчму, вынесть мертвеца в сени и быть свидетелями, пообещав за это горилки досхочу, не только наборг, но и даром.

Горилка уладила дело сразу. Они вернулись…

Повністю оповідання автор описувати не буде. Читач може його прочитати у шостому томі Михайла Старицького на сторінках 6-14. Але з цього оповідання відомого подільського письменника ми дізнаємось про те, що у Конатківцях існувала діюча корчма. Знаходилася вона при дорозі зі сторони Тропової. Власником її був жидок Шмуль. Власника корчми Шмуля в селі селяни знали як здирника. Але з прочитаного оповідання дізнаємося, що здирництвом займалася і влада в особі урядника, який зумів здерти гроші чи товар з конатківських бідняків під любим приводом, навіть на поховання покійника.

Треба думати, що Михайло Старицький таки десь почув цю конатківську історію і дослівно описав про це в своєму творі. Будемо вважати, що це була не художня вигадка письменника, а правдивий факт, так як село Конатківці назване правильно, з вказівкою навіть про його географічне положення (недалеко от г. Могилева-Подольского).

Бурякову горілку в Конатківцях почали виготовляти під час війни, за румунів. Буряки варили, давили з них сік, той сік на заквасці ставили бродити і по закінченні бродіння пропускали через традиційний самогонний апарат, який був не у кожного господаря. Часто цей апарат переходив в оренду з рук у руки.

Пізніше навчились гнати самогон з натертих буряків. В них кидали дріжджі і чекали, коли переграє, а тоді гнали. На сучасному етапі горілку в селі гонять з цукру за тією ж технологією. І ставало радісним обличчя господині, та й господаря, коли із змійовика (холодника) через колосок бігла в сулію чиста, як сльоза, самогонка, виграючи коралями (пацьорками) на поверхні й мала аж зеленкуватий відтінок.

Тепер селяни женуть самогон тільки для своїх потреб, а після війни люди гнали його, щоб продати в Лучинці чи Шаргороді або й в селі (з-під поли!) і заплатити до сільради податок.

Крім самогону деякі селяни Конатковець здавна виготовляли саморобне домашнє вино. Цей чудовий напій завжди доповнює святкові столи господинь на різні свята. Неперевершеним умільцем-виноробом автор називає ім’я сьогоднішнього жителя

села, пенсіонера і колишнього учителя Богацького Михайла Миколайовича. Виготовлене ним у домашніх умовах виноградне вино має чудові лікувальні властивості.

Багато хто в Конатківцях торгував тютюном, з тією ж метою. Вирощували його у себе на городі. А найкращий самосад робив старий Іван Гаврилович Пшук по прозвищу «Гончар». Тютюн – рослина вибаглива. За радянських часів його в сусідніх Перепільчинцях вирощували на полях прямо цілими плантаціями. Це тоді, коли навколишні села успішно віками ростили цукровий буряк. Тютюн давав мало прибутку через те, що у нашій місцевості ця рослина не завжди дозрівала. Особливо коли дощове літо. Тоді він масово догнивав на колгоспних полях.

В давнину основним фондом конатківських земель користувалися панські сім'ї Калашнікових та Дембицьких. Вони й наймали людей для обробітку полів, тяжко пригноблюючи їх. Поля засівали вручну, врожай косили серпами і косами. Врожаї були низькі, село нерідко потерпало від голоду та хвороб.

* * *

Про важку долю подільських селян писав німецький мандрівник Ульріх фон Вердум, який описав побачене ним на Поділлі у своєму щоденнику: *«Бар, Копайгород, Шаргород, Лучинець – раніше були гарні містечка, з гарними будівлями, храмами, тепер же в більшій частині зовсім спустошені.*

Місцеві ремісники були великими майстрами по виготовленню ножів, списів, шабель, які славилися не лише на Україні, але й в Польщі».

Вердум бував у селах і містечках навколо Копайгорода, Шаргорода, Лучинця. З цих містечок через навалу татар залишилися тільки пустирі. Жителі поселень або повтікали, або загинули, а молодь погнали в рабство до Туреччини. Від Кацмазова до Черновець тяглися суцільні ліси, між якими зрідка виднілись ділянки поля. Протягом усього шляху аж до Могилева були пусті, необроблені поля. За 4 доби мандрівник не зустрів жодної живої душі…

Німецький мандрівник Вердум описав побачене ще в кінці XVII-го століття. У житті українців уже в XIX ст., мало що змінилося на краще, особливо у жителів сіл. Хіба що перестали дошкуляти татари з Кучманського шляху.

Вже у кінці XIX-го і на початку XX століття, коли селяни мали можливість бачити, що робиться й твориться у містах (життя робітників, солдатська служба, студентство та ін.), ставали більш свідомими й налаштованими, як і робітничий клас, революційно. В селах серед населення стали з'являтися люди – посланці міст, які проводили агітаторську і пропагандистську нелегальну роботу по підготовці до збройних повстань і заворушень.

На календарі настало нелегке для існування неосяжної матушки – Росії XX століття. Настав час великого ленінського експерименту на території від Балтики до Тихого океану. Експеримент з побудови комунізму в Росії не вдався... Мабуть, треба його було робити не на такій величезній країні, а на малій. Наприклад, на Польщі, Швеції чи Данії.

Самодержавства у XX столітті ми позбулись, капіталізму теж. Настав час тоталітаризму. В кінці століття одержали демократію. Але як можна назвати сьогоднішню демократію? В Конатківцях слово «демократія» люди розшифрували по-своєму: демон-чорт, крат-влада...

Але далі про XX століття усе по порядку.

Розділ VI

Село у вирі повстань, воєн та революцій

За даними, які містяться у матеріалах відомого Подільського краєзнавця Юхима Сіцінського «Труды Подольского Епархиального историко-статистического комитета» нам стає відомо, що у Конатківцях станом на 01.01.1901 року проживало 1374 мешканці.

На початку XX ст. у результаті аграрної реформи Столипіна, спрямованої, за словами американського історика Дж.Такманова, *«на дальший підрив глибоко вкорінених феодальних відносин і пробудження інстинкту приватної власності, який врешті-решт повинен був створити буржуазне суспільство дрібних фермерів»*, деякі конатківські селяни та деякі селяни інших сусідніх сіл відійшли за межі свого села, утворюючи окремі господарства у вигляді хуторів. Містилися вони в основному в сторону Лучинця.

За роки цієї ж Столипінської реформи певна частина конатківських сімей мала бажання емігрувати в далекі Приморські чи Хабаровські краї. Саме малоземелля конатківських селян (в середньому на сім'ю на початку XX ст. припадало від однієї до трьох десятин землі) поширювало наприкінці XIX – початку XX ст. серед місцевого люду еміграційні настрої, що співпали із першою хвилею еміграції. Її головними причинами у загальноукраїнському контексті визначають надмірну скупченість населення, брак вільних земель і безперервне подрібнення селянських господарств, нерозвиненість промисловості та неможливість працевлаштування,

постійне зубожіння та турбота про майбутнє дітей. Ця категорія населення (ті, хто вирішив емігрувати) також певною мірою відчувала наближення воєнних катастроф і соціальних потрясінь, що їх ніс із собою початок XX століття. На жаль, автору не вдалось встановити прізвищ сімей, які виїхали з села добровільно, але старожили села стверджують, що такі сім'ї і роди в Конатківцях були.

Можливо тепер, дізнавшись про цю книгу за допомогою Інтернету, люди, корінь роду яких із Конатковець, таки відгукнуться і ми дізнаємось про їхні роди та імена, яких розкидала доля по всьому світу.

Наприкінці XIX-го і на початку XX століття наше Поділля являло собою відсталий край із забитим, темним та неписьменним населенням. Це був в основному аграрний район. Однак, після скасування кріпосного права у 1861 році почала добре розвиватися цукрова промисловість. Так, відомо, що на Поділлі було побудовано 52 невеликої і середньої потужності цукрових заводів. Неподалік Конатковець почали працювати Вендичанський, Ольчедаївський, Соснівський та інші цукрові заводи. Селяни Конатковець та інших навколишніх сіл масово почали збільшувати посіви цукрових буряків, які до цього часу вирощували тільки для потреб тваринництва, для корму. В зв'язку з розширенням посівів буряків зріс попит на найману робочу силу. Так, конатківські поміщиці Марія Калашнікова та Олена Дембіцька наймали на цукрові плантації для обробітку буряків та їх збирання і транспортування на завод людей з сусідніх сіл тому, що своїх не вистачало.

Заробляли наймані та місцеві селяни по 15-20 копійок за один день. На конатківських плантаціях цукрової сировини застосовувалася праця великої кількості жінок і навіть дітей. Усе населення Конатковець більшість свого часу працювало за мізерну плату на полях поміщиць, а частина селян працювала за таку ж мізерну плату на пивоварному заводі.

Важко жилося робітникам пивоварного заводу і наймитам, які працювали в маєтку пана, обробляючи буряки. Робочий день

на підприємстві тривав 12 годин, а на плантаціях людей примушували працювати від сходу до заходу сонця.

Працівники полів, так звані «поденники», отримували, як уже згадувалось, по мізерних 15-20 коп. за день. На заводі місячна заробітна плата становила 6 – 7 крб., тобто 20-25 коп. за день.

Власники конатківських земель і пивного заводу всякими способами деколи старалися задобрити місцеве населення. Як згадував у свій час дідусь Михайла Миколайовича Богацького Думанський Павло Олексійович, який тоді був робітником на пивзаводі, власник заводу чех М.Клор кожну неділю, коли люди йшли повз ворота заводу на базар до Шаргорода, наказував своїм робітникам, щоб ті виставляли бочку свіжого пива для прохожих. Біля бочки стояв дерев'яний черпак і всі бажаючі, котрі долали в спекотний день шлях з базару через с.Будне і далі мимо заводу, могли безкоштовно вдосталь напитися пива.

Але зарплата робітників заводу була порівняно мізерна.

Через копійчану заробітну плату та через велике фізичне навантаження жителі наших сіл не знали добра. Більшість населення продати не мали що, а купити не мали за що. Хоча ціни на продукти були помірні.

Наводимо відомості про середньо-довідкові ціни в базарні дні по містечку Лучинець за січень 1907 року.

Назва товару	**Ціна за пуд**
Борошно житнє	90 коп.
Борошно пшеничне: 1-го сорту 2-го сорту	1 крб. 75 коп. 1 крб. 20 коп.
Борошно кукурудзяне	85 коп.
Жито озиме	75 коп.
Пшениця озима	90 коп.
Ячмінь	70 коп.
Овес	75 коп.
Гречка	70 коп.
Горох	63 коп.
Просо	75 коп.
Кукурудза	60 коп.

Крупи ячмінні	1 крб. 20 коп.
Крупи пшеничні	1 крб. 20 коп.
Картопля	12 коп.
Волове м'ясо: 1-го сорту 2-го сорту	4 крб. 50 коп. 4 крб.
Сало свиняче	8 крб.
Сало волове: топлене нетоплене	6 крб. 50 коп. 4 крб. 50 коп.
Масло коров'яче: топлене нетоплене	10 крб. 12 крб.
Олія конопляна	5 крб. 40 коп.
Цибуля	50 коп.
Гас	1 крб. 70 коп.
Буряк свіжий столовий	10 коп.
Кисла капуста, відро	30 коп.
Оцет	1 крб. 50 коп.
Перець, фунт	42 коп.

Волосний старшина підпис
Волосний писар підпис
(ДАВО, Ф. 333, оп.1, спр.8 арк.19)

Через важку працю та соціальне гноблення неспокійно було в країні. Неспокійно стало і в Конатківцях. Переважна більшість населення села завжди жила в злиднях і змушена була працювати за мізерну плату.

На початку XX століття революційний рух охопив усю Росію. В травні-червні 1905р. у нашій місцевості в районах бурякосіяння страйки та заворушення сільськогосподарських робітників набрали значного масового характеру. Це була сама гаряча пора року – пора обробітку посівів цукрових буряків. Своє незадоволення до поміщиці Калашнікової та Дембіцької проявили в жовтні 1905 року і конатківські селяни. Розлючені постійними панськими утисками, революційно налаштовані під дією демобілізованих солдатів, селяни організовано вийшли з протестом до поміщиць, вимагаючи суттєвого підвищення заробітної плати. А

коли пані Калашнікова в котрий раз відмовила їм, розлючений натовп взявся громити панські будівлі.

Із розповіді старожила села Самуїла Сільвестрова Нестоклона: *«…Селяни прийшли до маєтку поміщиці і вимагали підвищення плати за роботу. Організаторами цього виступу були місцеві жителі Федір Лігоцький, Максим Мельник, Якуб Мельник, Яків Зарольський, Павло Фраценюк. Придушили селянське заворушення у Конатківцях загін козаків, який визвала з Могилева поміщиця. З повсталими жорстоко розправились. 20 чоловік арештували. Але найбільше постраждали Зарольський Яків і Лігоцький Федір, яких козаки жорстоко побили і забрали в Могилів до в'язниці».*

Ось як стверджують архівні документи, що зберігаються у краєзнавчому відділі Вінницької обласної бібліотеки ім. Тімірязева про події, що творилися тоді у Конатківцях (мовою оригіналу):

«1905 р. мая 30-го дня, я могилівський уездный исправник, рассмотрев административное расследование, произведенное мною в с.Канатковцах, крестьянами того же селения, выразившимсяв том, что 27-го, сего мая, толпа крестьян явилась в экономию, с шумом и угрозами разогнала всю экономическую прислугу, полевых рабочих с плугами,а также на пивоваренном заводе, чем приостановила производимую в этот день варку пива, что по показанню владелицы М.Клоръ, управляющего имением Вильгельма Ретвиша и других служащих, главными зачинщиками этого дела являютоя крестьяне: Стефан Заболотный, Максим Мельник, Яков Мельник, Петр Штепа, Федор Лигоцкий, Сергей Богацкий, Яков Зарольский, Стефан Кадыш, Павел Фраценюк, а потому, на основании 21 ст. положення об усиленной государственной охране постановил: названных лиц в силу распоряжения подольского губернатора арестовать на 2 недели и отправить этапным порядком для содержания под стражей в каменецкий тюремный замок, поручив полицейскому управлению сделать распоряжение о помещении их впредь до отправки этапа в могилевский тюремный замок. Копию сего постановления вместе

с расследованием представить подольскому губернатору, о чем донести прокурору Каменец-Подольского окружного суда и уведомить начальника Подольского жандармского управления. Подлинное подписал уездный исправник Силич».

Пізніше, в 1906-1907 р.р. село переживало нове революційне піднесення, але багато селян не вірили в можливість добитися перемоги шляхом революції, а тому революційний рух пішов на спад».

Люди страйкували, але страйки відбувалися стихійно, через це вони проходили періодично ціле літо. Варто нагадати, що на бурякових плантаціях працювало багато чужих найманих людей з інших сіл. А тому місцевому поміщику було легше справлятися з незадоволеними. Але все ж таки платню за обробіток буряків пані Калашнікова таки підвищила, підвищила зарплатню і пані Дембіцька. Підвищив зарплатню працівникам пивоварного заводу його власник Клор М.О.

Солдати царської армії. 1907 рік. Третій зліва Гордішевський Антон

Початок XX століття приніс на Україну цілий ряд воєн. Війна Росії з Японією, імперіалістична, громадянська війна. А тому варто відзначити, що значна частина конатківських чоловіків брала участь у цих війнах.

Ішов 1914 рік. В Європі розпочалась Перша світова війна. Причин для війни було багато, але приводом для її початку стало вбивство 28 червня 1914 року в боснійському місті Сараєво

спадкоємця австро-угорського престолу ерцгерцога Франца – Фердинанда та його дружини членом сербсько-хорватської націоналістичної групи Гаврилом Принцом.

Учасник Імперіалістичної війни Думанський Павло Олександрович. Фото 1916 р.

Спочатку війна мала загальноєвропейський характер. 19 липня Німеччина, яка була союзником Австро-Угорщини, оголосила війну царській Росії, яка підтримувала Сербію. Потім проти Росії виступили Австро-Угорщина і Туреччина.

Згодом війна набрала світового характеру. В неї було втягнуто 38 держав і тривала більше чотирьох років. Світ ще не знав стільки горя і страждань. Порожніли села, в містах зупинялися фабрики і заводи, нікому було працювати. Загальна чисельність воюючих з обох сторін була більше 70 млн. чоловік. З них 10 млн. загинули, а 20 залишилися каліками.

Головним тереном воєнних дій Першої світової війни були західно-українські землі. Бої йшли з перемінним характером.

«8-а російська армія О.Брусилова атакувала німецькі і австро-угорські війська в Галичині. Під час Галицької битви (серпень-вересень) російські війська 3 вересня захопили Львів. У битві з обох сторін брали участь 1,5 млн. вояків».

(П.Б. Полянський. Всесвітня історія 1914-1939 рр., К. 2004, с.16

Учасниками І-ї Імперіалістичної війни були і конатківські чоловіки.

Частина з них загинули, особливо багато в боях під Карпатами, а точніше – під Тернополем. Багато воїнів повернулось додому каліками. В умовах

тодішніх воєн, особливо у І-й Імперіалістичній війні 1914-1918 р.р. лікування поранених у ноги чи руки зводилося до їх ампутації.

На жаль, списків конатківських учасників тих воєн в архівах чи у сільраді не залишилось, а пам'ять людська здатна забувати... Але окремих учасників І-ї Імперіалістичної війни старожили пам'ятають. Серед них: Нестоклон Самуїл, Пронюк Харитон, Зарольський Іван, Гордішевський Антон, Слободянюк Ананій, Хаєцький Гнат, Загороднюк Лукіян, Погорецький Федір, Здирко Яків, Ковальчук Лукіян, Богацький Дмитро та ін.

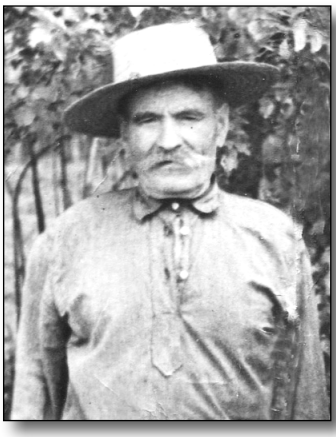

Учасник І-ї Імперіалістичної війни Загороднюк Лук'ян Герасимович. Фото 1965 р.

Пошук імен учасників І Імперіалістичної війни триває.

Країна без царя

Роки І Імперіалістичної війни розорили поміщицькі та селянські господарства Конатковець. На фронт із сіл забирали чоловіків разом із кіньми та возами.

Жовтень 1917 року. У великих містах Росії переворот. Повстали робітники і наших міст: Вінниця, Жмеринка, Могилів. Звістка про повалення самодержавства була радісно сприйнята населенням нашого краю. У селах шаргородщини радянську владу було встановлено на початку листопада 1917 року, але вже 23 листопада (ст. стиль) влада перейшла до Центральної ради, яка протрималася у нас на Шаргородщині до лютого 1918 року. Тоді ж, в Конатківцях була знову встановлена радянська влада. Організаторами революційної боротьби в Конатківцях були місцеві демобілізовані воїни

Тимофій Моцний та Олексій Кучер. Жителі Конатковець, як і у 1905-1907 р.р., організувалися на боротьбу з поміщицею Калашніковою. Організатори повстання в селі організували поділ панських земель, яка була поділена між безземельними та малоземельними селянами. Землю селяни ділили між собою згідно кількості душ, які проживали в сім'ї. Марія Калашнікова, відчувши про силу небезпеки для свого життя, вже не дочекавшись підмоги з боку царської жандармерії, поспішно залишила село і втекла в Могилів, де й згодом померла. Зникла з села і пані Дембіцька.

Не залишили в спокої конатківські повстанці й володаря пивоварного заводу М.Клорка. Він теж поспішно виїхав з села, але підло вчинив розправу над орендованим ним заводом, підпаливши його. Під час пожежі селяни не стали гасити завод, а навпаки – вилили всю свою злобу на приміщення заводу, розваливши його до решти…

В селі настала анархія та безвладдя. Влада дуже часто змінювалася. В країні йшла громадянська війна. На нашому Поділлі владу захоплювали різні воєнні формування, які кожен, мобілізувавши наших чоловіків до свого війська, забирали в населення коні, корови, свині, фураж та різні продукти харчування.

Із спогадів колишнього конатківського старожила села Зарольського Івана стає відомо, що влада в селі мінялася майже кожен тиждень…

Після більшовиків владу на початку березня 1918 року захопили австро-угорські війська і війська гетьмана П.Скоропадського, які протримался в селі до середини листопада 1918 року. В цей час було відновлено дореволюційний адміністративно-територіальний устрій. Селом керував староста, якого обирав сход села. Але на процес державотворення в нашому краї негативно впливала присутність чужих військ. Своєї української армії в краї не було. Іноземці часто вдавались до зловживань та жорстокого поводження з населенням. Хто чинив опір (а такі випадки в Конатківцях були), тих заарештовували або й розстрілювали. Тоді ж в селі були розстріляні за непокору брати Григорій і Клим Магдалюки.

Конфлікти між населенням і владою Скоропадського призвели до створення повстанських загонів. На Шаргородщині та

навкруги розгорнувся повстанський рух, що в подальшому призвів до падіння влади гетьмана в краї.

З листопада 1918 року до середини грудня цього ж року владу на селі взяли петлюрівці. Надалі в цю зиму в селі було безвладдя. І вже після тримісячного безвладдя, Червона Армія під командуванням Миколи Щорса прогнала петлюрівців і встановила у наших селах радянську владу, яка проіснувала до кінця червня цього ж 1919 року;

– 2 липня 1919 року петлюрівці знову захопили наш край;

– 30 липня 1919 року С.Петлюра, разом із царським генералом Денікіним, встановили свою владу, яка проіснувала до кінця 1919 року;

– 6 січня 1920 року Червона Армія під керівництвом Котовського і Щорса відновили радянську владу на Поділлі, в тому числі й на Шаргородщині. 6 квітня 1920 року армія С.Петлюри разом із польською армією захопили наші шаргородські землі, встановивши свою владу. Згідно розпорядження прем'єр-міністра УНР І.Мазепи від 23.02.1920 року, який знаходився у Могилів-Подільському, полковнику Удовиченку було наказано приступити до формування дивізії на території Могилівщини, в т.ч. і на Шаргородщині. З наших навколишніх сіл мобілізували чоловіків до армії Української Народної Республіки (УНР), якою командував С. Петлюра. До армії С.Петлюри вступали і жителі Конатковець та інших сіл. Окремі з них загинули, виборюючи ще у 20-х роках минулого століття вільну Україну. Серед тих, хто приймав участь у боях за вільну Україну в складі армії УНР село пам'ятає своїх земляків Василя Заболотного, Прокопа Пащука та ін.

А влада знову і знову мінялася:

– в червні 1920 року влада на селі знову належала більшовикам;

– у вересні 1920 року Шаргородщину захопили польські війська;

– 14-15 листопада 1920 року радянська влада у нашому краї встановлена остаточно.

Виснажені такими частими змінами влади наші селяни не мали змоги впоратися біля своєї землі. В селі, як і в країні в цілому, настав голод. Це був 1921 рік… але боротьба наших селян за незалежність не припинялося. Місцеве населення, окремі

мешканці сіл радянської влади не визнавали. В нашому краї поширився партизанський рух, який влада називала бандитизмом. На території наших сіл діяли окремі партизанські штаби.

Штаб окремого повстанського загону «Поділля» деякий час містився 1921 року у селі Тропова. Командував загоном полковник виборний Харіченко. Загін певний час діяв у нашій місцевості в селах від Лучинця до Мурафи. (Фонд «Управління КДБ у Вінницькій області» опис 4, справа 28376)

Ще з середини жовтня 1920 року залишки українського війська, що оперували на схід від р.Збруч, активізували свою діяльність аж до нашої місцевості. Більшовики змушені були залишити Поділля.

Після подій кількарічних воєн та безвладдя, в селі настали економічні негаразди. 1500 десятин панських земель, що були роздані селянам у 1917 році, погано або й зовсім не оброблялись. Створений в листопаді 1920 року в селі Комітет Незаможних Селян (КНС) землю між селянами розділив, але обробляти селяни були не в силах. До складу комітету ввійшли місцеві селяни Моцний Тимофій, Кучер Олексій та ін. Очолив КНС Гордішевський Антон. У січні 1921 року в Конатківцях створено сільську раду, її очолив Кучер Олексій. Але сільська рада ніяких дій без домовленостей із комітетом незаможних селян вдіяти не могла. Сільська рада і комітетники разом закінчували розподіл панської землі, організовували владні структури та сприяли веденню боротьби з партизанщиною, що поширилася в край. Згодом сільську раду очолив Гордішевський Онуфрій.

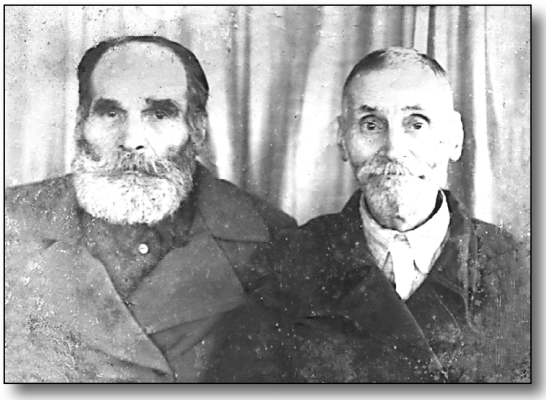

Засновники радянської влади на селі Рибак Микита і Гордішевський Антон

Серед повстанців керівників загонів з Конатковець не зафіксовано, але партизанських отаманів з сусідніх сіл, які керували боротьбою проти московської влади у нашому краї, було чимало. Серед них:

Григулець Микита Степанович – помічник отамана Г. Овчарука. Родом із с. Лучинець тепер Мурованокуриловецького району Вінницької області. Батько Степан Петрович. Брати Мирон, 1885 року народження, Володимир, 1892 року народження, Іван, 1904 року народження (розстріляні в 1930 році за «посібництво польсько-румунським розвідникам»). Дружина Ганна Федорівна Хлопецька. З 1917 року Григулець працював начальником пошти с. Богушівка Мурованокуриловецького району, а в 1921 році перевівся у с. Верхівку Барського району. Того ж року перебрався у Польщу, а звідти – в Румунію. Учасник нападу на Лучинецький райвиконком та на поїзд на ст. Котюжани Південно-Західної залізниці. В Румунії співпрацював з інформбюро 8-ї румунської дивізії, яке очолював президент УНР В. Кочубей. Восени 1928 р. разом із Олександром Власенком та Григорієм Бачинським нелегально побував на радянській території (район м-ка Лучинець у Сабаринських лісах), де залишив кілька сот повстанських прокламацій (окремі прокламації були знайдені в Конатківцях та сусідніх селах). *ДАВО, ф.Р-6023, оп.4, спр.29233, арк.16 зв., 23 зв., 33, 64, 75-77*. На жовтень 1941 року проживав у м.Пятра-Нямц (Румунія) *(Там же, спр. 10567, арк.103)*.

Заворотний Степан Карпович – повстанський отаман, народився у с.Перепільчинці. Брати Данило, Микола, сестра Марія. Загін Заворотного оперував у Сабаринських лісах з 1925-го по 1931 рік. Ватажка повстанців Заворотного С.К. вбито під час операції по ліквідації його загону, решту учасників – розстріляно. *(ДАВО, ф.Р.-6023, оп.4, спр.10024)*.

Зелінський Іван Гнатович – повстанський отаман, колишній учасник загону Овчарука. Загін Зелінського діяв на території Чернівецького, Муровано-Куриловецького, Лучинецького, Копайгородського та сусідніх районів впродовж 1925-1926 р.р..

За час свого існування загін Зелінського, переважну частину якого складали мешканці с. Берегова Мурованокуриловецького району, здійснив до 10 нападів на кооперативи (в т.ч. на Серб'янський банк), спалив будинки сільських активістів Тихона Бондарука та Ірини Гончарук (с.Букатинка), убив голову Мазурівської сільради Ліщинського, міліціонера та двох приватних осіб, а також напав на червоноармійську заставу в с.Галайківцях.

З 20 по 27 травня 1926 року Надзвичайна сесія Могилів-Подільського окрсуду у м. Чернівцях розглядала справу 39 осіб, учасників та посібників загону Зелінського. За вироком суду 1 червня 1926 року в підвалі Могилів-Подільського окрюдділу ДПУ були розстріляні: Зелінський Іван Гнатович, 35 р., Коваль-Ковальський Йосип Іванович, 23 р., Кучківський Сигізмунд Тимофійович, 24 р., Вітковський Йосип Францович, 34 р., Модинський Петро Филимонович, 44 р., Драгончук Пантелеймон Тимофійович, 23 р. і Мельник Прохор Матвійович, 26 р.. Частині загону Зелінського (Кравченко Федір Микитович, Мосежний Михайло Митрофанович, Ляшенко Василь Григорович та інші) вдалося втекти за кордон у Румунію.

Копелько Омелян – повстанський отаман, родом із с. Перепільчинці, тепер Шаргородського району Вінницької області. За офіційними даними на 14.10.1921 року загін Копелька чисельністю 13 кінних, 28 піших при 2 кулеметах Люйса, 1 – Кольта і 2 кулеметів Шоша, почав формуватись у лісі між селами Івашківці, Конатківці і Довгівці *(ДАВО, ф. Р-925, оп. 8, спр. 81, арк. 298 зв.)*

Миклашевський Петро – повстанський отаман, полковник Армії УНР. Родом з м-ка Кодима Одеської області. Вітчим – священик Омелян Танасинський. Після розгрому Армії УНР в 1920 році відступив у Румунію. Згодом був одним з організаторів повстанського руху. «В лісі між селами Конатківці – Івашківці – Довгівці, 12-15 верст пд. – сх. Котюжан, полковником петлюрівської армії Миклашевським 27/IX (1921 р. – К.З.) закінчено формування

банди численністю 80 щабель при 2-х кулеметах «Максима», яку він по частинах направив на Румбік (Румунський бік). За тими ж даними частину цієї банди прийняв якийсь Осипенко для переправи» *(ДАВО, ф. Р.-925, оп. 8, спр. 81, арк. 298 зв.)*

* * *

З документів відомо, що після жовтневого перевороту більшовики використали протизаконний метод боротьби з тероризмом. Чекістам було дозволено брати заручників серед невинних жителів краю.

На Поділлі таку антитерористичну практику було запроваджено наказом губвійськради від 6 жовтня 1921 року, а саме: *«Громадяни ... призначаються відповідачами за діяльність бандитів. Вони зобов'язанні своєчасно попереджувати владу про появу банд, затримувати її учасників і передавати владі. У випадку вбивства чи поранення в селі бандитами представника Радвлади, червоноармійця, чи члена комнезаму – розстрілюється один з відповідачів»* говориться в наказі.

«Списки відповідачів, – згадував в свій час Іван Зарольський, – *складалися наспіх... Була взята за основу книга подвірних списків, складених близько 60 років тому назад. В результаті до відповідачів вносились померлі душі, або члени комнезаму. Але, слава Богу, все минулося. Жертв в селі не було. Хоча в селах діяли банди, а також повстанські загони – рештки Українського війська, які боролися за самостійну Україну».*

Чимало подолян зазнало наруги від таких дій терористичної влади. Було зрозуміло, що радянська влада у нашому краї утвердилася за рахунок військових сил радянської Росії.

Селянам надокучали постійні відвідини окремих повстанських загонів, або, як їх називала радянська влада – бандитські ватаги, що діяли у 1921-1930 роках у Сабаринських лісах. Ці загони очолювали вище згадувані подоляни. Повстанські загони мали на озброєнні кулемети, гвинтівки, нагани та шаблі. Загони рухалися на конях, долаючи великі відстані.

В даний час, коли для істориків та краєзнавців відкрилися таємні архіви КДБ колишньої держави СРСР, дізнаємось, що то були не банди, які ходили по хлівах та погребах (для цього кулеметів не потрібно), а окремі повстанські загони, які діяли партизанськими методами і боролися із новою радянською владою, представленою із Москви. Повстанці не бажали коритись московським завойовникам, таких як, наприклад, М.Муравйов, девіз якого звучав: **«…Мы идем на Украину с мечем и огнем, устанавливаем советскую власть».**

Повстанці тих років тепер **занесені до списків захисників Української Народної Республіки,** які боролись за самостійну Україну ще у 20-х роках ХХ століття.

Не всі провісники волі боролись за самостійну Україну. Були й такі, які брались за зброю щоб прожити, а то і розбагатіти. І тих, і інших було багато.

(ДАВО, ф.р.925, оп.8, спр.5, арк.107)
(ДАВО ф.р.835, оп.1, спр.11, арк.257)
(ДАВО ф.р.925, оп.8, спр.80, арк.162)

В умовах НЕПу

1923 рік для селян Конатковець приніс ряд змін, насамперед в адміністративно-територіальному плані. До цього року село належало до різних волостей. Останньою була Серб'янська волость. У цьому році в країні були утворені райони та округи замість волостей і повітів. Конатківці стали належати до Лучинецького району Могилівського округу Подільської губернії. До Лучинецького району Конатківці належали аж до лютого 1931 року.

У цьому ж 1923 році в Конатківцях на базі окремих селян-одноосібників була заснована комуна під назвою «Світова зірниця», до якої увійшли кілька десятків сімей. Серед них сім'ї: Коваля

Василя, Зварича Сергія, Зварича Якова, Слободянюка Ананія, Мудрого Павла, Куйбіди Дем'яна, Богацького Власа, Соколовської Явдохи та інші. Першими організаторами комуни були Філіпов Терентій та Зварич Сергій. Влада виділила комуні в кредит насіннєвого зерна.

Згодом «Світову зірницю» очолив присланий урядом з числа двадцяти тисячників комуніст Сорокін. Комуна в Конатківцях стала першою на Шаргородщині і першим прообразом майбутніх колгоспів (колективних господарств).

Важливу і цінну інформацію про заснування комуни в Конатківцях автору надав місцевий житель Богацький Михайло Миколайович, який зберіг унікальні записи свого батька Миколи Дмитровича Богацького, 1914 р.н., Микола Дмитрович разом із братом Григорієм, 1918 р.н., теж були членами комуни з 1931 року. Вона для молодих хлопців-сиріт стала опікуном. Адже їхній батько Дмитро, бажаючи купити коней для свого господарства, поїхав аж до Херсона і звідти не повернувся… А згорьована мати Тетяна у тому ж 1919 році померла вдома. Хлопці Микола і Григорій залишились сиротами. Їх доглядали і утримували брати батька Дмитра, яких у сім'ї було п'ятеро: Артем, Григорій, Павло, Клим і Лукіян. Вони по черзі доглядали, виховували та наглядали за їхнім господарством та майном, що залишилося аж до 1931 року. У цьому році батько Микола з братом Григорієм записалися до комуни.

До комуни ще з часу її заснування, тобто з 1923 року, запрошували вступати усіх бажаючих жителів Конатковець. При вступі в комуну громадянин був зобов'язаний здавати сюди свій інвентар, худобу і навіть гроші. Для потреб ведення новоствореного господарства під назвою «Світова зірниця» передавалися хати, хліви, стодоли, погреба та ін. будівлі. При потребі окреме майно комунари продавали і виручені гроші ставали певним вкладом у комуну для ведення господарства, які обіцяли згодом повернути. Так воно часто і було.

Найбільший розвиток «Світової зірниці» припадає на 1926-1933 роки. У ці роки для потреб працюючих комунарівцями було

Комунарівці – брати Богацькі – Микола і Григорій з дружинами Надією і Зіною. Фото 1933 р.

побудовано: великий житловий будинок на 20 квартир, млин, олійня, криниця, корівник, свинарник, конюшня, пекарня, майстерня по дереву, кузня та інші будівлі. Для людей, які записувалися до комуни без всяких вкладів, був збудований гуртожиток.

Для братів Богацьких – Миколи і Григорія комуна замінила батька і матір. До комуни перейшло їхнє майно: хата, стодола, хлів і корова. За внесений вклад братів Богацьких їм комунари виділили 2-х кімнатну квартиру у великому недавно збудованому будинку. Тут вони пережили Голодомор, тут вони проживали аж до 1941 року.

Нова Економічна Політика, яку прийняло радянське керівництво, трохи поліпшило життя селян Конатковець. Люди почали заново вести свої особисті господарства. Оброблялись земельні наділи, вирощувались врожаї зернових культур.

Старожили згадують, що саме цей період (до колективізації) був особливо сприятливим для розвитку добровільної кооперації селян. Господарі у складчину купували сільгоспмашини, зокрема молотарки, двигуни, сівалки тощо. З'явилася можливість складати снопи на подвір'ї у стіжки, а не ховати у клунях на зиму для обмолоту ціпами, як було раніше. На тимчасово облаштованому току встановлювали молотарку з двигуном, яка за день-два обмолочувала все збіжжя. Після цього механізми перевозили до інших співвласників. За доброї погоди до зими весь хліб був у коморах.

Ніхто нікого не примушував, усі домовлялися між собою і все відбувалося добровільно, за згодою.

При переході до НЕПу уявлення про методи соціалістичного будівництва на селі дещо змінилися: Робили свою справу ринок і товарно-грошові відносини. У кооперації, що гармонійно поєднувала індивідуальні та групові інтереси, В.Ленін убачав на той час простий, легкий і доступний для селянства шлях переходу до соціалізму. І все ж таки в умовах диктатури ринок не міг бути вільним. Ринок – це завжди добровільна угода між виробниками і споживачами. Така обставина, зрозуміло, не влаштовувала нову владу. Тому вже у 1925 році вона взяла курс на поступове згортання НЕПу.

Разом з тим з числа керівництва сільради, ТСОЗів, членів комуни, членів комнезаму та активістів села уже формувалися майбутні радянські кадри. Слід пам'ятати, що роки існування СРСР – це була епоха, коли окремі люди, далекі від таланту чи здібностей, були такими потрібними владі – владо угодники. Часто безграмотні, безтолкові, бездарні – їм доручали печатку, виділяли кабінет, а часом і наган. Ось такі й правили країною.

Цікавим фактором по Конатківцях є те, що у період успішного функціонування НЕПу (Нова Економічна Політика) селяни під керівництвом комуніста Сорокіна та активу села комунарівці спромоглися побудувати в селі нове приміщення школи, клубу з бібліотекою, дитячого садка, магазину і навіть бані. В сусідніх селах такі установи діяли у пристосованих панських приміщеннях чи у хатах розкуркулених селян. У Конатківцях такі будівництва були розпочаті у 1926 році і вже у 1932 році вказані установи діяли. А будівництво такого об'єкту як зона відпочинку, в селі було розпочато силами комуни «Світова зірниця» зразу ж після її заснування. У 1924 році при сприянні Лучинецького райвиконкому силами місцевих селян вручну було викопано став серед села, побудовано міцну греблю. Селяни Конатковець і донині пам'ятають і називають імена головних будівельників греблі. Серед них: Майданюк Григорій, Майданюк Малафій, Любчинський Іван Якович, Домчевський та ін.

Так у 20-х роках минулого століття селяни копали в селі ставок

Село Конатківці було прикладом господарювання новими колективними методами. Районна влада з Лучинця приділяла цьому селу більшої уваги, ніж іншим селам.

* * *

У 20-х роках минулого століття, коли нова радянська влада розпочала свою діяльність по встановленню колективного господарювання, селяни Конатковець на прикладі комуни «Світові зірниці» відчули і побачили перспективи колективного господарювання та його переваги. Більшість селян повернулися лицем до такого методу ведення господарства. Але все ж таки до комуни записувались в основному бідняки і окремі середняки. Багатий прошарок селян до всього колективного ставився негативно. Таких в селі влада називала куркулями і відправляла їх в далекі краї неосяжної матушки Росії, де вони і пропадали…

Зліва направо: Думанська Ганна Павлівна, Лігоцька-Соколовська Даска Михайлівна, Старосуд Маруся

Здирко Яків Олександрович з дружиною Ганною. Фото 1932 р.

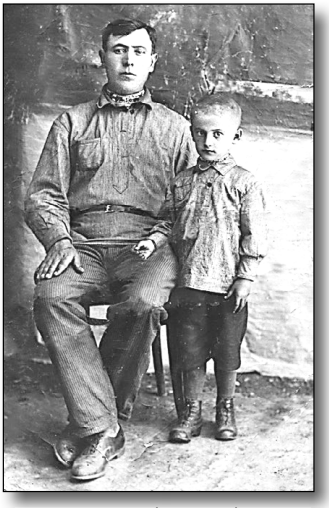

Учасник І-ї і ІІ-ї світових воєн Погорецький Федір Васильович із сином Яшею. Фото 1935 р.

Учасники художньої самодіяльності (зліва направо) Ганя Осаулова, Ваня Очак і Ксенія Константинова під час виступу з концертом у м. Мурафі 3 червня 1937 р.

Конатківські артисти в українському вбранні. На фото добре видно вишиті сорочки, запаски, фартушки та сплетені віночки. Фото 3 червня 1937 р. зроблене в Мурафському фотоательє

Розділ VII

30-ті роки XX століття

Статистичні дані цих років засвідчують, що село Конатківці в 1930 році входило до Могилів-Подільського округу, який складався з 20-ти районів: Бабчинецький, Барський, Джуринський, Копайгородський, Лучинецький, Мур-Куриловецький, Мурафський, Озаринецький, Оринінський, Смотричський, Солобковецький, Старо-Ушицький, Станіславчицький, Чемеровецький, Чернівецький, Шаргородський, Ялтушівський, Яришівський, Ярузький, Ямпільський.

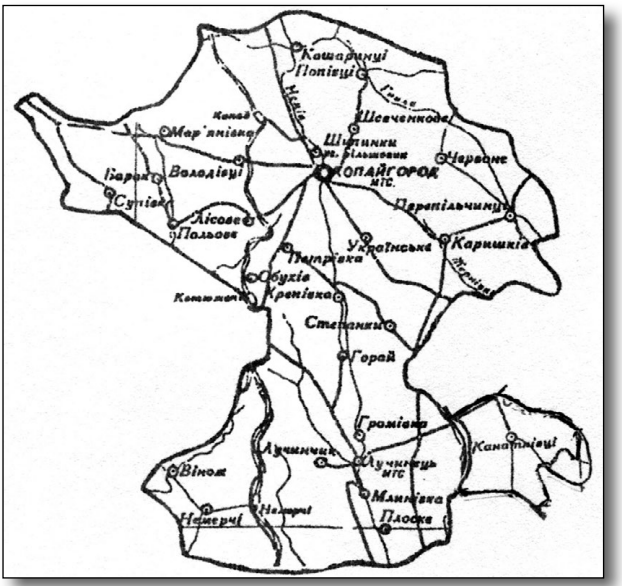

Копайгородський район у межах 1930–1937 рр.

Але в кінці 1930 року Лучинецький район, до якого входили Конатківці, був ліквідований, а його села перейшли до інших сусідніх районів.

В 1931 році на Україні пройшов новий адміністративний поділ.

Округи були скасовані, а Україну поділено на 7 областей: Київська, Чернігівська, Вінницька, Харківська, Дніпропетровська, Одеська, Донецька.

В зв'язку з укрупненням районів село Конатківці з лютого місяця 1931 року ввійшло до складу Копайгородського району. В складі цього району село перебувало до 15 жовтня 1937 року

(О.С.Петренко, Історія адмін.-тер. устрою Вінниччини, 2008).

Колективізація

В кінці 20-х років минулого століття в зв'язку із згортанням владою Нової Економічної політики (НЕП), загострилася класова боротьба між багатими і бідними селянами. У вище згадану комуну в Конатківцях, зазвичай, записувалися бідняки. Заможні селяни не спішили до колективного. Старожили згадують їхні імена. Це Шведюк Мирон, Шевчук Юхтим, Шевчук Трофан, Григоришен Трохим, Тарапата Йосип та інші. Доля цих людей та їх сімей під час років колективізації була дуже важкою. Це були люди-трудяги. Вони працювали на своєму полі, яке складалося із 2-4 десятин землі, від зорі до зорі. Мали коні, воли, корову, тримали іншу живність. Трудилися і дещо мали. У таких були кращі в селі житлові будинки, хліви, стодоли. Господарі користувалися різним власним реманентом і т. ін.. Влада називала їх куркулями. Таких за непокору, за те, що вони не бажали об'єднуватися до колективного ведення господарства, влада силою виселяла за межі району, а бували випадки, що виселяли за межі села… Деякі селяни поселялися в Троповій, Лозові й там жили.

Але було й по-іншому.

З гіркотою до сліз старожили села розповідали автору про одну сім'ю, вислану примусово за Урал у тих 30-х роках. Це сім'я заможного селянина Григоришиного Трохима. Його з дружиною Теклею і п'ятьма малолітніми дітьми, двоє з яких померли в дорозі, сільська влада виселила з села лише за те, що господар не виконав плану здачі хлібопродуктів державі.

Їх вивезли разом із іншими українськими сім'ями поїздом у товарних вагонах в Уральські ліси. Коли прибули на «місце», то побачили голу-голісіньку місцевість і ліс. Дали лопатку і сокиру, і порекомендували облаштувати для сім'ї житло… Була пізня осінь. Трохим за кілька днів тільки і встиг, щоб викопати землянку і накрити її. Можна тільки уявити як жилося переселенцям. Трохима забрали на лісорозробки, Текля з доньками Марусею, Степанкою і сином Павлом заробляли дитячими рученятами на харчі, щоб не вмерти з голоду. Коли Павлуша підріс, то заготовляв і носив на плечах дрова місцевим господарям. Його, роботящого, запримітили і всиновили. Так Григоришин Павло Трохимович і став росіянином, і коли настав 1941-й рік, молодий, дужий український юнак вже під іншим прізвищем був мобілізований до війська захищати ту владу, яка так злісно поглумилася над його ріднею. Захищав і загинув за неї. І лежить десь далеко в Європі український хлопець з російським прізвищем у сирій землі. А в Конатківцях Григоришиного Павла Трохимовича до списків загиблих у війні 1941-1945 р.р. не записали…

Пройшли роки. Але село пам'ятає своїх синів і дочок, які не із своєї волі покинули рідні Конатківці. Звичайно, життя не стоїть. Марія і Степанида Григоришині вийшли заміж, пустили коріння роду свого там, у Росії. Є у Григоришиних внуки, правнуки. Бабуся Текля уже недавно залишила Урал і повернулася до Конатковець, щоб померти тут, на рідній конатківській земельці, де з споконвіків поховані її предки. Старого ж Трохима навіки прийняла земля уральська…

Ось така доля лише однієї розкуркуленої конатківської сім'ї.

А скільки таких сімей було на Україні?

Григоришина Текля.
Фото 1945 р.

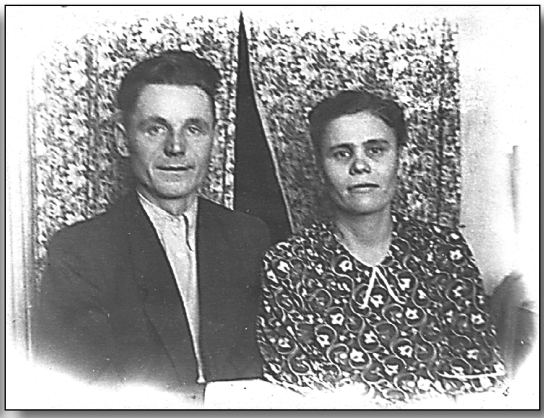

Григоришина Марія з чоловіком.
Урал. Фото 1950 р.

Григоришина Текля (зліва)

Сестри Григоришина Марія і
Степанка. Урал. 25.06.1942 р.

Ці трагічні події для окремих селян Конатковець розпочалися з 1928 року. В країні проводилася насильницька колективізація.

Конатківська комуна була взірцем для інших сіл району і краю в цілому. Тут першими створили колективне господарство, до якого активно записувалися більшість селян.

Разом із комуною в селі влада організувала ще одне колективне господарство, яке носило назву «Трудовик». Організаторами і членами колгоспу були місцеві селяни: Рибак Микита, Шведюк Антін, Флентюк Тарас, Загороднюк Клим та інші. Першим головою новоствореного колгоспу «Трудовик» був обраний місцевий селянин Шевчук Профирій. Це були люди фанатично налаштовані на будівництво соціалізму. Вони працювали часом не за зарплату, а за ідею. В Конатківцях і донині існує поговірка: «Якщо ти Рибак, то роби» чи «Роби, як Рибак». Це означає, що згадуваний Микита Рибак працював саме так – часом без всякої платні, але щоб колгосп розвивався». В селі про таких згадують: *«Жив чесно, все життя трудився, а помер голий, як і родився»*.

В березні 1930 року, коли по нашому краю прокотилася хвиля селянських заворушень, прозваних «волинками», у Лучинці відбувся зліт наймитів. В його роботі взяли участь і конатківські колгоспники. Про досягнення нової влади у Конатківцях розповів присутнім голова колгоспу Шевчук Профирій. Делегат Шевчук по праву мав про що розповісти присутнім. В селі на той час, коли у сусідніх селах ще тільки збиралися до проведення колективізації, уже діяло на базі комуни сильне, порівняно з іншими, господарство.

Будувалися громадські приміщення для його ведення, а також приміщення соціального призначення: клуб з бібліотекою, школа, дитячі ясла, була побудована баня для населення, а серед села з'явилося місце для відпочинку жителів з гарно облаштованим ставком. Організаторами усього нового на селі були місцеві селяни-активісти та комсомольці. Першими комсомольцями в Конатківцях старожили села називають Мельника Онуфрія, Мельниченка Якима та ін. Колгосп у 1932-1933 р.р. очолював місцевий селянин Погорецький Федір Васильович. На долю цього голови припало чимало клопотів: організація харчування колгоспників та решти голодуючих селян, особливо дітей. Не одну сім'ю цей чоловік врятував у роки Голодомору від голодної смерті, надаючи можливість наїстися легкого супу на полі, де харчувалися працюючі.

В селі появилася місцева інтелігенція з числа учителів, які проводили роз'яснюючу роботу, агітували людей до праці в колгоспах.

Оперативні групи НКВД при допомозі активу села проводили розкуркулення селян, які вперто не бажали записуватись до колгоспу, виселяли з села тих, хто опирався колективізації. Для здійснення політики колективізації та розкуркулення більшовицька партія направила в українські села (на допомогу комнезамам) десятки тисяч міських робітників, в основному комуністів і комсомольців з Росії та з великих міст України, які були фанатично віддані ідеї «побудови соціалізму» будь-якою ціною. Ці чужі в Україні люди забезпечували проведення колективізації (часом зовсім не володіючи технологією сільськогосподарського виробництва) з іще більшою жорстокістю вишукували серед селян «ворогів революції» і за допомогою каральних органів розправлялися з ними, силою примушували селян записуватись до колгоспів і «усуспільнювати» основні засоби виробництва.

(Из спец-сообщения секретарю Винницкого обкома КП(б) У об искривлениях и нарушениях революционной законности в Шаргородском и Копайгородском районах).

– Поступившие материалы свидетельствуют о том, что в отдельных селах Шаргородского и Копайгородского районов руководители сельских организаций занимаются голым

администрированием, искривляя постановления партии, граничащие в отдельных случаях с прямым издевательством.

Конкретные факты такого характера зафиксированы в следующих селах:

В **селе Лозовая**, парторг колхоза «Прогресс» Гостына на основе постановления правительства о привлечении единоличников к работе в колхозе, не проводя совершенно никакой разъяснительной работы вокруг этого постановления, путем голого администрирования предложил через сельсовет единоличникам явиться на работу в колхоз.

В отношении тех единоличников, которые почему-либо отказывались выходить на работу в колхоз, применялись аресты и принудительные приводы путем связывания и в таком виде их приводили в колхоз.

Такому виду воздействия подвергались следующие лица: Ясинецкая Мария, Ясинецкая Анна, Кушнир Текля, Яцкова Анастасия, Ясинецкая Парасковъя.

В **селе Будное**, председатель сельсовета Семенюк при проведении отдельных хозполиткампаний систематически применяет наложение незаконных штрафов, особенно по мясозаготовке. Причем установлено, что эти штрафы Семенюк накладывал единолично, без соответствующего решения президиума сельсовета.

Выявлен факт, когда у гражданки Кушнир им было получено штрафных денег 40 руб. без постановления президиума сельсовета, причем эти деньги нигде не оприходованы.

В с. Конатковцы выявлено лишь три куркуля. Через слабую роботу с куркульством село коллективизировано на 71%. В колхозах по приказанию председателя, в принудительном порядке изымались продукты питания и передавались в сельскую кооперацию для реализации.

Об изложенном информируем для принятия необходимых мер.

Зам. нач. Виноблотдела ГПУ УССР /Пан/
Врио нач. секретно-политич. отд. /Брук/
(ДАВО, ф-136, о-4, о.зб – 351, арк. 60 – 62)

Чиїми вказівками, якими документами та постановами користувалися місцеві керівники, а часом сільські (безпартійні галушки) під час організації вилучення зерна та інших продуктів харчування у беззахисних селян?

Переорювання межі земельної ділянки під наглядом представника районної влади. На знімку попереду коней невдоволена господарка своєї землі силою зупинила роботу. 30-ті роки XX століття

Причиною багатьох помилок радянської влади на початку 1930-х рр., що призвело до трагічних наслідків для України, було зокрема й те, що у період проведення колективізації окремі керівники сільрад та активісти на місцях допускали велике беззаконня у ставленні до людей. Саме так було і в Конатківцях, вся влада зосереджувалася в руках невеликої групи комсомольців, які створили групу «активістів» з тих, хто ніде не працював й був «на побігеньках» у місцевої влади. Селяни боялися їх, оскільки ці «активісти» та представники місцевої влади часто ходили по дворах, забираючи за невиконання планів заготівлі хліба, майно (з майна активісти забирали подушки, кожухи, взуття та все, що попадало їм на очі. Дещо забирали собі додому, дещо здавали в кооперацію для продажі) та харчі і погрожуючи покаранням. А

погрожувати вони мали чим. Вони були наділені владою, а окремі печаткою. Деякі активісти мали й наган. У таких умовах й проходила заготівля хліба державі. Під гаслом ліквідації куркульства як класу – у Конатківцях, як і повсюдно на Поділлі, до категорії куркулів потрапили не лише заможні селяни, а й середняки, які добре працювали на своєму господарстві і мали кусок хліба, коней, корову, землю, те, що є основою життя селянина. А заможними в українських селах завжди були і є ті господарі, хто сам рано встає і так само будить своїх дітей до праці, і власними руками, потом, мозолями наживає статки.

Свідчення тих земляків, хто пережив розкуркулення та виселення, вражають своєю нелюдською жорстокістю та повною безправністю людей перед «народною» владою.

Із розповідей старожилів села дізнаємось, що в Конатківцях, як і у всіх селах нашого краю, через свавілля влади при заготівлі зерна, почалося планове голодування людей.

Голодомор

Для московської влади українські селяни видавались занадто непокірними не тільки щодо колективізації. Щоб приборкати таких, вона прийняла для українців закони, по яких податки накладались не тільки на окремих селян, а й на колективні господарства, з яких без зайвих клопотів, по вказівці було легко забирати зерно зі складів.

Молодій державі вкрай була потрібна валюта для проведення індустріалізації країни. Єдиним товаром, який купували за кордоном, був хліб. В 1932-му році московська влада в особі Сталіна приймає рішення – збільшити експорт хліба у 1932-1933 роках. Тому найголовнішим завданням партії і стала хлібозаготівля.

Саме для України були максимально завищені (майже у півтора рази) плани хлібозаготівель у 1932 та 1933 рр., що супроводжувалися

до того ж повною конфіскацією у населення всяких продовольчих запасів і вивезення награбованого до Росії. Такі методи хлібозаготівель, що супроводжувалися арештами, обшуками, притягненням до суду керівників колгоспів та районних партійних і господарських організацій, рік у рік погіршували становище із продовольством в українському селі. Так, внаслідок заготівель з урожаю 1931 року, які тривали аж до весни 1932 року, десятки сільських районів України повністю залишилися без хліба та насіння.

Місцеві активісти Конатковець з числа комсомольців та безпартійної молоді очолювали владу на селі. Вони ж, виконуючи московські накази, робили поголовні обшуки в господарствах людей і забирали все, що можна було їсти. Виносили не тільки те, що було в мішках, а й висипали з горщиків, з торбинок… Коли вже не було що взяти, виливали з горщиків сякий-такий борщ.

1933 рік. Найчорніший час в історії України. У світі не зафіксовано голоду подібного тому, що випав тоді на долю однієї із найродючішими землями країни.

Напівопустілим селом гуляла голодна смерть. Вона не йшла, а повзла по мертвих, щодень, щогодини, не минаючи ні старих, ні малих. Своєю кістлявою рукою викошувала цілі сім'ї та родини. Доведені до божевілля, селяни доходили до канібалізму. Не всі очевидці мають сміливість і силу оповісти сьогодні гірку правду. Але таке траплялося у Конатківцях.

Село конало з голоду. Тужна тиша тулилася до хати, стелилася подвір'ями. А може то не сутінки так моторошно облягли село? Може над ними нависали людські прокляття тим, хто влаштував це

нещастя? Згорьована до безумства мати схилялася над конаючою дитиною. Тисячний раз запитувала Бога: «Кому потрібна смерть її дитини?» Запитувала й посилала тяжкі прокляття душогубам, радянській владі, державі, яка свій же народ мордувала, і Сталіну…

У 1932 році погодні умови склалися сприятливі, і в селі Конатківці урожай був щедрим. Тому зовсім немає підстав списувати на погоду ті злочини, що їх творила канцелярія Лазаря Кагановича та його посіпак.

Перед нами інформаційний лист Шаргородського РПК у Вінницький обком від 1 серпня 1933р.

Види на врожай у районі станом на 1 липня 1933 року:

	Колгоспи, ц/га	**Одноосібники, ц/га**
Жито	9,9	8,96
Пшениця	10	9,67
Ячмінь	8,04	6,8
Овес	7,6	7,1
Просо	6,18	7,6
Гречка	7,5	7,3
Кукурудза	6,45	7,0
Горох	8,5	7,1
Квасоля	7,6	5,2
Сочевиця	8,6	9,0
Вика зерно	7,0	6,9
Цукрові буряки	105	99
Картопля	43	62

(ДАВО, ф.-136, о. -4, озб.-351, арк.24,27)

Звичайно, для Шаргородської землі – це низькі врожаї. У 30-х роках минулого століття це був середній урожай. Але для доброго хазяїна такі врожаї були низькими.

Слід пам'ятати, що добрих хазяїв, які вміли давати лад своєму господарству на своїй землі, влада просто знищила, відправивши їх з клеймом «куркуль» у віддалені незаселені райони країни рад «матушки Росії».

Залишились ті, які з голими руками масово записувалися в колгоспи. У Шаргородському районі станом на 1 травня 1932 року таких вже було усуспільнено 66,1% від загальної кількості господарств. Решта ще трималась самостійно.

Шляхом голодомору було вирішено покарати селян України, які опиралися колективізації. У село прийшло розпорядження збільшити здачу хліба державі. З колгоспу вивезли все зерно, навіть посівне. Забирали не тільки колгоспне, а й те, що знаходили по хатах в селян–одноосібників.

Так владою створювався штучний голод. Слово очевидцям тих страшних подій 1932-1933 років.

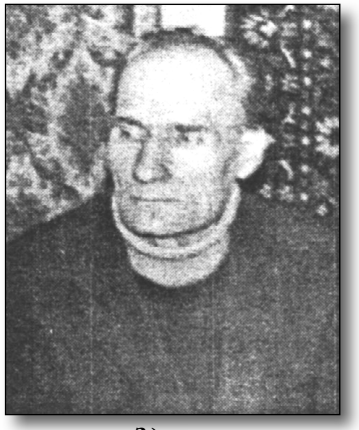

Здирко Тимофій Степанович

Місцевий житель Конатковець, колишній вчитель **Тимофій Степанович Здирко** у 1989 році розповідав:

– П'ятнадцять років мені виповнилося, коли настав голодний тридцять третій. Пам'ятаю, як взимку ходила по хатах бригада активістів із двохметровими залізними палицями і шукала ними і в хатах, і в коморах, і в погрібах насіння. Вимітали все, навіть коли бачили, що в горшку є кілограм пшениці, а в сім'ї малі діти. Наш батько не хотів записуватися в колгосп, а тітка (її чоловік бухгалтером працював), сказала по секрету, що наше прізвище стоїть у списках на висилку. Тоді я написав заяву від себе і від мами, і ми пішли в колгосп, а за нами вже й тато.

Коли був голод, молодшу сестру ледь врятували від смерті. Опухла вся. Страшно було дивитися, не знали, як її спасти. А в багатьох родинах горе було дуже страшним – один за одним

вимирали всі. Дванадцять чоловік вмерло з голоду в сім'ї Решетняків. Багато рідних втратили Фраценюки.

А от активістів, їх зараз вже в живих також немає, голод не брав. Якщо чесно, то люди до них ставилися з підозрою, а дехто й ненавидів. Ходили селом чутки, що один процент хліба, який вони забирали по хатах, залишався у них.

Дорогою ціною свого життя платили люди за колективізацію. До болю образливо те, що, вмираючи, знали, що десь там у Сибіру, а може, й ближче, в Одеському порту, насипано гори пшениці, яка проростає (розповідали про це односельчани, які поверталися з міст), що не було на полях неврожаю. Писали листи вищестоящим органам, розповідали про свою біду, а відповіді не одержували. Голод в Конатківцях, як і в інших селах, асоціювався із місцевими активістами, які насправді були тільки маленькими «гвинтиками» гігантської і страшної машини, яка молола народ, насипала могили, робила страшну ворожнечу по селах. Сусід боявся сусіда, за жменю борошна людина могла вбити іншу. А страшні приниження, які терпіли односельчани, коли, ніби тварини, паслись на траві, варили кропиву і мерзлу та гнилу картоплю, збирали акацієве насіння.

...Голод 1933-го. Він не минув жодного села, торкнувся мало не кожної сім'ї. І прикро, що на наших кладовищах не лишилося навіть могил, тих великих братських могил, що стали останнім притулком для сотень і тисяч голодних людей, які так і не дізнаються, чому їм судилося вмерти голодною смертю. А в історіях наших сіл так і не знайшлося місця для опису цієї страшної людської трагедії, яку створили штучно.

Спам'ятаймося, звернімось до глибин пам'яті, щоб відновити правду про наше життя. Щоб осмислити все пережите. Щоб, нарешті, жити по праці...

Далі мову про голод в селі повела учителька **Ганна Григорівна Лігоцька**, 1919 р.н.:

«...Я добре пам'ятаю ті далекі часи. Та як їх не пам'ятати. По-перше, я вже була напівсиротою, бо мати моя померла, коли мені

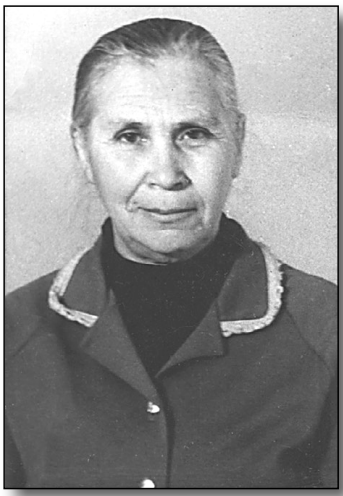

Лігоцька Ганна Григорівна

було 9 років. У хаті господарювала дружина старшого брата. Та жилося ще нічого до 1932 року.

У нас в господарстві була корова, тому було й молоко. Але у 1932 році до молока не стало хліба. А його так хотілося.

Всім, хто працював у колгоспі, варили баланду (рідкий суп з води і круп). Батько працював у колгоспі і там він одержував щодня свій пайок. Щоразу брав мене з собою у колгоспну їдальню, і віддавав мені свою баланду. Я гадала, що трохи з'їм, а решту залишу батькові. Але коли відчувала смак та запах супу, з'їдала його весь. Хоча їсти все одно хотілося. А батько залишався голодним.

Постійно одна думка переслідувала мене: «Їсти, їсти, їсти хочу...»

Настала весна. Всі діти бігали збирати листочки з молодої лободи. З них варили борщ. Він був такий, що я й досі пам'ятаю той запах. Також коли ми рвали листки, їли їх сирими. Пам'ятаю, у нас дуже боліли животи, вони були такі великі, немов барабани. А голод все не щезав, переслідував…

Тоненькі, теплі палянички були дуже смачні. Але відчуття голоду переслідувало мене вдень і вночі. Я все думала, що буду їсти вночі? Тому ховала коржики на потім під солом'яний матрацик, на якому спала.

Часто на вулицях було багато незнайомих людей. Вони шукали собі їжу по інших селах. Посеред вулиць лежали мертві люди. Всі вони були такі худі і розпухлі.

Щодень сільська Рада посилала по селу поховальну бригаду, яка збирала по хатах трупи, складала на підводу і відвозила на цвинтар.

Пам'ятаю, що в наших сусідів вимерла вся сім'я. Залишився лише один хлопчик. Його теж хотіли покласти на підводу.

Трупи людей складали на воза як дрова…

Але він зібрав усі сили і прошепотів: «Відпустіть... Я ще живий». Його залишили, але на другий день він все одно помер.

Наша сім'я ще перебивалася сяк-так, бо мала корову. У багатьох людей не було корови. То люди з голоду помирали. Їли бур'яни та голод не зникав. Так померло багато людей у наших Конатківцях.

Коли настало літо, то стало трішки легше. Їли ягоди, полуничкі. Найстрашніше було зимою. Вимирали цілі сім'ї. В нашій сім'ї вижили всі».

* * *

Незважаючи на те, що люди були голодні і ледве рухались, вони змушені були ходити на колгоспні роботи. Стимулом було те, що працюючі отримували пайку «баланди» (мучної затірки), яку видавали людям, що працювали на території колгоспу. Польові робітники отримували мізерну плату зерном та крупами, а купити щось з продуктів було неможливо.

Серед сотень клаптиків паперів у районному, обласному і своєму домашньому архіві знайшлися так звані «ценники» на продовольчі товари на ринках Шаргородського району. З них дізнаємось, що борошно коштувало у листопаді 1932 року на Шаргородському ринку 250 крб. за пуд, десять картоплин – 10 крб.

Десять яєць – 15 крб. Десять цибулин – 3 крб. Гуска коштувала 100-120 крб., склянка пшона – 2 крб., качан кукурудзи – 2 крб. і т.ін.

Щоб краще усвідомити ситуацію із цінами на продукти, для порівняння наводимо ціни, уже благополучнішого, 1935 року.

«Ценник»
на продукти урожаю 1935 року з розрахунку в центнерах

Назва культури	Колгоспні ціни		Державні ціни
	Зерно (крб./ц)	Мука/ крупа (крб./ц)	Крб./ц
Пшениця	8	10	8-05
Жито	6	8	5-80
Ячмінь	5-60	7-60	645
Овес	5	-	5-60
Просо	5	7	5-20
Гречка	6-50	12-70	6-60
Кукурудза (зерно)	6	8	-
Кукурудза (качан)	3-50	-	5-60
Горох	7	9	6-60
Фасоля	6	-	7-50
Соняшник	7	0-30 (0,5л)	-

Про голод, який щоденно поширювався по всіх селах району, владні відповідальні працівники не говорили. Мовчали про це і засоби масової інформації. Мовчала про голод в районі і місцева газета «Прапор комуни». Єдине, на що спромігся «вождь» Сталін, – із середини лютого 1933 року припинив вилучення зерна (це тоді, коли в людей вже зовсім нічого не було з продуктів).

Про голодні роки 1932-1933-го згадував у 2007 році ветеран війни і праці, уродженець села Конатковець **Гончар Андрій Купріянович**:

– Хто, хто, а я то дуже добре пам’ятаю ті прокляті події 33-го. Мені було тоді шість років. З пам’яті ніколи не зітреться відчуття голоду. І не просто голоду. Уявіть собі, коли хочеш їсти, які думки забігають в голову? Як би щось з’їсти. Але ж треба ще мати що. А вдома нестатки, аж світяться.

Гончар Андрій Купріянович

Сім'я наша складалася із дев'яти осіб: батько Купріян, мати Параска, брати і сестри – Никифір, Профир, Ольга, Міша, Григорій, Ганна і я. Мали ми тоді 3 десятини землі, коня і різний реманент. Все поздавали в колгосп: і поле, і коня, і реманент, і зерно, яке було при хаті. Але ж влада така жорстока була. Думали, що якщо живуть ще в хаті, то, значить, мають, що їсти. Очевидно, ми, і такі як ми, приречені були. І давай шукати та забирати всякий харч, не тільки зерно.

Та якби це тільки у нашій хаті так робили. Це ж поголовно, хата в хаті, витрушували все їстівне. Доходило до смішного і плачевного – забирали зварену кутю, забирали жменьку сушених яблук, топтали ногами кислі огірки...

Це так, щоб не було нічого їсти в хаті, а значить, щоб здохли з голоду всі: і дорослі, і діти. Це було штучне винищення народу. І вони (влада) цього домоглися. У нашій сім'ї таки померли з голоду. Першим помер батько, потім опухли Ольга і Міша, потім померли Никифір і Профир... 5 душ тільки з однієї хати, і хто скаже, що наша сім'я була ледача? Чи, може, ми були п'яниці, чи нероби? Ні. Очевидно так треба було для когось, щоб винищити українське село, зламати йому хребет і заставити піти в колгосп. Але ми ж пішли добровільно в колгосп, майже всією сім'єю. А що з того вийшло? 5 душ таки пішли в могилу з примусового голоду.

Не можу я спокійно говорити, що ми тоді їли, що варили. Їжею те не назвеш. Суп з листя дерев – і весь тобі суп. Глей з вишень чи слив здирали, кору дерев гризли, полову перебирали, зернини складали. А ті, прокляті активісти, це вони вороги народу, забирали з горища заховані в стрісі останні кілька качанів кукурудзи, щоб й сіяти не мали що…

Як назвати ті події? Люди по-різному називають: людомор, голодомор, геноцид. Всяко підходить. Я твердо знаю, що влада вчинила відносно мене дуже жорстоко і несправедливо. А потім, пізніше, прийшлось ще й захищати таку владу на війні з фашизмом…

Спогади очевидця Голодомору **Макара Михайловича Загороднюка**:

«...В 1933-му багато людей у селі вимерло. Важко вже навіть пригадати їхні імена, стільки часу пройшло. Скажу лиш те, що вмирали з голоду люди, які по тій чи іншій причині не вступили до колгоспу, їм, одноосібникам, в коморах яких після хлібозда-чі не залишалося нічого, було найважче вижити в голодну весну. Хоча, якби не мій батько, не знаю, чи й я вижив би. Бо ж було в нас з жінкою четверо дітей, а в колгоспі давали раз на день тарілку супу і фунт (400 грамів) хліба. І це тільки на працюючих, а в нас четверо малих ротів. Ділили свій пайок і на них, бо голодні діти – то найболючіше, найстрашніше.

Макар Михайлович Загороднюк зі своєю родиною

Не знаю, чи розповідати про це, чи, може, не треба. Забув уже подробиці, але був у нас такий випадок, коли жінка зарізала свою дитину. Що робилося в селі, коли довідалися про це, – страшно

й згадувати. Прийшли жінки з поля, побачили її, так і до смерті затовкли сапами. А потім, коли пішли до хати, знайшли в горшку варене дитяче м'ясо. Ось до такого нещастя, до таких принижень доводив людей голод. Просто звіріли всі.

Колгоспники теж ледве зводили кінці з кінцями, хоч до фатальних випадків не доходило. Судіть самі. Я повинен був виплатити 800 карбованців позики, 1100 карбованців податку, віддати державі 43 кілограми м'яса. Де взяти таку силу грошей, де взяти продуктів? Тоді зарплата на трудодень не видавалася зовсім, усе забирали в нас до останньої бадилинки. А на Святий вечір, перед Різдвом, комсомольці-активісти як пройшлися хата в хату, то наступного дня не було у нас вже ні куті, ні свята...».

Про тяжкий 1933 рік розповіла і колишня комунарівка **Феодосія Митрофанівна Погорецька**:

Погорецька Феодосія Митрофанівна, 1904 р.н.

– Разом з чоловіком ми вступили в комуну. Робили в полі, жінки по черзі варили їсти на всіх, у панському будинку кожна сім'я мала квартиру. Дітей виховували дівчата, які прибули до нас із дитячого будинку. В нас такого голоду не було, а от в селі... Хто ще мав картоплю, то сяк-так перебивався, а у кого не було нічого, то так і згинув. Скажу іще, що в ту пору ніхто ні за кого не думав, а лиш за себе, бо кожен хотів вижити. Ні, у нашій комуні голоду не було, хоч теж не доїдали. А тих, хто помер від голоду, звозили по селу підводою на цвинтар і скидали в одну яму.

Старожили розповіли і про ось такий факт. Коли один член продзагону опух і не міг уже рухатись, чоловік, який звозив мерців, прихопив на воза і його, бо не міг ніяк забути, як злісно той шукав у його оселі хліб, як залишив без їжі малолітніх дітей. Так загинув молодий іще хлопець серед сотень опухлих односельчан.

Про страхіття від голодної смерті розповідала жителька села Конатковець **Ніна Ковальчук**, 1921 року народження:

«Коли почався голод, мені було 10 років. Незважаючи на те, що я була мала, я ніколи не забуду 1932 – 1933 роки. Це були страшні роки. Активісти села забирали все, що тільки було. Всю їжу, кожну зернину.

Мої сестри поїхали за кордон. Залишилися я, мама і тато. Батько пішов працювати сторожем у комуну. Вночі невідомі люди прийшли і дуже побили тата. Незабаром батько помер. Мені і мамі було дуже важко жити. Ми збирали траву, лободу, листя і варили отакий борщ. Так потроху виживали. Але мама дуже захворіла, в неї опухли ноги від голоду. Я, щоб допомогти мамі, врятувати її, ходила в ліс і збирала цілими днями гриби та ягоди. Та одного разу, збираючи гриби, я побачила, що невідомий чоловік біжить за мною. Я все викинула і побігла. Слава Богу, втекла, а то не знаю, чи була б я зараз на цьому світі.

Люди намагалися вижити будь-якою ціною. Все, що могли: подушки, рядна, рушники, одяг міняли на продукти харчування.

Одного разу мама виміняла в жінок з Лучинця, за три вишиті подушки, паляницю, – *згадує Ніна Ковальчук.* – Коли вони пішли, мама довго плакала, а я була щаслива, що зараз наїмся хліба. Мама ділила цю хлібину по шматочку два тижні.

Незабаром я ходила збирати колоски у поле. Але дуже боялася, щоб ніхто не побачив, бо якби побачили, то в тюрму посадили б.

Ховали все їстівне. Підв'язувала до лави знизу їжу, яка була, але і там знаходили. Ховали ще качани кукурудзи та квасолю у солом'яному даху. Правда, там не знайшли.

У селі діяли школа, клуб, церква. Я теж ходила в школу. Там давали трошки їсти. Тільки не дозволяли брати із собою. Тоді я пришила невеличку кишеньку зі споду спіднички, ховала там потроху, то кусочок хліба, то жменьку каші і приносила мамі. Отак і відганяла страшну, голодну смерть від своєї неньки. Поклялась: «Не дам матусі померти!». За той час мама трохи одужала. Пізніше ми подали заяву в колгосп. Жали овес, ячмінь, просо, пшеницю. Трохи заробили зерна.

А зимою, бувало, ідеш селом, а в селі ні котика, ні песика – всю домашню птицю теж з'їли.

Дійшли чутки, що в сусідньому селі жінка мала двох синів. Щоб вижити – зарізала меншого сина, а старший син це бачив і дуже злякався, що його теж з'їдять, тому він виліз на високе дерево. Його мати, стоячи під тим деревом там і померла, а він так і не хотів злізати. Дорогою ішов чоловік і це побачив. Він сказав хлопчикові, щоб той злізав, але він не хотів. Тоді чоловік вийняв з кишені кусочок хліба і хлопчик зліз».

Події страшного лихоліття, коли вимирали Конатківці, ще не закінчувались. Свідченням того був ще один спогад **Єлизавети Михайлівни Богацької,** яка народилася 10 жовтня 1925 року в нашому селі:

«…Юрчак Тодор одружився з Наталею з Білян. В них було троє дітей, дві дочки – Ганя і Стефанка, та син – Коля. Юрчак Тодор і Наталка померли, залишивши дітей сиротами.

Одного разу до них прийшло дві жінки – сестри. Старша – Гнатюк Марія, а молодша – Катерина. Вони спіймали Колю та відрізали руки, ноги, голову, склали в казан людське дитяче м'ясо і хотіли варити. Але його сестрички стали кричати. Збіглося багато людей. І не дали зварити хлопчика.

Гнів великий охопив конатківчан. Такого ще не було у Конатківцях, щоб людина їла людину! У великому гніві схопили люди старшу жінку, Марію, і дуже побили. Наступного дня вона померла. А молодшу закопали в землю так, що тільки голова була назовні. Хотіли люди, щоб вона померла у великих муках. Та приїхала міліція, відкопали Катерину, повезли в тюрму. Як закінчилось її життя, ніхто не знає. Люди і не хочуть згадувати цих людоїдів.

Пам'ятають тільки усі жителі села цю історію і досі. Ось до чого призводить почуття голоду – до людоїдства. А в цьому була винна тодішня влада.

Це лише невеличка частина того, що можна було тоді побачити в кожному селі».

Біль шматує душу, коли читаємо або слухаємо розповіді людей, які пережили голодомор. Але ми зобов'язані знати історію рідної землі, всю її правду. Відверту правду про голодомор тридцятих років.

Своїми плачевними спогадами поділилася **Ганна Корніївна Зарицька**. Їй у голодному 1933-му було лише 8 років:

«Ідучи до школи, я щодня бачила померлих і ще живих, які вже не могли йти. Вони лежали вздовж окопів по вулицях, виснажені, із запалими очима, з простягнутими руками, вони благали: «Христа ради, дайте хліба... Люди добрі, допоможіть...» і затихали навіки.

Розпухлі, з торбинками за плечима, з ціпками в руках жертви голодомору нерухомо лежали там, де в останню мить їх наздогнала голодна смерть.

Голодоморні мерці... Вони й досі ввижаються мені, вони шукали останньої надії. Хоча б якусь крихту хліба або картоплинку. Сподівалися, що хтось щось подасть. Вони прийшли в наше село здалеку, в надії врятуватися від голодної смерті. В перші дні голодомору 1932 року люди й справді щось виносили; хто картоплинку, хто бурячок.

Але голод призвів до того, що у селі не було що їсти Вже поїли усіх собак і кішок. Повсюди панувала дивна тиша, нічого не гавкало, не нявкало. Можна було почути тільки цвіріньканння горобців. От хлопчики ретельно полювали на них. І навіть я, дівчинка, навчилася стріляти з рогатки. Спочатку було дуже жаль маленьких горобчиків, та голод був сильніший за жаль. Отак ті горобчики і рятували нашу сім'ю. Я ходила і осінню, і зимою разом з іншими дітьми по полях, гаях, ярах, лісах з торбинками за спиною. У ці торбинки ми клали . все, що тільки можна було їсти. І ягоди терену та глоду, шипшини, кукурудзяні качани, колосочки...

А через село кожен день йшли та йшли жертви голодомору нескінченним конвеєром. Деякі вже не могли йти, вони просто повзли. і досі чую постукування їхніх палиць у вікна і двері, чую їхні знесилені голоси: «Подайте, Христа ради, хоч крихту!».

Мати моя говорила: «Ганнусю, Бог велів бути милосердним, допоможемо, може, і нам хтось колись допоможе». І оті ягідки, які я збирала цілий день, мати по жменці вкладала у холодні простягнуті руки.

Безсонними ночами я часто думаю: «Хто ж вони, ті мерці? Звідки? Які в них імена?».

«Витягніть мене, я ще живий…»

Ці, до глибини душі скорбні слова, що здавлюють горло кожного, хто дізнається про страшні муки людини, вмираючої від голоду в 1932-1933 роках, що прозвучали із сторінок книги «Трагедія мого краю», з газетних шпальт «Шаргородщини», не залишили байдужими нікого. А розповіла про цю біду, що трапилась у Конатківцях **Лідія Іванівна Любчинська**, яка почула про це лихо від своєї матері Гафії:

«Пам’ятаю, як ще в ранньому дитинстві моя мати, Гафія Лук’янівна, 1902 року народження, часто згадувала, що в 1932 році був голод. Люди почали організовувати колгосп. Всі, хто був у колгоспі, вижили, бо там давали їсти. Мої батьки теж віддали у колгосп корову, коня і плуга. Батько хотів бути в колгоспі, тому віддав худобу. А мати зразу ж ішла в колгосп і забирала худобу додому, бо боялася бути без корови. В хаті були постійні суперечки. Коли почався голод, корови з колгоспу повіддавали. Кожна сім’я, яка мала корову, вижила. Поки наша корова була у колгоспі, помер мій старший півторарічний братик – від голоду.

Ще мама пам’ятала сім’ї Музиків, Волощуків, які майже повністю вимерли. Опухла від голоду і сім’я Піскурнаків. Батьки померли, а син ще був живий. Та прийшла поховальна бригада,

скидала всіх на підводу: мертвих батьків і живого сина теж, та повезли на цвинтар. Дивляться, а хлопець ворушиться. Та люди, які возили мертвих, самі були опухлі від голоду, й кажуть:

– Кинемо його у яму, може, він до ранку помре. А то ще ми помремо і не буде кому його поховати.

В кутку цвинтаря була викопана велика яма, куди складали всіх померлих від голоду. В ту яму і вкинули живого хлопця, Коли поховальна бригада наступного дня привезла нових мерців, то побачила, що в ямі хлопчина ворушиться і стогне: «Витягніть мене, я ще живий...».

У батька мого, Любчинського Івана, померли рідна сестра Марія, і син Іван. Залишилось троє дітей живими. Мати моя виходжувала їх і виходила.

Так Марійка, Василь й Іванко залишились живими, бо у нас була корова, яка врятувала від голоду мого батька, матір і цих трьох сиріток».

* * *

Голодоморна смерть страшніша будь-якої іншої, навіть найстрашнішої. Ось характеристика про смерть людини від голоду із медичного словника:

«Голод знищує усі ресурси людського організму. Тіло марніє. Шкіра набуває сірувато брунатного відтінку і вкривається численними зморшками. Людина помітно старіє. Навіть нагадує кістяк, скритий натягненою шкірою. Але частіше тіло набрякає, особливо руки, ноги та обличчя. Тоді шкіра тріскається і з'являються незагойні гнійні виразки. Найменший рух повністю знесилює людину. Дихання та серцебиття прискорюється. Зіниці розширюються. Починається діарея. Мінімальне фізичне зусилля викликає зупинку серця. Хворий у стані напівсвідомого сну може проіснувати ще якийсь тиждень, аж поки серце не перестане битися».

Сьогоднішнє покоління мусить знати правду про Голодомор, пам'ятати своїх предків, які пережили його і через голод згинули.

«Розбарахолювання» селян під час колективізації. 1932 рік

Діти, насамперед молодь, повинні знати правдиву історію своєї Батьківщини. Треба, вочевидь, ширити коло правди про страшне минуле, нести до тих, хто її ще не знає, і навіть тим, хто не хоче знати.

Пам'ятайте ж! Знищення селянських господарств в Україні у 30-х роках – було основним завданням керуючої комуністичної партії.

У Конатківцях за роки Голодомору 1932-1933 р.р. за спогадами старожилів померло понад 250 осіб. Серед них найбільше – діти. Повністю вимерли сім'ї Решетняків, Фраценюків, Гончаруків, Музиків, Волощуків, Піскурнаків та інших.

На жаль, списків жертв за роки Голодомору, встановити не вдалося. Влада зробила все, щоб знищити всякі документи про смертність у нашому краї. А пам'ять людська здатна забувати… Але кількість померлих людей у сусідніх селах вражає: Лозова – 400 чол., Біляни – 60, Івашківці – 196, Тропова – 70, Сугаки – 320, Руданське – 150, Степанки – 83, Будне – 65, Плебанівка – 900, Хоменки – 1100, Лучинчик – 245…

Пам'ятник заморених голодом людей у Конатківцях. Фото 2015 р.

Багатостраждальна історія нашого народу… ми не повинні забувати страшних її сторінок. Жахливо навіть через багато років ступати стежками страшної трагедії, яка сталася на благословенній землі квітучого українського краю. Досі не віриться, щоб тут – у житниці України – раптово зник хліб, люди залишилися без зернини. І це у врожайний 1932 рік. Пухли старі і малі, вимирали роди й села… Смерть чатувала на шляхах, на полі, в хатах.

І стоїть серед Конатковець гранітний пам'ятник, який нагадує селянам про страшні події, які творила московська влада, навмисне знищуючи нескорених українців.

За останні роки Незалежності України такі пам'ятні знаки люди ставлять у кожному селі нашого краю.

Вірно сказано: не за те любимо Вітчизну, що вона найкраща в світі, а за те, що Мати. І хай яке було страшне минуле у нашої Вітчизни, ми все одно будемо його вивчати та виносити з нього гіркі уроки, щоб ніколи більше не повторились страшні голодомори в нашій любимій незалежній Україні.

Соціалізм у Конатківцях

Важко, дуже важко давалося життя конатківським селянам у 30-х роках. Ті, що залишилися живими, мусіли жити далі і трудитися. Трудитися уже біля колгоспної землі.

Штучно створений голодомор у 1933 році таки виконав своє завдання – примусив більшість людей села записатись до колгоспу. Людей просто залякували репресіями. Село поступово ставало колективізованим.

Багато у житті селян з'являлося нового. В селі вперше у 1934 році з Вендичанської тракторної колони на колгоспних полях появився трактор. Це залізне диво марки «Фордзон» без коней та волів перевертало землю, обробляло її. Окремі колгоспники з числа молоді направлялись на курси трактористів у Лучинець і, одержавши «коня», ставали працівниками Лучинецької Машино-тракторної

Станції (МТС), яка розподіляла тракторні екіпажі по усіх селах району. Серед таких молодих людей було й багато Конатківської молоді. Одним із таких був Білокінний Володимир, який згодом очолював тракторну бригаду.

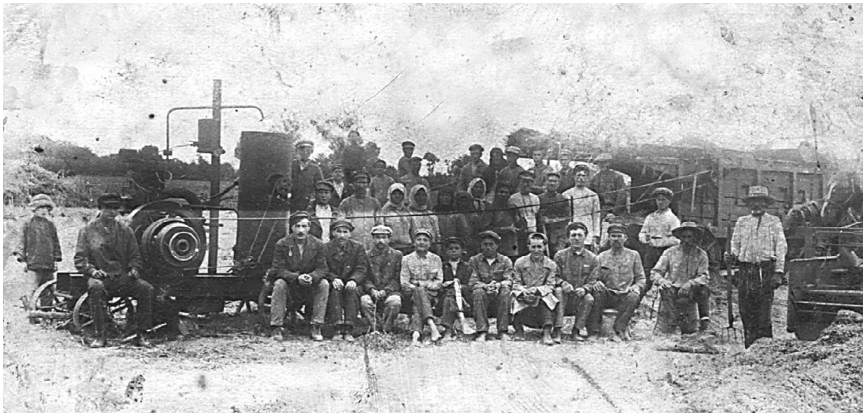

Колгоспники новоствореного колгоспу «Трудовик». Фото 1932 р.

Ткачук Васисль із першими колгоспниками (в центрі). Фото 1934 р.

Завдяки появі нової техніки дещо збільшились врожаї зернових культур та цукрових буряків.

У 1934-1936 роках колгоспом «Світова зірниця» керував Ткачук Василь Профирович. Це був свій місцевий голова колгоспу. Привид голоду ще витав над людьми і вони зі страхом старалися зі всіх сил щось заробити, аби було як прожити. Заробітки в колгоспі були дуже мізерні, бо врожаї були малі. Так, цукрових буряків у 1935 році «Світова зірниця» зібрала по 91 цнт з гектара. Це вже був непоганий урожай, бо по Копайгородському району показник був 75 цнт.

В 1936 році при голові колгоспу Ткачуку колгоспникам вперше було видано по 500 грамів хліба на вироблений трудодень. Працюючим організовувалось харчування. Основною стравою для них був суп гороховий, який варили прямо в полі. Часто було так, що буряки люди сапали за суп…

Перейменована комуна «Світова зірниця» на колгосп з такою ж назвою і колгосп «Трудовик» уже мали свою молотарку, якою обмолочували снопи, вижаті колгоспницями вручну. Місцем обмолоту зерна було поле. На полі, там, де росла пшениця, робили площадку (тік) і там же працювали, часом і вдень, і вночі.

У 1936 році в Конатківцях появився трактор «Універсал». Порівняно з «Фордзоном» це була продуктивніша і сильніша техніка. Цей трактор виконував різні роботи, тому й носив назву «Універсал». Його пригнали до господарства із Лучинецької МТС.

В колгоспах, як і скрізь, не вистачало освічених кадрів. Молодь йшла навчатися на сільськогосподарські курси. В селі працювала школа по ліквідації не писемності (лікнеп). Керівників різного рангу часто присилали з Лучинця. В зв'язку з появою в селі тракторів, обдарована молодь навчалася на курсах трактористів при Лучинецькій МТС. Навчалися на таких курсах і юнаки, і дівчата. Серед дівчат село пам'ятає трактористку Ковальську Килину, Ковальську Юзю, Мошкіну Ганю та ін. Першими трактористами в селі називають Богацького Тодора, Ясенюка Павла, Моцного та інших.

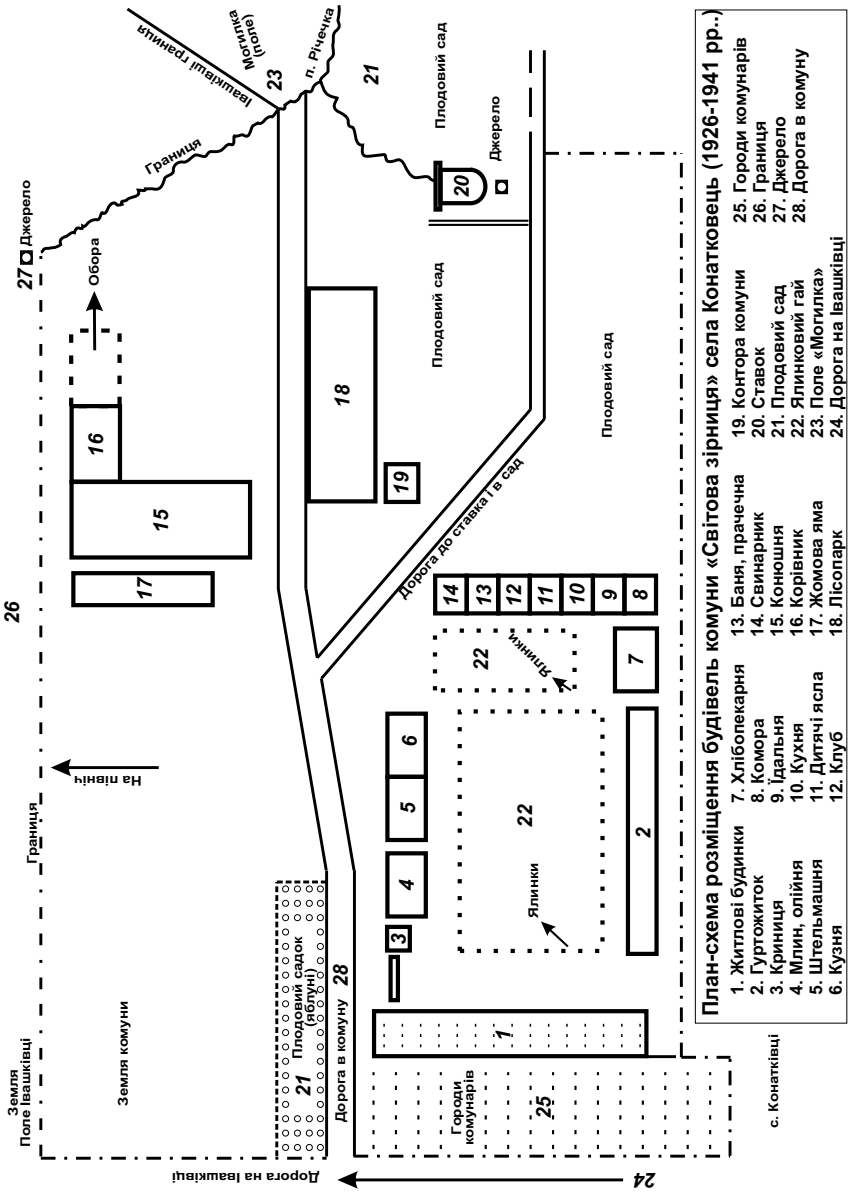

План-схема розміщення будівель комуни «Світова зірниця» села Конатковець (1926-1941 рр..)

1. Житлові будинки
2. Гуртожиток
3. Криниця
4. Млин, олійня
5. Штельмашня
6. Кузня
7. Хлібопекарня
8. Комора
9. Їдальня
10. Кухня
11. Дитячі ясла
12. Клуб
13. Баня, прачечна
14. Свинарник
15. Конюшня
16. Корівник
17. Жомова яма
18. Лісопарк
19. Контора комуни
20. Ставок
21. Плодовий сад
22. Ялинковий гай
23. Поле «Могилка»
24. Дорога на Івашківці
25. Городи комунарів
26. Границя
27. Джерело
28. Дорога в комуну

Буряківнича ланка колгоспу «Трудовик». Фото 1934 р.

Важкою була в селі праця голови колгоспу. Тому вони й часто змінювалися. В селі пам'ятають голів колгоспів Філіпчука, Гордішевського та інших. У передвоєнному 1940-му році обидва колгоспи об'єдналися і новий укрупнений колгосп носив назву «Трудовик». Головою нового укрупненого колгоспу люди знову обрали Шевчука Профирія, який раніше уже очолював колгосп в Конатківцях.

Тоді ж у 1940 році в історії села був пам'ятний момент для окремих колгоспників. Групу селян влада виселила разом із майном, живністю та сільськогосподарським реманентом на переселення у Бесарабію. Це вже була друга широкомасштабна операція з депортації конатківських селян за роки радянської влади. До першої депортації, разом з іншими, попала згадана раніше сім'я Григоришиного Трохима у 1930 році на Урал. Тоді ж було депортовано кілька конатківських сімей. У 1940 році конатківські селяни їхали в Тарутинський район цілими сім'ями кіньми. Там обживалися, працювали, виростили урожай пшениці у 1941 році, але зібрати його не вдалося. У перші ж дні війни конатківчани майже всі повернулися додому.

Перша і друга депортації були насильницько-примусові.

Перша широкомасштабна операція з депортації українського селянства, здійснена згідно з Постановою ЦК ВК(б) України від

30 січня 1930 року, почалася 19 лютого 1930 року. До травня 1930 року з території України було виселено 20761 селянську родину в складі 98743 осіб, а також 32 родини і 14894 осіб – одинаків «особливого призначення» («контрреволюційний елемент» і «шпигуни» з прикордонної смуги України).

Другу депортацію у 1940 році народ називав добровільно-примусовою. Насильницька колективізація та депортації викликали на Вінниччині масовий опір селян, які намагалися відстояти своє право працювати на власній землі.

Пізніше, уже перед початком війни, колгосп очолив Філіпчук. У колгоспі були певні успіхи. Щорічно збільшувалися врожаї зернових і технічних культур, збільшувалась кількість техніки, особливо тракторів. В господарстві з'явились передовики. Серед працюючих організовувалося соціалістичне змагання. Перших передовиків-трудівниць називали «ударницями». Вони уміли і сапати, і жати, і молотити. Правління колгоспу проводило нагородження ударниць, вручаючи таким різну тканину (біле полотно) або хустину. Їхні фотографії вивішувалися на видному місці.

В селі працювала семирічна школа, клуб, бібліотека, торговий магазин. Життя селян покращувалося.

Перший трактор у Конатківцях

Політика методом репресій

Але поряд із добром існувало зло. За лаштунками концертів і вистав, що відбувалися у сільському клубі, творилося свавілля. Влада не забула про непокору селян до колективізації, а штучно створений голодомор 1932-1933 років виконав своє завдання – примусив людей піти в колгоспи. Село стало повністю колективізованим і заляканим діями влади.

Старожили села згадують важкий 1937-й. це був новий етап страждань і загибелі українських селян. Їм судилося пережити ще одну трагедію – **репресії.**

Основна хвиля масових репресій припала на 1937-1938 роки. Цей злочин проти власного народу відбувався у повній відповідності з тезами Сталіна, що з перемогою соціалізму класова боротьба в країні буде загострюватися. А надзвичайний 8-й Всесоюзний з'їзд Рад 5 грудня 1936 року прийняв нову Конституцію СРСР, в якій законодавчо закріплювалася теза про те, що в СРСР в основному було побудовано соціалістичне суспільство. Тож, згідно сталінського положення, маховик смерті набрав шалених обертів. Не обійшло це лихо і Конатківці.

Забрали... навічно...

В селі шукали класових ворогів. Ними ставали прості селяни, трударі, які до сьомого поту сяк-так тягнули свої господарства, щоб вижити. їх судили без всякого суду й слідства. Міра покарання була двояка: розстріл або 10 років таборів. Судили й місцевих керівників, нібито за провали в сільському господарстві.

На жаль, в період необмеженої сталінської влади кати намагалися знищити документальні сліди своїх злочинів, а репресованих знищували прямо у Вінницькій тюрмі, їх тіла закопували у масових могилах-кагатах у Вінниці в саду по вул. Підлісній, обдурюючи родичів, що нібито репресованого відправлено в далекі табори без права переписки.

Знали ж, що мертві не напишуть... (А.Трамбовецький, «Вінниця. Злочин без кари». 1954 р.)

Офіційної статистики про таких не існує... Все було засекречено. А родичі носили ярлик «ворог народу» і боялися щось розповісти, або й згадати. Боялися вони не дарма. 8 червня 1934 року сталінським урядом була прийнята Постанова про відповідальність членів сім'ї та родичів за несвоєчасне повідомлення влади про скоєний чи намір скоєння злочину членами їх родин або родичів. Тому й боялися.

Більшість репресованих звинуватили в належності до видуманих слідчими НКВС контрреволюційних організацій. Долю кожного вирішувала так звана «трійка» з числа: секретаря обкому партії; голови облвиконкому і начальника УНКВС області.

Заарештовані власноручно підтверджували всі, навіть найнеймовірніші звинувачення. Мусиш зізнатися, коли не вистачає сили протистояти тортурам. Замордована, доведена диким болем до нестями людина підпише будь-що. А тортури застосовувалися широко, бо така практика слідчих НКВС не тільки переслідувалася, а навпаки... Обов'язковість тортур «освятив» вождь Йосип Сталін (мова оригіналу).

«ЦК ВКП(б) считает, что метод физического воздействия должен обязательно применяться и впредь в отношениях явных врагов народа, как совершенно правильный и целесообразный метод»...

Зрозуміло: після виходу таких документів – на практиці тортури ставали правилом...

Всі наші репресовані, в тому числі і розстріляні, через десятиліття були реабілітовані. Бо в жодній справі немає головного – доказів вини, а тільки зізнання заарештованих, а в багатьох випадках немає як зізнання, так і навіть протоколів допиту.

Вінницька комуністична розстрільна трійка, яка визначала смертні вироки нашим безневинним селянам, прозваними владою «Вороги народу».

Імена їхні не варті того, щоб їх зазначати у нашій книзі, але посади їхні нехай читач запам'ятає:

Зліва направо: перший секретар обкому КП (б) України, прокурор області, начальник НКВС області. Останній просив Москву збільшення ліміту на розстріл вінничан.

Фото 1937 р.

А більше нічого і не вимагалося, потрібно було лише виконувати доведені партією завдання по кількості репресованих.

Ось виписка з протоколу засідання Політбюро ЦК ВКП(б) від 17 лютого 1938 року:

«Дополнительно разрешить НКВД Украины провести аресты кулацкого и прочего антисоветского элемента и рассмотреть дела их на «тройке», увеличив **лимит** *для НКВД УССР на тридцать тысяч»...*

Термін он який використовували – «ліміт», ніби мова йшла про зерно, бензин чи корів, а не про живих людей. Такі рішення про збільшення лімітів на репресованих українців приймалися часто.

Слід пам'ятати, що репресії застосовувались протягом усіх років існування московської влади: і у 20-х, і у 30-х, і у 40-х

роках. Були репресії, і у 50-70 роках минулого століття. Останній політв'язень вийшов з радянської тюрми у 1988 році, за два роки до розвалу радянської держави СРСР. Але у 1937-1938 роках вони досягли апогею. Людей забирали в тюрми без суду і слідства цілими групами, виконуючи «ліміт» партії комуністів. Так, у моїй Плебанівці тільки за 1937-1938 роки заарештовано і засуджено без суду 50 чоловік. Із них повернулись додому тільки двоє. Старожили села згадували, коли і як заарештовували плебанівчан. Поетапно. Наприклад, перший етап арештів припав на грудень місяць 1937-го. Жінки згадують і пов'язують цей етап зі святом Андрія. Потім були «м'ясниці» після різдва – другий. Завершувався доведений сільській владі план – ліміт 50-ти у квітні, саме на день народження Володимира Леніна. Всього ж з моєї Плебанівки за всі роки радянської влади репресовано 72 чоловіки.

Забирали з села масово – по 10-15 чол. разом. Так само масово їх і розстрілювали. Свідченням цього є розсекречені тепер документи НКВС, у яких автор особисто побачив і прочитав страшну правду про те, що, наприклад, тільки за один день 3 жовтня 1938 року у Вінницькій тюрмі було розстріляно 12 плебанівчан, які були арештовані у той «знамений» день народження Леніна – 22 квітня. Мало того, у їхніх черепах виявлено по 2-3 отвори від куль. Боєприпасів енкаведешники не жаліли…

Усі ці подробиці і тайни виявились при масових розкопках могил, де були присипані репресовані, в т.ч. і мої плебанівчани. На ці розкопки, що відбувалися влітку 1943 року, німецькою владою були запрошені жінки-дружини чи діти нещасних репресованих, які і впізнавали своїх рідних по одягу чи інших речах. Були присутні на розкопках і плебанівські жінки.

Це була страшна дивоглядь… А ще ж згодом була депортація і виселення цих самих сімей репресованих. Нещасних дружин із малолітніми дітьми висилали примусово з села на будови комунізму…

(А.Н.Нагребецький, Моя Плебанівка, Вінниця, 2004, с.с. 73-92).

Якщо ж порівнювати Конатківці із Плебанівкою, то на щастя, в Конатківцях таких «лімітів» Бог милував. І у цьому, на думку автора, який досліджував хід репресій у нашому краї, була певна

причина, яка полягала в тому, що у Конатківцях, як і в інших деяких селах, проживало менше, або й зовсім не було людей католицької віри. Саме такі люди, яких називали «поляками», найбільше попадали до «лімітів» репресованих. Це мешканці сіл Плебанівки, Шостаківки, Козлівки, Мурафи, Деребчина, Лучинця та ін.

На розкопках. Вінниця, 1943 р.

З Конатковець було репресовано кілька чоловіків за весь період сталінських репресій. До цього списку потрапили:

– Крижанівський Христофор Іванович, 1889 р.н., с.Конатківці, українець, священик, освіта середня, одружений, 2 дітей. Арештований 07.09.1921р. Звинувачений за участь у контрреволюційній діяльності. Розстріляний 07.12.1921р.

– Марціс Терентій Самійлович, 1916 р.н., с.Конатківці, українець, селянин, освіта початкова, військовослужбовець, одружений, 1 дитина. Арештований 08.04.1946р. Звинувачений за ст. 54-10 КК УРСР. Засуджений на 8 років ВТТ (виправних трудових таборів).

– Пащук Ганна Іларіонівна, 1909 р.н., с.Конатківці, українка, із селян, малописьменна, колгоспниця, одружена, 2 дітей. Звинувачена «як член сім'ї зрадника Батьківщини». Засуджена 01.04.1946 р. на 3 роки заслання.

– Пронюк Андрій Григорович, 1884 р.н., с.Конатківці, українець, селянин, малописьменний, колгоспник, одружений, 7 дітей. Арештований 14.03.1933 р. Звинувачений за ст. 54-10 КК УРСР. 27.04.1933 р. засуджено на три роки заслання до Сибіру.

– Саранчеєв Микита Іванович, 1883 р.н., проживав с. Конатківці, українець, селянин, освіта середня, священик. Арештований 19.09.1928 р. 11.01.1929 р. засланий на три роки до Сибіру.

– Сладик Петро Павлович, 1879 р.н., проживав с. Конатківці, селянин, письменний, одноосібник. Арештований 27.03.1932 р. Звинувачений за ст. 54-10 КК УРСР. Засуджений 12.05.1932 р. на заслання на три роки на Північ.

– Тарапатюк Іван Йосипович, 1917 р.н., с. Конатківці, селянин, колгоспник. Арештований 19.10.1941 р. Звинувачений за ст. 54-1б, 10-2. Розстріляний 5.11.1941 р.

– Твердохліб Лук'ян Амбросійович, 1892 р.н. с. Конатківці. українець, селянин. Арештований 27.08.1937 р. Звинувачений за ст. 54-10 КК УРСР. Засуджений на 10 років ВТТ.

– Тимощук Микита Якимович, 1883 р.н., с. Конатківці, українець селянин. Арештований 28.03.1932 р. Звинувачений за ст. 54-10 КК УРСР. Засуджений на 5 років із засланням на Північ.

До списку репресованих з Конатковець ввійшли також Гордішевський Онуфрій, Гиньківський Олександр та ін. На жаль, через втрату документів довоєнних років не всі конатківські репресовані встановлено. Пошук імен репресованих триває.

Всі наші репресовані селяни через десятиліття були реабілітовані. Бо в жодній справі немає головного – доказів вини, а тільки примусове зізнання заарештованих, а в окремих випадках немає як зізнання, так і навіть протоколів допитів.

Влада виконувала ліміти, доведені з Москви. Вся Росія була вкрита тюрмами, таборами та ГУЛАГами. Один із таких ГУЛАГів містився у нашому краї. В'язні цього табору будували дорогу поруч із Конатківцями.

Жителька села Романки Копайгородського району (тепер Українське Барського району) Ганна Шпортко в свій час повідала автору страшну правду про події у цьому таборі.

Дорога поблизу села Лучинчик, що зветься «Сталінською»

За наказом Сталіна за №0170 від 4 вересня 1938р. розпочалось будівництво стратегічного значення військової дороги від Бердичева до Могилів-Подільського, яка мала пройти біля наших сусідніх сіл: Носківці, Кацмазів, Грабівці (Червоне), Лучинчик, Вендичани. Для цього було створено спеціальний будівельний табір за №211, який підпорядковувався ГУЛАГу НКВС СРСР. Таких таборів по Союзу було безліч.

У цьому таборі, що числився під номером 211, за колючим дротом перебувало спочатку станом на 01.01.1939 р. до 2000 в'язнів, яких називали «політичні», тобто репресовані за політичні погляди на життя.

Станом на 01.01.1940 р. в'язнів було 5,5 тис., на 01.07.1940 р. – 6,5 тис. На 01.01.1941 р. їх залишилось всього біля 2 тис., а на 01.04.1941 р. живих в'язнів залишилось всього 33 чоловіки... Решта вимерли, або були розстріляні й поховані там же під настилом дороги…

Будівельні роботи по спорудженню стратегічної військової дороги продовжувались 2 роки 4 місяці. За цей період були виконані основні будівельні роботи.

Від важкої виснажливої праці багато в'язнів загинуло. Багато заборонених могил в'язнів появилось тоді вздовж дороги на території Копайгородського району. Стратегічна військова дорога пролягла по території Могилів-Подільського, Жмеринського, Копайгородського та Станіславчицького районів. Частина колгоспних земель, по яких проходила дорога, була вилучена безпосередньо під будівництво стратегічної військової дороги та частина земель під полосу відводу вздовж дороги.

Очевидці тих далеких і тривожних років розповідають, що спочатку розпочались роботи по спорудженню за с. Носківцями

трьох таборів. Біля с.Романки (тепер Українське) знаходився головний табір, біля села Червоного, що входить до Каришківської сільради, розміщувався другий табір, а біля с.Кацмазова – третій, менший. Місця для таборів огороджували колючим дротом. Один ряд колючого дроту високий, другий з середини вищий на 1,5 м і на віддалі 1,5 м від першого, щоб ніхто з в'язнів не пройшов до зовнішньої огорожі. Споруджувались дві вишки з вартовими в різних кінцях табору. Там же були споруджені великі намети. В'язні спочатку жили в наметах, а потім ними ж були збудовані 8 довжелезних глинобитних бараків.

Після появи таборів та наметів у них під покровом однієї ночі в додержанні суворої таємниці раптово були доставлені, в основному із Росії, декілька тисяч в'язнів. Наряду з в'язнями з'явилися коні, грабарки, ручні тачки з одним колесом. Розпочались роботи по спорудженні земляного полотна майбутньої автомобільної стратегічної дороги. На спорудженні земляного полотна дороги виключно домінувала ручна праця в'язнів. Всі земляні роботи виконувались ними виключно лопатою, киркою, ломом, а переміщення ґрунту здійснювалося тачками. Перевізники на грабарках кіньми також відвозили ґрунт до земляного полотна автомобільної дороги. Напружений трудовий ритм в'язнів-землекопів та перевізників ґрунту тривав від зорі до зорі. Ні одного трактора чи екскаватора на будівництві дороги не було. В'язнів харчували вкрай погано. Від виснажливої важкої роботи дуже багато їх гинуло.

Дехто з в'язнів під час важкої роботи мав намір втекти – просив, щоб в кінці робочого дня товариші прикидали його землею, а коли всі підуть з будівництва, він виборсається з-під землі і втече від цієї каторги. Такі наміри в'язнів закінчувались трагічно. Охорона швидко виявляла відсутність в'язня. За допомогою собак виявляли в землі втікача, з яким тут же на місці, без суду і слідства, пострілом в голову було покінчено. Мертвих в'язнів закопували безпосередньо в полотно дороги. Там їх, знедолених, знесилених важкою виснажливою працею тих стратегічних років

на спорудженні автомобільної дороги, залишилось лежати вічним сном – незліченно. Біля с. Носковець автомобільна дорога найгустіше встелена могилами в'язнів, які знаходяться через кожних 200-400 метрів. Ця дорога проходить через людський цвинтар. Ніхто не знає імен загиблих в'язнів, які лежать під асфальтом автостради.

В'язні, які працювали на будівництві, були одягнені в темний тюремний одяг. Будівництво військової стратегічної автомобільної дороги було терміново припинено, так і не закінчивши її.

Табір та будівництво №211 було розформовано 31 грудня 1940р. Народ назвав цю дорогу «Сталінською».

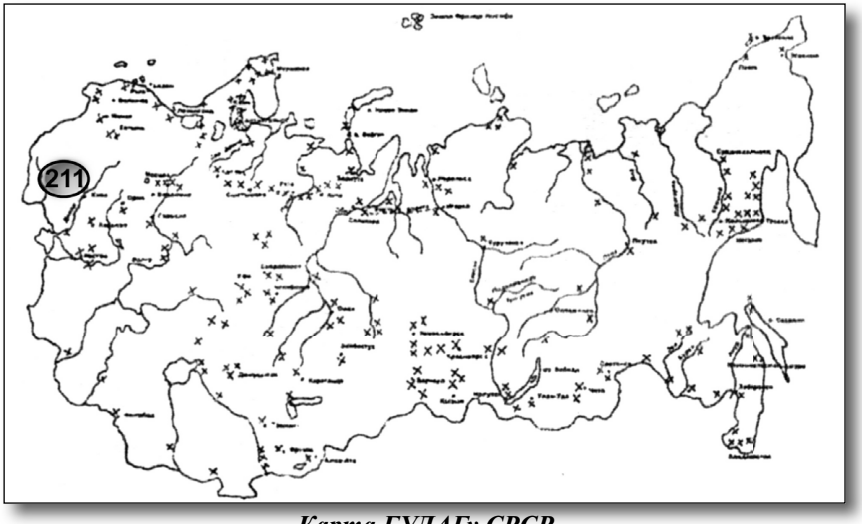

Карта ГУЛАГу СРСР
В'язні табору №211 (зліва) будували "Сталінську трасу"
Бердичів – Могилів-Подільський (1939–1941 рр.)

Жителі названих сіл були свідками будівництва тієї злополучної дороги. Із сіл, що межують з трасою, періодично під примусом влади на будівництво виділялись коні з грабарками. А в цих селах ще донедавна знаходили рештки тих одноколісних ручних тачок, якими в'язні табору возили ґрунт на полотно дороги. Збереглись в селах й кирки з табору та інший інвентар. Знаходили такий інвентар і в Конатківцях, Лучинці, Лучинчику.

Залишився у нашому краї пам'ятник, до якого ніколи не йдуть люди, ніколи до його підніжжя ніхто не ставить квітів, ніхто не вклоняється тому місцю в глибокій задумі. Це пам'ятник тирану, за чиїм наказом сотні і тисячі репресованих будували дорогу. Й понині зветься вона «Сталінською».

Розповідають, що приречені на загибель каторжники таємно від наглядачів висипали край цієї дороги, біля села Носківці, що між Жмеринкою і Могилевом-Подільським, насип землі у формі величезного крісла, назвавши його «троном тирана». Задум каторжників вдався, хоч всі вони поплатилися власним життям за те, що уготовили «владиці» сидяче місце на холодній землі. Такий же подібний «трон» репресовані в'язні висипали і поблизу села Грабівці (Червоне).

Розстріляних всіх вкинули на насип дороги, яку будували. Старожили довколишніх сіл розповідають, що ще довго після цього кістки загиблих розтягувала звірина. Аж поки не вкрилася дорога асфальтовим панцером.

«Трон», побудований із землі, звичайно, вічно стояти не буде. Але нехай час, а не рука людська знищить його. А пам'ять про невинних хай буде вічною, як правда!

Можливо у цьому таборі під №211 перебували і Конатківські та інші політв'язні. Можливо і вони будували цю дорогу і цей «Трон» біля Носковець. Тож нехай він буде вічною пам'яттю тим, хто не повернувся додому, чиї імена названі і не названі у книзі.

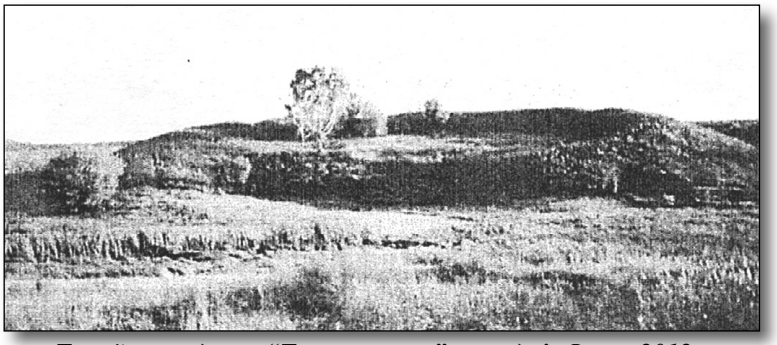

Такий вигляд має "Трон тирана" сьогодні. Фото 2012 р.

Конатківський фольклор

Страшні й трагічні події тих років не проходили повз увагу місцевих «фольклористів». Незважаючи на страшні випробування і знущання, які довелося пережити селянам Конатковець, люди помічали все, що діялося довкола і переносили його у фольклорні твори. Знедолений народ відгукувався практично на всі сторони трагічних подій 30-х років минулого століття. Простими й загально-допустимими словами та висловами наші селяни влучно характеризували події тих років, часом не завжди з точним збереженням початкового тексту та рими. У своїх простих віршах наші селяни висловлювалися не тільки на адресу місцевих керівників, але й на найвищих посадовців держави.

Вставай, Ленін, подивись,
До чого ми дожились.
На подвір'ї – одна хата,
А на хаті – одна лата.
А на латі – один куль,
Та й то, кажуть, що куркуль…

Про що співали й декламували у Конатківцях у 30-х роках минулого століття автору розповіли старожили села.

Мамцю, їсти! Татку, їсти!
Надриваються малі, –
Все забрали активісти –
Голод на селі.

В зв'язку з суцільною колективізацією та після тих волинок, що мали місце в нашій місцевості, виникли різні частушки та приказки, які поділяються на колективні (ті, що за колектив), та

анти колективні. Але так, як більшість людей була поза колективом, то, звичайно, більше частушок тих, що проти колективізації. Але як одні, так і другі, виникли з народних уст:

Вийду я на город, подивлюсь на грядку,
Ой пішов би я у ТСОЗ, та там нема порядку.

На жаль, нам невідомі автори цих сумних рядків, але добре відомо, що ці рядки народжувались від щирого серця і душі, висвітлювали дійсну ситуацію. Далі невідомий автор конкретно каже, як жив селянин:

Ні корови, ні свині,
Тільки Ленін на стіні.
І показує рукою
Куди їхать за мукою.

Такі рими миттєво поширювались від села до села. Але вже у Лозовій, Лучинцю чи Троповій співали частівки з деякими змінами, витримуючи той же сумний колорит:

Нема хліба, нема кики –
Тільки кіно і музики.
Ми голодні та сумні,
З нами Сталін на стіні.
Батько в ТСОЗі, мати в ТСОЗі,
Діти лазять по підлозі,
Нема хліба, нема сала –
Все совецька власть забрала…

А вже в Івашківцях співали на той же мотив:

Хата раком, клуня боком,
Ще й кобила з одним оком,
Ні корови, ні свині,
Тільки Сталін на стіні.

Довго таємно згадували в Конатківцях народне прислів'я:

На хаті – серп і молот,
А у хаті смерть і голод…

Це так реагували селяни на події в Москві, коли там відбувався черговий партійний з'їзд «победітелей» (1934).

А про новостворені колгоспи наші селяни дуже влучно висловились у частівках:

У колгоспі добре жить –
Десять робить – сто лежить.
А як сонце припекло,
То й тих десять утекло.

Плебанівчанин Михайлишин Михайло Петрович, 1887 року народження, про голод, про зібрані колоски у своєму вірші сказав так:

Соловки ви Соловки –
Далека дорога.
Вісім літ за колоски,
А п'ять – ради Бога!

За цього вірша Михайлишин відбув 8 років таборів у Архангельській області.

Це була заборонена владою творчість, за яку не один українець провів довгі роки заслання або й навіки залишився там, у мерзлій сибірській чи Північній землі великої країни рад – матушки Росії.

* * *

Життя по-новому давалося селянам дуже нелегко. 1930-1935 роки були роками виживання. Люди вимирали масово й до сьогоднішніх днів ніхто в селі точної цифри кількості померлих за роки Голодомору, а тим більше імен, так як і у деяких інших селах нашого краю, не встановив. І, з плином часу, мабуть, імен вже й

не відновлять… Адже немає ні свідків, ні документів. Із документів про смертність у селах нашого району в архівах знайдено лише слідуючий запис: «*Негайно відберіть книжки ЗАГСу про смертність за 1932-1933 роки і надішліть такі до спецчастини райвиконкому*».

(І.Шульга. Голод на Поділлі. Вінниця, 1993 р., стор.125-126)

Якщо ж судити по кількості померлих з голоду людей у Шаргородському районі, а це понад 20 тисяч осіб – більш ніж чверть населення нашого району у тих роках, то у Конатківцях з населенням тоді у 1337 чол. (1929 р.) легко вирахувати, що в роки голодомору в селі померло біля 300 осіб. Нехай тридцять, п'ятдесят чи навіть сто чоловік померло від старості чи хвороб, але ж решта двісті прийняли мученицьку смерть від голоду. І це на найкращих чорноземах у світі – на Україні!..

Голодом заморені. Так свідчили очевидці, що встигли ще переказати нам про події, що відбувалися в селі. Дитячий Голодомор. Так говорили люди в селі.

Депортаціями, виселенням з села, тюрмами, таборами, розстрілами, голодом – **такими залізними методами в країні рад будували с о ц і а л і з м**.

Багато свідків вже пішло з цього світу. Щорічно їх стає все менше і менше. Лише в роки незалежності український народ зміг привідкрити завісу над потаємними сторінками своєї історії і дізнатися страшну правду про Голодомор 1932-1933 років.

Пройдуть роки, минуть десятиліття, а трагедія 1933 року все одно хвилюватиме серця теперішніх конатківських людей. Вона завжди буде об'єднувати всіх живих одним спогадом, однією печаллю, однією надією. Ще й досі у сни селян приходять ці похмурі тіні, ще й досі кровоточать роз'ятрені серця, болить душа, що звідала горе до краю, та плаче і стогне українська земля від кісток, похованих без трун у спільних могилах. А на думці у кожного конатківчанина звучать слова: **«Витягніть мене, я ще живий…»**

Озера тих сліз і століттям не випить.
Імен в поминальник церквам не списати.
Ой, скільки родин, скільки Мавок косатих
Прийшли до кончини крізь голод-єгипет!

Цифри смертей по селах за роки Голодомору, що наведені вище, безсумнівно переконують у тому, що у визначений проміжок часу (1932-1933 рр.) на Україну обрушилась національна катастрофа, український народ пережив, як свідчили і конатківські старожили, драматичний період **геноциду**.

(В. Петренко, Більшовицька влада та українське селянство у 20-30-х роках XX століття, Вінниця, 2008. стор. 290).

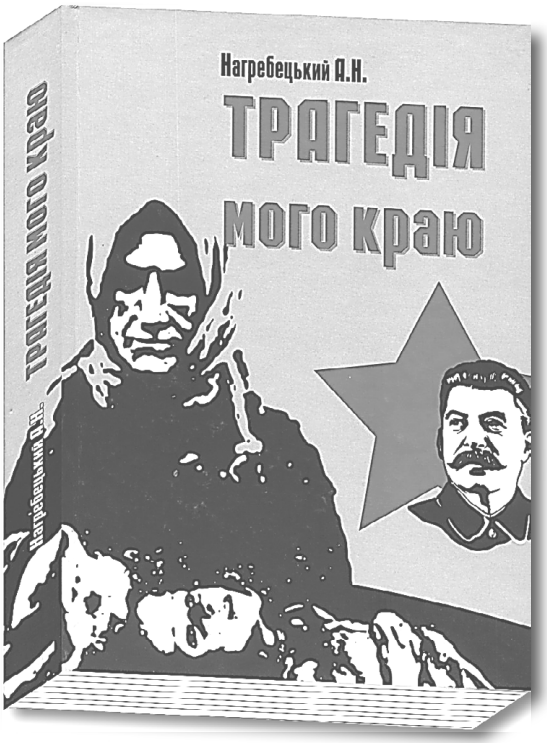

Життя селян перед початком війни

Перед війною владу на селі представляли комсомольці. Голови колгоспу часто мінялись і призначались лише за схваленням комсомольської організації. У важкі передвоєнні роки репресій (1937-1938 рр.) аж до нового 1940 року головою колгоспу було призначено **Терентія Філіпчука**. Він був душевною, доброю людиною. До цього часу односельці згадують його гарними словами. На долю цього чоловіка припало бути і керівником в селі, і підлеглим районній владі, особливо перед органами НКВД. Іншими словами це можна сказати так: *«Зумій в решеті затанцювати, та щоб на дірки не ставати».*

При голові Філіпчуку у господарстві уже налічувалось до тисячі колгоспників (колгоспниками вважали і дорослих, і малолітніх членів їхніх сімей. Народилася дитина і вже зараховувалася до членів колгоспу – А.Н.). Люди працювали в колгоспі від зорі до зорі. Крім вирощування зернових культур і цукрових буряків, в Конатківцях розвивалося тваринництво. Вперше з'явилася свиноферма, вівцеферма та ін.

Були на селі і прекрасні майстрині. Вони вишивали чоловічі та жіночі сорочки, рушники, скатертини, доріжки, використовуючи техніку вишивки «низя», «хрестик», «гладь».

Чоботи, валянки, шапки, рукавиці шив на машинці **Муравський Степан Адамович**, родом із Плебанівки.

Народним майстром пошиття верхнього і нижнього одягу була невтомна швачка **Берещук Ніна Петрівна.** Було таке, що за шитвом жінка проводила цілі ночі. Саме цим заняттям вона заробляла на прожиття для сім'ї. Таким же спеціалістом по шиттю одягу старожили села пам'ятають і **Семена Гуменюка.**

Вправними ткачами на селі були брати **Філімон** та **Степан Богацькі**, вони на верстаті робили рядна з різним орнаментом та візерунком «павучок».

Період побудови соціалізму був важким випробуванням для жителів села Конатковець. Шлях селян до колгоспного «раю» був надто важким. Руйнувався одвічний уклад життя селян, а натомість до багатьох сімей прийшли біль, апатія, розпач.

За радянського часу постійно наголошувалося про те, як нещадно панство за царя експлуатувало та гнобило українське селянство. Однак статистика мовою цифр дозволяє зробити деякі порівняння, які будуть не на користь «народної» влади. До прикладу, в енциклопедичному виданні радянського періоду «Історія міст і сіл України. Кіровоградська обл. 1972р.» розповідається про село Данилову Балку Ульяновського повіту, власником якого до 1917 року був поляк М.Потоцький:

«Чоловіки віком від 17 до 55 років, а жінки від 15 до 50 – відбували тяжку панщину, працюючи на нього весь світловий день. Протягом року т.зв. тяглові (які мали коней чи волів) кріпаки повинні були відробити по 198, а піші – по 88 днів… Панщина доповнювалася численними повинностями, зокрема шарварками – по 6 днів з двору, а також згонами – по 8 днів на рік. При потребі залучали до роботи в поміщицькому маєтку і за плату… Чоловік за день заробляв по 10-20 коп., жінка – наполовину менше…»

Для порівняння: у радянських колгоспах жінка за рік повинна була відробити мінімум 200, а чоловік – 250 днів, спочатку відповідно до 55 та 60 років. Нині ж за подачі діючої влади українським жінкам рекомендують працювати довше, аніж кріпачки на гнобителя пана Потоцького…

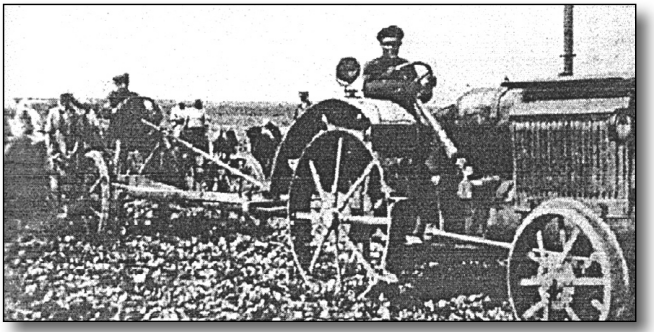

Збирання цукрових буряків у Конатківцях. 1940 р.

Однак, незважаючи на значні труднощі, недовіру та опір селян, на голодомор та репресії 1930-х рр., перед початком Великої Вітчизняної війни місцеві колективні господарства зміцніли і досягли завдяки важкій та наполегливій праці людей певних позитивних результатів. Як показують архівні документи, вже у січні 1941 року у місцевому об'єднаному колгоспі «Трудовик», нараховувалось 1286 га орної землі, 120 голів ВРХ, 105 овець та 80 коней.

Відносно краще почали жити напередодні війни й самі конатківські колгоспники: на трудодень отримували 2-3 кілограми зерна, утримували присадибні ділянки, худобу, свиней, птицю. У сільських магазинах з'явилося більше товарів, зокрема й продуктів харчування. На базарі можна було купити зерно, худобу, птицю, м'ясо та молочні продукти, овочі, фрукти. Ціни були не дуже високими. Проте не вистачало тканини на одяг, зокрема костюмної, а також взуття.

Великим позитивом у передвоєнні роки у соціально-культурному розвитку села була робота в селі семирічної школи, медпункту, клубу, бібліотеки, торговельних точок.

Не було й особливої міжнаціональної ворожнечі. Як пригадує старенька бабця Ліда Любчинська – очевидець подій: *«перед війною в Конатківцях люди проживали досить мирно».*

* * *

Як підсумок, можна сказати, що у 1928-1940 роках сталися значні зміни у житті села. Було створено два колгоспи, які у 1940 році об'єдналися в один під назвою спочатку «Бджола», а потім «Трудовик». Їх оснащення було кращою на той час сільськогосподарською технікою та інвентарем. В Конатківцях було подолано за допомогою школи і «лікнепу» масову неписьменність населення, відкрито семирічну школу, діяли клуб, бібліотека. Але ціна радянської модернізації виявилась надзвичайно високою. Сотні людей стали жертвами Голодомору та репресій. Остаточно було придушено методом залякування волевиявлення людей до самостійного національно-державного та культурного життя.

Історія пам'ятає усе.

Розділ VIII

Роки війни у Конатківцях

Про події 22 червня 1941 року жителі Конатковець дізналися від своїх же людей, які поверталися із базару, що відбувався кожної неділі у містечку Лучинець. Там із гучномовця, що лунав на базарній площі, вони й дізналися про початок Великої Вітчизняної війни. Жителів сусідніх сіл ще на світанку розбудив гуркіт бомб і яскраві спалахи. Це були перші бомбові удари на Могилів.

Слідуючого дня зранку керівництво села в особі голови сільради Лозовецького Терентія Омеляновича, зібравши збори селян, повідомили про мобілізацію військовозобов'язаних, а решті колгоспникам було порекомендовано розібрати все, що було в господарстві. Люди брали все, що хто міг: худобу, реманент, продукти, фураж та ін.

Конатківських чоловіків віком від 17 до 50 років зразу ж з 23 червня десь приблизно по 10 липня викликали через сільську раду у Шаргородський військкомат. (Село Конатківці на той час уже належало до Шаргородського району). Окремі чоловіки не дочікувалися виклику чи повістки, а добровільно направлялися на збірний пункт у Шаргород. Ті, що були мобілізовані у перший день війни, з часом потрапляли до військових частин і далі на фронт. Але більша частина конатківських і усіх шаргородських мобілізованих чоловіків до військових частин не дійшли. Шаргородську колону, яка рухалася з Шаргорода на схід в бік Умані, уже біля Джурина німецька авіація розбомбила. Усі вцілілі майбутні наші солдати розбіглися по домах і, можна сказати, вимушено перебували під окупацією аж до визволення нашого краю.

Із господарств, підприємств району терміново розпочалася евакуація. На схід відправляли різні товари, устаткування та худобу. Але, на жаль, у метушні, що творилася в країні, багато евакуйованого залишалося на півдорозі…

З Конатковець у перші дні війни на фронт попали громадяни: Баланюк Никифір, Бабенчук Федір, Богацький Микола, Боровський Микола, Богацький Юхим, Бурдейний Григорій, Волощук Григорій, Волощук Петро, Волощук Никифір, Гордішевський Григорій, Гриньов Петро, Думанський Петро, Заболотний Яків, Загороднюк Федір, сімнадцятирічні юнаки Мельник Микола Карпович, Музика Іларіон Амбросійович, Музика Родіон Андрійович, Шевчук Василь Семенович, Слободянюк Сергій, Слободянюк Іван, Хаєцькі Андрій і Хома, Юрчак Петро, Юрчак Гаврило та інші.

З червня 1941 року до загибелі або до Дня Перемоги воювали: Куйбіда Григорій, Кашевський Микита, Кушнір Іван, Лихоштан Дем'ян, Лозовецький Павло, Мацишин Василь, Магдалюк Олексій, Муравський Степан, Мельник Василь, Мельник Григорій, Миронюк Дем'ян, Нестоклон Микола, Небеснюк Павло, Очеретнюк Кирило, Пащук Федір, Пшуки: Гнат, Іван, Степан, Фома, Пшук Павло Іванович, Погорецький Омелян, Пронюк Яків, Пронюк Василь, Сенчишин Іван, Слісарчук Микола, Шведюк Андрій, Шведюк Олексій, Шевчук Пилип, Шевчук Степан та інші.

Окремі конатківські чоловіки на день початку війни уже були у військах та на флоті. Серед таких кадрові офіцери: Блінда Павло, Здирко Павло, Пронюк Михайло, Юрчак Лука, брати Лігоцькі Костя, Микита і Микола та інші. Одні пішли назавжди, інші скалічені – повернулися. А в селі залишилися старики, жінки і діти, а також окремі чоловіки, які після мобілізації не попали на фронт.

Цілий місяць від початку війни село жило ще по законах радянської влади. 22 липня 1941 року, у вівторок, в село в'їхала група мотоциклістів зі сторони Лучинця. Це з'явилися перші німецькі солдати. Вони нашвидкоруч зібрали на площі сход села і офіційно об'явили про свою німецьку владу.

Невдовзі німці залишили село. Зовсім не надовго владу в селі взяли мадяри, потім – чехи, які були союзниками Німеччини. Але через місяць територія села перейшла під юрисдикцію Румунії з управлінням у Тирасполі. Щоб зрозуміти особливості окупаційного періоду на території села потрібно сказати, що Одещина, південні райони Вінниччини (в тому числі Шаргородщина), західні – Миколаївщина, лівобережні райони Молдавії завойовники об'єднали в губернаторство «Трансністрія» і проголосили частиною румунського королівства.

У селі для встановлення порядку було залишено два румуни. Одного з них так і звали селяни «румун». Всі жителі села були об'єднані в общину. Румуни не захотіли міняти структуру вже більш-менш сформованого радянського колективного господарства (колгосп), а тому залишили об'єднане господарство, перейменувавши його на громадське господарство (громгосп). Головою громгоспу було обрано літню людину, жителя села Бурдейного Тихона Ісаковича. Допомагав в управлінні общиною призначений староста, також житель села Заячковський Михайло. Він був звичайнісіньким собі сільським чоловіком, на якого просто випав жереб. Був простим начальником, не старався вислужитися перед румунами і не був погано налаштованим проти своїх людей. Було створено правління общини також із сільських жителів.

Румуни заставили жителів села зносити назад все, що було забрано ними з господарства в перші дні війни. Люди підкорилися окупантам, але повернули набагато менше, ніж забрали.

Цікавим і тепер є той факт, що селяни розуміли, що хліб у жнива (липень-серпень) треба збирати під час будь-якої влади. Що вони й робили, забезпечуючи насамперед себе і свої сім'ї хлібом.

Обробіток полів проходив з великими труднощами: землю орали коровами, копали лопатами і сіяли основні культури. Тим, хто ходив на роботу, давали продукти: м'ясо, крупи, а також платили гроші (марки). Тих, хто ухилявся від роботи, били. Карали також тих, хто хотів щось узяти із господарства без дозволу.

Роки окупації були надто важкими для села Конатковець, виснажлива праця на полях, відсутність відомостей про рідних з

фронтів. Дошкуляли й місцеві поліцаї, забираючи їжу, курей, свиней тощо. Імена конатківських людей, які служили в поліції, село згадує й понині. Серед них Фраценюк Мефодій, Магдалюк Григорій та ін. Доля їхня залишалася загадкою, аж поки вони після довгих тюремних років блукань на будовах країни не повернулися в село.

Але, порівняно з німецькою, румунська окупація була дещо ліберальнішою. Румуни самі не знищували євреїв (передавали їх нацистам), утримувалися від застосування широкого політичного терору, дозволяли людям вільно торгувати. У селі Конатківці в період окупації працювала школа, учнів заставляли вивчати «Закон Божий». Але учнів значно поменшало, бо діти не бажали вчити румунської мови. На свята люди не працювали. Румуни заставляли всіх ходити до церкви.

У цей важкий час люди допомагали одні одним. У селі жили євреї, але ніхто не видав їх румунам. Так і жило село. Пережили одну зиму, другу. А вже у 1943 році в селі появилися підпільники, які проводили агітаційну роботу проти окупантів.

Партизанськими шляхами

У роки війни боротьба проти ворога велася і в його тилу. Зокрема, таку боротьбу вели народні месники, що звалися партизанами. Це було в 1943-1944 роках. В Конатківцях і в навколишніх селах діяли підпільники. Спочатку їх дії були стихійними, але з часом дії активізувалися. Вони слухали передачі по радіо і розповсюджували інформацію серед жителів, писали вручну листівки й розклеювали їх, збирали й переховували зброю.

Але не дрімали й окупанти. В Жмеринці влітку 1943 року німецька влада розкрила підпільну організацію «Радянські патріоти», розгромила підпільну друкарню, що випускала газету «Червоний

партизан», редактором якої був Костянтин Гришин. Було арештовано 18 підпільників, що організовували підпільну роботу в Жмеринці й навколишніх районах, в тому числі й керівника Шаргородського підпілля Івана Гречаного. Усіх їх кинули до Тираспільської в'язниці. Усіх їх розстріляли.

Почалися арешти підпільників й по селах. В Каришкові, Руданському, Лучинці, Івашківцях, Будному, Довжку та в ряді інших сіл проводились арешти підпільників, яких негайно відправляли в Тираспільську в'язницю. Серед арештованих був учитель Плебанівської школи Нагребецький Никифір. В своїх листах до рідних він називав конкретні прізвища підпільників із навколишніх сіл. Серед них: Ковалишин Михайло і Ковалишин Трофан з Руданського, колишніх міліціонерів із Шаргорода – Островського і Ковтуна (на жаль, імен немає), Сандула Михайла Мифодійовича із Слободи Шаргородської, Ковальчука Василя із Насіківки, Чорненького Юрія Калістратовича з Михайлівки. Потрапили до румунської катівні й перепільчинські поліцаї «Король» (прізвисько) і Давид (прізвища немає), яких запідозрили у зв'язках з партизанами, що діяли в лісах від Сабарина до Кацмазова.

Особливо добре Никифір Нагребецький знав учителя із Грабовець (с.Червоне) Забавського Василя Івановича, з яким відбував покарання у Тирасполі і який згодом працював директором школи у Перепільчинцях та підтримував тісні зв'язки з колишніми в'язнями.

Вже взимку і навесні 1944 року в наших Шаргородських і Копайгородських краях перебувало рейдами два великих Вінницьких партизанських з'єднань під керівництвом Якова Мельника і Михайла Владимирова. Загальна чисельність яких становила біля трьох тисяч партизанів.

В середині січня місяця ці з'єднання взяли напрямок по районах Вінницької та Хмельницької областей. Вже в післявоєнні роки командир Вінницького партизанського з'єднання полковник Мельник Я.І. описав усі події тих років, усі шляхи, якими пройшло його з'єднання аж до останнього дня – 17 березня 1944 року. А

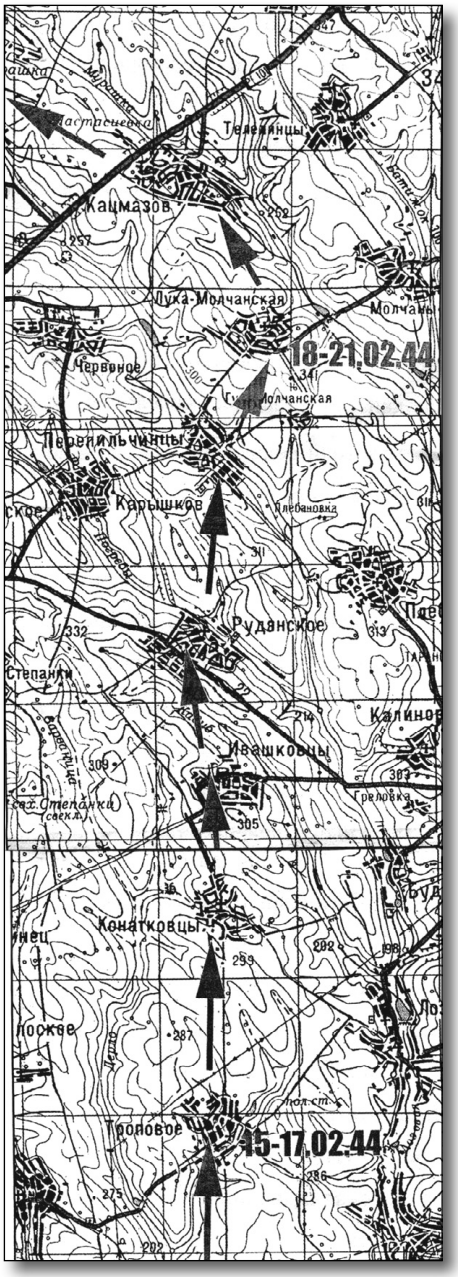

Напрямки рухів партизанських з'єднань Я.І. Мельника та М.І. Владимирова по територіях Шаргородського та Копайгородського районів у лютому 1944 р.

його внук А.Добровольський недавно упорядкував і видав книгу «554 дня партизанской войны», яка вийшла у 2006 році у м.Москві. До уваги читача окремі сторінки книги – щоденника Я.Мельника, які стосуються конкретно нашого шаргородського краю – А.Н.). Мовою оригіналу:

16 февраля

Стоим в селе Троповое. День прошел спокойно. Командир отряда №5 Слюсаренко и его комиссар Марченко пригласили в гости. Приехал. Вместе пообедали, поговорили о наших делах. Слюсаренко и Марченко доложили: все командиры отрядов соединения имени Ленина считают, что потеря многих хороших товарищей во время операции в местечке Черневцы произошла исключительно по вине Владимирова, который из-за своей горячности и дурости не может командовать соединением.

Ночью отправил отряд имени Хрущева под командованием Кравченко для проведения операции в райцентре Копайгород. Это ещё один любитель прихвастнуть. Не уверен, что он справится с заданием.

17 февраля

Стоим в селе Троповое. В 11.00 мне сообщили, что ночью, никого не поставив в известность, соединение имени Ленина вышло из села, чтобы с ходу занять райцентр Шаргород. Почти всю ночь половина села была лишена обороны! И это несмотря на то, что накануне мы с Владимировым договорились 17.02. вечером выйти на марш вместе.

В 19.00 вышли на марш. Маршрут: село Троповое, село Конатковцы, миновать село Ивашковцы, село Руданское, село Перепильчинцы. Грязь немного подморозило, а речушки – нет, поэтому обойти попутные села не удалось.

18 февраля 1944г.

В 4.00 достигли села Перепильчинцы. Оказалось, что здесь уже находится соединение им.Ленина. До г.Шаргород они не дошли, а пришли сюда из села Ивашковцы. Что означает этот поступок Владимирова, пока не знаю. Нашему соединению пришлось перебраться в село Лука-Молчанская, что в 12 км восточнее райцентра Копайгород. Только разместились – пошел сильный снег, началась метель. Остановился у бывшего кучера Жмеринской больницы. Квартира большая. Хорошая мебель. Две никелированных кровати. Все больничное. Видно, кучер – малый не промах, даром время не терял...

Раздали местным жителям 25 000 пудов складированного хлеба. Несмотря на пургу, все бегали с мешками, как мыши…

Пурга не утихает. Снега навалило много. Вернулся отряд имени Хрущева. Кравченко доложил, что по данным его разведки, в райцентр Копайгород прибыло до 200 румын с артиллерией, поэтому он не решился проводить там операцию.

В 14.00 к нам в село из Перепильчинец прибыло соединение имени Ленина. Владимиров зашел ко мне и сообщил, что его отряд

идет на Копайгород, но, желая ввести в заблуждение агентурную разведку противника, вышел из села Перепильчинцы в противоположном направлении и пришел к нам. Пожелал ему успеха. Могу поспорить, что ни в какой Копайгород он не пойдет…

Приказал готовить площадку для приема груза. Сообщил координаты площадки в УШПД. Просил выбросить груз 19, 20 или 21 февраля. Дольше находиться здесь не сможем.

19 февраля

Стоим в селе Лука-Молчанская. Пурга не прекращается. Значит самолетов не будет. Днем получил радиограмму из УШПД о том, что груз будет выброшен с 20 по 25 февраля. Приказал 20 февраля жечь костры. Разведка донесла, что для борьбы с партизанами в село Станиславчик прибыл полк румын. Готовят для себя сани и волов. Пусть готовят. Пока они будут ехать к нам на волах, можно и груз подождать.

20 февраля

Отрядная разведка и несколько групп из разных отрядов разгромили мелкие гарнизоны жандармерии в близлежащих селах. Убито более 20 жандармов и полицаев. Захватили лошадей и сельхозпродукты. Выявили и уничтожили 2-х шпионов. Пришли 2 летчика. Их самолет подбили и они были вынуждены совершить посадку на оккупированную территорию. Скрывались в местных жителей.

И сегодня самолетов не было.

21 февраля

Погода хорошая. Жгли костры, но самолета опять не было. Ждать больше нельзя. Противник стягивает силы. Вечером вышли на марш. Маршрут: село Лука-Молчанская, село Кацмазов, Слобода Матейковская.

Дорога хорошая, снежная».

Отже, із щоденника партизанського ватажка Якова Мельника стало очевидним, що у лютому місяці 1944 року його з'єднання під час рейду тільки проходило маршем через Конатківці. Партизани

зупинялися на 3 дні у сусідній Троповій, тобто 15-16-17 лютого 1944 року. Далі їхній маршрут проходив через Конатківці, Івашківці, Руданське, Перепільчинці, Лука Мовчанська. Це було 18 лютого 1944 року.

Наступні три неділі обидва партизанські з'єднання проводили рейди з боями по Барському краю. Партизанським рухом були охоплені Муровано-Куриловецький, Копайгородський райони. Далі знову Шаргородські села. Тоді, у березні 1944-го, партизани Якова Мельника, перебуваючи зі стоянкою у Конатківцях, дали бій румунам. Бій відбувся у долині між селами Будне і Конатківці. Із сторінок щоденника Я.Мельника (мовою оригіналу):

9 марта

В 20.00 вышли на марш. Маршрут: село Степанки, село Ивашковцы, село Конатковцы. В 24.00 достигли села Конатковцы, что в 12 километрах западней райцентра Шаргород.

10 марта

Стоим в селе Конатковцы. Село большое и удобное для обороны. Разместились хорошо. В 7.00 противник, силой до батальена, приблизился со стороны Лозовой к восточной окраине села и ударил по заставе отряда «За Родину». На помощь быстро пришли соседние заставы и остановили наступление противника, а удар с правого фланга отряда имени Сталина обратил противника в бегство.

Во время боя разведка донесла, что к селу Конатковцы подошло соединение имени Ленина. В село они не вошли, а остановились довольно далеко. И стали ждать окончания боя. После того, как бой закончился, я сообщил об этом Владимирову через связного, но он, видимо, опасаясь, что противник снова будет наступать, отвел соединение имени Ленина в лес, что в одном километре юго-восточнее села Конатковцы. Такой маневр давал Владимирову еще и возможность соврать, что в случаи повторного наступления противника его соединение собиралось помочь нам, атакуя неприятеля с тыла.

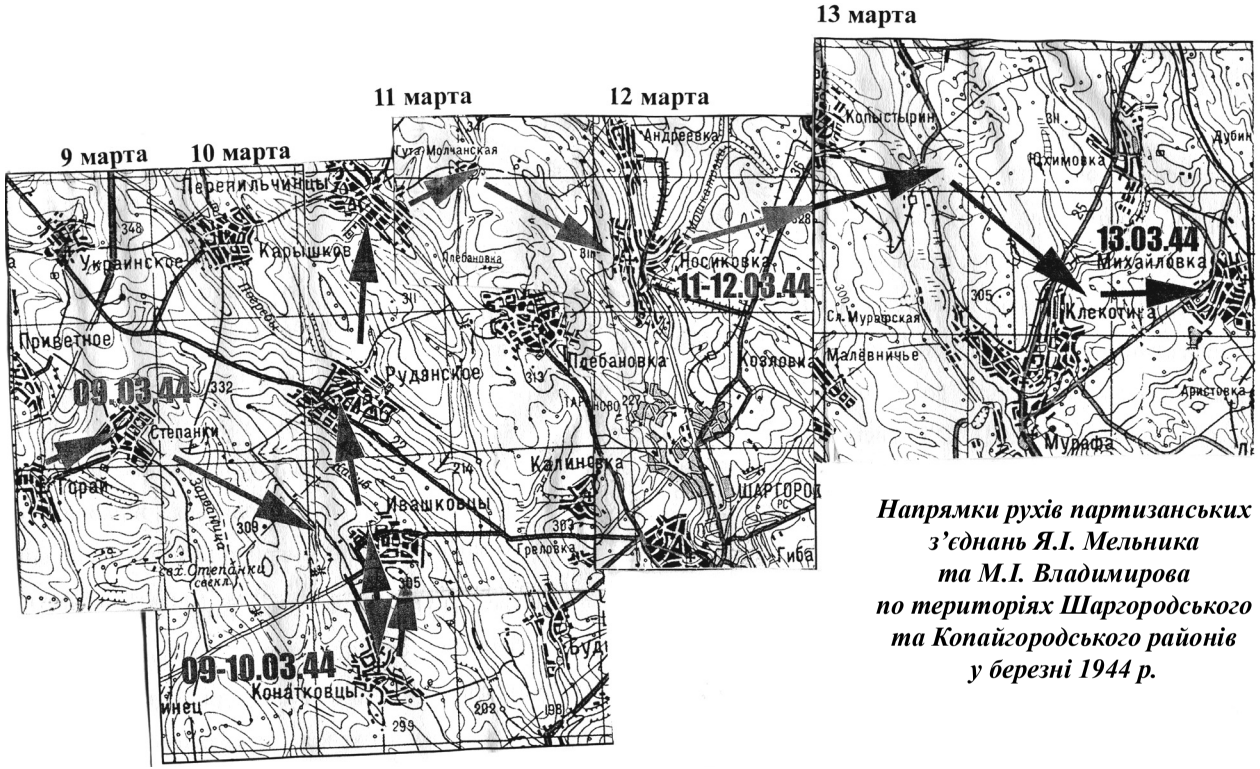

Напрямки рухів партизанських з'єднань Я.І. Мельника та М.І. Владимирова по територіях Шаргородського та Копайгородського районів у березні 1944 р.

Разведка донесла, что противник отошел в село Лозовая и ждет подкрепления. На поле боя осталось 115 трупов румынских солдат и офицеров. Трофеи: 6 пулеметных стволов, автомат,1 ПТР, много винтовок, 8 гранат, 85 пулеметных магазинов, 1000 патронов, а также обмундирование, шинели, одеяла. Наши потери: 5 убитых и 10 раненых.

В этом бою героически погиб начальник штаба отряда имени Сталина Иван Андреевич Шматок. Пленные показали, что нас атаковал 1-й батальон 22-го пехотного полка 8-й Королевской дивизии. Командование дивизии дислоцируется в поселке Черневцы, а полк – в селе Березовка, что в 4 км севернее поселка Черневцы.

До вечера противник так ничего и не предпринял.

В 19.00 вышли на марш. Маршрут: село Конатковцы, село Ивашковцы, село Руданское, село Перепильчинцы, село Гута-Молчанская, село Насиковка. Когда выходили из села, противник открыл минометный и артиллерийский огонь. Мины и снаряды рвались на окраине села и урона не принесли. А вот когда противник займет село, тогда населению не поздоровится…»

Цього ж дня до партизанського з'єднання Якова Мельника влилися і конатківські юнаки. Серед них Андрій Шуткевич, Аркадій Кирилович Очеретнюк – зять Івашківського священика, Іван Опанасович Небеснюк та юнаки із сусідніх сіл.

Під час бою у Конатківцях загинуло 5 партизанів, 10 поранених. У цьому ж щоденнику Якова Мельника вказані конкретні імена і анкетні дані загиблих (мовою оригіналу):

«**Шматок Иван Андреевич**, лейтенант, начальник штаба отряда, родился в 1922 г. в селе Усок, Ямпольского района, Сумской обл., призван Ямпольским РВК, Сумской обл., убит 10.03.44 г. в селе Конатковцы, Шаргородского района, Винницкой обл., похоронен в селе Конатковцы, Шаргородского района. Винницкой обл., есть мать – Шматок Мелания Федоровна.

Коломиец Василий Иванович, младший лейтенант, командир отделения, родился в 1919 г, в селе Французское, Кодымского

района. Одесской обл., призван Кодымским РВК, Одесской обл., убит 10.03.44 г. в селе Конатковцы, Шаргородского района, Винницкой обл., похоронен в селе Конатковцы, Шаргородского района, Винницкой обл., сведений о родственниках нет.

Подпорин Николай Иванович, старшина, родился в 1922 г. на хуторе Отрадин, Микояновского района, Курской обл., призван Микояновским РВК, Курской обл., убит 10.03.44 г. в селе Конатковцы, Шаргородского района, Винницкой обл.. похоронен в селе Конатковцы, Шаргородского района, Винницкой обл., сведений о родственниках нет.

Трухан Василий Арсентьевич, воинского звания не имел, боец, родился в 1925 г. в селе Никитовка, Ямпольского района. Сумской обл., призван Ямпольским РВК, Сумской обл., убит 10.03.44 г. в селе Конатковцы, Шаргородского района, Винницкой обл., похоронен в селе Конатковцы, Шаргородского района, Винницкой обл.. сведений о родственниках нет.

Шнайдер Петр, воинского звания не имел, командир отделения, родился в селе Владимировка, Емильчинского района, Житомирской обл., призван Емильчинским РВК, Житомирской обл., убит 10.03.44 г. в селе Конатковцы, Шаргородского района, Винницкой обл., похоронен в селе Конатковцы, Шаргородского района, Винницкой обл., сведений о родственниках нет.»

Ось така вона наша історія, хроніка визволення наших сіл, наших Конатковець. Часом чуєш від байдужих до подій війни людей, що начебто наше визволення проходило без боїв та жертв. А насправді ж усе виглядало по-іншому.

Вбитих партизанів місцеві селяни поховали з почестями на сільському кладовищі. Згодом, у 1958 році їх перепоховали у загальну братську могилу у Соснівці.

Щодо вбитих у бою під Конатківцями 115 румунських вояків, то у автора, а також у старожилів села і старожилів сусідніх сіл є сумніви щодо їх такої кількості. Вбитих румунів виявилося 12 чоловік. Мабуть відбулася помилка при друкуванні книги – щоденника Якова Мельника.

Краєзнавець із Слободи-Шаргородської, нині покійний, Володимир Філімонович Мельник в свій час описував про похорони 12 румунських солдатів, яких привезли румуни після бою у Конатківцях у Слободу-Шаргородську.

Ось як цю подію описував Володимир Філімонович Мельник, якому тоді було 17 років.

«…В кінці лютого і в березні 1944 року в Слободі-Шаргородській розквартирувалася частина румунського полку для боротьби з партизанами, штаб якого був у Березівці. На околиці села вони поставили свої гармати і почали методичний обстріл навколишніх лісів Конатковець, Івашковець і Плебанівки. Але, мабуть, щоб тільки їх налякати, а не призвести до якихось втрат.

Дійсно, в Конатківцях на той час перебував великий партизанський загін чи бригада, і після обстрілу румунський підрозділ попрямував до Конатковець на їх знищення. Проте партизани їх випередили, і в долині за селом Будним зав'язався бій. Очевидців того бою не виявилось. Невідомо і про жертви партизанів. Відомо, і це я можу підтвердити особисто, що в тому бою було вбито 12 румунських солдат.

Партизанський загін того ж дня перебазувався в Сабаринський ліс, а вбитих своїх солдат, румуни привезли до Слобідської семирічної школи, де стояв штаб їхнього полку. Свої проблеми румуни вирішували самі, не залучаючи місцевих жителів.

Була, мабуть, середина березня 1944 року, снігу вже не було. Було дуже холодно і сиро без морозу, а значить з грязюкою по дорогах.

На другий чи третій день, румуни хоронили вбитих своїх солдатів. Це могли бачити тільки жителі Слободи обабіч шосейної дороги, які стояли біля своїх воріт, бо всі інші жителі про це не знали.

Від старої «земської» школи витягнулась колона з дванадцяти «різнокаліберних» підвід – звичайні вози, полудрабки, гарби, навіть від гною, на яких лежало по домовині. Попереду, серединою дороги йшов румунський піп, а за ним колона з 12-ти возів. Замикав колону військовий загін з гвинтівками «на плече».

На околиці села, з правої сторони від Плебанівки, зразу за людськими огородами, вже були викопані ями, в яких і поховали непрошених чужинців. А попереду них, ще з 1941 року височіла могила з чотирма хрестами, під якими лежали чотири німецьких солдати.

Це був, по суті, єдиний в Шаргородському районі могильник, який завоювали непрошені вояки».

(В.Ф.Мельник, Мій любий край, моє Поділля, Вінниця, 2012, с.121.)

Із розповідей старожилів ми знаємо, як поводили себе окупанти, коли зустрічали непокору чи вороже ставлення до них. Це розстріли населення, спалені села, пограбування населення. Конатківці якраз і попали під таку немилість до окупантів. І хоч серед партизанів конатківських жителів ще не було, але село всяко допомагало партизанам. Румуни називали село партизанським. І, як і передбачав партизанський ватажок Я.Мельник «…Когда противник займет село, тогда населению не поздоровится…»

Так і трапилось. Коли партизани залишили село, сюди на слідуючий день прибули румуни. Жандарми почали зганяти жителів села до великого дерев'яного складу-магазину, біля церкви. Сюди попали чоловіки, жінки і навіть діти, як заручники. За непокору і допомогу партизанам того ж дня були **розстріляні** місцеві жителі села Митрофан Швидюк, Денис Богацький та Василь Погорецький. Що румуни задумали вчинити із зачиненими заручниками, то можна тільки здогадуватись. До величезного приміщення з підвалом біля церкви, де вже цілу добу містилися зачинені конатківські люди, підвезли бензин в бідонах…

Але, дякувати Богу, все обійшлося мирно, якщо не враховувати трьох розстріляних селян. Через день якийсь румунський чиновник з Шаргородської претури дав вказівку випустити з полону конатківських жінок, а ще через день і чоловіків. Біди не сталося. Хто ж допоміг бідним селянам і спас їх від розправи?

Як розповідають старожили села, що цьому сприяв односельчанин Аркадій Очеретнюк – зять івашківського священика. Священика румуни поважали і він користувався авторитетом.

Аркадій своїм проханням умовив тестя замовити добре слово за невинних людей, адже через кілька днів у наших селах були вже радянські солдати.

Партизанські з'єднання після бою в Конатківцях вирушили по маршруту Конатківці – Івашківці, Руданське, Перепільчинці, Гута Мовчанська, Насіківка. Далі мовою оригіналу Я.І.Мельника:

11 марта 1944г.

К утру благополучно достигли села Насиковка, что в 6 км севернее райцентра Шаргород. Хотел идти дальше, но разведка донесла, что впереди противник. Расположились в селе Насиковка двумя соединениями. Я со своим соединением занял восточную сторону села, а Владимиров – западную, по берегу речки Мурашка.

В 16.00. разведка донесла, что большая колонна немцев движется на заставы отрядов имени Сталина и Червоного. Отдал приказ занять оборону. Отряд имени Хрущева приказал пройти по лощине и ударить по противнику с правого фланга. Патроны беречь и стрелять только с близкого расстояния. Когда колонна стала приближаться, разведка донесла, что она состоит из угоняемых в Германию. Приказал окружить колонну. Отряды окружили ее с севера, запада и юга, а разведка зашла с тыла – с востока. Во время начавшейся перестрелки пленные стали выхватывать винтовки у конвойных и расстреливать их. 34 немца были убиты сразу. 19 попавших в плен расстреляли после допроса. Всего уничтожили 53 немца. Трофеи: 60 винтовок, 650 патронов и много обмундирования.

Освободили 1100 человек, из которых 93 военнопленные, остальные – мирные жители из Хмельницкого и Литинского районов Винницкой области. Как они все радовались своему освобождению, кричали «ура!» в честь партизан, обнимались и целовались! Я призвал их взяться за оружие и гнать оккупантов с нашей священной советской земли. Все они, как один, ответили, что готовы драться до последней капли крови. Вперед вышел пожилой человек, лет шестидесяти, и, обратившись ко всем, сказал: «Вот стоит герой-старик, партизанский командир, который спас меня, тоже старика, от немецкой каторги. Я не пойду домой

до тех пор, пока на нашей земле будут немцы. Я стар, но иду в партизаны, чтобы отомстить врагу!»

Из толпы вышел еще один старик, которого я сразу узнал. Он был из села Николаевка Литинского района Винницкой области. 6 января 1944г. мы с Бурченко остановились у него в хате, и по случаю сочельника он угощал нас кутьей и варениками. Он тоже меня узнал. Вышел вперед, но не мог от радости сказать ни слова. Подошел ко мне, обнял и заплакал… Общая радость не помешала нам выявить очередного шпиона. Им оказался переодетый немец, который шел вместе с колонной под видом пленного. Его тут же расстреляли. Для того, чтобы зачислить всех освобожденных в партизаны, разделить их между двумя соединениями, одеть, накормить и обогреть, пришлось задержаться в селе Насиковка еще на один день. Местному населению раздали более 20 000 пудов складированного оккупантами хлеба.

12 марта 1944г.

Утром все началось с того, что отряд имени Молотова обстрелял колонну немцев, двигавшуюся на райцентр Шаргород. Немцы развернулись и приняли бой. Геройски погиб хороший командир отделения Федос Степанович Мячик (его не смогли вынести с поля боя). В это время румынская артиллерия, находившаяся в Шаргороде, открыла огонь по немцам. Немцы развернули свои пушки и ударили по румынам. Началась артиллерийская дуэль, продолжавшаяся до самого вечера. Мы с большим удовольствием наблюдали эту катавасию. Бить немцев с фланга я не рискнул, поскольку противник был до зубов вооружен и успел окопаться.

В 16.00 к селу Насиковка приблизилась немецкая разведка. Отряд «За Родину» подпустил ее поближе и полностью уничтожил. После этого немцы перенесли огонь своей артиллерии на село Насиковка, но особого урона не причинили.

В 19.00 вышли на марш. Маршрут: село Насиковка, минуя село Копыстырин, форсировать реку Мурафа в 2 км восточнее села Копыстырин, пройти северной окраиной села Клекотына (прежнее название – Заячевка), село Михайловка».

Два партизанські з'єднання під командуванням Я.Мельника і М.Владимирова у селі Насіківці поповнило свої ряди з числа звільнених полонених, а також із числа добровольців сіл Конатковець, Руданського, Перепільчинець, Насіківки, Плебанівки, Луки Мовчанської та інших сіл. Серед них були і наші земляки з Конатковець: Андрій Шуткевич, Аркадій Очеретнюк, Іван Небеснюк.

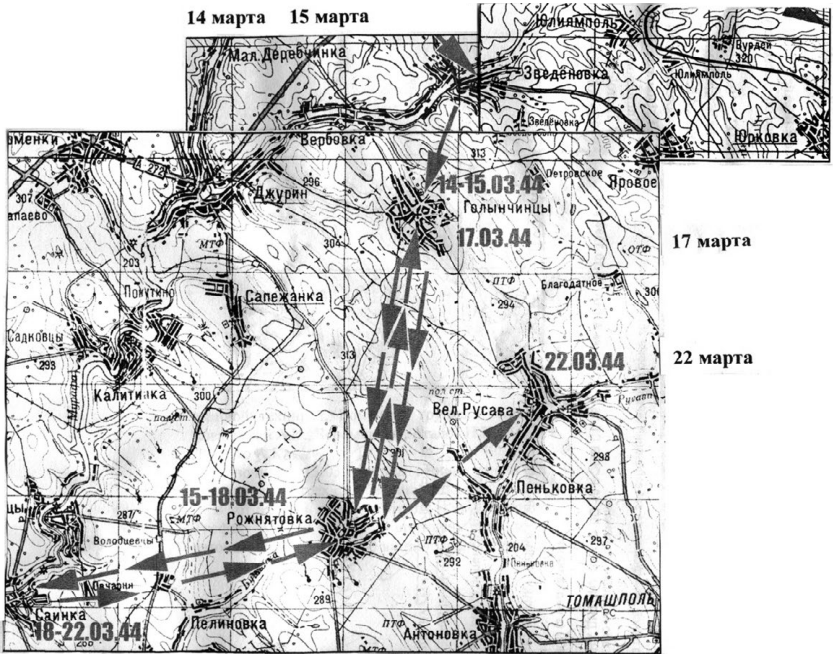

Напрямки рухів партизанських з'єднань Я.І. Мельника та М.І. Владимирова по території Шаргородського, Шпиківського та Томашпільського районів у березні 1944 р.

14-15-16 березня партизани двох з'єднань в загальній кількості понад 3000 чоловік вели запеклі бої за села Голинчинці, Рожнятівку, Саїнку, Велику Русаву.

Настало довгоочікуване 17 березня 1944 року.

Про останній день партизанської війни, яка закінчилась для них у Голинчинських лісах, Яків Іванович Мельник – командир Вінницького з'єднання у своєму щоденнику писав:

17 марта

Ночью подошли к селу Голынчинцы. Оказалось, что село занято немцами. Приказал трем отрядам выбить их. В ходе перестрелки убито 27 солдат и офицеров противника. Пленных – 8, из которых 2 – грузины. Однако, противник село не оставил. Приказал прекратить операцию и отойти на южную окраину леса, к высоте 313,0. Там находилась глубокая балка, в которой можно было скрыться.

На рассвете пришли в балку, что в 5 км севернее села Рожнятовка и в 1 км восточнее шоссе Джурин – Рожнятовка. Расположились и заняли круговую оборону.

В 11.00 разведка донесла, что с востока в нашем направлении движутся три колонны немцев. Приказал готовиться к бою. Но разведка ошиблась. Это были регулярные части Красной Армии. Долгожданная встреча! Начался митинг. Речи были короткие. То, о чем столько мечтали – произошло. Славили рабоче-крестьянскую Красную Армию и нашего вождя товарища Сталина.

После митинга приказал выйти на марш. Маршрут: высота 313,0, село Рожнятовка. Прибыли в село Рожнятовка и разместились в прежних хатах. К нам в гости на обед прибыли офицеры Красной Армии. Один из них – командир 3-й гвардейской дивизии полковник Конев. Серьезный мужик. Выпили за Победу.

В 19.00 пригласил к себе командир корпуса генерал-лейтенант Горячев. Поехал вместе с Бурченко. Владимировым и Нижником. Горячев попросил оказать ему помощь в захвате переправы через реку Днестр в г.Могилев-Подольский. Договорились, что мы выделим для проведения этой операции 210 человек. Вооружение: 10 пулеметов, 70 автоматов и 130 винтовок. Выступить они должны на рассвете.

Поужинали и собрались уезжать. Вышли к лошадям, и тут оказалось, что наших с Бурченко лошадей взяли себе Конев и его командир разведки и ускакали, а своих лошадей оставили нам. Что ж, не жалко. Пусть они теперь геройски воюют на наших лошадях!

Як ми бачимо із щоденника командира Вінницького партизанського з'єднання Якова Мельника, 17 березня 1944 року його велике партизанське з'єднання, перебуваючи з боями в районі села Голинчинці, зустрілось із передовими частинами Радянської армії, що наступали і влились в їх ряди.

Карта визволення Вінниччини

Далі була дорога на Могилів.

А конатківським селянам після важких випробувань і трагічних днів та ночей 11, 12, 13 березня, коли в селі готувалася кривава розправа над їх односельцями за зв'язок з партизанами, до визволення села ще залишалося кілька довгоочікуваних днів.

Із сусідніх Івашковець долинали звуки стрільби і вибухів гранат. Там йшов бій.

В ці березневі болотні дні нашими селами йшли на захід одиноко чи групами німецькі солдати. Румуни уже всі повтікали разом із поліцаями. Зморені, обмоклі, кульгаві німецькі вояки, часто опираючись на гвинтівку, як на палицю, вони заходили по селах до хат, щоб обігрітись, обсушитись та щось з'їсти. Одна з таких груп німців опинилась у сусідніх Івашківцях.

Про один із епізодів визволення наших сіл від окупантів піде мова далі.

Як розповідали очевидці, біля четвертої години дня в село Івашківці увійшли радянські солдати і цивільна людина з кулеметом. Йшли серединою дороги, не застосовуючи будь-яких заходів безпеки. Поминули церкву (тепер на тому місці пам'ятник загиблим воїнам – односельчанам) і попрямували до лісництва. На краю першої за церквою вулиці, стояла хата Пелагеї Мазур,

в якій на той час відпочивали два німці, звичайно, не надіючись, що цього дня в село можуть прийти радянські солдати... Це було 18 березня 1944 року.

Було дві версії про сутичку, яка виникла: – перша, що самі німці побачили наших солдатів, і друга, що сама хазяйка хати їх розбудила, щоб тікали подальше від гріха.

В усякому разі, німець через вікно стріляє в безпечно ідучих по дорозі наших солдатах, і вбиває наповал одного з них, а також цивільного – Петра Ковтуна, жителя с.Слободи-Шаргородської. Уцілілі солдати почали обстрілювати хату, в якій окрім німців, знаходилась господиня з трьома малолітніми дітьми.

Зав'язалась запекла перестрілка, в якій одного німця вбили, а другий все ще продовжував відстрілюватись. Жінка з дітьми зняла крик, і непомітно для німця з трьохрічною дівчинкою і хлопчиком, який тримався за мамину спідницю, шмигнула з хати на город. А восьмирічна Надійка залишилась в хаті, як заложниця, і німець прикривався нею як щитом, щоб наші не стріляли. Хоч сам стріляв влучно і зумів убити ще п'ятьох наших бійців. Тільки підоспілий радянський командир, обійшовши хату з тилу, через вікно гранатою вбив німця. Мертвою виявилась у кімнаті і Надійка. Згоріла і хата.

Розлюченні такими втратами, наші солдати ще цього ж дня упіймали в селі німців, двох із них повісили на груші в огороді, а двох вбили.

Знову ж таки слід відмітити, що не так просто і легко проходило звільнення наших шаргородських сіл від окупантів. Були жертви і серед воїнів, і серед мирного населення, і серед партизанів.

Через такі поодинокі бої в селах у Конатківцях радянська влада практично була встановлена 22 березня 1944 року. Але до Перемоги ще було далеко.

У таких умовах по нашому бездоріжжю доводилось наступати радянським піхотинцям у березні 1944 р.

Перемога — одна на всіх

Настала пора довгоочікуваного закінчення окупації Конатковець. Майже три роки тривала вона. Мешканці села були впевнені, що весна визволення настане обов'язково! Свою віру і надію вони підкріплювали практичною допомогою партизанам та підпільникам. Адже лютий і березень село було партизанським! Тут партизани перебували двічі, дали великий бій окупантам. Жителі села добре знали своїх підпільників, серед яких називають своїх юнаків, в тому числі й дівчину-партизанку Анастасію Стрелкову, яка була зв'язківцем у партизанів. Її добре знали у всій окрузі як сміливу і кмітливу партизанку-підпільницю.

Коли настав 1944 рік і чутки про бої в січні під Жмеринкою доходили до Конатковець, людям вже було зрозуміло, що незабаром наші війська звільнять від окупантів і Конатківці. Це сталося 22 березня 1944 року. Цього дня в селі була відновлена радянська влада. Сільську раду очолив після визволення села від окупантів місцевий Григорій Заболотний.

Першочерговим завданням нового керівника було мобілізація військовозобов'язаних чоловіків. Таких в селі назбиралось майже триста. Майже всі вони на протязі 2-х місяців, без всяких заперечень, вступали до лав Червоної армії. Більшість з них попадали служити до Першого і Другого Українських Фронтів. Їхній шлях був на Європу. У селі залишилися лише інваліди, пенсіонери та хворі чоловіки. Жінки і діти взяли на себе домашні турботи і роботу в колгоспі. На жаль, часто зовсім не підготовлених молодих бійців зразу ж кидали у вогняне пекло в Румунії, Угорщині. Багато наших конатківчан уже ніколи не повернуться з тих фронтів. Основна маса їх загиблих там і покоїться – у Румунії та Угорщині. Гинули наші хлопці часто тільки через те, що були слабо або й зовсім не озброєні, не підготовлені, не обізнані у військовій справі.

Ці люди ставали явним гарматним м'ясом, а Україна – великим плацдармом з живим матеріалом. Це є ще одним доказом того, як радянська влада шанувала життя своїх людей.

Із чотирьох сотень чоловіків мобілізованих з Конатковець на фронти за роки війни, додому не повернулись понад 160. А сьогоднішні московські чиновники твердять, що, мол, війну ми виграли без українців…

Бог свідок: ми виграли війну у німців тільки завдяки спільним зусиллям усіх націй колишньої держави СРСР, в тому числі й українців.

Проста статистика про загиблих односельчан свідчить, що гинули наші конатківські чоловіки за віком:

від 40 до 55 років – 31 чол.
від 30 до 40 років – 62 чол.
від 23 до 30 років – 40 чол.
від 20 до 22 років –21 чол.
дев'ятнадцятирічних – 4 чол.
вісімнадцятирічних – 2 чол.
сімнадцятирічних – 4 чол.

Вічна їм слава! Дякуємо за Перемогу!

Вдячні односельчани побудували на честь загиблих у роки Другої світової війни 1939-1945 рр. пам'ятник з викарбуваними на граніті іменами загиблих, біля підніжжя якого завжди лежать квіти.

Список
загиблих у роки Другої світової війни у 1939-1945 рр.
жителів с. Конатковець

Бабенчук Ілля Анатолійович, 1915 р.н., українець, селянин. Мобілізований в 1941 році. Матрос. Загинув 1944 року.

Бабенчук Федір Пилипович, 1918 р.н., українець, селянин. Мобілізований в 1941 році. Єфрейтор. Загинув 7 липня 1944 року. Похований в с. Бистриця, Бєларусь.

Бабенчук Яків Пилипович, 1918 р.н., українець, селянин. Мобілізований в 1941 році. Рядовий. Загинув у 1944 році.

Бажанюк Григорій Тимофійович, 1905 р.н., українець, селянин. Мобілізований в 1944 році. Рядовий. Загинув у червні 1944 року.

Бажанюк Йосип Оникійович, 1924 р.н., українець, селянин. Мобілізований в 1944 році. Рядовий. Загинув у 1944 році. Похований в с. Тиса, Угорщина.

Бажанюк Костянтин Григорович, 1907 р.н., українець, селянин. Мобілізований в 1941 році. Рядовий. Загинув у 1944 році. Похований в Румунії.

Баланчук Микола Софронович, 1912 р.н., українець, селянин. Мобілізований в 1944 році. Рядовий. Загинув у 1944 році.

Баланюк Никифор Васильович, 1910 р.н., українець, селянин. Мобілізований в 1941 році. Рядовий. Загинув у 1941 році.

Берещук Іван Микитович, 1923 р.н., українець, селянин. Мобілізований в 1944 році. Рядовий. Загинув у травні 1944 року.

Берещук Федір Павлович, 1921 р.н., українець, селянин. Мобілізований в 1940 році. Рядовий. Загинув у 1943 році. Похований у ст-ці Анастасієвській, Краснодарський край.

Богацький Андрій Артемович, 1919 р.н., українець, селянин. Мобілізований в 1939 році. Рядовий. Загинув у 1941 році.

Богацький Артем Григорович, 1902 р.н., українець, селянин. Мобілізований в 1944 році. Рядовий. Загинув у травні 1944 року.

Богацький Григорій Дмитрович, 1919 р.н., українець, селянин. Мобілізований в 1939 році. Рядовий. Загинув у 1945 році.

Богацький Кіндрат Артемович, 1916 р.н., українець, селянин. Мобілізований в 1941 році. Рядовий. Загинув у липні 1944 року.

Богацький Онисим Артемович, 1916 р.н., українець, селянин. Мобілізований в 1941 році. Рядовий. Загинув 1944 році.

Богацький Степан Романович, 1904 р.н., українець, селянин. Мобілізований в 1941 році. Рядовий. Загинув у 1944 році. Похований у с. Сапом, Румунія.

Богацький Федір Артемович, 1926 р.н., українець, селянин. Мобілізований в 1944 році. Рядовий. Загинув у 1944 році.

Боровський Микола Тимофійович, 1911 р.н., українець, селянин. Мобілізований в 1941 році. Рядовий. Загинув 09.09.1943 року. Похований на хуторі Аліфаново Ростовської області.

Бурдейний Олексій Давидович, 1914 р.н., українець, селянин. Мобілізований в 1944 році. Молодший сержант. Загинув у 1944 році. Похований в с. Ходора, Ясський пов., Румунія.

Бурик Федір Михайлович, 1922 р.н., українець, селянин. Мобілізований в 1944 році. Рядовий. Загинув у 1944 році.

Васютинський Григорій Олексійович, 1923 р.н., українець, селянин. Мобілізований в 1944 році. Рядовий. Загинув у 1944 році.

Васютинський Олексій Вікторович, 1897 р.н., українець, селянин. Мобілізований в 1944 році. Рядовий. Загинув у 1944 році. Похований в с. Ідичеп, Румунія.

Ветушинський Герасим Степанович, 1904 р.н., українець, селянин. Мобілізований в 1944 році. Рядовий. Загинув у 1944 році. Похований в с.Видурелени, Румунія.

Волощук Петро Мойсейович, 1918 р.н., українець, селянин. Мобілізований в 1938 році. Рядовий. Загинув у 1942 році.

Гвоздецький Степан Федорович, 1913 р.н., українець, селянин. Мобілізований в 1941 році. Рядовий. Загинув у 1944 році. Похований в с. Стрелець, Румунія.

Герасименко Степан Олексійович, українець. Мобілізований в 1941 році. Рядовий. Загинув у травні 1944 року.

Глухманюк Іван Григорович, 1909 р.н., українець, селянин. Мобілізований в 1941 році. Рядовий. Помер від ран 24.05.1944 року. Похований у с. Мотка, Румунія.

Глухманюк Іван Онуфрійович, 1906 р.н., українець, селянин. Мобілізований в 1944 році. Рядовий. Помер від ран 11.11.1944 року. Похований м. Ньїредьхаза, Угорщина.

Гончар Григорій Купріянович, 1920 р.н., українець, селянин. Мобілізований в 1941 році. Рядовий. Загинув у травні 1944 року.

Гордішевський Костянтин Васильович, 1904 р.н., українець, селянин. Мобілізований в 1944 році. Рядовий. Загинув у квітні 1944 року.

Гриньов Володимир Петрович, 1908 р.н., українець, селянин. Мобілізований в 1944 році. Рядовий. Загинув у серпні 1944 року.

Гриньов Григорій Маркович, 1921 р.н., українець, селянин. Мобілізований в 1941 році. Рядовий. Загинув у травні 1944 року.

Гриньов Ісак Прокопович, 1915 р.н., українець, селянин. Мобілізований в 1941 році. Рядовий. Загинув у червні 1941 року.

Гриньов Петро Нестерович, 1916 р.н., українець, селянин. Мобілізований в 1941 році. Рядовий. Загинув 07.03.1944 року. Похований в с. Петровичі, Білорусія.

Грицюк Тимофій Сергійович, 1913 р.н., українець, селянин. Мобілізований в 1941 році. Рядовий. Загинув у 1944 році.

Грицюк Митрофан Сергійович, 1921 р.н., українець, селянин. Мобілізований в 1941 році. Рядовий. Загинув у 1945 році.

Дончевський Григорій Іванович, 1900 р.н., українець, селянин. Мобілізований в 1944 році Рядовий. Загинув у 1945 році. Похований в с. Батка, Чехо-Словаччина.

Думанський Пилип Павлович, 1911 р.н., українець, селянин. Мобілізований в 1944 році. Сержант. Загинув 25.09.1944 року. Похований в с. Паулоя, Румунія.

Жмурко Юзеф Степанович, 1920 р.н., українець, селянин. Мобілізований в 1941 році. Рядовий. Загинув у травні 1944 року.

Заболотний Яків Іванович, 1912 р.н., українець, селянин. Мобілізований в 1941 році. Рядовий. Загинув у 1945 році.

Зарицький Харитон Вакулович, 1907 р.н., українець, селянин. Мобілізований в 1941 році. Рядовий. Загинув у травні 1944 року.

Зарольський Василь Федорович, 1918 р.н., українець, селянин. Мобілізований в 1941 році. Рядовий. Загинув у 1943 році.

Зарольський Порфир Іванович, 1905 р.н., українець, селянин. Мобілізований в 1941 році. Рядовий. Загинув у травні 1944 року.

Заячківський Іван Михайлович, 1910 р.н., українець, селянин. Мобілізований в 1944 році. Рядовий. Загинув у жовтні 1944 року.

Заячківський Пилип Іванович, 1905 р.н., українець, селянин. Мобілізований в 1941 році. Рядовий. Загинув у травні 1944 року.

Зварич Іван Авксентійович, 1905 р.н., українець, селянин. Мобілізований в 1944 році. Рядовий. Загинув в 1944 році.

Каричковський Андрій Григорович, 1897 р.н., українець, селянин. Мобілізований в 1944 році. Рядовий. Загинув в 1945 році. Похований в с. Святий Ондрей, Чехо-Словаччина.

Ковальчук Антон Омелянович, 1904 р.н., українець, селянин. Мобілізований в 1944 році. Рядовий. Загинув у травні 1944 року.

Ковальчук Семен Самійлович, 1910 р.н., українець, селянин. Мобілізований в 1944 році. Рядовий. Загинув 13.06.1944 року. Похований в с. Чамупешті, Румунія.

Куйбіда Григорій Мефодійович, 1920 р.н., українець, селянин. Мобілізований в 1941 році. Рядовий. Загинув у 1942 році.

Куйбіда Дем'ян Григорович, 1890 р.н., українець, селянин. Мобілізований в 1944 році. Рядовий. Загинув у 1945 році. Похований в м. Брезно, Чехо-Словаччина.

Куйбіда Євген Дем'янович, 1925 р.н., українець, селянин. Мобілізований в 1944 році. Рядовий. Загинув в 1944 році.

Кучер Мирон Васильович, 1919 р.н., українець, селянин. Мобілізований в 1939 році. Рядовий. Загинув в 1941 році.

Кушнір Іван Спиридонович, 1920 р.н., українець, селянин. Мобілізований в 1941 році. Рядовий. Загинув в 1941 році.

Лихоштан Дем'ян Микитович, 1905 р.н., українець, селянин. Мобілізований в 1941 році. Рядовий. Загинув в 1941 році.

Лихоштан Сильвестр Матвійович, 1909 р.н., українець, селянин. Мобілізований в 1944 році. Рядовий. Загинув в листопаді 1944 року.

Лігоцький Костянтин Миколайович, 1920 р.н., українець, селянин. Мобілізований в 1940 році. Рядовий. Загинув в 1943 році. Похований в м. Керч, Крим.

Лігоцький Микита Миколайович, 1907 р.н., українець, селянин. Мобілізований в 1941 році. Рядовий. Пропав безвісти.

Лігоцький Микола Миколайович, 1916 р.н., українець, селянин. Мобілізований в 1941 році. Рядовий. Загинув в 1941 році. Похований в ст. Затишшя Одеської області.

Лозовецький Василь Митрофанович, 1924 р.н., українець, робітник. Мобілізований в 1944 році. Рядовий. Загинув в 1944 році.

Лозовецький Павло Омелянович, 1915 р.н., українець, робітник. Мобілізований в 1941 році. Рядовий. Загинув в 1943 році. Похований в м. Санкт-Петербург.

Лозовецький Петро Омелянович, 1918 р.н., українець, селянин. Мобілізований в 1941 році. Рядовий. Загинув у травні 1944 року.

Магдалюк Іван Семенович, 1926 р.н., українець, селянин. Мобілізований в 1944 році. Рядовий. Загинув у 1944 році. Похований в с. Квасув, Польща.

Магдалюк Степан Семенович, 1900 р.н., українець, селянин. Мобілізований в 1944 році. Рядовий. Помер від ран 21.05.1944 року. Похований в с. Мотка, Румунія.

Магдалюк Федір Федорович, 1900 р.н., українець, селянин. Мобілізований в 1944 році. Рядовий. Загинув в 1944 році. Похований на х. Пальта, Румунія.

Марцісь Леонтій Давидович, 1913 р.н., українець, селянин. Мобілізований в 1941 році. Рядовий. Загинув у травні 1944 року.

Марцісь Федір Самійлович, 1907 р.н., українець, селянин. Мобілізований в 1944 році. Рядовий. Помер від ран у 1945 році. Похований в с. Мала Курносівка Тульської області.

Мацишин Василь Микитович, 1912 р.н., українець, селянин. Мобілізований в 1941 році. Рядовий. Загинув в 1943 році.

Мельник Борис Данилович, 1918р.н., українець, селянин. Мобілізований в 1941 році. Рядовий. Помер від ран 14.10.1944 року. Похований в м. Алба-Юлія, Румунія.

Мельник Василь Павлович, 1921 р.н., українець, селянин. Мобілізований в 1941 році. Рядовий. Загинув в 1945 році. Похований в с. Кариново, Чехо-Словаччина.

Мельник Григорій Євстахійович, 1908 р.н., українець, селянин. Мобілізований в 1944 році. Рядовий. Загинув в 1944 році. Похований в м. Клуж, Румунія.

Мельник Григорій Якович, 1921 р.н., українець, селянин. Мобілізований в 1941 році. Рядовий. Загинув в 1942 році.

Мельник Ілля Григорович, 1920 р.н., українець, селянин. Мобілізований в 1940 році. Рядовий. Загинув в 1943 році.

Мельник Микола Карпович, 1924 р.н., українець, селянин. Мобілізований в 1941 році. Рядовий. Загинув в 1941 році.

Мельник Тимофій Григорович, 1916 р.н., українець, селянин. Мобілізований в 1941 році. Рядовий. Загинув в 1944 році.

Миронюк Григорій Олександрович, 1914 р.н., українець, селянин. Мобілізований в 1941 році. Рядовий. Загинув у травні 1944 року.

Миронюк Дементій Никандрович, 1912 р.н., українець, селянин. Мобілізований в 1941 році. Рядовий. Загинув в 1943 році.

Миронюк Сидір Олександрович, 1924 р.н., українець, селянин. Мобілізований в 1944 році. Рядовий. Загинув у 1944 році.

Миронюк Семен Феодосійович, 1920 р.н., українець, селянин. Мобілізований в 1944 році. Рядовий. Загинув у травні 1944 року.

Музика Іларіон Амбросійович, 1924 р.н., українець, селянин. Мобілізований в 1941 році. Рядовий. Загинув у 1941 році. Похований м. Кривий Ріг Дніпропетровської області.

Музика Родіон Андрійович, 1924 р.н., українець, селянин. Мобілізований в 1941 році. Рядовий. Загинув у 1943 році. Похований в с. Лушино Смоленської області.

Небеснюк Григорій Сидорович, 1910 р.н., українець, селянин. Мобілізований в 1944 році. Рядовий. Загинув у 1944 році.

Небеснюк Захар Ігнатович, 1903 р.н., українець, селянин. Мобілізований в 1944 році. Рядовий. Загинув у 1945 році. Похований в с. Дубрава, Чехо-Словаччина.

Небеснюк Конон Мойсейович, 1905 р.н., українець, селянин. Мобілізований в 1944 році. Рядовий. Загинув в травні 1944 року.

Небеснюк Семен Сидорович, 1919 р.н., українець, селянин. Мобілізований в 1939 році. Рядовий. Загинув у 1944 році. Похований в с. Марчит, Угорщина.

Небеснюк Федір Кирилович, 1915 р.н., українець, селянин. Мобілізований в 1941 році. Рядовий. Загинув 25.09.1944 року. Похований в с. Паулоя, Румунія.

Небеснюк Федір Омелянович, 1918 р.н., українець, селянин. Мобілізований в 1941 році. Рядовий. Загинув у 1944 році.

Нестоклон Феодосій Омелянович, 1900 р.н., українець, селянин. Мобілізований в 1944 році. Рядовий. Загинув у 1945 році. Похований в м. Лученець, Чехо-Словаччина.

Очеретнюк Андрій Юхимович, 1919 р.н., українець, селянин. Мобілізований в 1941 році. Сержант. Загинув у червні 1944 року.

Очеретнюк Кирило Микитович, 1918 р.н., українець, селянин. Мобілізований в 1941 році. Рядовий. Загинув у 1943 році.

Очеретнюк Федір Микитович, 1913 р.н., українець, селянин. Мобілізований в 1941 році. Старший сержант. Загинув в липні 1944 року.

Пащук Павло Тимофійович, 1904 р.н., українець, селянин. Мобілізований в 1944 році. Молодший сержант. Загинув у 1945 році.

Пащук Федір Сидорович, 1914 р.н., українець, селянин. Мобілізований в 1941 році. Рядовий. Загинув в 1941 році.

Пащук Федір Тимофійович, 1913 р.н., українець, селянин. Мобілізований в 1941 році. Рядовий. Загинув у 1941 році.

Погорецький Андрій Юхимович, 1920 р.н., українець, селянин. Мобілізований в 1944 році. Рядовий. Загинув у 1945 році.

Погорецький Василь Юхимович, 1927 р.н., українець, селянин. Мобілізований в 1944 році. Рядовий. Загинув у 1944 році.

Погорецький Василь Якович, 1924 р.н., українець, селянин. Мобілізований в 1944 році. Рядовий. Загинув у листопаді 1944 року.

Погорецький Федір Васильович, 1902 р.н., українець, селянин. Мобілізований в 1944 році. Рядовий. Загинув у 1945 році. Похований в м. Раухекк, Австрія.

Пронюк Василь Гнатович, 1922 р.н., українець, селянин. Мобілізований в 1941 році. Рядовий. Загинув в 1945 році. Похований у м. Будафок, Угорщина.

Пронюк Гнат Степанович, 1897 р.н., українець, селянин. Мобілізований в 1944 році. Рядовий. Помер від ран 19.11.1944 року. Похований у с. Шайоереш, Угорщина.

Пронюк Григорій Андрійович, 1907 р.н., українець, селянин. Мобілізований в 1944 році. Рядовий. Загинув в 1945 році.

Пронюк Давид Якович, 1902 р.н., українець, селянин. Мобілізований в 1944 році. Рядовий. Загинув в травні 1944 року.

Пронюк Прокіп Ісакович, 1908 р.н., українець, селянин. Мобілізований в 1944 році. Рядовий. Загинув в 1944 році. Похований в с. Витурмпені, Румунія.

Пронюк Тихон Степанович, 1900 р.н., українець, селянин. Мобілізований в 1944 році. Рядовий. Загинув 21.05.1944 року. Похований в с. Богданешті, Румунія.

Пронюк Фома Ісакович, 1913 р.н., українець, селянин. Мобілізований в 1944 році. Рядовий. Загинув в 1944 році. Похований в с. Витурмлені, Румунія.

Пшук Гнат Софронович, 1916 р.н., українець, селянин. Мобілізований в 1941 році. Рядовий. Загинув в 1941 році.

Пшук Іван Тимофійович, 1902 р.н., українець, селянин. Мобілізований в 1941 році. Рядовий. Загинув в 1943 році.

Пшук Павло Іванович, 1920 р.н., українець, селянин. Мобілізований в 1941 році. Рядовий. Загинув 15.04.1945 року. Похований в с. Ноймюль, Німеччина.

Пшук Павло Тимофійович, 1904 р.н., українець, селянин. Мобілізований в 1944 році. Рядовий. Загинув у 1944 році.

Пшук Пантелеймон Андрійович, 1902 р.н., українець, селянин. Мобілізований в 1944 році. Рядовий. Помер від ран 21.01.1945 року. Похований в м. Сіксо, Угорщина.

Пшук Сава Тимофійович, 1905 р.н., українець, селянин. Мобілізований в 1944 році. Рядовий. Загинув у 1944 році.

Пшук Семен Тимофійович, 1911 р.н., українець, селянин. Мобілізований в 1941 році. Рядовий. Загинув в 1942 році.

Пшук Терентій Тимофійович, 1907 р.н., українець, селянин. Мобілізований в 1944 році. Рядовий. Помер від ран у 1945 році. Похований в м. Бельци, Молдова.

Пшук Федір Пантелеймонович, 1924 р.н., українець, селянин. Мобілізований в 1944 році. Рядовий. Загинув у березні 1945 року.

Пшук Фома Васильович, 1904 р.н., українець, селянин. Мобілізований в 1941 році. Рядовий. Загинув в січні 1944 року.

Решетник Пилип Микитович, 1915 р.н., українець, селянин. Мобілізований в 1941 році. Рядовий. Загинув 10.04.1945 року. Похований в с. Дойч-Ваграм, Австрія.

Рицький Андрій Григорович, українець. Мобілізований в 1941 році. Матрос. Помер від ран 03.04.1942 року.

Сауляк Феодосій Іванович, 1906 р.н., українець, селянин. Мобілізований в 1944 році. Рядовий. Загинув в травні 1944 року.

Сичов Григорій Максимович, 1926 р.н., українець, селянин. Мобілізований в 1944 році. Рядовий. Помер від ран 21.02.1945 року. Похований в м. Мюльхаузен, Німеччина.

Слісарчук Василь Костянтинович, 1924 р.н., українець, селянин. Мобілізований в 1944 році. Рядовий. Загинув 07.02.1945 року. Похований в м. Аба, Угорщина.

Слісарчук Йосип Якович, 1915 р.н., українець, селянин. Мобілізований в 1944 році. Рядовий. Помер від ран 29.08.1944 року. Похований в с. Іліешті, Румунія.

Слісарчук Микола Андрійович, 1925 р.н., українець, селянин. Мобілізований в 1944 році. Рядовий. Загинув 02.05.1945 року. Похований в с. Пасіка, Чехо-Словаччина.

Слободянюк Афанасій Романович, 1910 р.н., українець, селянин. Мобілізований в 1941 році. Рядовий. Загинув в травні 1944 року.

Слободянюк Іван Романович, 1900 р.н., українець, селянин. Мобілізований в 1941 році. Рядовий. Загинув 09.08.1943 року. Похований в с. Куйбишево Ростовської області.

Соколовський Микита Йосипович, 1910 р.н., українець. Мобілізований в 1941 році. Московським МВК. Рядовий. Загинув в серпні 1941 року.

Солтук Митрофан Дмитрович, 1910 р.н., українець, селянин. Мобілізований в 1944 році. Рядовий. Загинув в 1945 році. Похований в м. Тростена, Чехо-Словаччина.

Степанюк Онуфрій Карпович, 1907 р.н., українець, селянин. Мобілізований в 1944 році. Рядовий. Загинув в 1944 році. Похований в Угорщині.

Твердохліб Григорій Антонович, 1922 р.н., українець, селянин. Мобілізований в 1944 році. Рядовий. Загинув у 1945 році. Похований в с. Вузен, Східна Пруссія.

Твердохліб Мойсей Васильович, 1911 р.н., українець, селянин. Мобілізований в 1941 році. Рядовий. Загинув в березні 1944 року.

Твердохліб Петро Васильович, 1917 р.н., українець, селянин. Мобілізований в 1941 році. Рядовий. Загинув в 1945 році. Похований в с. Чолтово, Чехо-Словаччина.

Тимощук Климентій Якович, 1906 р.н., українець, селянин. Мобілізований в 1941 році. Рядовий. Загинув 24.07.1942 року.

Тимощук Семен Микитович, 1920 р.н., українець, селянин. Мобілізований в 1941 році. Рядовий. Загинув в 1943 році.

Ткачук Олександр Олександрович, 1916 р.н., українець, селянин. Мобілізований в 1941 році. Рядовий. Загинув в 1944 році. Похований в м. Мезечат, Угорщина.

Федорчук Гаврило Григорович, 1909 р.н., українець, селянин. Мобілізований в 1944 році. Рядовий. Загинув в червні 1944 року.

Федорчук Мойсей Григорович, 1911 р.н., українець, селянин. Мобілізований в 1941 році. Рядовий. Помер від ран 15.09.1943 року. Похований в с. Безпалівка, Зміївський р-н, Харківська обл.

Філіпов Петро Іванович, 1914 р.н., українець, селянин. Мобілізований в 1941 році. Рядовий. Загинув в травні 1944 року.

Філіпчук Іван Петрович, 1893 р.н., українець, селянин. Мобілізований в 1944 році. Рядовий. Загинув в 1944 році.

Флентюк Степан Іванович, 1918 р.н., українець, селянин. Мобілізований в 1941 році. Рядовий. Загинув у 1944 році.

ФраценюкМитрофан Спиридонович, 1925 р.н., українець, селянин. Мобілізований в 1944 році. Рядовий. Загинув у 1944 році.

Фраценюк Юхим Григорович, 1920 р.н., українець, селянин. Мобілізований в 1941 році. Рядовий. Загинув в травні 1944 року.

Фуяровський Євстахій Станіславович, 1920 р.н., українець. Мобілізований в 1941 році. Рядовий. Загинув в травні 1944 року.

Фуяровський Флоріан Франкович, 1906 р.н., українець, селянин. Мобілізований в 1944 році. Рядовий. Загинув в 1944 році.

Хаєцький Андрій Гнатович, 1916 р.н., українець, селянин. Мобілізований в 1941 році. Рядовий. Загинув в 1943 році. Похований у с. Коробкіно, Курська обл.

Хаєцький Хома Гнатович, 1914 р.н., українець, селянин. Мобілізований в 1941 році. Рядовий. Загинув 06.02.1945 року. Похований у с. Камендин, Угорщина.

Черній Іван Іванович, 1905 р.н., українець, селянин. Мобілізований в 1944 році. Рядовий. Загинув у 1945 році.

Черній Матвій Іванович, 1921 р.н., українець, селянин. Мобілізований в 1941 році. Рядовий. Загинув 20.01.1945 року. Похований у Гркач, Чехо-Словаччина.

Черній Пантелеймон Олексійович, 1906 р.н., українець, селянин. Мобілізований в 1944 році. Рядовий. Загинув у травні 1944 році.

Шведюк Мефодій Антонович, 1914 р.н., українець, селянин. Мобілізований в 1941 році. Рядовий. Загинув у 1944 році.

Шведюк Терентій Йосипович, 1900 р.н., українець, селянин. Мобілізований в 1944 році. Рядовий. Загинув у 1944 році.

Шевчук Андрій Григорович, 1900 р.н., українець, селянин. Мобілізований в 1944 році. Рядовий. Загинув у 1944 році. Похований в м. Турда, Румунія.

Шевчук Василь Семенович, 1924 р.н., українець, селянин. Мобілізований в 1941 році. Рядовий. Загинув у 1943 році.

Шевчук Дмитро Костянтинович, 1900 р.н., українець, селянин. Мобілізований в 1944 році. Рядовий. Загинув у 1944 році. Похований в с. Ідичел, Румунія.

Шевчук Сергій Григорович, 1901 р.н., українець, селянин. Мобілізований в 1944 році. Рядовий. Загинув у листопаді 1944 році.

Юрчак Василь Захарович, 1927 р.н., українець, селянин. Мобілізований в 1944 році. Рядовий. Загинув у 1944 році. Похований у с. Боанень, Румунія.

Юрчак Василь Опанасович, 1924 р.н., українець, селянин. Мобілізований в 1944 році. Рядовий. Загинув у 1944 році. Похований в с. Романесчій, Румунія.

Юрчак Гаврило Павлович, 1914 р.н., українець, селянин. Мобілізований в 1941 році. Рядовий. Загинув у 1943 році.

Юрчак Ілля Якович, 1924 р.н., українець, селянин. Мобілізований в 1944 році. Рядовий. Загинув у 1944 році. Похований в Румунії.

Юрчак Микита Павлович, 1906 р.н., українець, селянин. Мобілізований в 1944 році. Рядовий. Загинув у 1944 році. Похований в Румунії.

Юрчак Никифор Степанович, 1900 р.н., українець, селянин. Мобілізований в 1944 році. Рядовий. Загинув у 1944 році.

Юрчак Олексій Павлович, 1912 р.н., українець, селянин. Мобілізований в 1944 році. Рядовий. Загинув у 1944 році. Похований в с. Тираска, Угорщина.

Юрчак Панас Миколайович, 1901 р.н., українець, селянин. Мобілізований в 1944 році. Рядовий. Загинув у 1944 році.

Юрчак Петро Павлович, 1918 р.н., українець, селянин. Мобілізований в 1941 році. Рядовий. Загинув у 1941 році.

Юрчак Терентій Никифорович, 1899 р.н., українець, селянин. Мобілізований в 1944 році. Рядовий. Загинув у 1945 році.

Юрчак Юстим Миколайович, 1911 р.н., українець, селянин. Мобілізований в 1941 році. Рядовий. Загинув у 1945 році. Похований в с. Малинець, Чехо-Словаччина.

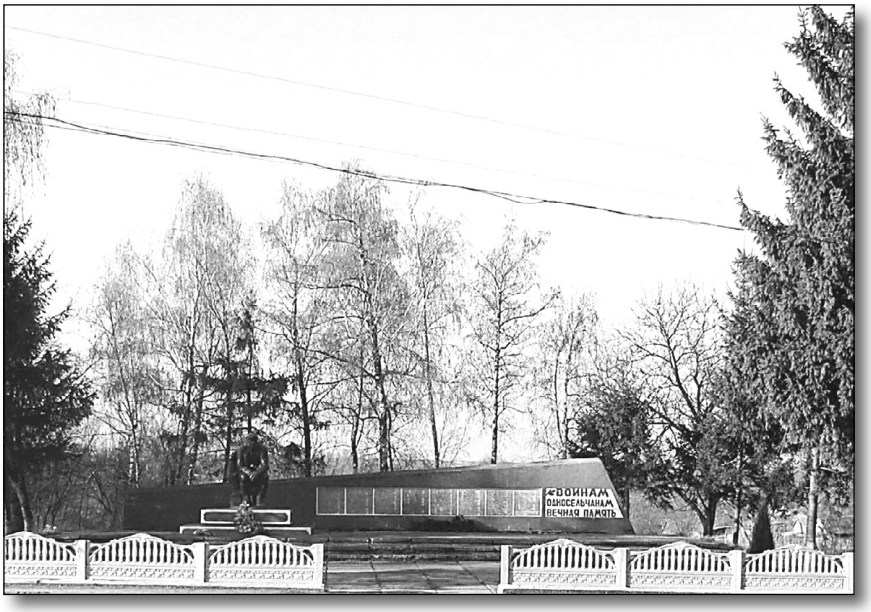

Бабенчук
Яків Пилипович

Бажанюк
Григорій Тимофійович

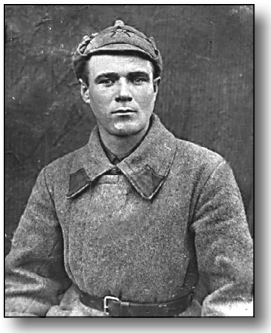

Бажанюк
Костянтин Григорович

Богацький
Григорій Артемович

Богацький
Григорій Дмитрович

Богацький
Микола Васильович

Богацький
Микола Дмитрович

Боровський
Микола Тимофійович

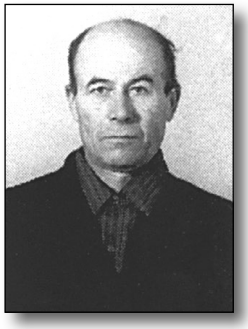

Бурдейний
Григорій Тихонович

Ветушинський
Тимофій Степанович

Глухманюк
Іван Григорович

Гончар
Андрій Купріянович

Гончар
Григорій Купріянович

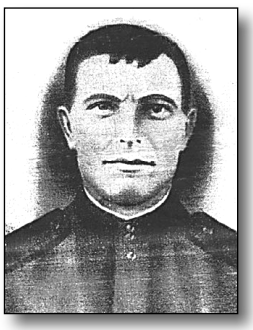

Гордішевський
Костянтин Васильович

Гриньов
Володимир Петрович

Гриньов
Григорій Маркович

Зарольський
Василь Федорович

Зарольський
Порфир Іванович

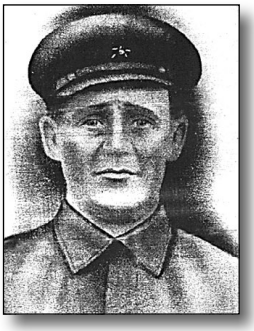

Зарольський
Федір

Заячковський
Іван Михайлович

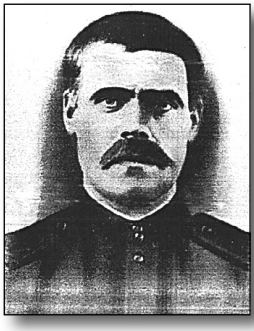

Заячковський
Пилип Іванович

Зварич
Іван Авксентійович

Здирко
Тимофій Степанович

Ковальський
Уліян Самойлович

Лозовецький
Павло Омельянович

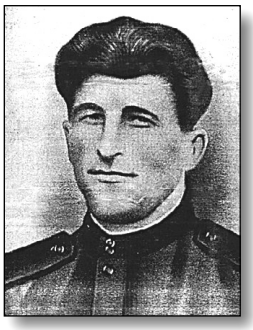

Мацишин
Василь Микитович

Мельник
Влас

Мельник
Ілля Григорович

Мельник
Микола Карпович

Небеснюк
Канон Мойсейович

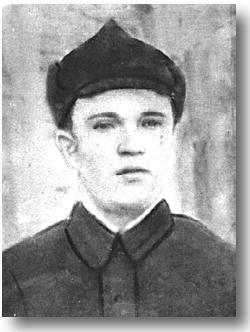

Небеснюк
Семен Афанасійович

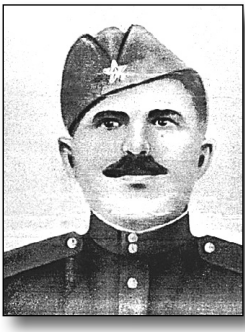

Пащук
Павло Тимофійович

Пащук
Сергій Тимофійович

Пронюк
Давид Харитонович

Пронюк
Костянтин Харитонович

Пронюк
Михайло Андрійович

Пронюк
Тихон Степанович

Пронюк
Фома Ісакович

Пшук
Іван Опанасович

Пшук
Павло Іванович

Решетник
Пилип Микитович

Сенчишин
Микита Якович

Тимошенко
Павло

Тимощук
Климентій Якович

Флентюк
Степан Іванович

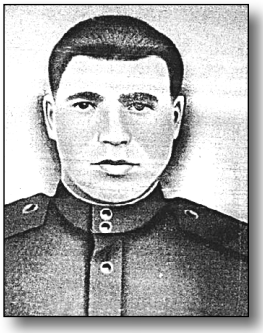

Хаєцький
Андрій Гнатович

Черній
Іван Андрійович

Черній Пантелеймон
Олексійович

Шведюк
Василь

Шведюк
Мефодій Антонович

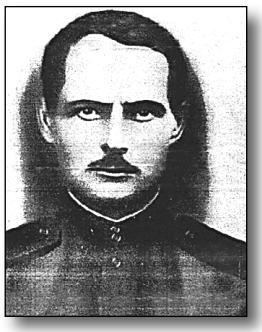

Шевчук
Андрій Григорович

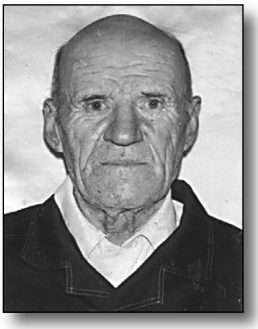

Шведюк
Олексій Мойсейович

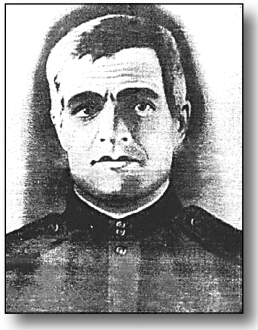

Шевчук
Сергій Григорович

Юрчак
Лука Павлович

Юрчак
Микита Павлович

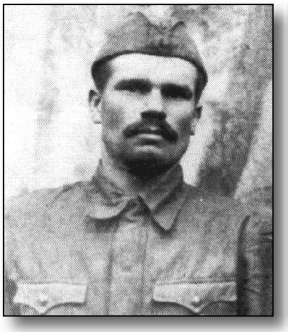

Юрчак
Никифір Степанович

Юрчак
Петро Павлович

Юрчак
Сава Павлович

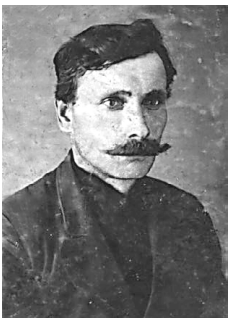

Ясенюк
Павло Захарович

Кому Красноармейцу
(военное звание)

Тов. Юрчаку Луке Павловичу.
(фамилия, имя и отчество)

Приказами Верховного Главнокомандующего Маршала Советского Союза товарища СТАЛИНА Вам, как и всему нашему соединению, об'явлены БЛАГОДАРНОСТИ за отличные боевые действия в борьбе с немецко-фашистскими захватчиками при освобождении городов:

1. Белгорода / РСФСР / 5.08.43 года
2. Харькова / УССР / 23.08.43 года.
3. Кировграда / УССР / 8.01.44 года
4. Ипола / УССР / 3.02.44 года.
5. За разгром окруженной группировки пр-ка в районе Корсунь-Шевченковский / УССР / 18.02.44 г.
6. Умань / УССР / 10.03.44 года.
7. Яссы / Румыния / 22.08.44 года.
8. За прорыв обороны противника Северо-Восточнее Будапешта / Венгрия / 9.12.44 года.
9. Будапешт / Венгрия / 13.02.45 г. пр. № 227
10. Братислава / Чехослов / 4.04.45 г. прик. № 330
11. Брно / Чехословакия / 26.04.45 пр. № 34
12. За овладение г. Знойно / Чехослов / 8.05.45 г. пр. № 2..

Поздравляю Вас с победой в войне против гитлеровской Германии.

Уверен, что Вы будете и впредь всемерно укреплять Красную Армию и военную мощь нашей советской Родины.

Командир соединения
Гв. Генерал-Лейтенант Артиллерии
ПЕТРОВ.

„7" июля 1945 г

Пам'ятаємо, перемагаємо

Багато ветеранів Другої світової війни приймали участь у бойових діях ще з 1939-го, 1940-го років. Вони не із своєї волі воювали на Фінляндській війні, за вказівкою Сталіна «звільняли» Бесарабію та Західну Україну, Монголію. Потім у 1941-му з перших днів війни воювали з Німеччиною та її союзниками. Всі вони одержували високі урядові нагороди, хто живим, хто посмертно, хто пораненим, хто інвалідом.

Багатьом ветеранам з Конатковець пощастило повернутись додому живими, багато років працювали в рідному селі, як і там на фронті, були прикладом у житті та праці. Ще за свого життя ветерани часто ділилися своїми спогадами про нелегкі роки війни. Згадували вони й про найважчі епізоди зі свого воєнного життя.

Берещук Федір Павлович

(Спогадами про Федора Павловича Берещука ділився Нестоклон Микола Корнійович)

Берещук Федір Павлович

Проявляючи турботу про увіковічення пам'яті загиблих односельчан, жителі Конатковець на власні кошти спорудили пам'ятник. На його постаменті викарбовано імена полеглих в битвах з німецько-фашистськими поневолювачами, в тому числі і Федора Павловича Берещука. При яких обставинах він загинув, в селі ніхто нічого не знав.

Федора, з яким разом служили в колишньому 119-у полку, я знав дуже добре. В ранньому дитинстві він залишився без батька. Мати часто хворіла. Перед тим, як йти служити, її син женився на сільській дівчині Ганні Шведюк. Отже, в домі була молода матір, вела господарство.

Прослужили ми з Федором дев'ять місяців, як фашистська Німеччина напала на нашу Батьківщину. Загарбники окупували значну частину території СРСР, і мій земляк не знав, що в нього народилася донька. Її назвали Ніною.

Якось я був в Конатківцях і зустрівся з його дочкою Ніною. Запитую, що їй відомо про батька. Вона сказала, що пропав безвісти. Насправді, Ф.П.Берещук загинув смертю хоробрих під час звільнення Кубані. Я показав Ніні довідку №37078, видану мені Центральним державним архівом Радянської Армії. Ось що в ній сказано: «В картотеці втрат військ значиться червоноармієць автоматник 266-го стрілецького полку Берещук Федір Павлович, 1921 року народження, уродженець Вінницької області Шаргородського с.Конатковець, мати Берещук Марія Романівна. Убитий в бою 31 березня 1943 року в районі хутора Свистельниково». Підписали довідку заввідділом Мурована і працівник відділу Шапіро.

А було це так. Захопивши Кубань, фашистське командування планувало за будь-яку ціну прорватися до Туапсе, щоб потім розвинути наступ на Закавказзя. Але на підступах до міста ворог був зупинений. Три місяці вночі і вдень його авіація бомбила жилі квартали, заводи і фабрики. Горіли резервуари з нафтою на нафтопереробному заводі. Але місто боролося стійко і мужньо. План захоплення Туапсе було зірвано.

Після оборонних боїв наш полк було переформовано в колишню 119-у стрілецьку бригаду. До цього з'єднання ввійшов і полк, в якому служив Федір Берещук.

Після звільнення Краснодара бойовий шлях бригади проліг на Кубань. Війська рухались в напрямку Ростова-на-Дону. Кожний населений пункт доводилося брати з боєм. Бійці 266-го полку вибили гітлерівців з хуторів поблизу станиці Слов'янська і наблизились до хутора Свистельниково. Федір Берещук атакував разом з товаришами населений пункт з північного заходу. З однієї із крайніх хат фашисти вели сильний вогонь по радянських бійцях. Пролунала команда «В атаку!» і наступаючі ринулися вперед. Крізь вікно вдарила автоматна черга. Вона і обірвала життя Федора Берещука. В бою за Свистельниково було важко поранено П.Танасюка з Руданського, він став інвалідом.

Федір Берещук був відважним бійцем, патріотом своєї Батьківщини. Таким я запам'ятав його назавжди.

Блінда Павло Костянтинович

Павло Костянтинович Блінда народився 10 лютого 1921 року в Конатківцях.

Блінда Павло Костянтинович

Його дитинство, на той час мирне і радісне, проходило в рідному селі, в сім'ї бідних селян. У своєму селі він пішов до школи. Закінчивши три класи, у долі кмітливого хлопчика сталися зміни. У 1932 році батько

розлучаєтеся з матір'ю і одружується вдруге. Сім'я виїжджає в Грузію, забираючи з собою малого Павла. Так доля закинула хлопця в Абхазію, в м.Очибчири. Там жили бідно, батько важко працював і у 1934 році, важко захворівши, помирає.

Малого Павла, з симптомами важкої хвороби, забирають до лікарні. Два місяці борються лікарі за життя хлопчика. І перемагають. Виснажений, худющий, але живий вийшов Павло з лікарні. Та його чекала нова несподіванка. Мачуха, забравши речі, виїхала невідомо куди.

Залишився хлопець у чужому місті один-однісінький. Цілий день блукав вулицями міста. А надвечір знесилений, присів у парку на лавці, і сльози пекучими горошинками потекли по запалих щічках. Плакав довго, схлипуючи від безпорадності, самотності і суму. І тут до нього підійшов міліціонер. Поговоривши хвилин п'ять з хлопчиною, він зрозумів, що поряд з ним хлопчик «без притулку».

Чоловік був доброю людиною і відвів малого у дитячий притулок. Там Павлика помили, одягнули, нагодували і відправили у місто Сухумі в дитячий будинок №1.

Павло був здібний до науки, а тому із задоволенням учився. Закінчивши чотири класи російської школи, Павло залюбки став відвідувати курси музикантів у духовому оркестрі при піхотному військовому училищі. Був вихованцем цього училища, а в 1939 році став його курсантом. Страшне слово – «війна», застало хлопця прямо за партою. Раптово подорослішавши, Павло зрозумів про велику небезпеку для Вітчизни. І хоч яким суворим було його дитинство, зрілість виявилась сильнішою. Війна котилася все далі і далі. Німець уже окупував Україну. Його важка хода завойовника уже наближалася до Санчерського перевалу. У Сухумі був введений надзвичайний стан».

«Наше піхотне училище об'єднали з Тбіліським піхотним училищем, і разом ми влилися в 48-му Армію Північно-Кавказького фронту. Це був квітень 1942 року – далі Блінда згадує:

– Армія готувалася до наступу. До нашого взводу надійшло повідомлення: «Взяти «язика». Я пішов у ролі командира взводу.

Місцевість знав добре. Ще пацаном бігав стежками і ущелинами, а на озері Ріца, що знаходиться за 25 кілометрів від Сухумі, ми відпочивали літом ще вихованцями училища. А тепер біля цього озера з прозорою голубою водою, обсадженого екзотичними кипарисами, у селі Пеху розмістилася німецька військова частина. У це село і пішли ми по «язика». Пробиралися вночі. Без перешкод добралися до села, замаскувалися і стали стежити. Неподалік у будинку знаходився офіцерський штаб. І от надвечір, коли дебелий офіцер вийшов покурити, а можливо і помилуватися озером, я з трьома бійцями оглушили його ззаду. Закрили рот кляпом і, накинувши на голову мішок, швидко кинулися згори. Все було зроблено швидко і злагоджено.

І вже аж коли були у горах, почули безпорадну стрілянину. Певно, німці помітили зникнення офіцера. Але ми вже були далеко і кулі зашкодити нам не могли. Німець виявився ще тим «язиком» і дав цінні відомості, від яких безпосередньо залежав успіх наступу наших військ.

За «язика» мене нагородили медаллю «За відвагу». А під час наступу наших військ і визволення озера Ріца мене важко контузило. Два місяці пролежав я у госпіталі, а коли виписався, то у кінці 1942 року був направлений у 555-ту дивізію військ НКВД, що базувалася у Краснодарському краї. 227 полк став для мене другою домівкою. Біля м.Сістєніково, що неподалік від Краснодару, ми одержали наказ про наступ.

Ішли спочатку розмоченим чорноземом довго і виснажливо. Грязюка така, що не можна вийняти ногу. А ще ж тягти гармати і кінну упряж. А потім – шлях трясовиною більше кілометра, тільки видно обгорілі очерети і чути мокре чавкання.

Іноді жижа ставала нижче пояса. Але бойовий дух у бійців підтримувало нестримне бажання: будь-що перемогти! І ми дійшли до берега, кинулися у наступ. І тут мене знову було поранено. На цей раз куля потрощила кістку на лівій руці. Навколо було пекло. Черги автоматні, кулеметні, вибухи бомб, мін, снарядів... Дим, вогонь, кіптява...

Я опритомнів у воронці від міни. Рука боліла страшно, але ще страшнішою була невідомість. Де я? Що мі мною. Що ж далі? Біля мене з'явилось ще три бійці, теж важко поранені і змучені.

Разом вирішили добиратися до наших. Натрапили на патруль, який відправив нас в Кисловодський госпіталь. Вже у госпіталі мені було присвоєно звання молодшого лейтенанта. Наказ був виданий раніше, але як це часто траплялося на війні, накази не встигали наздоганяти бійців.

Лікувався довго, неправильно зросталася рука. І тому, коли вийшов з госпіталю, потрапив у 255 морську бригаду, яка розташовувалася в м.Геленджеку, що за 25 кілометрів від Новоросійська. Нас тренували для висадки Десанту. В ніч з восьмого на дев'яте вересня вийшов наказ командування про висадку десанту в Новоросійську.

На катерах і мотоботах ми вночі почали пробиратися до берега. Та, мабуть, німцям було відомо про наступ, тому що вони раніше відкрили шалений вогонь по наших бійцях.

Вибухи снарядів, шквал води і уламки техніки, людські крики – все змішалося в одному слові «жах». Наш мотобот, на борту якого було двадцять бійців, відплив від місця призначення метрів на п'ятсот. Непоміченими в тумані висадилися на берег. Там, зразу ж за берегом, були зруйновані багатоповерхові будинки. Ми зайняли оборону в них. А коли почало світати, то побачили, як між зруйнованими будинками крокус дві шеренги німців. Ми залягай і вогонь не відкривали. Замаскувалися і стали чекати. А німці почали тренуватися, навіть не підозрюючи про наше перебування зовсім поруч. Ми нарахували вісімдесят німців. Час спливав, а ми все чекали слушної миті. І от надвечір, коли німці пішли назад, ми почали непомітно пробиратися слідом. Пробравшись мимо кількох будинків в глиб міста, ми знову замаскувалися. Німці теж розміщувалися в навколишніх будівлях. Ми все чекали. А вночі на берег висадився новий наш десант, і ми відкрили вогонь по німцях вже з тилу. Цього вони аж ніяк не чекали.

І тому, хоч із запізненням, завдання по захопленню Новоросійська було виконано. Бій був запеклий. І мене вже втрете було поранено. На цей раз – в ногу. Розривною кулею мені потрощило гомілку, вирвало м'ясо. Але і це я пережив. Лікувався в госпіталі і там мене знайшла нагорода. За бій в Новоросійську мене нагородили орденом «Червона Зірка».

У 1911 році одержав медаль «За оборону Кавказу». А у 1945 році – орден Вітчизняної війни.

Після госпіталю, аж до закінчення війни, я прослужив у береговій охороні.

Пам'ятаю сльози радості і суму в День Перемоги. Радості, що дожив, а суму, тому що полягли і не дожили до цього ради цього дня багато моїх побратимів, товаришів-однополчан і односельчан. То ж нехай ніколи не повториться пекло війни.

У мирний час за бойові заслуги Вітчизна відзначила мій бойовий шлях, нагородивши мене орденом Богдана Хмельницького».

Бліндаж за номером 13

(розповідь Блінди П.К.)

Літаки час від часу бомбили місто, а особливо морський порт. В Сухумський порт день і ніч прибували кораблі з евакуйованими людьми. Їх потрібно було десь розміщувати і недалеко від пристані, прямо в Ботанічному саду, дня них споруджувались бліндажі. Це невеличкі землянки, які деколи були вщент «забиті» людьми. Недалеко від цих бліндажів знаходилася санітарна частина. Ось що розповів ветеран Блінда Павло Костянтинович: «Наш взвод патрулював територію Ботанічного саду і порту. Я був старшим цього патруля. І от одного дня зайшов у бліндаж. Повідомив його мешканцям, що треба йти по хліб до пекарні. У бліндажі знаходилося тридцять двоє людей. У кутку бліндажа мою увагу привернув чоловік років десь під п'ятдесят, сивий, з голубими очима і розмовляв українською мовою. Поруч з ним сидів хлопчик років дев'яти і дівчина – років п'ятнадцяти, з такими, мов небо, блакитними очима. Дівчину звали Танею. Вона була дочкою

того чоловіка і сестрою хлопчика Вані. Після привітання Таня погодилася піти по хліб. Я мав її супроводжувати. Ми відійшли від бліндажа метрів триста. Таня всміхалася і на одній нозі весело скакала по асфальтованих квадратиках алеї, наче гралася в дитячі «класики». Рангом я почув страшний гуркіт. В променях сонця навпроти нас заблищали відблиски металу. Прямо на нас летів «Юнкерс». Кулеметні черги висікали іскри на асфальтній алеї. Я закричав і миттю кинувся на землю, прикриваючи собою дівчину. Осколки асфальту наче щебеневий дощ, накрили спину, ноги й руки. А позаду рвалися бомби, які встиг скинути «Юнкерс». Таня застогнала, я підвівся і зрозумів: дівчина була поранена в ногу. Я швидко побіг в бік санчастини за санітаром, щоб допомогти Тані, і – раптом остовпів... Переді мною, де ще 10 хвилин назад знаходився бліндаж, диміла глибока вирва. Це було пряме попадання. На землі валявся бляшаний номерок бліндажа №13 і моторошні залишки деяких його мешканців. Господи! Яке потрясіння! Яка жорстока дійсність! Я, наче в вісні згадував обличчя, ще мить тому, живих людей. Сльози болю і розпачу текли по моєму обличчю. Ось я наче бачу обличчя Таниного батька, брата... Чую Танин сміх... Наче з туману до мене долинають голоси...

Біля мене зупиняється мій товариш, з яким ми разом патрулювали територію. Все зрозумівши, він, як міг, мене розважав. «Тримайся, це ж війна», – сказав він. Ми з Олексієм, так звали мого товариша, повернулися до Тані. Удвох віднесли її в санчастину.

«Сержанте, – сказала вона – віднесіть хліб, будь-ласка, в мою землянку. Тільки не кажіть нічого батькові. Він буде хвилюватися, бо після того, як загинула мама, він дуже часто хворіє».

Я, опустивши очі додолу, обіцяв все зробити. А вранці санчастину перевели до Батумі. Прощаючись, я сказав Тані, що вона на світі одна, як і я. Так ми і розійшлися. Наші життєві дороги більше не пересікалися».

Богацький Микола Власович

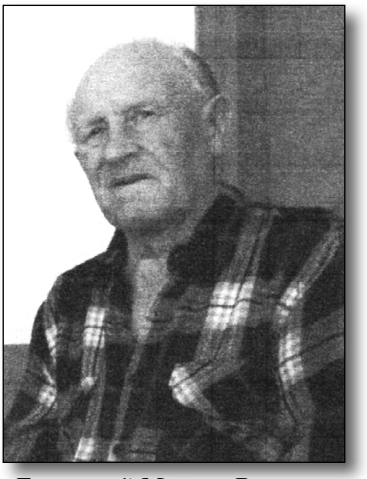

Богацький Микола Власович

Моє дитинство було дуже важким. В країні у 1937 році був голод, який торкнувся і моєї сім'ї. Було голодно і холодно. Їли лободу, щоб вижити. Багато односельчан померли, але я вижив. А нам нове лихо: померла мати. Важко було жити сиротою.

Але ще важчі випробування настали, коли лютий ворог напав на нашу країну. Багато односельчан у перші дні війни пішли захищати Вітчизну. І в тому ж 1941 році багато наших людей загинуло. Мене мобілізували аж в 1944 році 18 листопада. Мені було лише 17 років.

Йшла війна 1941-1945рр. Спочатку моя військова частина була у Казані. У 1945 році нас переправили в Ужгород. Одного разу, коли ми везли танки на фронт, зненацька почулося грізне завивання ворожого літака. Було страшно: сховатися в чистому полі було ніде, та на цей раз смерть минула мене.

У грудні 1944 року на наші склади, де знаходилася зброя, напали ворожі вояки. Нашу військову частину підняли по тривозі і ми вступили у бій. Багато ворогів загинуло, але й були поранені наші воїни, серед них і наш односельчанин Пшук Іван Пантелеймонович. Після поранення він повернувся додому. Я ще з своїми односельчанами служив до травня. Там мене і застала звістка про Перемогу. Було до щему у серці і радісно, і боляче, адже скільки моїх друзів ніколи вже не побачать ні сходу сонця, ні дрібної росинки, не нап'ються джерельної водички…»

Здирко Тимофій Степанович

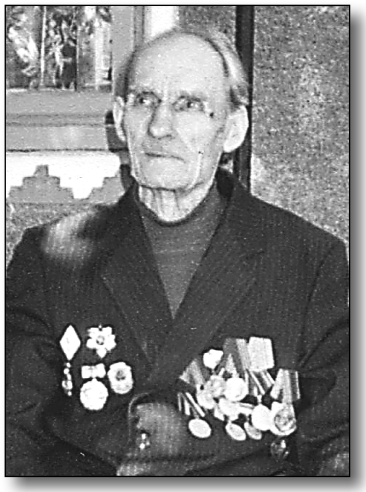

Здирко Тимофій Степанович

Фашисти нападали без попередження, таємно, вночі. Вони бомбили наші міста і села. Гітлерівці, так називали нападників, бо в них за головного був Гітлер, не жаліли нікого. Вбивали молодих людей, стареньких і дітей. План Гітлера був винищити весь наш народ, щоб захопити собі наші чудові землі. Але всі жителі колишнього Радянського Союзу стали на захист своєї Батьківщини.

Пішов і я захищати свою неньку Україну, своїх дітей, своїх старень-ких батьків.

Спочатку був хімінструктором. Ворожі снаряди часто обривали телефонні проводи. І мені потрібно було під фашистськими кулями на снарядами з'єднувати ці проводи, щоб був зв'язок передової лінії фронту зі штабом. Тисячу разів міг загинути, але доля мене оберігала. Був важко поранений, лікувався у госпіталі. Проте залишився живим. За роки війни надивився на її страшні наслідки, на спалені міста і села, на поля, встелені трупами наших людей.

Я проти насилля, я проти того, щоб навіть вдарити іншу людину, а не те, щоб забрати в неї життя, дароване Богом. Але фашистів вбивав, бо це не люди, це виродки. І їх не повинно бути на нашій чудовій землі.

Чотири довгих роки важких боїв прийшлося пережити нашому народу. Чотири довгих років пекла. І ось, нарешті, 9 травня 1945 року фашистів було переможено».

Іванишин Микола Савелійович

У свій час місцева жителька села Галина Мельник розповідала своїм внукам про події, що відбувалися в Конатківцях під час війни. Ці історії вона почула від своїх батьків. Розповідала вона

і про березневі події 1944-го, коли в селі перебували партизани.

Ще у 1943 році на нашій конатківській дівчині Миронюк Меланії одружився молодий хлопець із сусіднього села Лучинця Іванишин Микола, 1923 р.н.. Під час перебування у селі партизанів Микола разом з іншими чоловіками, всяко допомагав їм. Але коли після успішного бою з румунами, який відбувся 10 березня 1944 року, партизани вирушили з села на Івашківці, до Конатковець повернулися румуни. Вони спочатку заарештували кільканадцять молодих чоловіків, які нібито мали зв'язок з партизанам, і повели їх у сусідній ліс «Федірчик» на розстріл. Але раптом румунам прийшла команда повернути чоловіків до села і повести над арештантами допит. Завели їх до конюшні і там почали проводити дізнання про склад партизанського війська, про їх озброєння і ін. В числі арештованих перебував і Іванишин Микола. Уже після війни він розповів:

«…Нас румуни забрали, в тому числі і мене, і повели спочатку в ліс, а потім до сільської конюшні. Почали розпитувати скільки у кого в домі було партизанів. Ми домовилися між собою і називали кількість партизанів у двічі більшу. У кого було, наприклад, сім чоловік, то ми говорили румунам, що їх було чотирнадцять і так далі. Така кількість їх страшила. Але страшило і те, що до села долинали уже вибухи авіабомб і снарядів зі сходу звідки, наступала Червона армія. Ворог лютував. Жителів Конатковець зігнали в центр села. Тут, де тепер автобусна зупинка, стояв дерев'яний кіш, в якому зберігали зерно. Він був порожній. А де тепер побудований пам'ятник, там стояв величезний склад–магазин, де теж раніше зберігали вирощені у полі сільгосппродукти. Цей склад-магазин був досить довгий – від дороги аж до церкви. Сюди румуни силою зігнали майже усіх жителів Конатковець. В основному це були старі люди, жінки і діти та частина чоловіків. Затиснули нас у те велике приміщення і зачинили великі і важкі двері. Люди були зачинені там цілу ніч.

А румунське начальство перебувало у будинку Юрчак Мотрони, де вони столувалися. Дерев'яний кіш був заповнений

людьми. А у домі Юрчак Мотрони в другій половині хати румуни помістили жінок з малолітніми дітьми, які дуже плакали, коли були там у складі. Тому їх перевели до Мотрониної хати. Хазяйка Мотрона із слізьми на очах шептала жіночкам: «Жінки, будемо з вами прощатися, бо я підслухала румунських офіцерів, що завтра усіх нас мають вивозити під ліс до глинища на розстріл». Жінки, які були у хаті Мотрони, почали голосити і прощатись з білим світом.

Але сталося диво. Хтось потурбувався конатківськими заручниками і на другий день румуни випустили спочатку жінок з дітьми, а потім і чоловіків.

Через тиждень через наші села відступали фашисти. Село Конатківці звільнене від окупантів 22 березня 1944 року».

Далі Іванишин М.С. розповів про те, що у його домі тимчасово перебували кілька поранених партизанів, яких згодом повезли до медсанбатів, що базувалися у вже визволених містечках. Далі Микола Савелійович розповів: «Зразу ж після звільнення села, уже 25 березня, я і мої товариші-земляки вирушили на фронт. Він починався у нас із Вендичан, а звідти у Лозову. Там склали присягу на вірність Вітчизні. Далі ми пішли знову у Вендичани, де пробули десять підготовчих днів. Потім був фронт у Молдавії, потім у Румунії. Там я випадково зустрів свого батька Савелія. Воювали разом.

Потім були бої за Югославію. У містечку Ябуколець проходили важкі бої з фашистами. Там поранили мого батька у живіт. Рана виявилась смертельною. Останніми словами батька були: «Сину, рятуй!..» Я підбіг до нього, відірвав рукав своєї сорочки і перев'язав батькові рану. Це йому не допомогло. Під вибухами снарядів він на моїх руках і помер… Ми, разом із солдатами, віднесли його до церкви, де відправилася панахида, і поховали.

Далі був Дунай, Австрія. Я був закріплений до екіпажу «Катюші». В Австрії і застала мене довгоочікувана Перемога. Потім ще довелось служити в армії, ще два довгих роки. Додому повернувся у 1947 році. В село привіз свого бойового товариша, росіянина Мошкіна О.І., який прижився тут і довгий час працював у колгоспі трактористом».

За роки перебування на фронтах М.С.Іванишин одержав багато нагород. Серед них медалі «За відвагу», «За визволення Белграду», «За перемогу над Німеччиною у Вітчизняній війні 1941-1945рр.» та інші.

Повернувшись додому, Микола Савелійович створив щасливу сім'ю, разом із дружиною Меланією виростили трьох чудових доньок Надію, Марусю і Галинку. Всім дав путівку в життя. Старша Надія стала педагогом, проживає і працює в Києві. Маруся і Галина стали залізнодорожниками. А Микола Савелійович весь рік пропрацював шофером, а потім автослюсарем у рідному колгоспі.

У 2013 році Іванишиного М.С. не стало.

Чотири Лігоцьких на війні

У великій родині Лігоцьких чотири сини в роки Великої Вітчизняної війни були призвані захищати свою Вітчизну. Разом зі своїми односельчанами героїчно захищали свою землю Микита, Кирило, Костянтин і Микола.

Подружжя Лігоцьких – Кирило Миколайович і Ганна Григорівна

Горе не обминуло цю сім'ю, як і багатьох інших. Смертю хоробрих полягли три брати: Микола, Микита і Костянтин. Не дочекались старенькі мати і батько своїх синів. Не побачив жодного разочку свого батька маленький Миколка, який народився після смерті батька і назвали його в честь батька – Миколою.

І досі в цій сім'ї зберігається пам'ять про рідного батька і коханого чоловіка. В пам'яті дружини залишився вірш, написаний для неї її чоловіком Миколою Лігоцьким.

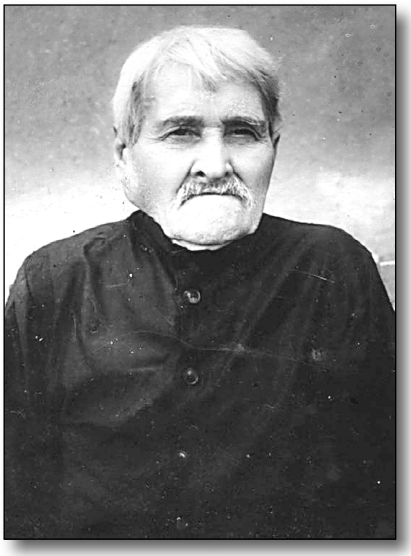

Лігоцький
Микола Федорович – батько
чотирьої синів – учасників війни

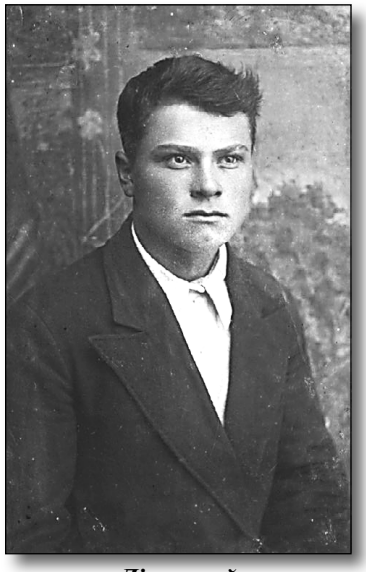

Лігоцький
Микита Миколайович

Лігоцький
Косятинтин Миколайович

Лігоцький
Кирило Миколайович

Лігоцький
Микола Миколайович

Лист до дружини

Якщо вороги з-за кордону
Об'являть Всесвітню війну,
Ми сядемо разом на коні –
Тебе я не лишу одну.

Ти будеш набої підносить,
Щоб влучно нам ворога бить.
Ворожа ж куля, як скосить,
Ти мусиш мене замінить.

А потім ти підеш між люди,
Та й будеш весела й сумна –
Роки свої згадувать будеш,
Які ти зі мною жила.

Не мені тебе, мила, судити.
Знаю, могилу мою тобі не забути.
Ти будеш її щороку квітати,
Щоб міг я спокійно заснути.

* * *

До пам'ятника загиблим воїнам у Другій світовій війні, що стоїть у центрі села, де на граніті висічені імена трьох загиблих братів Лігоцьких, щоразу приходив з поклоном їхній четвертий брат Кирило, якому пощастило залишитися живим і повернутися в село.

Кирило Миколайович Лігоцький довгий час працював у рідному колгоспі садоводом. Помер Кирило Миколайович у 2003 році.

Нестоклон Микола Корнійович

Ніхто не забутий,
Ніщо не забуто,
На попіл ніхто не згорів.

Минуло 70 років з того часу, як відгриміли залпи салюту на честь Перемоги над лютим ворогом у Другій світовій війні. Але і зараз свято Перемоги для кожної людини є хвилюючим, з присмаком сліз.

Нестоклон Микола Корнійович

Воно болем відгукується в серці, бо немає, мабуть, жодної української сім'ї, якої б не торкнулась війна, хто б не втратив у тому пеклі близьку людину. Кажуть, що велике видно на відстані. Чим далі в історію відходять роки Великої Вітчизняної війни, тим краще осягається подвиг нашого народу, його мужність.

Розповідь про офіцера Великої Вітчизняної війни Нестоклона Миколу Корнійовича.

Нестоклон Микола Корнійович народився 6 грудня 1920 року в селі Конатківціх у бідній сім'ї хлібороба. Навчання в школі давалося важко, так як батьки Миколи Корнійовича не мали освіти і з їх сторони допомоги не було. Під час навчання в Конатківській школі вступив до ВЛКСМ, брав активну участь у позашкільній роботі.

Після закінчення школи районний комітет комсомолу направив Миколу Корнійовича у Руданську семирічну школу на посаду старшого піонервожатого. Працюючи там, він водночас навчався в Тульчинському педагогічному технікумі, але закінчив всього два курси навчання, а третього не встиг, тому що в жовтні 1940 року був призваний на службу в Радянську Армію, де служив у залізнодорожній військовій частині в місті Туапсе Краснодарського краю, що на Чорноморському узбережжі. Прослужив Микола Корнійович

тільки дев'ять місяців, тому що почалася Велика Вітчизняна війна з німецько-фашистськими загарбниками, які без оголошення війни напали на Радянський Союз. В зв'язку з війною був припинений зв'язок з рідними, бо Україна була окупована німецькими військами. В липні 1942 року ворог уже сягнув Північного Кавказу і намагався будь-якою ціною прорватися до Бакинської нафти, тому що нафта це – життя війни. Для відбиття ворога був створений Північно-Кавказький фронт, куди входила частина Миколи Корнійовича. В складі цього фронту його 119 полк з 24 жовтня 1942 року по 15 лютого 1943 року приймав участь у бойових діях.

Микола Корнійович був на посаді заступника політкерівника служби, проводив серед солдатів політінформації про бойові дії всіх фронтів, про героїчні вчинки окремих військовослужбовців і на основі цих вчинків надихав солдатів на захист своєї Батьківщини. Бої на Північно-Кавказькому фронті були жахливими. Наказ Наркома оборони Радянського Союзу №227 призивав воїнів: «Ні кроку назад, бо відступати більше нема куди-попереду Іранський кордон...» Після звільнення Північного Кавказу частина Миколи Корнійовича залишилась на Кавказі для оборони, тому що ворог міг висадитися з Чорного моря, так як німецькі війська перебували в Румунії. В червні 1944 року фронт уже знаходився під Тернополем, а Миколу Корнійовича перевели в 16 прикордонний полк для поповнення.

Проїжджаючи станцію Жмеринка, він не зміг навіть заїхати в рідне село, тому не знав, як його батьки, сестра і брат. В 16-му прикордонному полку приймав участь в бойових діях з 20 червня 1944 року по 11 травня 1945 року на посаді командира стрілкового відділення. Полк Миколи Корнійовича вступив у місто Дрезден, центральна частина міста була вся зруйнована американською авіацією. Поранень під час боїв не мав.

Микола Корнійович нагороджений медалями «За бойові заслуги» і медаллю «За перемогу над Німеччиною», орденом Вітчизняної війни, орденом Богдана Хмельницького.

Після закінчення війни Миколі Корнійовичу присвоїли звання молодшого лейтенанта і залишили служити в Радянській Армії. 14 березня 1947 року він був звільнений в запас.

Після звільнення він приїхав у рідне село Конатківці, одружився на Мельник Марії Іванівні. Працював секретарем сільської ради. У 1948 році Микола Корнійович перейшов на роботу в Джуринський район в органи внутрішніх справ. Там він працював 11 років, а у 1959 році перейшов на роботу в Шаргородську контору зв'язку. Потім Микола Корнійович працював начальником Дербчинського відділення зв'язку. З 1985 року перебував на заслуженому відпочинку і проживав у рідному селі. У 2012 році Миколи Корнійовича не стало.

Пронюк Костянтин Харитонович

Пронюк Костянтин Харитонович, 1913 р.н.

Пронюк Костянтин Харитонович народився 1913 року. У 1941 році відправився на фронт. Служив в артилерійських військах. Воював у Румунії, Чехословаччині і дійшов аж до Берліна. Бої за Берлін були останніми, але від цього вони не стали легшими. Битва почалась 16 квітня 1945 року о 3 годині за берлінським часом. При світлі прожекторів в атаку пішли наші танки і піхота. Бій тривав увесь день і не затихав навіть уночі. Лише на ранок 18 квітня рубіж було взято. Зав'язався бій за саме місто Берлін. Кільце наших військ зімкнулось. І так настала довгоочікувана Перемога. Мій прадідусь був нагороджений багатьма медалями та орденами. Нагород дарма не давали нікому. А тому можу впевнено сказати, що мої прадідусі достойно виконали свій священний обов'язок!

Вічна слава солдатам-героям!

Слава всім, хто залишився живим і хто загинув смертю хоробрих, захищаючи рідний народ.

Вклоняюсь вам, мужнім і хоробрим, до самої землі.

Правнук Костянтина Харитоновича
Іван Васильович Пронюк

Хаєцький Хома Гнатович

Хаєцький Хома Гнатович

Значимою особистістю серед мешканців Конатковець є учасник Другої світової війни, уродженець села Хаєцький Хома Гнатович. Колоритна постать Хоми Хаєцького створена відомим українським письменником Олесем Гончарем у його неперевершенім творі часів Другої світової війни «Прапороносці», в якому наш земляк з Конатковець зображений серед головних героїв твору. Приємно стає на душі, коли читаєш твір і дізнаєшся, що прототипом свого героя твору Олесь Гончар, який служив і воював на фронтах Другої світової війни разом із Хаєцьким, являється наш селянин з Конатковець Хома Хаєцький.

Народився Хома Гнатович Хаєцький у 1914 році в с.Конатківці в сім'ї селянина. Дитинство малого Хоми було надто важким. В країні розпочалася Імперіалістична війна. Батька Гната Хаєцького разом із односельцями забрали на фронт. В селі, як і у державі, була розруха, голод, нестатки.

Але із встановленням радянської влади в селі, хлопчик Хома пішов на навчання до місцевої чотирьохрічної трудової школи. Це був 1924-й рік, а у 1928 році в селі силами комуни було закладено фундамент під нове приміщення школи, у якому уже у 1930-му році навчались п'ять, а згодом шість і сім класів. Закінчивши Конатківську семирічку, Хома Хаєцький працював у колгоспі «Трудовик».

Початок Другої світової війни тісно пов'язаний з долею нашого земляка. З перших її днів він став її учасником. Служити довелось у складі 2-го Українського фронту у 222-му гвардійському стрілецькому полку 72 гвардійської стрілецької дивізії, в якому служив і відомий письменник – автор книги «Прапороносці», полтавчанин Олесь Гончар.

27-річному дужому колишньому колгоспнику з Конатковець на фронті доручили таку ж справу, якою він займався у колгоспі до війни – їздовим. Хома любив коней ще з юних літ. Але на фронті довелось перевозити не зерно, сіно чи інші сільськогосподарські товари, а боєприпаси до мінометів. Адже Хаєцький службу проходив у мінометній роті.

На фронті всяко бувало. Часом коні виручали й спасали його, часом він їх ховав від бомб і снарядів.

Як жилося нашому землякові Хомі Хаєцькому там, на фронті?

В Конатківцях особистість Хоми Хаєцького досконало вивчала і довгий час цим займалася учителька місцевої школи Галина Кирилівна Магдалюк. Перечитавши кільканадцять разів роман «Прапороносці», зв'язавшись письмово із державними музеями країни, котрі займалися встановленням і відродженням істини років Другої світової війни, Галина Кирилівна писала: *«Характер героя твору Хоми Хаєцького розкривається поступово – в боях, на марші, на переправі, на коротких перепочинках.*

У походах та боях ширшав і духовний образ нашого земляка. Така діалектика війни. І вона виявилась найповніше в образі солдата Хоми Хаєцького, призваного в армію в перші дні війни 1941 року.

Проводили Хому за околицю села, що в сторону Будного, дружина з малими доньками, мати та старий батько. Гіркою була розлука. Маленьку Надійку і синочка Миколку батько ніс на руках і не міг надивитись на рідні обличчя… Хтось хотів допомогти Хомі нести дітей. Його останні слова були: « Буду нести сам, Можливо я тримаю їх останній раз…» Хома більше не побачив своїх дітей. Діти не побачили свого батька.

Завдяки Олесю Гончару ми маємо можливість дізнатися про складне і героїчне життя нашого земляка у воєнні роки. За один рік він пройшов такий складний шлях пізнання, що міг би про себе сказати: «Не той Хома, що був учора…»

Штурм неприступної скелі в Альпах був тим моментом, коли солдат Хома Хаєцький до кінця збагнув, що лише в дружбі, колективізмі можлива перемога.

Серцевиною непересічної особистості Хоми є те, що він усвідомлював велич і значення своєї воєнної роботи: «Все запам'ятовуй, Хомо, бо це вже історія – каже в романі О.Гончар. – Не та історія, що десь замовкає у книжках, а та, що твориться на твоїх очах, що переходить крізь твої власні руки!.. Ти маєш змогу заглянути їй у вічі, най його мамі…»

Хаєцький уособлює в собі кращі риси народного українського характеру: нев'янучий оптимізм у поєднанні з дотепністю, працьовитістю, ідейністю.

Хома, як і його друзі-однополчани, мужній, стриманий, і разом з тим вірний до кінця своєму обов'язку – захищати Вітчизну до останнього подиху.

Ще тільки вийшла книга Олеся Гончара «Прапороносці» і з'явилась вона у нашій сільській бібліотеці, то ясна річ, нею зачитувались і молоді, і старі. Однолітки Хоми Хаєцького, в тому числі і мій покійний батько Лігоцький Кирило Миколайович, теж ветеран війни, зразу ж упізнали у герої книги свого земляка Хому: і в описі зовнішності, і у його веселій вдачі. Це була легенда нашого села».

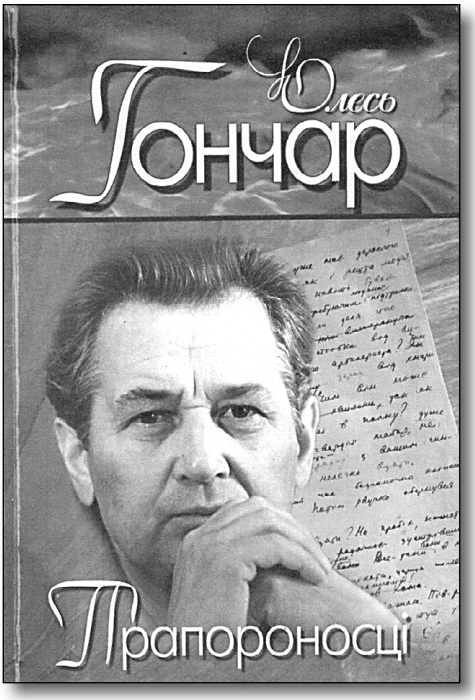

Свідком того, що написане в романі «Прапороносці» про нашого Хому Хаєцького являється дійсною минулою бувальщиною, є його донька Надія Хомівна, яка й тепер проживає в Конатківцях. В свій час вона згадувала: «Коли я вперше прочитала книгу «Прапороносці», то зразу ж впізнала у

герої роману свого батька. Я розповіла про це своїй мамі, зачитала з книги її листа до батька. Лист був дослівно переписаний з маминого. Мама згадала і впізнала свої слова до свого чоловіка, якого ще вдома часто називала «Хтомочка»:

«Хтомочко, мій дорогий, якби Бог дав хутчій розбити ворога і здоровому додому прийти… Передай від мене і від діток наших щире спасибі своїм офіцерам, що прописали нашому голові. Я тільки почула на роботі, що прибув у контору такий лист, а прийшла додому – гарба соломи на подвір'ї, наче вродилася. Сам бригадир зверху на хаті ходить, як чорногуз. Не знаю, що там таке писали їм твої офіцери, що аж на хату їх винесло… А то вже і стеля падала, і по стінах текло…

Хтомочко, мій дорогий, не знаю, як моє серце уривалося за тобою, я вже не могла на постіль вилізти і по світу ходити. Я кажу, чи я ще мало наплакалася, чи ще мало набідилася, що його не чути. Буду просити, щоби-сь відписував мені щотижня і не забував, господарю мій далекий…»

(О.Гончар, «Прапороносці» – Голубий Дунай, глава VI, с.179).

(Зверху на хаті замість чорногуза, як вияснилось згодом, був Гнат Пронюк, який соломою накривав дах – А.Н.).

Цей лист черговий раз підтверджує, що прототипом героя роману «Прапороносці» являється наш земляк-конатківчанин Хаєцький Хома Гнатович. Колишній боєць добровільного студентського батальйону, сержант гвардійської мінометної роти Олесь Гончар, який про війну знав усе: трагічне і героїчне, жорстоке й важке, написав правдивий роман про те, як його однополчани визволяли Європу з-під ярма фашизму. А серед однополчан Гончара був і наш конатківчанин Хома Гнатович Хаєцький. Земляки-конатківчани вдячні письменнику за те, що мають змогу дізнатись про думи та вчинки нашого земляка там, у надважкі воєнні роки. Ще один факт, що наш земляк Хома Хаєцький – герой книги «Прапороносці» підтверджується тим, що О.Гончар у своєму романі описує про інший лист Хоми додому, в якому він пише про факт поранення його конатківського земляка Ковальчука, який теж служив у тій же частині і якому снарядом відірвало руку.

Дочка Хоми Хаєцького Ветушинська Надія Хомівна із своїм чоловіком. Фото 2015 р.

останній бій Хома Хаєцький провів на чехословацькій землі, де одержав важке поранення. Його зразу ж переправили через Дунай в сусіднє з Чехословаччиною угорське село Камендин, де він помер від ран. Це трапилось 6 лютого 1945 року – за три місяці до Перемоги.

Вічна слава героям!

Вічна слава нашим землякам, що полягли у боях з фашизмом!

На жаль, легендарний боєць Хома Хаєцький не дожив до Перемоги. Успішно провоював він 1325 днів і ночей. Якого б ми мали героя в селі, якби Хома повернувся живим!

А банальна розбіжність про те, що боєць Хаєцький Хома Гнатович загинув у Чехословаччині, а похований в Угорщині, про що стверджують архівні документи з Подільського військового архіву Московської області та архіву з Чехословаччини, пояснюється тим, що свій

Чергова зустріч місцевої учительки історії – краєзнавця Г.К. Магдалюк із донькою Хоми Хаєцького Надією. Фото 2015 р.

«Діти війни»

Цуканова – Григоришина Марія Тимофіївна, 1939 р.н., закінчила 7 класів місцевої школи у 1953 р., потім навчалася у Шаргородській СШ, яку закінчила у 1956 р. Зразу ж поступила у Вінницький педінститут, який закінчила у 1961 р. Працювала по направленню у Головецькій школі Немирівського району філологом понад 42 роки. Має нагороди: Відмінник народної освіти, Грамота Міністерства освіти України та грамоти районного та обласних рівнів. Виховала двоє дітей: Світлана – 1960 р.н. Син Валерій – добровільний учасник АТО 9-го Вінницького батальону. Фото 1958 р.

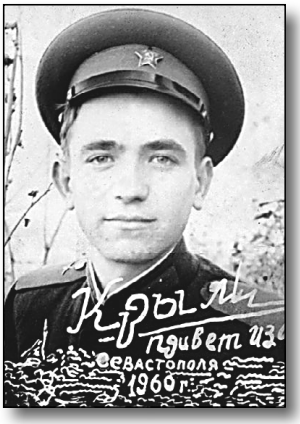

«Діти війни». Антох Григорій Стахович, 1940 р.н., закінчив Конатківську семирічну школу і прадовжив навчання у Шаргородському с/г технікумі. У 1959 році призвався на службу до Збройних сил СРСР і у 1962 р. демобілізувався, але згодом призвався знову на службу в армію. Службу закінчив у званні полковника. Помер у 2008 р., похований у м. Київ.

Богацька Надія Іванівна, яка працювала в колгоспі з 1953 р. по 1990 рік

Список
жителів села Конатківці, які повернулися живими із фронтів Другої світової війни 1939-1945 рр.

АНТОХ Євстахій Пилипович, 1906 р.н., українець, колгоспник. Учасник бойових дій ВВВ 1941-1945 рр. Стрілець. Рядовий. Медаль «За перемогу над Німеччиною у Великій Вітчизняній війні 1941-1945 рр.». Помер 13.06.1981 р.

АНТОХ Порфир Пилипович, 1910 р.н., українець, колгоспник. Учасник бойових дій ВВВ 1944-1945 рр. Ремонтник. Рядовий. Орден Вітчизняної війни ІІ ст., медаль «За відвагу». Коваль. Помер у 1993 р.

БАЖАНЮК Сергій Митрофанович, 1926 р.н., українець. Учасник бойових дій ВВВ 03.1944-05.1945 рр. Ордени Вітчизняної війни ІІ ст., «За мужність» ІІІ ст., медаль «За перемогу над Німеччиною у Великій Вітчизняній війні 1941-1945 рр.». Служба в армії. Прапорщик. Помер у 2004 р. Похований в м. Мукачеве, Закарпатська обл,

БЕРЕЩУК Василь Михайлович, 1924 р.н., українець, колгоспник. Учасник бойових дій ВВВ 03.1944-04.1945 рр. Стрілець. Рядовий. Орден Вітчизняної війни ІІ ст.. Медалі «За відвагу», «За перемогу над Німеччиною у Великій Вітчизняній війні 1941-1945 рр.», «Ветеран праці». Гірник. Помер у 2003 р.

БЕРЕЩУК Сергій Гнатович, 1918 р.н., с. Івашківці, українець, колгоспник. Учасник бойових дій ВВВ 1944-1945 рр. Зв'язківець. Рядовий. Орден Вітчизняної війни ІІ ст., медаль «Ветеран праці». Помер у 1997 р.

БІЛОКІННИЙ Володимир Михайлович, 1916 р.н., с. Андріївка, українець, колгоспник. Учасник бойових дій ВВВ 06-07.1941; 07-11.1944 рр. Мінометник. Рядовий. Орден Вітчизняної війни ІІ ст. Бригадир тракторної бригади. Помер у 2000 р.

БЛІНДА Павло Костянтинович, 1921 р.н., українець, курсант ВУ. Учасник бойових дій ВВВ 06.1941-09.1943 рр. ЗакФ, ПдФ. 174 сп. Командир взводу. Молодший лейтенант. Ордени Червоної Зірки, Вітчизняної війни ІІ ст., Богдана Хмельницького ІІІ ст., медалі «За відвагу», «За бойові заслуги», «За оборону Кавказу». Учитель фізкультури.

БОГАЦЬКИЙ Григорій Артемович, 1922 р.н., українець, колгоспник. Учасник бойових дій ВВВ 03.1944-05.1945 рр. Автоматник. Молодший сержант. Орден Вітчизняної війни ІІ ст., медаль «За перемогу над Німеччиною у Великій Вітчизняній війні 1941-1945 рр.». Помер 25.06.1964 р.

БОГАЦЬКИЙ Іван Максимович, 1912 р.н., українець, колгоспник. Учасник бойових дій ВВВ 1944-1945 рр. Сапер. Рядовий. Орден Слави III ст. їздовий. Помер.

БОГАЦЬКИЙ Микола Дмитрович, 1914 р.н., українець, колгоспник. Учасник бойових дій Другої світової та ВВВ 1939, 1941-05.1945 рр. Сапер. Молодший сержант. Орден Вітчизняної війни II ст., медаль «За відвагу». Помер у 1996 р.

БОГАЦЬКИЙ Михайло Маркевич, 1916 р.н., українець, колгоспник. Учасник бойових дій ВВВ 03.1944-05.1945 рр. 2-й БФ Стрілець. Рядовий. Орден Вітчизняної війни II ст., медаль «За перемогу над Німеччиною у Великій Вітчизняній бійні 1941-1945 рр.». Помер 30.03.1995 р.

БОГАЦЬКИЙ Олас Сергійович, 1908 р.н., українець, колгоспник. Учасник бойових дій ВВВ 1944-1945 рр. Артилерист. Рядовий. Медаль «За перемогу над Німеччиною у Великій Вітчизняній війні 1941-1945 рр.» Гірник. Помер.

БОГАЦЬКИЙ Олексій Спиридонович, 1912 р.н., українець, колгоспник. Учасник бойових дій ВВВ 1941-05.1945 рр. Стрілець Рядовий. Помер.

БОГАЦЬКИЙ Онуфрій Спиридонович 1914 р.н., українець, колгоспник. Учасник бойових дій ВВВ 03.1944-05.1945 рр. 15 сп. Стрілець. Рядовий. Орден Вітчизняної війни II ст. Помер у 1988 р.

БОГАЦЬКИЙ Филимон Романович, 1907 р.н., українець, колгоспник. Учасник бойових дій ВВВ 1941-1942 рр. Зв'язківець, їздовий. Фуражир. Помер.

БОГАЦЬКИЙ Юхим Іларіонович, 1914 р.н., українець, колгоспник. Учасник бойових дій ВВВ 06.1941-01.1943 рр. 15 абр. Водій. Рядовий. Орден Вітчизняної війни II ст., медаль «За відвагу». Водій. Помер у 1991 р.

БОДНАРЧУК Василь Петрович, 1919 р.н., українець, колгоспник. Учасник бойових дій ВВВ 06.1941-05.1945 рр. Зв'язківець. Рядовий. Медаль «За перемогу над Німеччиною у Великій Вітчизняній війні 1941-1945 рр.». Помер 28.06.1981 р.

БОРОВСЬКИЙ Микола Тимофійович, 1921 р.н., українець, колгоспник. Учасник бойових дій ВВВ 1944-05.1945 рр. Зв'язківець. Рядовий. Орден Вітчизняної війни II ст., медаль «За перемогу над Німеччиною у Великій Вітчизняній війні 1941-1945 рр.». Помер у 1986 р.

БУРДЕЙНИЙ Андрій Тихонович, 1926 р.н., українець. Учасник бойових дій ВВВ 03.1944-05.1945 рр. Командир відділення. Молодший

сержант. Медалі «За відвагу», «За перемогу над Німеччиною у Великій Вітчизняній війні 1941-1945 рр.». Колгоспник. Помер у 1998 р.

БУРДЕЙНИЙ Григорій Тихонович, 1921 р.н., українець. Учасник бойових дій ВВВ 06.1941-05.1945 рр. Шофер. Рядовий. Орден Вітчизняної війни ІІ ст., медалі «За бойові заслуги», «За оборону Ленінграда», «За перемогу над Німеччиною у Великій Вітчизняній війні 1941-1945 рр.». Будівельник. Помер у 2002 р.

ВЕТУШИНСЬКИЙ Василь Степанович, 1926 р.н., українець. Учасник бойових дій ВВВ 12.1944-05.1945 рр. Навідник. Сержант. Ордени Червоної Зірки, Вітчизняної війни ІІ ст., медалі «За визволення Праги», «За взяття Берліна», «За перемогу над Німеччиною у Великій Вітчизняній війні 1941-1945 рр.». Колгоспник. Помер у 2001 р.

ВЕТУШИНСЬКИЙ Ілько Миколайович, 1909 р.н., українець, колгоспник. Учасник бойових дій ВВВ 1944-05.1945 рр. Зв'язківець. Рядовий. Медаль «За перемогу над Німеччиною у Великій Вітчизняній війні 1941 – 1945 рр.». Бригадир рільничої бригади. Помер.

ВЕТУШИНСЬКИЙ Микола Степанович, 1906 р.н., українець, колгоспник. Учасник бойових дій ВВВ 1941-1945 рр. Зв'язківець. Рядовий. Медаль «За відвагу». Робітник кар'єру. Помер.

ВЕТУШИНСЬКИЙ Тимофій Степанович, 1924 р.н., українець, колгоспник. Учасник бойових дій ВВВ 03.1944-05.1945 рр. 312 сп. Телефоніст. Рядовий. Медаль «За перемогу над Німеччиною у Великій Вітчизняній війні 1941-1945 рр.». Тракторист. Помер у 1996 р.

ВОЛОЩУК Григорій Антонович, 1919 р.н., українець, колгоспник. Учасник бойових дій ВВВ 1941-1945 рр. Командир відділення. Сержант. Орден Вітчизняної війни ІІ ст., медалі «За відвагу», «За бойові заслуги», «За перемогу над Німеччиною у Великій Вітчизняній війні 1941-1945 рр.», «За доблесний труд». Шахтар. Помер. Похований у м. Макіївка, Донецька обл.

ВОЛОЩУК Никифор Семенович, 1916 р.н., українець, колгоспник. Учасник бойових дій ВВВ 1941-1945 рр. Шофер. Рядовий. Орден Вітчизняної війни ІІ ст., медалі «За бойові заслуги», «За перемогу над Німеччиною у Великій Вітчизняній війні 1941-1945 рр.». Водій. Помер 15.03.1989 р.

ГОНЧАР Андрій Купріянович, 1927 р.н., українець. Учасник бойових дій ВВВ 10.1944-05.1945 рр. 2-й УФ. Командир відділення. Молодший сержант. Ордени Вітчизняної війни ІІ ст., «Знак Пошани», «За мужність» ІІІ ст., медалі «За перемогу над Німеччиною у Великій

Вітчизняній війні 1941-1945 рр.», «Ветеран праці». Водій АТП-10528. Помер у січні 2012 р. Похований в м. Шаргород.

ГОРДІШЕВСЬКИЙ Григорій Васильович, 1908 р.н., українець, колгоспник. Учасник бойових дій ВВВ 06.1941-05.1945 рр. КарФ. Командир мінометного взводу. Старший лейтенант. Ордени Червоної Зірки, Вітчизняної війни II ст., медалі «За оборону Радянського Заполяр'я», «За перемогу над Німеччиною у Великій Вітчизняній війні 1941-1945 рр.». Помер 26.11.1997 р.

ГРИГОРИШИН Василь Якович, 1925 р.н., українець. Учасник бойових дій ВВВ 1944-1945 рр. Командир взводу. Лейтенант. Ордени Червоної Зірки, Вітчизняної війни II ст. Служба в ЗС СРСР. Помер. Похований в м. Калінінград, Російська Федерація.

ГРИГОРИШИН Тимофій Митрофанович, 1912 р.н., українець, колгоспник. Учасник бойових дій ВВВ 1941-1945 рр. 223 сп 53 сд. Стрілець. Рядовий. Медалі «За відвагу», «За взяття Відня». Бригадир, завфермою. Помер у 1984 р.

ДИКИЙ Микола Андрійович, 1925 р.н., українець. Учасник бойових дій ВВВ 1944-1945 рр. Стрілець, Рядовий. Медалі «За відвагу», «За перемогу над Німеччиною у Великій Вітчизняній, війні 1941-1945 рр.». Колгоспник. Помер.

ДОВГАНЬ Леонтій Гнатович, 1919 р.н., українець, колгоспник. Учасник бойових дій ВВВ 03.1944-05.1945 рр. 4-й УФ. Музикант. Рядовий. Медаль «За перемогу над Німеччиною у Великій Вітчизняній війні 1941-1945 рр.». Помер у листопаді 1981 р.

ДУМАНСЬКИЙ Петро Євстахійович, 1914 р.н., українець, колгоспник. Учасник бойових дій ВВВ 1941-05.1945 рр. Танкіст. Сержант. Орден Червоної Зірки, медалі «За відвагу», «За перемогу над Німеччиною у Великій Вітчизняній війні 1941-I945 рр.». Тракторист. Помер у 1985 р.

ЗАБОЛОТНИЙ Павло Васильович, 1924 р.н., українець, колгоспник. Учасник бойових дій ВВВ 1944-1945 рр.. Зв'язківець. Рядовий. Орден Вітчизняної війни II ст., медаль «За відвагу». Завгосп, бригадир будівельної бригади. Інвалід війни. Помер у 1990 р.

ЗАГОРОДНЮК Федір Климович, 1921р.н., українець, колгоспник. Учасник бойових дій ВВВ 1941-1943 рр. Стрілець. Рядовий. Медаль «За перемогу над Німеччиною у Великій Вітчизняній війні 1941-1945 рр.». Інвалід війни. Помер у 1980 р.

ЗАГРАЙ Григорій Федорович, 1924 р.н., українець, колгоспник. Учасник бойових дій ВВВ 03-12.1944 р. Кулеметник. Рядовий. Медаль «За відвагу». Комірник, продавець. Інвалід війни. Помер.

ЗАГРАЙ Леонтій Федорович, 1912 р.н., українець, колгоспник. Учасник бойових дій ВВВ 03.1944-02.1945 рр. Мінер. Рядовий. Медаль «За бойові заслуги». Охоронник. Інвалід війни. Помер.

ЗАГРАЙ Яків Федорович, 1920 р.н., українець, колгоспник. Учасник бойових дій ВВВ 1941-1945 рр. Розвідник. Рядовий. Медалі «За відвагу», «За бойові заслуги». Тваринник. Помер.

ЗАРИЦЬКИЙ Анатолій Олексійович, 1921 р.н., українець, колгоспник. Учасник бойових дій ВВВ 1941-1945 рр. Понтонер. Рядовий. Медаль «За перемогу над Німеччиною у Великій Вітчизняній війні 1941-1945 рр.». Тваринник. Помер.

ЗАРИЦЬКИЙ Василь Петрович, 1926 р.н., українець. Учасник бойових дій ВВВ 04.1944-05.1945 рр. Телефоніст. Рядовий. Орден Вітчизняної війни ІІ ст., медалі «За бойові заслуги», «За перемогу над Німеччиною у Великій Вітчизняній війні 1941-1945 рр.». Колгоспник. Помер у 1991 р.

ЗАРОЛЬСЬКИЙ Олександр Миколайович, 1909 р.н., українець, колгоспник. Учасник бойових дій ВВВ 1944-1945 рр. Зв'язківець. Рядовий. Медаль «За перемогу над Німеччиною у Великій Вітчизняній війні 1941-1945 рр.». Помер.

ЗАЯЧКІВСЬКИЙ Василь Михайлович, 1927 р.н., українець. Учасник бойових дій ВВВ 03.1944-05.1945 рр. Командир відділення. Сержант. Орден Вітчизняної війни ІІ ст., медалі «За відвагу», «За перемогу над Німеччиною у Великій Вітчизняній війні 1941-1945 рр.». Служба в ЗС СРСР. Помер. Похований у Білорусії.

ЗАЯЧКІВСЬКИЙ Володимир Михайлович, 1912 р.н., українець, колгоспник. Учасник бойових дій ВВВ 03.1944-05.1945 рр. Стрілець. Рядовий. Медаль «За перемогу над Німеччиною у Великій Вітчизняній війні 1941-1945 рр.». Інвалід війни. Помер.

ЗАЯЧКІВСЬКИЙ Петро Іванович 1910 р.н., українець, колгоспник. Учасник бойових дій ВВВ 1941-1945 рр. Танкіст. Рядовий. Медаль «За перемогу над Німеччиною у Великій Вітчизняній війні 1941-1945 рр.» Тракторист. Помер у 1988 р.

ЗВАРИЧ Павло Авксентійович, 1908 р.н., українець, колгоспник. Учасник бойовий дій ВВВ 1944-1945 рр. Артилерист. Рядовий. Медаль «За перемогу над Німеччиною у Великій Вітчизняній війні 1941-1945 рр.». Помер у 1984 р.

ЗДИРКО Павло Степанович, 1924 р.н., українець, учень. Учасник бойових дій: 06.1941-05.1945 рр. Командир артилерійської батареї. Капітан. Ордени Червоної Зірки, Вітчизняної війни ІІ ст., медалі «За відвагу», «За

перемогу над Німеччиною у Великій Вітчизняній війні 1941-1945 рр.». Служба в ЗС СРСР. Підполковник у відставці. Помер у 1973 р. Похований в м.Нальчик, Республіка Кабардино-Балкарія, Російська Федерація.

ЗДИРКО Тимофій Степанович, 1918 р.н., українець, службовець. Учасник бойових дій ВВВ 04.1944-05.1945 рр. 343 сп. Начальник відділу комендатури. Сержант. Ордени Вітчизняної війни II ст., «За мужність» III ст., медалі «За перемогу над Німеччиною у Великій Вітчизняній війні 1941-1945 рр.». «Ветеран праці». Учитель. Помер у 2005 р.

ІВАНИШИН Микола Савелійович, 1923 р.н., с.Лучинець, Мурованокуриловецький р-н, українець, колгоспник. Учасник бойових дій ВВВ 03.1944-05.1945 рр. 78 сп. Водій БМ-13 «Катюша». Сержант. Ордени Вітчизняної війни II ст., «За мужність» III ст., медалі «За взяття Будапешта», «За визволення Белграда».

КАШЕВСЬКИЙ Василь Кіндратович, 1904 р.н., українець, колгоспник. Учасник бойових дій ВВВ 1944-1945 рр. Стрілець. Рядовий. Медаль «За перемогу над Німеччиною у Великій Вітчизняній війні 1941-1945 рр.». Робітник кар'єру. Помер.

КАШЕВСЬКИЙ Микита Тимофійович, 1918 р.н., українець, колгоспник. Учасник бойових дій ВВВ 12.1941-05.1945 рр. ПдФ. 9 А. 102 гв. сбр. Командир роти. Лейтенант. Орден Вітчизняної війни II ст., медалі «За взяття Будапешта», «За перемогу над Німеччиною у Великій Вітчизняній війні 1941-1945 рр.». Помер.

КАШЕВСЬКИЙ Семен Тимофійович, 1916 р.н., українець, колгоспник. Учасник бойових дій ВВВ 03.1944-05.1945 рр. Стрілець. Рядовий. Медаль «За перемогу над Німеччиною у Великій Вітчизняній війні 1941-1945 рр.». Помер 26.04.1971 р.

КАШЕВСЬКИЙ Юхим Тимофійович, 1913 р.н., українець, колгоспник. Учасник бойових дій ВВВ 1944-1945 рр. Кулеметник. Рядовий. Медалі «За відвагу», «За перемогу над Німеччиною у Великій Вітчизняній війні 1941-1945 рр.». Інвалід війни. Помер.

КОВАЛЬСЬКИЙ Дем'ян Петрович, 1918 р.н., українець, колгоспник. Учасник бойових дій ВВВ 04.1944-09.1945 рр. 4-й УФ, ЗабВО, 63 автобат, шофер. Рядовий. Орден Вітчизняної війни II ст,, медалі «За взяття Будапешта», «За взяття Відня», «За перемогу над Німеччиною у Великій Вітчизняній війні 1941-1945 рр.», «За перемогу над Японією». Водій. Помер у 1984 р.

КОВАЛЬСЬКИЙ Улян Самійлович, 1924 р.н., українець, колгоспник. Учасник бойових дій ВВВ 06.1941-05.1945 рр. 515, 278 ап,

42вмінбр. Командир відділення. Сержант. Орден Червоної Зірки, медалі «За відвагу», «За перемогу над Німеччиною у Великій Вітчизняній війні 1941-1945 рр.», «Ветеран праці». Будівельник. Помер.

КОВАЛЬЧУК Андрій Володимирович, 1924 р.н., українець. Учасник бойових дій ВВВ 05-11.1944 р. Кулеметник. Рядовий. Орден Вітчизняної війни ІІ ст., медаль «За перемогу над Німеччиною у Великій Вітчизняній війні 1941-1945 рр.». Будівельник. Помер у 2003 р.

КОВАЛЬЧУК Іван Порфирович, 1918 р.н., українець, колгоспник. Учасник бойових дій ВВВ 1941-1944 рр. БрФ. Стрілець. Рядовий. Медаль «За відвагу». Охоронник. Інвалід війни. Помер. Похований у с. Строїнці, Тиврівський р-н.

КОНОПЕЛЬНЮК Григорій Романович, 1913 р.н. с. Лисець, Дунаєвецький р-н, Хмельницька обл., українець, службовець. Учасник бойових дій ВВВ 1941-1944 рр. Командир гармати. Сержант. Орден Вітчизняної війни ІІ ст., медаль «За бойові заслуги». Учитель. Помер 15.08.1995 р.

КУЙБІДА Дмитро Дем'янович, 1924 р.н., українець. Учасник бойових дій ВВВ 1944-1945 рр. 103 тп. Танкіст. Рядовий. Орден «Знак Пошани», медалі «За відвагу», «За перемогу над Німеччиною у Великій Вітчизняній війні 1941-1945 рр.». Начальник дільниці РО «Сільгосптехніка». Помер 16.02.1983 р. Похований в м. Шаргород.

КУЙБІДА Микола Миколайович, 1916р.н., с.Біляни, Чернівецький р-н, українець, ветфельдшер. Учасник бойових дій ВВВ 1941-1945 рр. Санітар. Рядовий. Медаль «За перемогу над Німеччиною у Великій Вітчизняній війні 1941-1945 рр.». Експедитор. Помер. Похований в. с Слобода-Шаргородська.

ЛИХОШТАН Мойсей Микитович, 1916 р.н., українець, колгоспник. Учасник бойових дій ВВВ 1944-1945 рр. Танкіст. Рядовий. Медалі «За відвагу», «За бойові заслуги». Механізатор. Помер. Похований в смт.Томаківка, Дніпропетровська обл.

ЛИХОШТАН Степан Матвійович, 1901 р.н., українець, колгоспник. Учасник бойових дій ВВВ 03.1944-05.1945 рр. Рядовий. Медаль «За перемогу над Німеччиною у Великій Вітчизняній війні 1941-1945 рр.». Помер 19.06.1977 р.

ЛІГОЦЬКИЙ Кирило Миколайович, 1914 р.н., українець, колгоспник. Учасник бойових дій ВВВ 06.1941-09.1945 рр. 348 сп. Телефоніст. Рядовий. Орден Вітчизняної війни ІІ ст., медаль «За перемогу над Німеччиною у Великій Вітчизняній війні 1941-1945 рр.». Коваль. Помер у 1999 р.

ЛОЗОВЕЦЬКИЙ Семен Омелянович, 1920 р.н., українець, токар. Учасник бойових дій ВВВ 06.1941-05.1945 рр. Артилерист. Рядовий. Орден Вітчизняної війни ІІ ст., медалі «За бойові заслуги», «За оборону Ленінграда», «За перемогу над Німеччиною у Великій Вітчизняній війні 1941-1945 рр.». Лісник. Помер у 2000 р.

ЛОЗОВЕЦЬКИЙ Терентій Омелянович, 1909 р.н., українець, колгоспник. Учасник бойових дій ВВВ 1941-1945 рр. Стрілець. Рядовий. Медаль «За перемогу над Німеччиною у Великій Вітчизняній війні 1941-1945 рр.». Голова сільради, бригадир городньої бригади. Помер у 1983 р.

ЛЮБЧИНСЬКИЙ Іван Якович, 1895 р.н., с. Носиківка, українець, колгоспник. Учасник бойових дій ВВВ 06.1941-09.1945 рр. Стрілець. Рядовий. Медалі «За відвагу», «За визволення Варшави», «За перемогу над Німеччиною у Великій Вітчизняній війні 1941-1945 рр». Муляр. Помер 11.02.1976 р.

МАГДАЛЮК Андрій Семенович, 1920 р.н., українець, колгоспник. Учасник бойових дій ВВВ 1941-1944 рр. Стрілець. Рядовий. Фуражир. Інвалід війни. Помер.

МАГДАЛЮК Михайло Федорович, 1925 р.н., українець. Учасник бойових дій ВВВ 03-12.1944 р. 127 сп. Стрілець. Рядовий. Ордени Вітчизняної війни ІІ ст., «За мужність» ІІІ ст. Тракторист. Інвалід війни. Помер у вересні 2010 р.

МАГДАЛЮК Олексій Петрович, 1910 р.н., українець, колгоспник. Учасник бойових дій ВВВ 1941-1945 рр. СталФ. Стрілець. Рядовий. Медалі «За оборону Сталінграда», «За перемогу над Німеччиною у Великій Вітчизняній війні 1941-1945 рр.». Помер.

МАГДАЛЮК Петро Степанович, 1924 р.н., українець, колгоспник. Учасник бойових дій ВВВ 1944-1945 рр. Командир відділення. Сержант. Орден Вітчизняної війни ІІ ст., медалі «За відвагу», взяття Будапешта», «За перемогу над Німеччиною у Великій Вітчизняній війні 1941-1945 рр.». Завгосп. Помер у 2004 р.

МАЗУР Герасим Олександрович, 1912 р.н., с. Івашківці, українець, службовець. Учасник бойових дій ВВВ 06.1941-1942 рр. Рядовий. Орден Вітчизняної війни ІІ ст., медалі «За доблесний труд», «Ветеран праці». Головний бухгалтер колгоспу. Помер 31.10.1997 р.

МАРЦІСЬ Терентій Самійлович, 1916 р.н., українець, колгоспник. Учасник бойових дій ВВВ 1941-05.1945 рр. Ремонтник. Рядовий. Орден Вітчизняної війни ІІ ст. Помер у 1996 р.

МАРЦІСЬ Федір Омелянович, 1913 р.н., українець, колгоспник. Учасник бойових дій ВВВ 1941-1945 рр. Шофер. Рядовий. Медаль «За перемогу над Німеччиною у Великій Вітчизняній війні 1941-1945 рр.». Водій. Помер.

МАТІЄК Олександр Климович, 1911 р.н., українець, колгоспник. Учасник бойових дій ВВВ 1944-1945 рр. 13 А. Рядовий. Медаль «За перемогу над Німеччиною у Великій Вітчизняній війні 1941-1945 рр.». Будівельник. Помер у 2001 р.

МАТІЄК Онуфрій Петрович, 1898 р.н., українець, колгоспник. Учасник бойових дій ВВВ 03.1944-05.1945 рр. Рядовий. Медаль «За перемогу над Німеччиною у Великій Вітчизняній війні 1941-1945 рр.». Помер 13.12.1975 р.

МАТЛИК Василь Харитонович, 1923 р.н., українець, колгоспник. Учасник бойових дій ВВВ 1944-1945 рр. Стрілець. Рядовий. Орден Вітчизняної війни ІІ ст., медаль «За перемогу над Німеччиною у Великій Вітчизняній війні 1941-1945 рр.». Їздовий. Помер у 2003 р.

МЕЛЬНИК Андрій Михайлович, 1923 р.н., українець, колгоспник. Учасник бойових дій ВВВ 1944-1945 рр. Сапер. Рядовий. Медаль «За перемогу над Німеччиною у Великій Вітчизняній війні 1941-1945 рр.». Фуражир. Помер у 1998 р.

МЕЛЬНИК Антін Євстафійович, 1913 р.н., українець, колгоспник. Учасник бойових дій ВВВ 1941-1945 рр. Автоматник. Рядовий. Медаль «За відвагу». Інвалід війни. Помер у 1993 р.

МЕЛЬНИК Григорій Григорович, 1914 р.н., українець, колгоспник. Учасник бойових дій ВВВ 1943-1945 рр. Стрілець. Рядовий. Орден Вітчизняної війни ІІ ст. Помер у 1992 р.

МЕЛЬНИК Іван Антонович, 1905 р.н., українець, колгоспник. Учасник бойових дій ВВВ 07-09.1941, 03.1944-09.1945 рр. 182 зсп, 1318 сп. Зброяр. Рядовий. Медаль «За перемогу над Німеччиною у Великій Вітчизняній війні 1941-1945 рр.». Помер.

МЕЛЬНИК Іван Карпович, 1927 р.н., українець. Учасник бойових дій ВВВ 05.1944-05.1945 рр. 134 зсп, 8 зап, 20 сд. Командир відділення. Молодший сержант. Ордени Червоної Зірки, Вітчизняної війни ІІ ст., «За мужність» ІІІ ст., медалі «За відвагу», «За перемогу над Німеччиною у Великій Вітчизняній війні 1941-1945 рр.». Завідуючий клубом. Помер у 2003р.

МЕЛЬНИК Онофатій Якович, 1919 р.н., українець, колгоспник. Учасник бойових дій ВВВ 1944-1945 рр. Зв'язківець. Рядовий. Медаль «За бойові заслуги». Помер у 1984 р.

МИРОНЮК Захар Никандрович, 1924 р.н., українець. Учасник бойових дій ВВВ 1941-1944 рр. Зв'язківець. Рядовий. Орден Вітчизняної війни ІІ ст., медаль «За відвагу». Колгоспник. Помер у 1999 р.

МИРОНЮК Микола Никандрович, 1926 р.н., українець. Учасник бойових дій ВВВ 03.1944-05.1945 рр. Стрілець. Рядовий. Ордени Слави ІІІ ст., Вітчизняної війни ІІ ст., медаль «За відвагу». Пасічник. Інвалід війни. Помер у 1999 р.

МИРОНЮК Микола Прокопович, 1902 р.н., українець, колгоспник. Учасник бойових дій ВВВ 1944-1945 рр. Рядовий. Медалі «За бойові заслуги», «За перемогу над Німеччиною у Великій Вітчизняній війні 1941-1945 рр.». Коваль. Помер у 1959 р.

МИРОНЮК Михайло Феодосійович, 1904 р.н., українець, колгоспник. Учасник бойових дій ВВВ 02-04.1942 р. Кулеметник. Рядовий. Орден Вітчизняної війни ІІ ст., медаль «За оборону Кавказу». Секретар сільради, фінагент. Помер у 1993 р.

МИРОНЮК Петро Семенович, 1908 р.н., українець, колгоспник. Учасник бойових дій ВВВ 03.1944-05.1945 рр. Стрілець. Рядовий. Медалі «За відвагу», «За перемогу над Німеччиною у Великій Вітчизняній війні 1941-1945 рр.». Помер.

МОШКІН Олексій Іванович, 1923 р.н., м. Уфа, Республіка Башкортостан, Російська Федерація, росіянин, шофер. Учасник бойових дій ВВВ 1941-1945 рр. Водій БМ-13 «Катюша». Рядовий. Орден Вітчизняної війни ІІ ст., медалі «За відвагу», «За бойові заслуги». Тракторист. Помер у 1996 р.

МУДРИЙ Іван Павлович, 1914 р.н., українець, колгоспник. Учасник бойових дій ВВВ 1941-1944 рр. Стрілець. Рядовий. Медалі «За відвагу», «За взяття Будапешта», «За перемогу над Німеччиною у Великій Вітчизняній війні 1941-1945 рр.». Помер 21.03.1976 р.

МУЗИКА Матвій Никифорович, 1927 р.н., українець. Учасник бойових дій ВВВ 12.1944-09.1945 рр. Кулеметник. Рядовий. Ордени Вітчизняної війни ІІ ст., «Знак Пошани», «За мужність» ІІІ ст., медалі «За перемогу над Німеччиною у Великій Вітчизняній війні 1941-1945 рр.», «За перемогу над Японією». Автомеханік. Помер. Похований у м. Львів.

МУРАВСЬКИЙ Степан Адамович, 1921 р.н., с.Плебанівка, українець, колгоспник. Учасник бойових дій ВВВ 1941-1943 рр. Рядовий. Медаль «За відвагу». Інвалід війни. Помер у 1983 р.

НААВГУСТ Степан Петрович, 1923 р.н., с. Сапіжанка, українець, колгоспник. Учасник бойових дій ВВВ 03.1944-05.1945 рр. Орден

Вітчизняної війни I ст., медалі «За відвагу», «За перемогу над Німеччиною у Великій Вітчизняній війні 1941-1945 рр.». Помер у 1998 р.

НЕБЕСНЮК Іван Опанасович, 1908 р.н., українець, колгоспник. Учасник підпільно-партизанського руху 10.1941-03.1944; на фронті — 03.1944-05.1945 рр. 4-й УФ. 838, 35 сп. Пом. ком. взводу зв'язку. Старший сержант. Ордени Червоної Зірки, Слави III ст., медалі «За відвагу» (дві), «За перемогу над Німеччиною у Великій Вітчизняній війні 1941-1945 рр.». Помер 14.11.1981 р.

НЕБЕСНЮК Павло Павлович, 1916 р.н., українець, колгоспник. Учасник бойових дій ВБВ 1941-09.1945 рр. Стрілець. Рядовий. Медалі «За оборону Ленінграда», «За перемогу над Японією». Помер у 1996 р.

НЕБЕСНЮК Порфир Кононович, 1922 р.н, українець, колгоспник. Учасник бойових дій ВВВ 1941-1945 рр. Телефоніст. Рядовий. Орден Вітчизняної війни II ст., медаль «За взяття Будапешта». Помер. Похований у П'ятихатському р-н Дніпропетровської обл.

НЕБЕСНЮК Терентій Онисійович, 1916 р.н., українець, колгоспник. Учасник бойових дій ВВВ 1944-1945 рр. Сапер. Рядовий. Медаль «За перемогу над Німеччиною у Великій Вітчизняній війні 1941-1945 рр.». Бондар. Помер.

НЕБЕСНЮК Яків Митрофанович, 1910 р.н., українець, колгоспник. Учасник бойових дій ВВВ 1944-1945 рр. Стрілець. Рядовий. Медаль «За бойові заслуги». Конюх. Помер.

НЕСТОКЛОН Микола Корнійович, 1920 р.н., українець, службовець. Учасник бойових дій ВВВ 1941-1945 рр. Помічник командира взводу. Молодший лейтенант. Ордени Вітчизняної війни II ст., Богдана Хмельницького III ст., медалі «За бойові заслуги», «За перемогу над Німеччиною у Великій Вітчизняній війні 1941-1945 рр.». Працівник поштового відділення зв'язку.

НЕСТОКЛОН Михайло Корнійович, 1926 р.н., українець. Учасник бойових дій ВВВ 05.1944-05.1945 рр. 169 мшп. Міномётник. Рядовий. Орден Вітчизняної війни II ст., медаль «За відвагу». Комбайнер. Помер у 2000 р.

НИШКО Михайло Михайлович, 1920 р.н., с.Лучинець, Мурованокуриловецький р-н, українець, колгоспник. Учасник бойових дій ВВВ 1941-1945 рр. Розвідник. Рядовий. Орден Вітчизняної війни II ст., медалі «За відвагу», «За оборону Ленінграда». Будівельник. Помер у 2003 р.

НІДЗЕЛЬСЬКИЙ Йосип Ількович, 1905 р.н., українець, колгоспник. Учасник бойових дій ВВВ 1944-1945 рр. Музикант. Рядовий. Помер.

ОЧЕРЕТНЮК Артем Омелянович, 1904 р.н., українець, колгоспник. Учасник бойових дій ВВВ 1944-1945 рр. Будівельник. Рядовий. Помер.

ОЧЕРЕТНЮК Степан Омелянович, 1898 р.н., українець, колгоспник. Учасник бойових дій ВВВ 1944-1945 рр. Стрілець. Рядовий. Медаль «За бойові заслуги». Інвалід війни. Помер.

ОЧЕРЕТНЮК Феодосій Савелійович, 1904 р.н., українець, колгоспник. Учасник бойових дій 1944-1945 рр. Зв'язківець. Рядовий. Орден Вітчизняної війни II ст., медаль «За перемогу над Німеччиною у Великій Вітчизняній війні 1941-1945 рр.». Робітник кар'єру. Помер у 1999 р.

ПАЩУК Іван Прокопович, 1926 р.н., українець. Учасник бойових дій ВВВ 1914 05.1945 рр. Командир гармати. Сержант. Медалі «За відвагу», «За взяття Будапешта». Ветеринар. Помер 04.03.1966 р.

ПАЩУК Корній Тимофійович, 1910 р.н., українець, колгоспник. Учасник бойових дій ВВВ 1941-1945 рр. Санітар. Рядовий. Медаль «За бойові заслуги». Бригадир будівельної бригади. Помер.

ПАЩУК Петро Сидорович, 1906 р.н., українець, колгоспник. Учасник бойових дій ВВВ 1941-1945 рр. Зв'язківець. Рядовий. Медаль «За бойові заслуги». Робітник кар'єру. Помер.

ПАЩУК Прокіп Тимофійович, 1900 р.н., українець, колгоспник. Учасник бойових дій ВВВ 1941-05.1945 рр. Кулеметник. Рядовий. Завфермою. Помер у 1974 р.

ПАЩУК Федір Порфирович, 1923 р.н., українець. Учасник бойових дій ВВВ 1943-05.1945 рр. Телефоніст. Рядовий. Медалі «За відвагу», «За перемогу над Німеччиною у Великій Вітчизняній війні 1941-1945 рр.» Агроном. Помер.

ПОГОРЕЦЬКИЙ Омелян Якович, 1921 р.н., українець, колгоспник. Учасник бойових дій ВВВ 06.1941-05.1945 рр. Молодший сержант. Медаль «За бойові заслуги». Помер 27.01.1985 р.

ПОГОРЕЦЬКИЙ Павло Юхимович, 1922 р.н., українець, колгоспник. Учасник бойових дій ВВВ 03.1944-05.1945 рр. Зв'язківець. Рядовий. Орден Слави III ст., медалі «За відвагу», «За перемогу над Німеччиною у Великій Вітчизняній війні 1941-1945 рр.». Шахтар. Помер. Похований у м. Донецьк.

ПРИДАТКО Степан Миколайович, 1921 р.н., с. Левківці, Тульчинський р-н, українець, службовець. Учасник бойових дій ВВВ 06.1941-07.1944 рр. КалФ, ЗахФ, 1-й УФ. 1073 ап, 107 сд. Командир батареї. Капітан. Ордени Червоної Зірки, Вітчизняної війни II ст. Учитель. Помер 20.10.1977 р.

ПРОНЮК Костянтин Харитонович, 1913 р.н., українець, колгоспник. Учасник бойових дій ВВВ 1944-1945 рр. Орден Вітчизняної війни II ст., медалі «За перемогу над Німеччиною у Великій Вітчизняній війні 1941-1945 рр.», «Ветеран праці». Помер у 1998 р.

ПРОНЮК Михайло Андрійович, 1920 р.н., українець, колгоспник. Учасник бойових дій ВВВ 06.1941-05.1945 рр. Командир роти. Старший лейтенант. Ордени Червоної Зірки, Вітчизняної війни II ст. (три), медалі «За відвагу», «За перемогу над Німеччиною у Великій Вітчизняній війні 1941-1945 рр.», «Ветеран праці». Робітник. Помер 04.07.1979 р. Похований у м.Санкт-Петербург, Російська Федерація.

ПРОНЮК Павло Гнатович, 1926 р.н., українець, учень. Учасник бойових дій ВВВ 1944-1945 рр. Командир відділення. Сержант. Орден Вітчизняної війни II ст., медалі «За відвагу», «За бойові заслуги», «За перемогу над Німеччиною у Великій Вітчизняній війні 1941-1945 рр.». Служба в ЗС СРСР. Помер. Похований в м. Житомир.

ПРОНЮК Пилип Степанович, 1906 р.н., українець, колгоспник. Учасник бойових дій ВВВ 1944-1945 рр. Кулеметник. Рядовий. Орден Вітчизняної війни II ст., медаль «За відвагу». Сторож. Інвалід війни. Помер у 1994 р.

ПРОНЮК Яків Андрійович, 1923 р.н., українець, колгоспник. Учасник бойових дій ВВВ 1941-1945 рр. Командир гармати. Сержант. Медалі «За відвагу», «За перемогу над Німеччиною у Великій Вітчизняній війні 1941-1945 рр.». Коваль. Помер у 1985 р.

ПШУК Гаврило Федорович, 1906 р.н., українець, колгоспник. Учасник бойових дій ВВВ 1941-1945 рр. Артилерист. Рядовий. Медаль «За перемогу над Німеччиною у Великій Вітчизняній війні 1941-1945 рр.». Фуражир. Помер.

ПШУК Іван Васильович, 1899 р.н., українець, колгоспник. Учасник бойових дій ВВВ 03.1944-05.1945 рр. Понтонер. Рядовий. Медаль «За перемогу над Німеччиною у Великій Вітчизняній війні 1941-1945 рр.». Помер.

ПШУК Іван Пантелеймонович, 1926 р.н., українець. Учасник бойових дій ВВВ 1944-1945 рр. Стрілець. Рядовий. Орден Вітчизняної війни II ст. Сторож. Помер у 2001 р. Похований в с. Івашківці.

РОМАНЧУК Родіон Трохимович, 1926 р.н., с. Івашківці, українець. Учасник бойових дій ВВВ 1944-1945 рр. Автоматник. Рядовий. Орден Вітчизняної війни II ст., медаль «За відвагу». Колгоспник. Помер у 1999 р.

САВІЦЬКИЙ Василь Микитович, 1921 р.н., українець, колгоспник. Учасник бойових дій ВВВ 1944-1945 рр. Стрілець. Рядовий. Медаль «За перемогу над Німеччиною у Великій Вітчизняній війні 1941-1945 рр.». Завфермою. Помер у 1955 р.

СЕНЧИШИН Володимир Дорофійович, 1902 р.н., українець, колгоспник. Учасник бойових дій ВВВ 1944-1945 рр. Понтонер. Рядовий.

Медаль «За перемогу над Німеччиною у Великій Вітчизняній війні 1941-1945 рр.». Помер.

СЕНЧИШИН Іван Савич, 1920 р.н., українець, колгоспник. Учасник бойових дій ВВВ 01.1942-09.1945 рр. СталФ, 2-й ДСФ. 84 сп. Командир гармати. Сержант. Орден Вітчизняної війни II ст., медалі «За відвагу», «За бойові заслуги», «За перемогу над Німеччиною у Великій Вітчизняній війні 1941-1945 рр.», «За перемогу над Японією». Бухгалтер радгоспу. Помер у 2004 р.

СЕНЧИШИН Микола Олександрович, 1925 р.н., українець. Учасник бойових дій ВВВ 03.1944-05.1945 рр. Орден Вітчизняної війни II ст., медалі «За відвагу», «За визволення Праги», «За перемогу над Німеччиною у Великій Вітчизняній війні 1941-1945 рр ». Колгоспник. Помер у 1989 р.

СЕНЧИШИН Микола Якович, 1924 р., українець, учень. Учасник бойових дій ВВВ 03.1944-05.1945 рр. 4-й УФ. 15 пдп. Командир відділення. Сержант. Орден Вітчизняної війни II ст., медалі «За відвагу», «За взяття Будапешта», «За перемогу над Німеччиною у Великій Вітчизняній війні 1941-1945 рр.». Колгоспник. Помер у 1997 р.

СЕНЧИШИН Степан Дорофійович, 1897 р.н., українець, колгоспник. Учасник бойових дій ВВВ 1944-1945 рр. Понтонер. Рядовий. Медаль «За перемогу над Німеччиною у Великій Вітчизняній війні 1941-1945 рр.». Бригадир рільничої бригади. Помер.

СЛІСАРЧУК Василь Йосипович, 1925 р.н., українець. Учасник бойових дій ВВВ 1944-1945 рр. Розвідник. Сержант. Ордени Слави II, III ст.. Червоної Зірки, медаль «За відвагу». Секретар сільської ради. Помер.

СЛІСАРЧУК Леонтій Лук'янович, 1918 р.н., українець, колгоспник. Учасник бойових дій ВВВ 1941-05.1945 рр. Зв'язківець. Рядовий. Медаль «За перемогу над Німеччиною 1941-1945 рр.». Помер.

СЛІСАРЧУК Микола Степанович, 1922 р.н., українець, учитель. Учасник бойових дій ВВВ 1941-1944 рр. Молодший політрук. Рядовий. Медаль «За відвагу». Зав. Будинком культури. Помер.

СЛОБОДЯКЮК Сергій Іванович, 1924 р.н., українець, колгоспник. Учасник бойових дій ВВВ 07.1941-09.1945 рр. Номер гарм. обслуги. Рядовий. Орден Вітчизняної війни II ст., медалі «За бойові заслуги», «За перемогу над Німеччиною у Великій Вітчизняній війні 1941-1945 рр.», «За перемогу над Японією». Тракторист. Помер у 2004 р.

СТЕПАНЮК Нестор Карпович, 1905 р.н., українець, колгоспник. Учасник бойових дій ВВВ 1944-1945 рр. Сапер. Рядовий. Медаль «За перемогу над Німеччиною у Великій Вітчизняній війні 1941-1945 рр.». Помер.

СТРЄЛКОВ Михайло Олексійович, 1920 р.н., с.Астравенське, Богушевський р-н, Вітебська обл., Республіка Білорусь, росіянин. Учасник бойових дій ВВВ 05.1942-07.1943 рр., 96 полк військ НКВС. Сержант. Орден Вітчизняної війни ІІ ст., медалі «За бойові заслуги», «За перемогу над Німеччиною у Великій Вітчизняній війні 1941-1945 рр.». Учитель фізкультури. Помер в жовтні 2010 р.

ФЕВРАЛЬОВ Володимир Якович, 1926 р.н., х.Новопетровський, Северський р-н, Краснодарський край, Російська Федерація, росіянин. Учасник бойових дій ВВВ 04.1943-05.1945 рр. 34 зсп. Стрілець. Рядовий. Ордени Вітчизняної війни ІІ ст., «За мужність» ІІІ ст., медалі «За відвагу», «За бойові заслуги», «За перемогу над Німеччиною у Великій Вітчизняній війні 1941-1945 рр.». Колгоспник. Помер 04.11.2005 р.

ФЕДИШИН Яків Якович, 1914 р.н., с.Лучинець, Мурованокуриловецький р-н, українець, колгоспник. Учасник бойових дій ВВВ 03.1944-05.1945 рр. Артилерист. Рядовий. Орден Вітчизняної війни ІІ ст., медалі «За відвагу», «За перемогу над Німеччиною у Великій Вітчизняній війні 1941-1945 рр.». Помер 25.09.1992 р.

ФЕДОРОВ Сергій Володимирович, 1911 р.н., м. Санкт-Петербург, Російська Федерація, росіянин, службовець. Учасник бойових дій ВВВ 1941-1945 рр. Стрілець. Рядовий. Орден Вітчизняної війни ІІ ст., медаль «За доблесний труд». Учитель. Помер у 1988 р.

ФІЛЯНОВИЧ Юхим Кіндратович, 1890 р.н., с. Тропове, Могилів-Подільський р-н, українець, колгоспник. Учасник бойових дій ВВВ 1944-1945 рр. Ремонтник. Рядовий. Помер.

ХАЄЦЬКИЙ Василь Михайлович, 1924 р.н., українець, колгоспник. Учасник бойових дій ВВВ 03.1944-05.1945 рр. Зв'язківець. Рядовий. Медаль «За перемогу над Німеччиною у Великій Вітчизняній війні 1941-1945 рр.». Працівник школи. Помер.

ЧЕРНІЙ Андрій Іванович, 1910 р.н., українець, колгоспник. Учасник бойових дій ВВВ 1944-1945 рр. Стрілець. Рядовий. Медалі «За бойові заслуги», «За перемогу над Німеччиною у Великій Вітчизняній війні 1941-1945 рр.». Їздовий. Помер.

ТКАЧУК Василь Порфирович, 1900 р.н., українець, колгоспник. Учасник бойових дій ВВВ 06.1944-05.1945 рр. 52 окаб. Рядовий. Медалі «За бойові заслуги», «За перемогу над Німеччиною у Великій Вітчизняній війні 1941-1945 рр.». Помер 1969 р.

ШВЕД Іван Костянтинович, 1915 р.н., м. Біла Церква, Київська обл., українець, робітник. Учасник бойових дій ВВВ 1941-1945 рр. Сапер. Рядовий. Ордени Вітчизняної війни ІІ ст., «За мужність» ІІІ ст., медаль «За

перемогу над Німеччиною у Великій Вітчизняній війні 1941-1945 рр.». Столяр. Помер у 1996 р.

ШВЕДЮК Андрій Йосипович, 1905 р.н., українець, колгоспник. Учасник бойових дій ВВВ 06.1941-1945 рр. Кавалерист. Рядовий. Медалі «За відвагу», «За бойові заслуги», «За оборону Сталінграда», «За перемогу над Німеччиною у Великій Вітчизняній війні 1941-1945 рр.». Помер.

ШВЕДЮК Василь Левкович, 1926 р.н., українець. Учасник бойових дій ВВВ 1944-1945 рр. Стрілець. Рядовий. Орден Вітчизняної війни II ст., медаль «За відвагу». Тракторист. Помер у 1993 р.

ШВЕДЮК Василь Терентійович, 1924 р.н., українець, колгоспник. Учасник бойових дій ВВВ 1944-1945 рр. Старший сержант. Ордени Червоної Зірки, Вітчизняної війни II ст., медалі «За відвагу», «За бойові заслуги». Бухгалтер. Помер у 1993 р.

ШВЕДЮК Микола Терентійович, 1924 р.н., українець, колгоспник. Учасник бойових дій ВВВ 1944-1945 рр. Сапер. Рядовий. Орден Вітчизняної війни II ст., медаль «За відвагу». Бригадир рільничої бригади. Помер у 1993р.

ШВЕДЮК Михайло Іванович, 1925 р.н., українець. Учасник бойових дій ВВВ 04.1944-05.1945 рр. Стрілець. Рядовий. Ордени Вітчизняної війни II ст., «За мужність» III ст., медаль «За відвагу». Колгоспник. Помер.

ШВЕДЮК Михайло Леонтійович, 1921 р.н., українець, колгоспник. Учасник бойових дій ВВВ 1941-1945 рр. Стрілець. Рядовий. Медаль «За перемогу над Німеччиною у Великій Вітчизняній війні 1941-1945 рр.». Їздовий. Помер.

ШВЕДЮК Олексій Мойсейович, 1918 р.н., українець, колгоспник. Учасник бойових дій ВВВ 06.1941-1944 рр. Старшина. Ордени Слави III ст., Червоної Зірки, Вітчизняної війни II ст., медалі «За відвагу», «За бойові заслуги». Помер у 2003 р.

ШВЕДЮК Павло Терентійович, 1926 р.н., українець. Учасник бойових дій ВВВ 1944-1945 рр. Командир взводу. Старший сержант. Ордени Вітчизняної війни II ст., «За мужність» III ст., медалі «За бойові заслуги», «За трудову доблесть». Інженер плодозаводу.

ШВЕДЮК Терентій Ісакович, 1900 р.н., українець, колгоспник. Учасник бойових дій ВВВ 1941-05.1945 рр. Рядовий. Медалі «За відвагу», «За бойові заслуги». Помер у 1977 р.

ШЕВЧУК Михайло Трифонович, 1918 р.н., українець, колгоспник. Учасник бойових дій ВВВ 06.1941-05.1945 рр., Стрілець. Рядовий. Медалі «За відвагу», «За бойові заслуги». Помер 09.10.1980 р.

ШЕВЧУК Олександра Сергіївна, 1921 р.н., українка. Учасниця бойових дій ВВВ 06.1942-05.1945 рр. Медсестра. Старшина м/с. Орден

Вітчизняної війни II ст., медаль «За бойові заслуги». Медпрацівник. Померла у 2002 р.

ШЕВЧУК Пилип Михайлович, 1913 р.н., українець, колгоспник. Учасник бойових дій ВВВ 09.1941-05.1945 рр. 26 гв. габр. Радист. Ордени Червоної Зірки, Вітчизняної війни I ст., медалі «За перемогу над Німеччиною у Великій Вітчизняній війні 1941-1945 рр.», «Ветеран праці». Зоотехнік. Помер 05.01.2001 р.

ШЕВЧУК Степан Трифонович, 1920р.н., українець, колгоспник. Учасник бойових дій ВВВ 06.1941-05.1945 рр. ЛенФ. 391 озенадп. Рядовий. Медаль «За оборону Ленінграда». Помер 09.10.1980 р.

ШУТКЕВИЧ Андрій Федорович, 1918 р.н., українець, колгоспник. Учасник підпільно-партизанського руху 1941-1943; на фронті — 1944-1945 рр. Медалі «За відвагу», «За взяття Відня». Помер у 1991 р.

ЮРЧАК Іван Матвійович, 1924 р., українець, колгоспник. Учасник бойових дій ВВВ 1944-1945 рр. Артилерист. Рядовий. Медаль «За перемогу над Німеччиною у Великій Вітчизняній війні 1941-1945 рр.». Тракторист. Помер у 1992 р.

ЮРЧАК Лука Павлович, 1909 р.н., українець, колгоспник. Учасник бойових дій ВВВ 1941-1945 рр. Командир взводу. Старший лейтенант. Медалі «За взяття Будапешта», «За взяття Берліна». Бригадир рільничої бригади. Помер у 1980 р.

ЮРЧАК Максим Миколайович, 1899 р.н., українець, колгоспник. Учасник бойових дій ВВВ 1944-1945 рр. Рядовий. Медаль «За бойові заслуги». Помер.

ЮРЧАК Михайло Матвійович, 1926 р.н., українець. Учасник бойових дій ВВВ 08.1944-05.1945 рр. 206 лап. Командир відділення зв'язку. Сержант. Ордени Вітчизняної війни I ст., «За мужність» III ст., медалі «За відвагу», «За взяття Кенігсберга», «За взяття Берліна», «За перемогу над Німеччиною у Великій Вітчизняній війні 1941-1945 рр.». Тракторист. Помер у 2005 р.

ЮРЧАК Сава Павлович, 1903 р.н., українець, колгоспник. Учасник бойових дій ВВВ 1944-1945 рр. Медалі «За відвагу», «За перемогу над Німеччиною у Великій Вітчизняній війні 1941-1945 рр.». Їздовий. Помер у 1976 р.

ЯКІВЧУК Петро Васильович, 1923 р.н., українець, колгоспник. Учасник бойових дій ВВВ 03-10.1944 р. Стрілець. Рядовий. Орден Вітчизняної війни I ст. Працівник ССТ. Інвалід війни. Помер у 2000 р.

Останній ветеран

Помер в селі останній ветеран…
Не стало у родини дідуся і тата…
Помер останній… А після війни
В село їх повернулось небагато.
В сімнадцять літ забрали на війну,
В двадцять чотири закінчив він служити.
Пізнав і злидні, холод і розруху,
Але по правді намагався жити.
Життя прожив, як пісню проспівав,
В любові, радощах, роботі.
Не віриться, що в вічність відійшов.
Хай прийме душу Бог. Вже відійшли турботи…
Залишив гарний спадок по собі:
Три доньки, внуків, правнуків багато.
Не прийде більше у свій рідний дім,
Навіки залишив родину й хату.
Був життєрадісним,жив без злоби,
Хоч бачив і неправди забагато.
Прожив, як міг, не судді ми тобі,
Своїм гріхам уміти б раду дати.
Як танцював, а як співав!..
Хотів дожити до ювілею Перемоги…
Та не судилось… Не прийшлось…
Пішов до Бога, у вічності дорогу.
Але живе людина до тих пір,
Поки не згублять пам’яті в імлі.
Для нас ти не помер, а відлетів
У вирій, як під осінь журавлі.

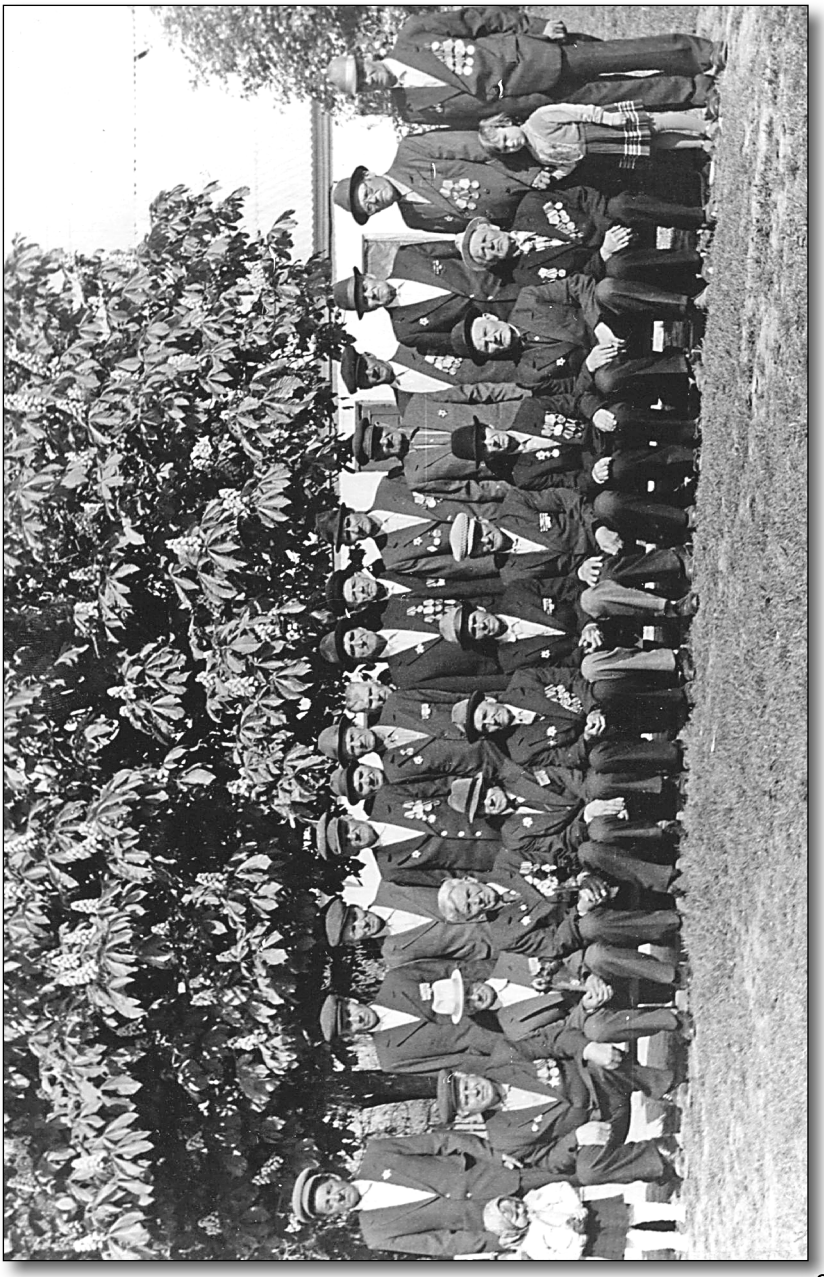

Фронтовики села Конатковець в День Перемоги. Фото1985 р.

Учасники Другої світової війни біля пам'ятника загиблим воїнам разом із керівникиками села. Фото 9 травня 1995 р.

Розділ IX

Післявоєнна відбудова

Ще була дуже свіжа пам'ять про загиблих своїх рідних, а вже почалася відбудова країни, свого села, свого колгоспу. Необхідно було, не гаячи часу, відновлювати занедбані колгоспні галузі, відбудовувати зруйновані і занедбані приміщення, орати, сіяти, збирати урожай, такий необхідний для перемоги ще не конаючого ворога. Йшла весна 1944-го.

Обробіток колгоспних земель у перші післявоєнні роки. Фото 1945 р.

На слабкі жіночі плечі лягла непосильна робота в полі, вдома, догляд за дітьми та ін.

Ще чути було розриви снарядів та бомб під Баром і Ялтушковим, а в Конатківцях уже копали поле вручну всім селом. Волочили землю за допомогою домашніх корів. Сіяли вручну, розкидаючи насіння з пудової торбини, що гойдалась на шиї цілий день.

І весь отой тягар ліг на плечі 20-30 літніх вдів і солдаток, яких вдома ще чекали малі діти й старенькі батьки.

Старожили розповідають, що загарбники втікали так швидко, що, на щастя, не встигли нічого знищити. В колгоспі залишилося частина корів, телят і кілька коней. Найбільше постраждала вівцеферма. Всіх тварин з неї загарбники забрали з собою в дорогу.

В першу повоєнну весну всі поля в господарстві були засіяні пшеницею, кукурудзою, просом, гречкою. Тим людям, що працювали на полі, варили обід прямо в полі.

Того післявоєнного тягаря зазнали не тільки вдови і солдати, страждали і старші люди та діти, віком 10-15 років, які ставали на підмогу своїм матерям та сестрам, яких тепер називають «діти війни».

Дитинство тим дітям сплюндрувала проклята війна, залишила сиротами. Оті жінки винесли на собі весь тягар післявоєнної відбудови. Тягловою силою після війни були коростяві коні та корови й воли. Корови-годувальниці, які рятували людей у тяжку годину, даючи краплі молока для дітей, змушені були ходити в ярмі, тягнути за собою борону чи плуга. Не доведи, Господи, повернутися коли-небудь до такої долі! Кожен по черзі, хто мав корову, давав на посівну свою годувальницю. І ті, світячи ребрами, опустивши голови, тягнули борони, культиватори. А після такого обробітку – який-то урожай мав бути?! І поля всі були занедбані. Якщо порівняти врожаї зернових тих років із теперішніми, то це земля і небо. Тоді люди нароблялися тяжко, а харчувалися впроголодь. І ніхто мови не вів про те, щоб схуднути – навесні ледве ноги волочили всі – і люди, і худоба.

У перший рік після війни все-таки посіяли, хоч як було важко. Поступово відбудовували ферми. Діждавшись жнив, на поля

вийшли всі – старі й малі. Колективне господарство, яке у 1940 році об'єднало в собі два колгоспи «Трудовик» і «Світова зірниця», а при румунах просто «громгосп», у перші ж дні після визволення села очолив місцевий Пронюк Гнат. Керував голова в основному жіноцтвом та дітьми.

Боже! Як же було важко тягнути косу з грабками отими жіночими руками, які покривалися кривавими мозолями, а ще потрібно в'язати скошене, ходити до молотарки, але ніхто не скаржився, бо вдовам потрібно сиріт своїх годувати, одягати, хоч і у вибійчане (саморобне). Працювати й сподіватися. Сподіватися, що, може, помилково прийшла похоронка (а такі випадки були), що повернеться з фронту господар живим, хай навіть інвалідом… І тоді висохне подушка від сліз удовиних, бо вдень і поплакати немає часу за роботою, і щоб діти не бачили материнських сліз. І так в роботі день при дні. А вночі, поставивши каганець на печі, зроблений з гільзи від снаряда (щоб сусіди не бачили), шила вдова сорочки з домотканого полотна, аби діти обірвані не ходили і люди не судили.

Жінки війни – великомучениці. О, скільки на вашу долю випало горя! Немає в світі такої мірки, якою можна виміряти те, що довелося вам пережити, скільки вистраждали, і скільки пролили сліз за тими найдорожчими, яких забрала війна, нехай буде вона тричі проклята і ті, хто її розпочав.

Настала нова весна. Прийшов травень 1945 року. Звучали салюти Перемоги, а потім впродовж кількох років в село повертались до мирної праці змучені, скалічені війною солдати. На грудях кожного виблискували бойові нагороди за мужність та відвагу. Орденами та медалями були нагороджені всі воїни Конатковець. Найбільш досвідчені очолювали в селі відповідальні основні робочі колективи та організації.

Сільську раду очолив Заболотний Григорій. Вже у 1945 році конатківський колгосп назвали «Комінтерн». Згодом колгоспний колектив очолив новоприбулий із Джурина Гончарук.

Природа ніби зглянулась над змученими, згорьованими людьми і порадувала непоганим урожаєм. День і ніч стрекотала на току чудом уціліла молотарка БМ-900.

Старший конюх колгоспу «Комінтерн» Лука Юрчак. Фото 1950 р.

Важка була праця в колгоспі, техніки не було ніякої та й зменшилась кількість трударів, адже 164 жителів села Конатковець не повернулись в рідний дім. В 1946 році з'явився перший трактор ХТЗ та автомашина «полуторка». Першими трактористами, які працювали на марках тракторів ХТЗ, «Універсал», були: Богацький Тодор, Ясенюк Павло, Думанський Микола, Ветушинський Тимофій, Пронюк Григорій, а першим шофером на «полуторці» працювали Думанський Петро і Волощук Никифір. На першому в селі самохідному комбайні працювали Моцний Василь і Хаєцький Михайло Михайлович.

Посуха 1947 року фатально відбилась на врожаях. Був недорід... В кого із селян була картопля, тому було легше запобігти голоду, дехто збирав на полях гнилу картоплю і пік з неї млинці. Основною їжею, як і у 1933 році, була зелень. Голод 1947 року в основному поширювався у південних районах нашої Вінниччини. Це Ямпільський, Могилів-Подільський, Теплицький, Бершадський, Піщанський, Брацлавський, Тульчинський, Джулинський та інші райони, які гірше постраждали від засухи. Шаргородщину Бог милував – проминуло. Але владою все-таки були введені хлібні пайки (талони на хліб), районним відділом соціального забезпечення видавалася допомога продуктами харчування сім'ям загиблих, інвалідам, сиротам та ін., хворих на дистрофію (голодування) масово лікували у лікарнях за рахунок держави. Лікарі працювали з великим перевантаженням. У Шаргородському районі було зареєстровано за 1947 рік 36 випадків викрадення зерна з колгоспних полів. Хліб люди випікали із суміші грубого помелу борошна із тертим гарбузом чи буряка. Але село вижило.

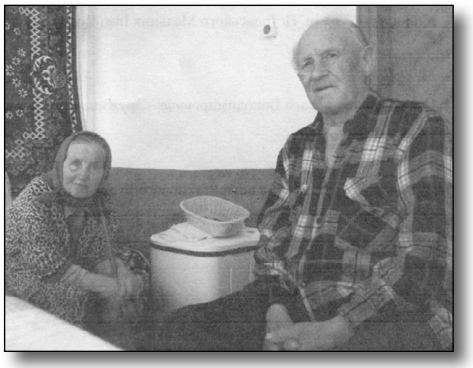

Богацький М.В. з дружиною Надією. Фото 2015 р.

В цей же час за кількістю жителів село спочатку було поділене на 7 бригад, потім їх було 4, потім 3. Так побригадно працювали люди в колгоспі до 1950 року. Потім кількість бригад зменшилась до однієї. Бригадиром першої бригади призначають Богацького Миколу Власовича. Під вмілим керівництвом бригадира Богацького М.В. бригада щорічно добивалася високих врожаїв зернових. Так, за підсумками змагань у 1956 році бригада колгоспу «Комінтерн», яку очолював Богацький М.В. виростила на площі 67 га по 26ц озимої пшениці з кожного гектара, ячменю на площі 26 га зібрано по 18ц з гектара. Це був великий показник урожаю. Бригадир Богацький М.В. був відзначений високою урядовою нагородою – Орденом Трудового Червоного Прапора.

Бригадир тракторної бригади Білокінний Володимир Михайлович із сином Олександром. 1969 р.

Село добре пам'ятає ще одного бригадира. Ним був Білокінний Володимир Михайлович, який довгих тридцять років очолював колгоспних механізаторів. Його талант землероба пам'ятають і донині. За освітою він не був агрономом чи інженером, але знав їхню справу краще дипломованих. Визначити строки сівби чи налаштувати сівалку Білокінний В.М. вмів бездоганно. Його називали в селі самородок-самоучка-землероб. Крім цього бригадир постійно дбав про дисципліну своїх

підлеглих. Умів вплинути на порушників не матом російським, а українським гумором. І колектив за це любив свого бригадира.

У 1951 році головою колгоспу люди обрали Шевчука Михайла Митрофановича. Це була людина грамотна. Михайло Митрофанович успішно закінчив школу в Конатківцях, потім у Лозовій, а потім здобув вищу освіту. Певний час працював викладачем у Шаргородському сільськогосподарському технікумі.

Важко жилося в ті повоєнні роки, коли розруха оповила наші українські села. Деколи обходилися одним щавелем, Божим духом та жменькою борошна, бо кожне яйце і кварту молока несли селяни в рахунок держподатку.

Досить важка сталінська система карала без жалю, особливо селян, які обкладалися великими податками. Все, що вирощував селянин в домашньому господарстві, повинен був здати в державу. В кого була корова, той повинен був здати 300 літрів молока та 250-300 яєць, м'ясо. Здавали навіть телячі та свинячі шкури. Селяни змушені були знищувати багато фруктових дерев, бо за кожне дерево потрібно було платити податок.

Важкими то були післявоєнні роки і для села, і для держави в цілому. В країні проводилась добровільна мобілізація молоді на відбудову народного господарства. З Конатковець добровільно – примусово теж були відправлені на будівництво шахт Донбасу дівчата і хлопці. Серед них: Богацький Павло, Юрчак Павло, Загороднюк Іван, Тимощук Василь, а також Пшук Василь Пантелеймонович, Пронюк Іван Давидович, Небеснюк Михайло Григорович, Бажанюк Тимофій, Куйбіда Володимир. Серед дівчат на Донбасі побували: Бажанюк Ліда, Пшук Ганна, Лихоштан Надія та інші.

Нелегким було їхнє життя на Донбасі. Продукти їм висилали з дому: картоплю, муку, крупу кукурудзяну, сир та інше. Передачі ті батьки відправляли з станції Могилів або Копай провідниками або машиністами.

Порівнюючи сучасне життя з тим минулим, важко повірити, що те все могли пережити наші матері, яких не зламало горе

і втрати. Вони знаходили в собі мужність і силу продовжувати життя, виконувати свій материнський обов'язок, виховувати сиріт, допомагати рідним, долаючи всі негаразди повоєнного періоду. А скільки важкої праці на обробітку цукрових буряків! Окрім сапи, ніякої механізації не було. Все треба було робити вручну і під сонцем, і під дощами.

Але як би не було важко, проте в Конатківцях колгоспники помалу почали будувати і ремонтувати господарські будівлі.

У ті нелегкі післявоєнні роки великою і відповідальною роботою на селі була посада голови колгоспу. Це були в основному голови – самоучки. Тому вони часто змінювались.

Конатківці, у зв'язку із зміною в 1959 році адміністративного поділу районів Вінниччини, залишилися у віданні Шаргородського району. При цьому було об'єднано дві сільські ради Івашковецьку і Конатковецьку з центром у Івашківцях. У 1959 році об'єдналися і два колгоспи цих сіл. Головою колгоспу було обрано Олексишина Федора Профировича, який до цього був головою у Івашківцях. Але у 1963 році колгоспи сіл Івашковець і Конатковець роз'єднались і головою перейменованого конатківського колгоспу ім.Фрунзе обрано присланого з району Жовтобруха Василя Денисовича, який головував тут до 1968 року.

Та як би не було важко і головам, і керівникам підрозділів, і рядовим колгоспникам, все ж колгосп поступово, з року в рік відроджувався.

Повернулись додому ті, хто залишився живим у пеклі війни. Багато з них були інвалідами. В селі потрібні були сильні чоловічі руки. А тим часом підростали діти, і згодом забриніла пісня в селі.

Важко було, а жили веселіше: жартували, пісень співали і після важкої фізичної роботи ще й на танці ішли до клубу чи в бібліотеку. Серед будь-якого колективу знаходився якийсь жартівник. А вже якщо два-три таких зійдуться, то так насмієшся, що живіт заболить. Щоб не робили і як би важко не було, а звідусіль сміх лунав та пісні.

– Це ми так звикли жалітися на життя вже після того, як їсти стало вдосталь… – згадують жінки – вдови з Конатковець.

Нагадують старожили й тепер неврожайні 1946-1947 роки. Всього було…

Спочатку було дуже важко. Не було техніки, добрив, пального. Та труднощі не злякали конатківчан. В селі працювали школа, бібліотека, клуб, медпункт, дитячі ясла. Велась боротьба з епідемічними захворюваннями.

Свалюк Павло Устимович

В роки післявоєнних п'ятирічок село було електрифіковано та радіофіковано (1963-1967 рр.). На економіку колгоспу впливали часті зміни його керівництва. Так, після Жовтобруха В.Д. колгосп «Фрунзе» по рекомендації районної влади очолив Турчак В.П. (родом із Джурина). Після нього недовго пропрацював головою колгоспу присланий Кухтіцький. І лише з обранням головою колгоспу людини-хлібороба із Сапіжанки **Свалюка Павла Устимовича**, господарство економічно зміцніло. За 10 років його керівництва колгосп імені Фрунзе вибився у міцні середняки по районних показниках.

В господарстві багато будували різних фермерських приміщень, зернотоку. Покращувалися умови праці тваринників та механізаторів. Для їх потреб було відкрито будинок тваринника, в якому працювала їдальня. В селі розпочато будівництво будинку культури, торгівельного центру та ін.

Але «золотими» роками для Конатковець стали роки, коли колгоспом став керувати свій місцевий селянин Слісарчук Кирило Кирилович. Про нього наша розповідь.

Мітинг біля пам'ятника загиблим воїнам, присвячений Дню Перемоги. За трибуною голова колгоспу Свалюк П.У. Позаду видно приміщення зерноскладу, в якому 11-13 березня 1944 р. перебували замкнуті румунами для страти спалюванням 150 чоловік с. Конатковець за зв'язки і допомогу партизанам. Фото 1980 р.

Підведення підсумків соцзмагання серед сівачів зернових культур. В центрі Слісарчук К.К.

Слісарчук Кирило Кирилович (1949-2000)
Людина починається з добра

Земле рідна! Мозок мій світліє,
І душа ніжнішою стає,
Коли твої сподіванки й мрії
У життя вливаються моє.

Я живу тобою і для тебе,
Вийшов з тебе, в тебе перейду,
Під своїм високочолим небом
Гартував я душу молоду.

У кожного з нас є рідна хата. Подумайте, скільки потрібно праці, щоб утримувати в домі порядок і лад, щоб було в ньому чисто і затишно, щоб жилось заможно. А скільки потрібно докласти сил, енергії, здоров'я, щоб був лад і порядок в колективному господарстві!

Україна – наш спільний дім. То ж маємо дбати всі, щоб були в ній добробут і лад, мир і злагода, вічна краса. Усі ми повинні усвідомити і своє, рідне – не тільки хата та подвір'я, а й вулиця, село чи місто, де ти живеш, ліс і річка, степ і море.

Якби кожен це пам'ятав – чи були б засмічені лісосмуги, ниви і шляхи, отруєні водоймища, понівечені насадження, понищені святині?

Ці слова ніколи не залишали байдужим Кирила Кириловича – людини великої вдачі, добросердечної, чуйної, справедливої, не байдужої до чужого горя та біди.

Пройшло майже 16 років, як пішов з життя Кирило Кирилович. Але завжди односельчани згадують його добрими словами.

Простий сільський хлопець. Народився в сім'ї колгоспників. Був єдиним сином у батьків. Після закінчення Конатковецької 8-річної школи здобував середню освіту в Лозівській середній школі. Де і в тій, і в іншій школі проявив себе зразковим, дисциплінованим учнем.

Батьки вирішили відправити сина на навчання в Одеський залізнодорожний технікум. Потім служба в армії. Після служби в армії працював помічником машиніста. Але мрія про рідне село, своїх людей, про рідну землю, яку любив з дитинства – жив нею, вийшов з неї – ніколи не покидала його.

І ось мій дім, моя хатина, моя хата,
Стежина в двір – під ноги, як рушник…

Ось він знову крокує рідними вулицями свого села. Завжди веселий, усміхнений, привітний до кожної людини.

Правління колгоспу запропонувало спочатку Кирилу Кириловичу попрацювати слюсарем. Потім молодь села обрала його своїм ватажком – секретарем комсомольської організації. Любили хлопці і дівчата свого керівника. Завжди в пошуках, в русі. Де молодь – там і він. І на спортивних змаганнях, і на суботниках, і на будівництві.

За активну роботу з молоддю села Кирило Кирилович неодноразово був нагороджений грамотами райкому та обкому комсомолу.

І ось запропонували йому іншу керівну роботу – очолити партійну комуністичну організацію колгоспу імені Фрунзе. Та мрія про вищу освіту, пов'язану з сільським господарством, була його давньою мрією. Він поступає в Уманський сільськогосподарський інститут. Успішно закінчив його. Знову керівна робота і знову з людьми. На два села його обрано головою Івашковецької сільської Ради. Райком партії помітив в роботі Кирила Кириловича хороші організаторські здібності, вміння працювати з людьми. Його направляють на шестимісячні курси голів колгоспів.

Тоді вже доручили більш відповідальну роботу – голова правління колгоспу ім. Фрунзе с.Конатковець.

10 років працював на цій нелегкій посаді Кирило Кирилович. Всього було за цих 10 років. Були успіхи і невдачі. Були розчарування та сумніви. Але він завжди пам'ятав, що потрібно з надією дивитися в завтрашній день, що на нього чекає народ. А людям потрібні мудрі, умілі, дбайливі і людяні керівники. То ж попри всі щоденні турботи, пам'ятав про головне – вибудувати храм своєї душі, формувати себе як людину, яку сотворив Господь подібною собі.

Мати з дитинства навчала сина – новий день починати з молитви. Молячись до Всевишнього, до Матері Божої, просив Благословення на чесний труд. А вони в свою чергу допомагали йому творити добро для людей. Письменник, вчений Білецький-Носенко писав: «Думай добре, роби добре – і буде добро».

І ось Кирило Кирилович продовжує добру справу, розпочату його попередником Свалюком Павлом Устимовичем. Добудовує чудовий будинок культури та торговий комплекс в центрі села. Під його керівництвом побудовано один із найкращих в районі дитячий садочок. Зі всім необхідним обладнанням для дітей. Садочок проіснував кілька років. Батьки і діти були дуже задоволені. На жаль, теперішня влада не зуміла зберегти таку чудову споруду. А як зраділи люди, коли в селі запрацював водогін! Майже до кожного будинку потрапила чиста джерельна вода з лікувальними властивостями із славнозвісного джерела «Вікнина», яке занесене до Червоної Книги України. Кирило Кирилович навіть мріяв про постачання цією водою і інші села не тільки нашого району, а й області. Було зроблено пробу води та й назва етикетки підготовлена – «Мрія». Та, на жаль, це була тільки його мрія, але влада його не підтримала… А який чудовий пивоварний завод побудував! Власними силами будівельної бригади. Сам потурбувався за придбання імпортного обладнання з Прибалтики. Залишилось лише те обладнання підключити. Та не встиг – здоров'я підвело. А взятися закінчити цю справу не знайшлось кому. Уже в ті роки було складено проект на газифікацію села. І, можливо, якби не хвороба, жителі села мали би вже давно газове опалення. Крім цього було проведено багато поточних будівельних та ремонтних робіт.

А вже останні роки свого життя Слісарчук К.К. пропрацював інженером по техніці безпеки колгоспу ім.Фрунзе.

Та в 2000 році перестало битися серце шанованої в селі людини – Кирила Кириловича Слісарчука. Але пам'ять про нього житиме вічно.

Він був добропорядним сім'янином. Разом з дружиною виховав двох гарних доньок – Людмилу та Світлану, які здобули вищу педагогічну освіту та сина Віктора, який закінчив

Одеський військовий інститут. Дочки одружені, є зяті – Василь та Володимир. Є троє внуків.

Але дружина не має чоловіка, діти – батька, внуки – дідуся.

Ось так і закінчилося в 51 рік життя Кирила Кириловича, простої, звичайної Людини, яка творила людям добро.

З фотоархіву конатківського колгоспу ім. Фрунзе

Ланкова колгоспу Погорецька Ольга Петрівна

Серед учасників XXIII з'їзду колгоспників України – Володимир Шевчук, тракторист колгоспу ім. Фрунзе с. Конатківці (другий у верхньому ряду)

Філіпчук Іван Іванович, тракторист колгоспу ім. Фрунзе

Богацький Петро Порфирович, комбайнер колгоспу ім. Фрунзе

Федишин Петро Якович, тракторист колгоспу ім. Фрунзе

Фесенко Федір Прохорович тракторист колгоспу ім. Фрунзе

Мудра Надія Іванівна, ланкова колгоспу ім. Фрунзе

Хасцький Михайло Михайлович, комбайнер колгоспу ім. Фрунзе

Пшук Михайло Іванович, шофер колгоспу ім. Фрунзе

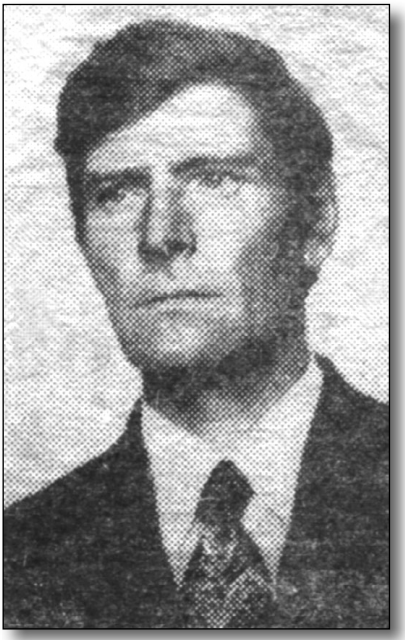

Ковальський Василь Ульянович, механізатор колгоспу ім. Фрунзе

Нестоклон Надія М.,
ланкова колгоспу ім. Фрунзе

Богацька Єлизавета Михайлівна,
ланкова колгоспу ім. Фрунзе

Зварич Ніна Андріївна,
свинарка колгоспу ім. Фрунзе

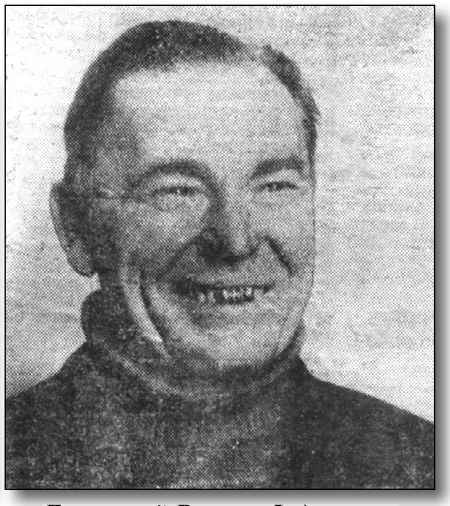

Богацький Василь Федорович,
механізатор колгоспу ім. Фрунзе

Магдалюк Ганна Іванівна, зоотехнік колгоспу ім. Фрунзе

Нестоклон Микола Феодосійович, механізатор колгоспу ім. Фрунзе

Зварич Ніна Андріївна, свинарка колгоспу ім. Фрунзе

Федишина Марія Леонтіївна, свинарка колгоспу ім. Фрунзе

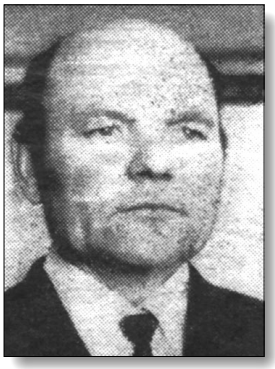

Здирко Григорій Степанович, завідуючий СТФ

Ветушинська Надія, трактористка колгоспу ім. Фрунзе

Ними пишалися, їх шанували, у них вчилися працюлюбності, відданості справі. Це далеко не всі наші славні працівники-звитяжці, на яких рівнялися в праці й у житті

* * *

Завдячуючи таким самовідданим людям як Павло Свалюк, Кирило Слісарчук колективне господарство економічно зміцніло. Збільшились врожаї, міцніло тваринництво. Налагоджено професійну підготовку молоді, а тому в колгоспі працювало багато високоосвічених спеціалістів.

Докорінно змінилось життя жителів Конатковець. Люди стали жити в добротних будинках. В селі щороку відзначало новосілля 10-15 молодих сімей. Змінився загальний вигляд села. Керівництвом села впроваджувались нові звичаї та обряди: проводи в армію, урочиста реєстрація шлюбу, хрещення новонароджених та ін.

В загальному можна сказати, що у післявоєнні роки село поступово відроджувалось, росло населення, механізовувався місцевий колгосп. Поступово налагоджувався побут сільських трударів. В господарствах жителів села з'явились мотоцикли та автомобілі, пральні машини, телевізори, холодильники. З відомого джерела «Вікнина» проведено водогін по домівках селян. Розвивалась телефонна мережа.

Село змінилося на краще.

Працівнкики колгоспного саду. Зліва направо: Лігоцький Кирило, Коваль В., Загороднюк П. Фото 1962 р.

Члени буряківничої ланки: Ветушинська Надія, Сузанська Анісія, Ветушинська Федора, Ветушинська Текля, Греньов Ганна.

Ланка садоогородньої бригади. Бригадир Зарицька Н.А. (в центрі). Фото 1982 р.

Ланка по вирощуванню цукрових буряків. Ланкова Лихоштан Ніна Сергіївна (в центрі). Фото 1980 р.

Збір урожаю картоплі на колгоспному полі. Зліва крайня Берещук Ніна Петрівна. Фото 1986 р.

На комсомольському суботнику. Другий зліва у верхньому ряду секретар комуністичної організації Слісарчук К.К. Фото 1974 р.

Роки випробувань у незалежній Україні

«Золоті» роки для Конатковець та мешканців практично закінчилися після закінчення головування місцевим колгоспом Кирилом Слісарчуком. Для наступних керівників колгоспу Білокінного О.В. Миронюка Г.І. та Рудика М.А. настала пора перебудови країни та пора так званої земельної реформи.

24 серпня 1991 року – День Незалежності України. Україна звільнилась від опіки свого старшого брата. Із здобутками незалежності були частково розірвані економічні зв'язки із союзними державами. Не маючи ринків збуту, матеріалів для виробництва, великі податкові санкції зупинили заводи і фабрики, люди залишились без роботи. В зв'язку із такою скрутою, люди потягнулись до землі, яка із-за частих змін землемірів не мала в селі достатнього обліку. Було проведено в 1994-1995 роках подвірний обмір земельних ділянок громадян села. Так було встановлено фактичну кількість гектарів землі, якою користувались громадяни. Таку ж роботу, тільки по землях КСП «Конатківське», в 1995-1996 роках провів Вінницький проектний інститут земельних ресурсів.

Згідно Указу Президента України працівникам соціальної сфери (вчителі, лікарі, зв'язківці, працівники торгівлі, культури і сільської ради, працівники міліції та пенсіонери) одержали в 2000 році земельні наділи в постійне користування від 0,20 до 0,65 га – 52 громадяни Конатковець.

В 1994 році розпочався етап приватизації земель громадян села і колгоспних земель. В колгоспі 05.11.1995 року виготовлено і одержано державний акт на право колективної власності на землю. Із 1994 року по 2003 рік громадяни села приватизували свої присадибні ділянки, а 617 громадян одержали державні акти на землю.

На свято «Обжинки» в Конатківці прибув голова Шаргородської районної ради, колишній головний агроном колгоспу ім. Фрунзе Ковтун І.В. Фото 1992 р.

Обжинки в Конатківцях завжди свято!

Свято «Обжинки» в Конатківцях. Серед учасників художньої самодіяльності в центрі голова колгоспу Слісарчук К.К. та головний агроном Григоришин М.Т. Художній керівник Ніна Нестоклон. Фото 1989 р.

Вручення призів переможцям жнив 1989 р.

Із розпадом Радянського Союзу. Колишні республіки пішли на самостійний шлях розвитку. Розпочалось роздержавлення державного майна України, частка якого на кожного громадянина країни в 1996 році становила 1 млн. 50 тисяч купонів. На дану суму в 1996 році розпочали видавати знамениті «ваучери», які люди почали вкладати в різні трасти, заводи і фабрики. Продавали дехто на базарі і не пошкодували. Адже майже 90% вкладених ваучерів до сьогоднішнього дня не одержують обіцяних «ділками» дивідендів. Деякі «ділки», скупивши ваучері, нажили собі чималенький капітал. Люди залишились обдуреними.

Із початком 1990-х рр. і колективні, і приватні господарства українців накрила потужна хвиля економічної кризи перехідного періоду. Переорієнтація народного господарства молодої незалежної Української держави з планової на ринкову економіку, недолугі та непрофесійні реформи в сільському господарстві боляче вдарили по економічному розвитку колективного радянського господарства, по настроях та матеріальному становищу населення Конатковець. Спочатку всіх накрила хвиля відсутності найнеобхідніших товарів широкого вжитку, введення талонів та купонів, кілька грошових реформ, внаслідок яких багато селян втратили значні суми своїх заощаджень, які вони збирали десятиліттями. Далі розпочалися енергетичні кризи, коли по кілька годин на добу село тонуло в повній темряві; загострилася потужна бензинова криза, балон газу коштував чи не більш, як півмісячна зарплата. Найтривалішою була криза неплатежів, коли по кілька місяців члени колгоспу, працівники соціальної сфери села та інших працюючих установ, що діяли на той час у Конатківцях, не отримували заробітної плати, яку за цей час ще й з'їдала потужна інфляція.

Значного скорочення фінансування зазнала соціальна сфера села. Припинив свою роботу дитячий садочок, який діяв на території села, перестали фінансуватися і зазнали скорочення інші установи села. Кардинальних змін зазнало і колективне господарство (колгосп). Його неодноразово перейменовано у різні найменування, але від зміни назви господарства становище на краще не

настало. Відбувається розпаювання земель, внаслідок чого значна частина угідь виводиться із сівозміни та передається у власність під городи, а частина розпайовується між членами спілки та пенсіонерами. У середньому в Конатківцях на кожного спілчанина припало по 1,77 га землі.

І якщо на перших порах земельна реформа пробудила одвічний селянський інстинкт мати землю в приватній власності, то подальша невідповідність у ціноутворенні на паливно-мастильні матеріали, сільськогосподарську техніку та закупівельні ціни на аграрну продукцію поглибили кризу. В Конатківцях появилися орендатори: і свої, і заїжджі. Утворилося кілька господарств. Основна маса конатківського населення по-справжньому захвилювалася.

Добре усвідомивши за добу незалежності те, що зміна політичної влади нічого доброго не приносить в їхнє життя, перебуваючи в стані постійного зниження життєвого рівня, гіперінфляції, нестабільності у суспільстві при фактичній відсутності збалансованої, продуманої економічної політики, нарощення напруженості, пов'язаної з періодом нагромадження первісного капіталу, з розгулом «дикого капіталізму», селяни досить швидко зорієнтувалися і почали виживати, розраховуючи лише на свої сили. Одні змушені значно збільшити розмір домашнього господарства на продаж, інші – розвитком торгівлі, якась частина – пошуком заробітків у ближньому чи й дальньому зарубіжжі. Працюючи із постійним напруженням фізичних сил, сільські родини домагаються зросту свого матеріального добробуту, із віковічною селянською мудрістю та терпеливістю переборюють усі труднощі.

На фоні численних, переважно негативних змін доби незалежності, селяни усвідомили, що саме від міцності місцевого агропідприємства, орієнтованого як на розвиток власної потужності й економічної міцності, так і на добробут кожного члена колективу та села в цілому, за великим рахунком, і залежить майбутнє свого села. Віра ця ще більше посилювалася спостереженням за тими втратами, що їх понесли сусідні, колись також міцні

колективні господарства, які не витримали реформ, зазнали розпаювання та розбазарили і знищили колективне майно... Серед таких господарств опинилися колись могутні Івашківський, Плебанівський, Мурафський колгоспи, а також колгоспи Лучинця, Лозової, Тропової та ін.

Щоб краще зрозуміти яких успіхів досягав колгосп ім. Фрунзе с.Конатковець після років, які народ прозвав «золотими», пропоную таблицю урожайності сільськогосподарських культур у 1988, 1992, 1998 рр.

Культура	1988 р., ц/га		1992 р., ц/га		1998 р., ц/га	
	по селу	по району	по селу	по району	по селу	по району
Зернові	35,1	31,5	26,8	30,2	24,0	25,3
Озима пшениця	45,0	39,1	32,2	35,4	32,2	31,9
Ярий ячмінь	21,4	24,5	41,3	34,4	25,9	22,2
Озимий ячмінь	18,0	29,2	-	-	-	-
Горох	20,6	20,0	24,0	27,9	13,5	19,9
Кукурудза	36,7	37,7	4,4	17,9	18,9	23,4
Гречка	10,6	10,0	9,7	7,9	7,1	5,6
Соняшник	20,3	20,8	11,9	12,1	4,3	3,2
Просо	36,9	20,6	-	-	-	-
Цукровий буряк	328,0	298,0	215,0	211,0	138	224,0
Картопля	93,4	78,1	35,0	73,0	-	-
Овочі	206,0	162,4	55,0	65,0	29	99,0
Овес	-	-	40,2	30,1	30,4	18,0

Як бачимо, результати господарювання в порівнянні із загальнорайонними показниками у Конатківцях були непогані. Навіть подекуди й вищі від районних показників. Але це було, як уже сказано, у пору «золотих» років, тобто до 1991 року. Далі, на жаль, настала поступова руйнація всього того, що так важко в Конатківцях приживалось. Та не тільки в Конатківцях. Нова влада оголосила у сільському господарстві так звану «земельну реформу». Альтернативними колективній та державній формі організації виробництва стають приватні та фермерські господарства. Колишній колгосп ім. Фрунзе після зникнення того самого примарного

комунізму, якого так бажали створити комуністи, реорганізувався з часом у КСП, потім у КСГП, ВАТ, СТОВ, ПП, ФГ та ін…, але від змін назв нічого путнього у Конатківцях не виходило.

Сама ж приватизація землі проведена владою так безвідповідально і безграмотно, що просто дивуєшся. Що мало на увазі керівництво держави, приймаючи відповідні законодавчі акти – посварити нас, посіяти ворожнечу на селі чи збільшити виробництво сільськогосподарської продукції, підвищити добробут людей, укріпити незалежність держави? Якщо перше – то це вдалося, якщо друге…

Білокінний Олександр Володимирович

У 1992 році перейменовано колгосп ім. Фрунзе у КСГП «Конатківське». В селі почались розмови про розпаювання земельних ділянок підприємства, але господарство ще утримувалось вцілілим. З 1994 року КСП «Конатківське», а потім КСП «Весна» очолив Білокінний Олександр Володимирович.

Вмілий, розсудливий керівник Олександр Володимирович добре розумів ситуацію, що складалася у країні не на користь селян, а тому якраз за його ініціативи робилось все для того, щоб колгоспники не розчаровувались в ситуації, що виникла на місцях, як і у державі.

Після чергових звітно-виборних зборів колгоспників, що відбулися в лютому 1995 року, селянам Конатковець стало набагато спокійніше за свою долю, за долю господарства.

На зборах не тільки підвели підсумки зробленому і визначили шляхи розв'язання проблем на майбутнє, а й віддали належне, як ніде, людині – трудівнику, старим і молодим колгоспникам, нареченим, новонародженим та іншим працелюбам вручалися грамоти і подарунки. Через безгрошів'я та порожні полиці магазинів

керівництво господарства часто нагороджувало передовиків живою худобою. Таким виписували безкоштовно поросятко чи теля. Цим самим приємність людям робили вагому.

Така увага до людей нічого, крім поваги до керівників, викликати не могла. Мабуть, саме це стало причиною того, що поповнилось господарство шістьма новими працівниками, що юнаки, які відслужили в армії, з радістю повертаються до своїх домівок. Знайшлись в правлінців гарні слова і подарунки для тих, хто пішов на заслужений відпочинок і для кого роком народження став 1994-й. Все це разом взяте стало першопричиною того, що присутні на зборах одноголосно висловили довіру голові господарства Олександру Білокінному.

А голова Білокінний знаходив у, здається, безвихідних ситуаціях такий вихід. В селі пам'ятають 1996 рік, коли в господарстві добре зародила кукурудза. Її на току зібралося понад 3 000 тон в зерні і вона почала нагріватись (в народі кажуть «горіти»). Треба було негайно вивозити її до елеваторів, де б можна було осушити зерно. А бензину немає. І ще й немає за що купити. Вихід був знайдений – терміново продали кілька корів і за вторговані гроші купили бензину. Зерно було врятовано.

Після Білокінного, який довгий час старався всіма силами утримати колгосп хоча би на плаву, 24 січня 1999 року КСП «Весна» очолив Миронюк Григорій Іванович. Покерувавши поки що вцілілим господарством менше року, Миронюк передав справи Рудику Михайлу Артемовичу.

Конатківського господарства «Весна» спіткала така ж доля, як більшість господарств України. В зв'язку з важким економічним становищем (різким подорожчанням електроенергії, паливномастильних та інших матеріалів), у наступних роках вся худоба ВРХ, вівці та свині було вивезено на м'ясокомбінати. Становище господарства погіршувалося.

У 2003 році господарство збанкрутувало. КСП «Весна» припинило своє існування . Конатківські землі колишнього колгоспу відійшли до різних уже існуючих господарств. Частину земельних

паїв колишні колгоспники віддали лозівській фірмі «Відродження», частину паїв люди залишили Рудику М.А. у ФГ «Конатківське», а найбільшу частину земель селяни віддали СТОВ «Мрія», яка належить потужній агрофірмі «Кряж і К». В селі є також люди, які забрали свої земельні паї і обробляють землю самостійно.

Не з добра так вийшло. Поділили понад 1700 гектарів, забили державні кілочки згідно земельних актів, виданих державою, і на цьому влада зупинилася у проведенні так званої земельної реформи.

Але людство здавна добре пам'ятає біблійські заповіді, що коли Бог творив землю, то не нарізав на ній меж, кордонів. А тому можна з впевненістю сказати, що будь-яка межа – це протидія Божому замислу. Адже межа завжди тінню лягає на серця людей, носить розбрат та ворожнечу.

З того часу, коли землеміри забили оті перші кілочки на полях, село Конатківці наповнилось недобрим духом, люди заговорили пошепки, поділились на клани і поселилась зловтіха та підозра… Як згадують конатківські старожили, серед земляків, людей здавна трудолюбивих і щирих, появилися «сині» і «помаранчеві», демократи і не демократи…

Кому це на руку? Тільки ворогам нашим. Землю ділять і нас ділять, аби все відібрати. Адже обробити належним чином своє поле від колика до колика власник паю не може. Отут би вчасно державі втрутитись, та де там. Тож «покрутившись» рік-два власник або продав нелегально або віддав свою землю в оренду на таких умовах, що назад вже забрати не зможе її ніколи… З часом він навіть знати не буде у кого в руках вона знаходиться і в кого її питати.

Що ж стосовно державної допомоги, то отих чотири кілочки посеред поля, то і є уся допомога. А хотілося б інакше. Селянин хоче, щоб держава підклала своє плече у проведенні цієї злощасної земельної реформи. Але цього не сталося.

Загадаймо тільки, як село загомоніло при розподілі колгоспного майна, коли на найбільший майновий сертифікат можна було одержати одне колесо від трактора, раму від культиватора та кілька погонних метрів гнилих дощок із ферми…

Колгоспна АЗС. Фото 2000 р.

Колишні ферми колгоспу

Покинуті приміщення колгоспної майстерні та кузні

Колишня колгоспна електростанція

Піщаний кар'єр колгоспу

Урочище «Борисовий ставок»

Автор особисто наслухався у селі про так зване «розпаювання» майна у Конатківцях. Та й преса в свій час описувала про це. А що толку? Чи хоч один керівник відповів за беззаконня?

Згадаймо, як же конатківські колгоспники старалися, дбали, особливо у 80-х роках минулого століття, розширити, зібрати по крихті оту техніку, побудувати фермерські приміщення, обзавестись племінною худобою, побудувати добротні дороги до ферм, по селу, закупити найкраще обладнання. І де це все тепер?

Ну що ж, як сказав один розумний політик: «Маємо те, що маємо…»

Із великою недовірою та острахом очікують селяни Закону про переведення землі у вільний продаж. Зокрема непокоять їх чутки про прихід приватних інвесторів, орієнтованих насамперед на задоволення своїх майнових інтересів, отримання надприбутків за будь-яку ціну й у будь-який спосіб, не задумуючись ні над сівозмінами, ні за гній на поля.

Колись колгоспники покладали всю надію на механізаторів. Взагалі-то, механізатори це саме ті люди, які повністю змінили вигляд нашого села. Тільки їхня самовіддана праця привела до тих революційних змін, що сталися на селі за останні п’ятдесят років. Вони, механізатори, зрушили віковічний уклад і порядок (від серпа до комбайна), за яким село жило до наших часів. Глиняні підсліпуваті хатки під соломою, бездоріжжя, убогість та безграмотність, безправність і гіркота постійних образ з боку влади – так село виглядало споконвіку. Тепер все по-іншому. І це все завдяки підвищенню продуктивності праці, завдяки механізації трудомістких процесів і високій культурі землеробства. З тих пір, відколи за справу взялися механізатори, зникло з нашої землі таке страхіття, як голод. Це старше покоління знає, що таке голод, а вже діти та онуки їхні можуть перебирати харчами і *не знають* вони того, як важко заснути після виснажливого дня, коли хочеться їсти, а немає що…

Мабуть через це *незнання* люди сьогодні стали невдоволеними і вередливими. Все їм не так! Мала зарплата, старий автомобіль,

вибоїни на дорозі, не така влада, не той хліб, не така ковбаса, не звідти вітер дує, не туди йдемо… А хто ж працювати за вас має, люди добрі?

Отут то і повинна втрутитись держава, щоб забезпечити робочими місцями село із семисотенним населенням, і не 44 чоловіка, як це маємо на сьогодні (див. паспорт сільської ради), а хоча б 50 відсотків жителів Конатковець хотіли б мати роботу.

З частих розмов у селі з автором зрозуміло, що жителі села надіються на краще. Вірять, що прийде той час, коли і хліба буде вдосталь, і працювати буде легше. І переговорюються між собою жильці: – Ти не працюєш, а тобі задарма на пай тонну зерна щороку привозять. Маєш дві корови, п'ятеро свиней, птиці без ліку, а тобі ще біржа платить за те, що на роботу не ходиш… Про їжу і говорити нічого – тепер вже люди не на роботі пріють, а над тим, як схуднути, де подіти продукти із повнісінького холодильника. І все їм мало, все вони волають: «Дайте нам!»

Так добре, як тепер, вже не буде! Мабуть, від того, що люди це розуміють, і приходить той страх за майбутнє… Чомусь у 1933-му, 1947-му люди не говорили і не думали про кінець світу. Тож пам'ятаймо, що кінець світу настане лише тоді, коли **зло** переможе **добро**. А тому, шановний читачу, **будь добрим** у всьому: і вдома, і серед людей, і на роботі – у всьому житті. Нехай добро твоє завжди перемагає зло. А наша конатківська земля прекрасна і вічно молода. Скільки б не пив у літню спеку прохолоду з джерельних глибин «Вікнини», а вода не перестає бути жаданою і солодкою.

Дороге і миле все навколо нашого села. Мальовничі краєвиди, що розкинулись від Конатковець до села Тропової, велетенські Сабаринські дуби, які є свідками подій, що відбувалися ще у XV-XX століттях, джерело «Вікнини», яке люди пам'ятають ще за часів, коли наші селяни чумакували до Одеси за сіллю, чудовий теперішній новозбудований храм, прекрасна місцева школа та ін. Так і хочеться побувати тут, помилуватися цією прекрасною землею, її чудовими людьми. А люди ці варті того, щоб історія їх пам'ятала.

Список
голів колгоспу с. Конатківці
за весь період його існування

Роки	*Прізвище, ім'я, по батькові*
1923-1926	Філіпов Терентій, Зварич Сергій (комуна)
1927-1929	Сорокін (25-тисячник)
1930	Шевчук Профирій
1933	Погорецький Федір Васильович
1934-1936	Ткачук Василь Профирович
1937-1939	Філіпчук Іван Петрович
1940-1941	Шевчук Профирій
1941-1944	Бурдейний Тихон Ісакович
1944-1945	Пронюк Гнат
1945-1950	Гордішевський Григорій Васильович
1951-1955	Шевчук Михайло Митрофанович
1956-1959	Гончарук Сава Трифонович
1959-1962	Олексишин Федір Профирович (керуючий Лозовецький Терентій Омелянович)
1962-1968	Жовтобрух Василь Денисович
1969-1972	Турчак Віктор Петрович
1973-1976	Кухтіцький Йосип Іванович
1976-1986	Свалюк Павло Устинович
1986-1993	Слісарчук Кирило Кирилович
1994-1998	Білокінний Олександр Володимирович
1999	Миронюк Григорій Іванович
1999-2003	Рудик Михайло Артемович

Розділ X

Влада на селі

Конатківська сільська рада пройшла важкий і складний шлях становлення, який розпочався для неї ще на початку 1921 року.

Життя показало, що практика однопартійної комуністичної системи, яка склалась у країні, зумовила неухильне зрощування партійних структур із державними, що зрештою паралізувало ради й перетворило їх на придаток компартії. Однак у період здійснення НЕПу, коли ради на місцях ще не повністю втратили свого значення, як органи влади й могли виконувати функції організаторів трудящих, вони зуміли акумулювати певний позитивний досвід господарського й культурного будівництва. Після ліквідації

сільревкомів у 1921 році в Подільській губернії налічувалося близько 2 тис. сільських рад. З відновленням радянської влади у селі розпочала формуватись організаційна структура місцевих органів влади, розгорнулась їх політична, господарська й культурна діяльність. У своїй роботі щодо керівництва сільрадами подільські комуністи послуговувалися «Інструкцією про сільські Ради, їх уповноважених, секції Рад та про їхню роботу», в якій було чітко зазначено перелік обов'язків органів місцевої влади – сільських рад. **Вони повинні були виконувати всі постанови вищих органів партійної та радянської влади,** вживати заходів щодо поліпшення сільського господарства та промисловості, дбати про добробут місцевого населення, втягувати його в соціалістичне будівництво, звітувати перед своїми виборцями на сільських зборах.

Конатківська сільська рада вважалась вищим органом влади у селі. Вона збиралась на засідання не менше двох разів на місяць, обирала зі свого складу секретаря і голову ради, який відповідав за роботу сільради як перед селянами, так і перед вищими органами радянської влади. Щомісяця голова сільської ради подавав відомості в повіти і округи про роботу організації, що включали інформацію про діяльність комітетів незаможних селян, про боротьбу з куркульством і бандитизмом, проведення посівної кампанії (у відповідну пору року), культурно-освітню діяльність, діяльність «Просвіти», кількість засідань за місяць тощо. Крім голови сільради та його заступників, для поточного розв'язання різних важливих питань, вироблення планів впровадження їх у життя та технічної роботи, при сільраді створювались секції: адміністративна, економічна й культурно-освітня. Секції складались із 5-7 членів сільради та представників відповідних інституцій.

Адміністративною секцією керував голова сільради, економічною – один із членів ради (часто це були члени правління колгоспу, працівники бухгалтерії), культурно-освітньою – секретар або інший член ради з числа учителів. Усі секції один раз на три тижні звітували перед сільрадою про свою діяльність.

Конатківська сільська рада вживала рішучих заходів щодо охорони радянського ладу, роз'яснювала розпорядження вищих органів радянської влади, залучала мешканців села до кооперативного будівництва, контролювала своєчасність сплати ними продподатку, що становив основу нової економічної політики.

У період відбудови народного господарства (1921-1925 рр.) місцеві комуністи проводять велику роботу щодо зміцнення сільської ради, посилюють контроль за її роботою. Діяльність сільради пожвавлюється. Велику допомогу в життєвій діяльності сільради надавав Лучинецький волосний, а потім Лучинецький райвиконком, куди належали Конатківці. Особливу таку допомогу в роботі ради було добре відчутно у 1923-1926 роках, коли в селі вперше на всю округу було організовано комуну, про діяльність якої ми згадували раніше.

Незважаючи на функціонування організації комітету незаможних селян (КНС), значну активність під час виборів до ради на початковому етапі її створення проявляли заможні селяни, що забезпечувало їм перевагу у складі новообраних органів місцевої влади. Такий склад ради не міг гарантувати успіху більшовикам у здійсненні комуністичних перетворень у селі. Тому постановою Політбюро ЦК КП(б) України в жовтні 1920 року перед комнезамами було поставлене завдання **заволодіти виконкомами сільських рад** шляхом забезпечення їхньої участі у виборчих комісіях з метою перевірки списків виборців. Така система виборів давала змогу організаціям КНС забезпечити собі переважну кількість місць у Радах. Така діяльність впливу партійних органів існувала до недавна.

Члени КНС чітко усвідомлювали: лише захопивши ради, можна зберегти свій політичний вплив у селі. Повноваження, надані комнезамами у формуванні складу рад, дозволяли їм і надалі забезпечувати собі переважну кількість депутатських місць.

У кінці 20-х – на початку 30-х років у Конатківській сільській раді переважали комсомольці. Працівники сільської ради відіграли важливу роль у проведенні колективізації, у створенні колгоспів та в організації репресій у селі в 30-х роках. **Сільська**

рада з кінця 20-х років стала придатком тоталітарної держави і не завжди працювала в інтересах громади. Робота сільських рад була під пильним контролем райвиконкомів та райкомів комуністичної партії, найменше відхилення від лінії компартії було підставою для зняття з посади сільського голови. У 30-х-50-х роках сільський голова вважався головним представником влади у селі. Сільській раді були підзвітні всі установи та організації села, але вже у 60-х-80-х роках реальна влада переходить до голів колгоспу, хоча в документах зазначено, що влада належить органам місцевого самоврядування. Громадою управляв той, у кого були гроші – голова колгоспу. Після проголошення незалежності України роль сільських голів значно зросла.

Більшість сільських голів Конатковець добросовісно ставились до виконання своїх обов'язків, сумлінно захищали інтереси громади. Слід відмітити, що посада голови була нелегкою на той час, і людей обирали на цю посаду в основному активних до нового ладу, часто не зовсім підготовлених до цієї роботи, часто зовсім без освіти, а тому вони періодично мінялися.

Автору з великим зусиллям вдалося відшукати і скласти список тих людей, котрі працювали в Конатківцях головами сільради. Пропонуємо читачам список голів Конатківської сільської ради з моменту її заснування до сьогоднішніх днів (01.01.2016р.)

Роки	*Прізвище, ім'я, по батькові*
1921-1923	Кучер Олексій
1923-1926	Гордішевський Онуфрій
1927	Любчинський Іван Якович
1928-1930	Зварич Сергій
1931	Мельник Онуфрій
1932	Мельниченко Яким
1933-1936	Погорецький Федір Васильович
1937-1940	Філіпов Терентій
1940-черв.1941	Лозовецький Терентій Омелянович
червень 1941 – березень 1944	Заячковський Михайло (староста)

1944-1952	Заболотний Григорій
1953-1956	Герасименко Федір
1956	Даниленко
1956-1958	Майданюк Григорій
1959-1962	Майданюк Григорій
1963-1968	Богацький Микола Власович
1968-1976	Довгань Микола Іванович
1976-1982	Тимощук Михайло Климович
1982-1986	Слісарчук Кирило Кирилович
1986-1990	Захандревич Леонід Владиславович
1991-1998	Зарицька Ніна Андрівна
1998-2006	Федишен Віктор Петрович
2006– по д/ч	Миронюк Григорій Іванович

Після укрупнення сільських рад, яке відбувалося з 1959 року, Конатківська сільська рада була об'єднана з Івашківською сільською радою із центром у с.Івашківці.

На сесії депутатів місцевої ради обирали і затверджували секретарів сільської ради. Цю посаду в свій час обіймали: Марцісь Андрій Іванович, Майданюк Григорій, Зарицька Ніна Андріївна, Федишин Віктор, Гаврилюк Ольга Григорівна та інші. Сьогодні посаду секретаря сільської ради займає Ветушинська Надія Василівна.

Раніше при сільській раді була посада начальника військового облікового столу та паспортного столу. Але завдяки «зусиллям» керівництва держави за часів правління Януковича, такі посади були скорочені. А на практиці, це довело до того, що всякий облік військовозобов'язаних в селі був занедбаний, і не тільки в селі, а й в державі. Лише у зв'язку із теперішніми подіями на Донбасі такий облік налагоджується.

Щодо існування паспортної системи у нашій колишній країні СРСР, в тому числі й на Україні, то слід зазначити слідуюче:

27 грудня 1932 року у Москві ЦВК та Раднароком СРСР за підписами М.Калініна, В.Молотова та А.Єнукідзе прийняли трагічну для десятків мільйонів тодішніх громадян, та й для

багатьох наступних поколінь, постанову 57/1917 «Про встановлення єдиної паспортної системи по СРСР та обов'язкової прописки паспортів», а також «Положення про паспорти». 31 грудня того ж року відповідну постанову прийняли ВУ ЦВК і РНК Української Соціалістичної Радянської Республіки.

«Положення про паспорти» встановлювало, що всі громадяни СРСР у віці до 16 років, які постійно проживають у містах, робітничих селищах, працюють на транспорті, у радгоспах і на новобудовах, зобов'язані мати паспорти. В сільській місцевості, крім радгоспів, громадяни паспортів не отримували, і облік населення вівся за господарськими книгами. Вся країна перетворювалася в єдиний табір, оскільки в сільській місцевості проживало тоді ще 2/3 населення країни. З того часу кожен селянин позбавлявся права мешкати поза межами свого села, вільно пересуватись, а навідуючи своїх рідних або ще когось у містах, райцентрах і селищах міського типу своєї області, міг проживати там без прописки терміном не більше 5 діб.

Стало також правилом, що дітей колгоспників, які досягли 16-річного віку, правління колгоспу механічно заносило до списків колгоспників без їхньої згоди та заяви. Виходило так, що сільські хлопці та дівчата не були господарями своєї долі, вони не могли за власним бажанням після 16 років отримати в райвідділі паспорт і вільно виїхати до міста на роботу або навчання, бо з досягненням повноліття автоматично ставали колгоспниками. Формально така практика не була закріплена у статуті сільськогосподарської артілі, але фактично існувала в країні.

В результаті молоді конатківчани, як і мільйони сільських мешканців СРСР, ставали безправними «гвинтиками» системи державного кріпосництва… Разом з тим юні конатківчани, як і вся юнь країни рад, вливалися під впливом пропаганди до лав жовтенят, піонерії, комсомолу, комуністичної партії, профспілок та інших організацій. Усі ці організації працювали на радянську систему.

В даний час при великих сільських радах роботу по веденню паспортного обліку та обліку військовозобов'язаних введено

посаду спеціаліста по роботі з громадським сектором. З пори незалежної України, тобто з 1991 року, в Конатківцях відновлено свою сільську раду, відокремившись від Івашковець. З 2006 року її очолює місцевий Миронюк Григорій Іванович.

Дружній колектив Котатковецької сільської ради. Фото 2015 р.

Землевпорядником при Конатківській сільській раді з 1991 року працює Олег Олександрович Мазур. На контролі сільської ради робота й сестри милосердя. В Конатківцях цю роботу виконує Оксана Миколаївна Ковальчук.

Станом на 1 січня 2016 року в Конатківцях проживало 672 особи. З них працездатного віку 308 чоловік, пенсіонерів у селі налічується 250. Площа сільської ради налічує майже 24 квадратних кілометрів. Усе населення Конатковець по національності українці. Віросповідання: православні, католики, протестанти. Кількість житлових будинків у селі – 324. В тому числі незаселених будинків – 104. Працюючих станом на 1 січня 2016 року – 45 чол. Середньорічна смертність по селу – 20 чол., середньорічна народжуваність – 7 чол. Село, на жаль, поступово вимирає. Ще недавно кількість жителів у Конатківцях сягала майже півтора тисячі чоловік.

За 2015 рік понад 105 сімей отримали субсидії від держави. Нині в селі мешкає 2 інваліди Другої світової війни, 13 вдів війни, 3 учасники бойових дій, 1 інвалід армії, 10 чоловік учасників АТО, 4 багатодітних сімей, які виховують 15 дітей.

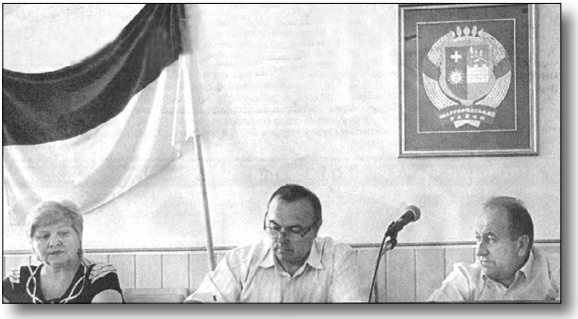

Керівники Шаргородського району. Зліва направо: Павлишина Т.П., Гавліцький М.Й. і заступник голови районної ради, депутат Шаргородської районної ради від конатківських виборців, уроженець села Загороднюк Володимир Іванович. Фото 2014 р.

За переписом худоби в особистих господарствах Конатковець утримується 265 голів великої рогатої худоби, в т.ч. корів – 123, коней в селі є в наявності – 8, кіз 35, птиці – 1500 шт., бджолосімей – 99, свиней – 243, а також інша живність.

За кошти бюджету сільської ради та за сприяння місцевого агропідприємства СТОВ «Мрія», яке являється філіалом могутнього сільськогосподарського підприємства «Кряж і К», яке у нашій зоні очолює керуюча Шмігленко Ніна Василівна, а також двох окремих господарств «Відродження» та СТОВ «Конатківське», сільська рада частково вирішує соціально-культурні проблеми села. Проте цих коштів завжди мало, а проблем багато. І все-таки працівники сільської ради знаходять шляхи для їх вирішення.

Перед конатківськими пайовиками виступає виконавчий диретор СТОВ «Мрія» Зварич Сергій Вікторович. Березень 2016 р.

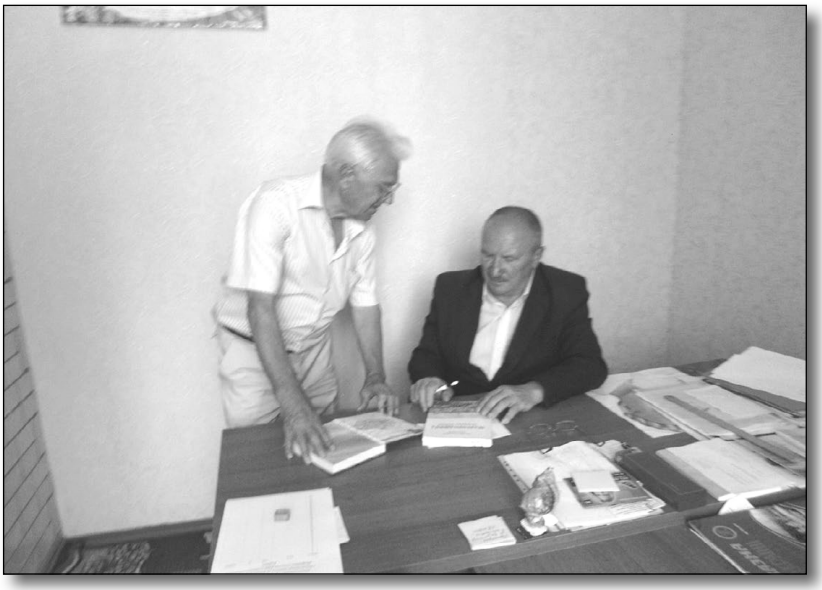

Робота над книгою. Автор А.Н. Нагребецький та сільський голова Г.І. Миронюк. Фото 2015 р.

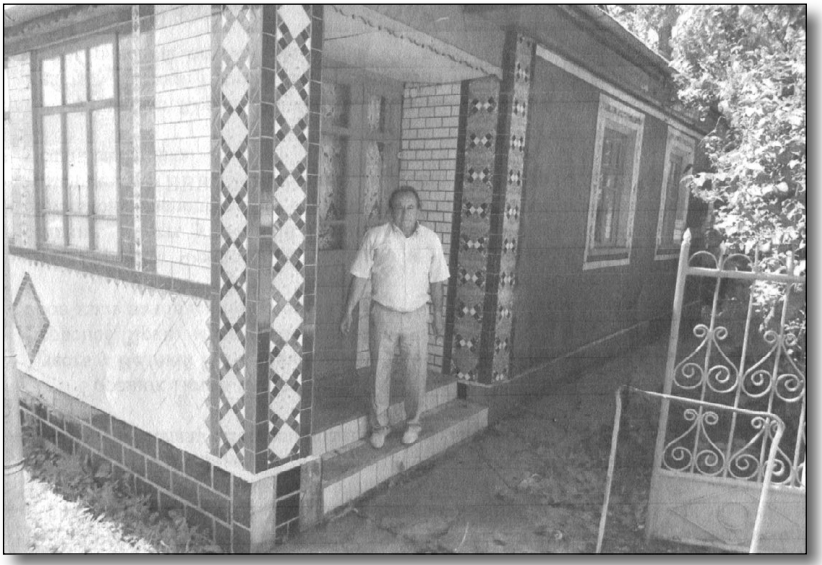

В.І. Загороднюк біля свого будинку на «Дрантіївці». Фото 2015 р.

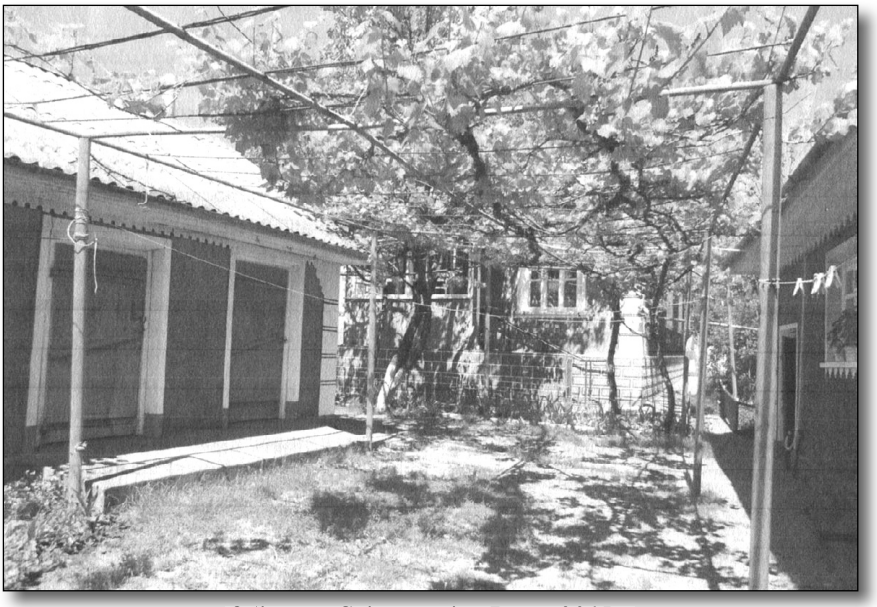

Обійстя Слісарчуків. Фото 2015 р.

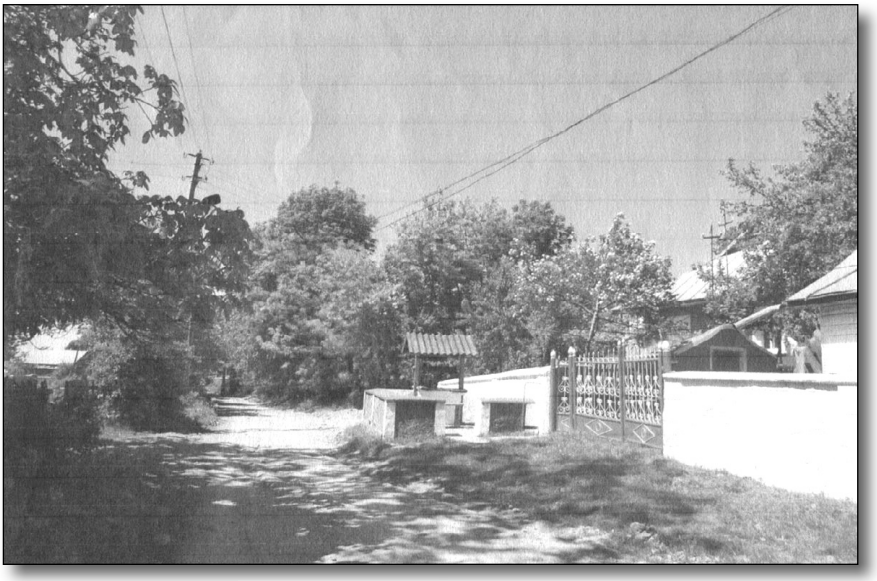

Вулиця Радянська. Фото 2015 р.

Батьківська хата Михайла Васильовича Берещука, 1946 р.н., яку завжди навідує син, приїжджаючи з Одеси. Фото 2015 р.

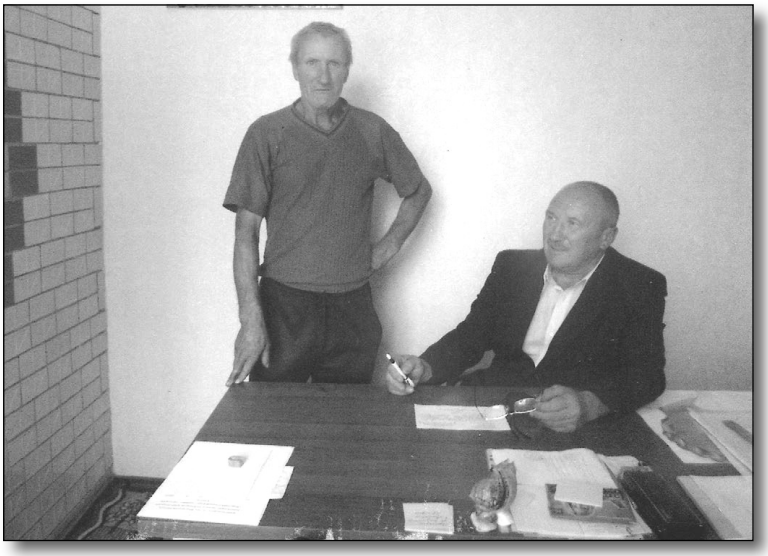

Вирішення справ державних. На прийомі у сільського голови Мельник Андрій Андрійович. 2015 р.

Маленький Ярославчик у гостях у своїх бабусь на Великдень

Родина Заячковського Михайла Петровича. Фото 2003 р.

Вінчаються Ковальчук Борис Антонович
і Гриньова Алла Володимирівна

Наречені Алла Вегера та Саша Кулик після церемонії шлюбу
в Конатківській церкві. Фото 20.09.2015 р.

Родина Загороднюка Івана Лук'яновича

Наречені Олександр Петрович Кулик і Алла Володимирівна Вегера зі своїми родичами. Фото 20.09.2015 р.

Весільні гості Вегери Володимира і Кулика Петра з молодятами Аллою і Сашею. 20.09.2015

Флентюк Марія із внучкою Любою. Фото 1983 р.

Старожителька села Пронюк Наталія Григорівна, 1916 р.н.

Думанська Олександра із внучкою Надією. Фото 1955 р.

Пронюк Кость і Наталка з синами Іваном і Григорієм. 1954 р.

Молодь Конатковець 1950 р.
Миронюк Олена,
Ткачук Ніна Василівна,
Шевчук Галина Семенівна,
Богацька Ганна Філ.,
Заячковська Надія Іванівна

Родина Пронюків і Богацьких. Фото 1971 р.

Наречені Пронюк Григорій і Богацька Ганна з батьками

1978 р. Весілля в Конатківцях.
Наречені Погорецький Володимир Якович і Галина Григорівна

Степан Муравський одружує свою племінницю Катю. Фото1964 р.

Урочиста реєстрація новонародженого сина Олександра у сім'ї Григоришених. Фото 1982 р.

Біля приміщення сільської ради конатківські колгоспники. Фото 1958 р.

Михайло Заячковський із донькою Людмилою і сином Володимиром. 1984 р.

Такі вони – дівчата 50-х років. Зліва Валя Короленко та Стася Мазур. Фото 1956 р.

Великий рід Степана Адамовича Муравського (в центрі у білій сорочці). Фото 1963 р.

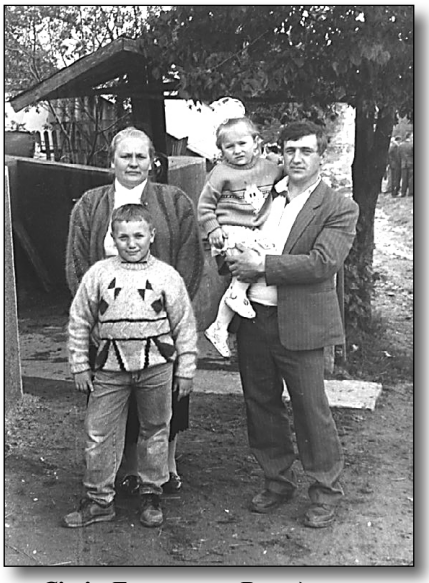

Сім'я Баланчука Володимира Онуфрійовича. Фото 1989 р.

Григоришина Марія. Фото 1950-х років

Товариство «Пам'ять» із числа мешканців Центральної вулиці. Фото 1963 р.

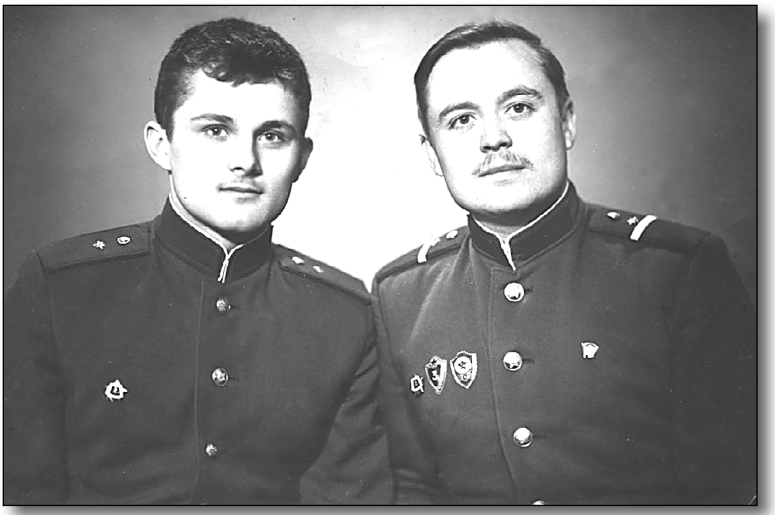

Воїни Збройних сил СРСР. Праворуч Слісарчук Кирило Кирилович. Фото 1969 р.

Зліва направо: Магдалюк Володимир, Федишина Марія Леонтіївна, Богацький Микола Власович, Тимощук Марія Степанівна

Сім'я Лігоцького Кирила. Фото 1951 р.

Зліва направо: Слісарчук К.К., Щевчук В.М., Берещук І.С., Слободянюк М.Г.

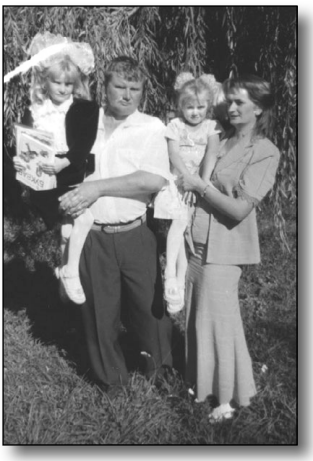

Сім'я Люльчака Володимира: дружина Людмила і доньки Юлія і Вікторія. 2005 р.

Керівники села: Слісарчук К.К., Зарицька Н.А., Білокінний О.В. Фото 1988 р.

Село в скорботі. 9 травня 1978 р.

Ними гордиться село

Берещук Віктор Онуфрійович

«Людина варта стільки,
скільки вона може зробити
безкорисливо»
Ксенія Павлоцька

У цьому мальовничому селі, що розкинулося на Подільській височині – Конатківцях, люди щедрі, робочі, мудрі. Серед них є дуже багато таких, які живуть за межами рідного села, але про нього та про його жителів не забувають.

Саме таким і є Віктор Онуфрійович Берещук.

19 червня 1960 року, у мальовничому куточку України на Поділлі, у селі Конатківцях у сім'ї Онуфрія та Ніни Берещуків народився хлопчик. Дитинство його проходило в рідному селі серед добрих та привітних людей. У 1967 році Віктор пішов у перший клас сільської восьмирічки, яку закінчив 1975 році. Ще в молодших класах у нього виявився хист до математики. Він розв'язував будь-які задачки, немов насіння лузав. Він ріс сильним, дужим хлопцем, ганяв з хлопцями м'яча, допомагав батькам по господарству.

Як згадує тепер сам Віктор Онуфрійович, у 5-річному віці він допомагав будівельникам, які будували Берещукам нову хату,

підносячи їм камінці. З малих років в обов'язок Віктора і його старшої сестри Галини входило догляд за домашньою худобою.

Заслуга батьків – Онуфрія Михайловича та Ніни Петрівни, – у вихованні дітей очевидна. Ще з дитячих років Віктор засвоїв народну мудрість, яка й донині популярна в селі: **«хочеш краще жити – треба більше робити»**.

Подружжя Берещуків – Онуфрій Михайлович і Ніна Петрівна

Берещук Віктор Онуфрійович. Фото 1974 р.

Школу Віктор закінчив на «відмінно» та «добре». Був товариським, добрим, чесним хлопцем. Після закінчення школи вступив до Інгулецького гірничого технікуму, який закінчив у 1979 році з Червоним дипломом. У цьому ж році вступив до Дніпропетровського гірничого інституту, який закінчив у 1984 році також з Червоним дипломом. Направили Віктора на роботу в Закарпаття в Новоселецький мармуровий кар'єр, де працював головним інженером. Але весь час тягнуло юнака в рідне Поділля, де все близьке серцю.

... У рідному краї і серце співає,
Лелеки з далека нам весни несуть...
У рідному краї і небо безкрає,
Потоки, потоки, мов струни течуть.

Берещук Ніна Петрівна на Красній площі у м. Москві

Берещук Ніна Петрівна (в центрі), дочка Галина (зліва) і племінниця Світлана. Фото 1973 р.

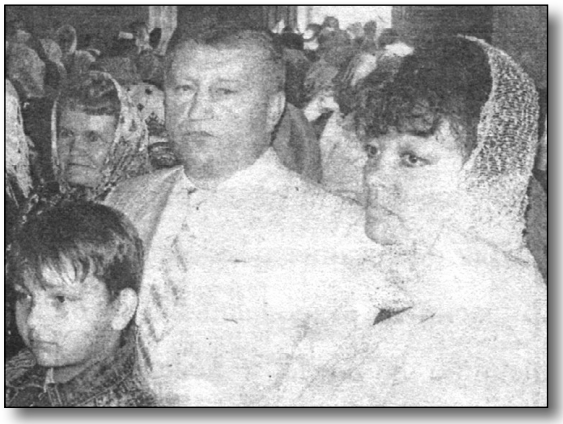

І ось мрія здійснилась. Віктор Берещук переводиться на роботу в Гніванський гранітний кар'єр, на Вінниччину, де працює спочатку на посаді начальника гірничого цеху «Гніванського кар'єру». Змалку привчений будь-яку роботу виконувати як слід, у довіреному йому підрозділі він добивається високих результатів, виходить у лідери організаторів виробництва.

Офіс Гніванського кар'єроуправління, яке очолює В.О. Берещук

Через два роки В.О. Берещука призначають головним інженером. У 1985 році одружується. Разом із Оленою Михайлівною виховують синів: Максима і Михайла та доньку Олександру. У 1996 році Віктора Онуфрійовича обирають головою правління даного кар'єру. Там він працює і по сьогоднішній день.

Трудовий колектив під керівництвом Віктора Берещука постійно працює над розширенням асортименту виробів, котрі вже сьогодні числом сягнули за десяток найменувань. Заважко віднайти такий куточок, де б не використовувалася продукція Гніванського гранітного кар'єру. Але були часи й нелегкі. Криза. Випуск продукції впав до 25% від загальної потужності. Відтак підприємство стало неспроможне забезпечувати працівникам достойну зарплату. Почався відтік кадрів. Кількість працюючих скоротилася до 280 чоловік. Виникли проблеми зі збутом продукції.

Зустріч працівників Гніванського кар'єру зі своїм керівником. В центрі В.О. Берещук. 2015 р.

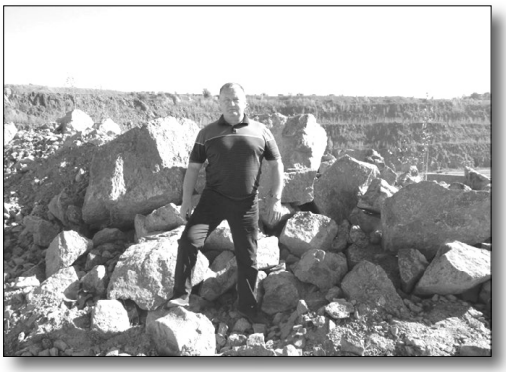

Гранітний кар'єр – його стихія. На фото Віктор Берещук над кар'єром. Фото 2015 р.

Інший би, на його місці, махнув на все рукою. Але Віктор Берещук – не інший. Він – той, ким є. Керівник нової формації. Прагматик. Завжди у русі. Завжди у пошуку. Чим більше проблем, тим більше опору. І Віктор Онуфрійович знайшов вихід із ситуації.

Нині ВАТ «Гніванський кар'єр» – одне з провідних підприємств Тиврівського району. Щороку список працюючих поповнюють 50-60 гніванівчан і мешканців навколишніх сіл.

Віктор Онуфрійович – людина щедрої душі. Весь час, коли односельці звертаються по допомогу, він готовий допомогти. Особливо дбайливо ставиться Віктор Онуфрійович до величі православ'я, постійно тримаючи найтісніші зв'язки зі служителями храмів Господніх. І, саме дякуючи йому, на нашій Шаргородській землі у вересні 2006 року загорілася ще одна лампада, яка своїм незгасимим світлом возносить молитви віруючих до неба. Саме у рідному селі Конатківці відбулося освячення новозбудованого Свято-Михайлівського храму.

Свято-Михайлівський храм у Конатківцях, побудований за фінансової підтримки Віктора Берещука. Фото 2006 р.

Коли православні віруючі жителі села звернулися до свого земляка Віктора Онуфрійовича з проханням

допомогти відремонтувати стару церкву, він вирішив зробити дарунок односельцям і профінансував будівництво нового храму.

– Наша церква ззовні навіть схожа на Почаївський монастир, мабуть, вона найкраща у районі... – говорять прихожани. Під час освячення храму Митрополит Макарій вручив Віктору Берещуку Орден Української Православної Церкви Рівноапостольного Володимира.

Хвилююча зустріч із своїм земляком Віктором Берещуком

Воістину не хлібом єдиним живе на білому світі правдолюб і добротворець, щиросердечна і чуйна до інших людина. Урочисто скликають до місцевого Храму Господнього гучні малинові дзвони – це також його турбота. Віктор Онуфрійович побудував на території Гніванського гранітного кар'єру церкву – цю вічну пам'ятку серця. За цю добру справу його було нагороджено Орденом Преподобного Нестора Літописця.

Віктор Онуфрійович завжди готовий піти на допомогу, коли до нього звертаються. Так, неодноразово керівництво Конатковецької СЗШ І-ІІ ступенів (рідної школи Віктора Онуфрійовича) зверталось по допомогу щодо забезпечення будівельними матеріалами, і він її завжди надавав. Віктор Онуфрійович підтримує тісні зв'язки з рідним селом, рідними людьми. Господь воздасть йому сторицею за цю милість.

До нього звертаються численні відвідувачі зі своїми тривогами, болями, проблемами. Він не одвернувся ані від жодної людини! Усім і завжди йде на зустріч. Надає спонсорську допомогу школам, церквам, людям своєї рідної Вінниччини.

Командир військової частини Руслан Шевчук із дружиною Майєю, в центрі мама Марія Петрівна Берещук із внучкою Вікою

Вже котрий раз йому люди повірили під час виборів, і він горнеться до них. Неодноразово обирався депутатом районної ради Тиврівського району. В 2015 році уже вдруге обраний депутатом обласної ради. Багато разів його портрет заносився на обласну та районну Дошку Пошани. До речі, і сьогодні він залишається окрасою такого високого пошанівку.

В 2012 році був визнаний Людиною року, як кращий роботодавець області.

Віктор Онуфрійович – це людина, котра серцем сповідує тільки любов і добро, успадкувавши все краще, що йому напророчила в житейському морі Богом благословенна дорога життя.

Робота над книгою. Автор книги А.Н. Нагребецький і керівник проекту В.О. Берещук. Фото 2015 р.

Богацький Михайло Миколайович

Богацький Михайло Миколайович
агроном, вчитель, будівельник

У свої 80 Михайло Миколайович Богацький досить енергійний та жвавий чоловік. Хоча з 1990 року він на пенсії та активно цікавиться життям, має багато друзів, спілкується зі своїми колегами-учителями та однодумцями і взагалі вважає, що критерієм існування будь-якої людини повинна бути органічна властивість робити іншим добро та навчати добра. І чим більше буде таких, хто відчуває свою підтримку тепер, тим частіше в майбутньому можна отримати допомогу самому.

Біографія Михайла Миколайовича була такою ж, як і усіх його ровесників. Народився 12 жовтня 1934 року в Конатківцях, коли в селі уже існували колгоспи. Батьки Михайлика на той час працювали у «комунівському» колгоспі «Світова зірниця». До школи у перший клас пішов у 1941 році. Школа на той час ще діяла, але навчання проводилися за румунськими програмами і дітей прагнули навчати румунської мови. Для цього до школи в село були завезені, очевидно наперед заготовлені, спеціальні букварі, на сторінках яких рясніли українські і румунські літери та слова. Дітей вчили алфавіту і на українській мові, і на румунській. Але з такою програмою навчання проходило недовго. До такого навчання учні не квапилися.

Михайло Богацький закінчував свою школу уже після звільнення села від окупантів. Закінчивши у 1950 році семирічку, поступив на навчання до Шаргородського сільськогосподарського технікуму на спеціальність «агрономія».

У 1954 році закінчив навчання і тоді ж одружився на однокурсниці Архипчук Марії Олександрівні, яка закінчувала бухгалтерський відділ у цьому ж технікумі.

Родина Богацького Миколи Дмитровича. Фото 1975 р.

Після служби в рядах Радянської армії М.М.Богацький працював у рідному колгоспі бригадиром рільничої бригади. Щоб знати добре справу бригадира, Михайло Миколайович поступив на навчання до Білоцерківського сільськогосподарського інституту.

Здібного і кмітливого агронома побачили і запросили працювати до місцевої школи, де, як і у більшості шкіл району, бракувало педагогічних працівників. Ще не маючи диплома вченого агронома, молодий чоловік став незамінним учителем – біологом у Конатківській восьмирічці.

Згодом Богацький М.М. закінчив Вінницький педагогічний інститут і став повноцінним учителем-професіоналом. У 1973 році Михайло Миколайович очолив педагогічний колектив своєї школи, в якій пропрацював цілих 25 років. Створений його власними руками біологічний кабінет став особливим взірцем не тільки для конатківської школи, але і для усіх шкіл району. Кабінет і сьогодні приваблює своїми експонатами, картинами, гербаріями та різним унаочненням усіх, хто відвідує школу.

Витвори рук Михайла Богацького

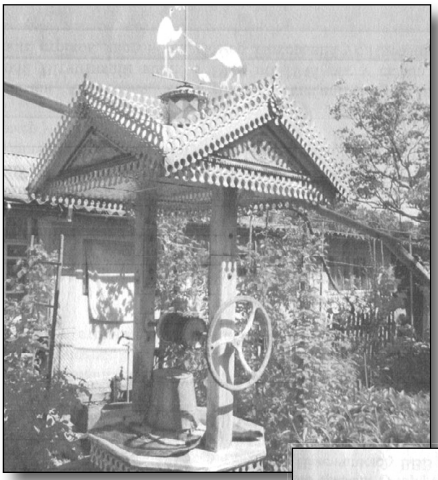

М.М. Богацький і його творчість. Фото 2015

Марія Олександрівна Богацька чекає гостей. Фото 2015 р.

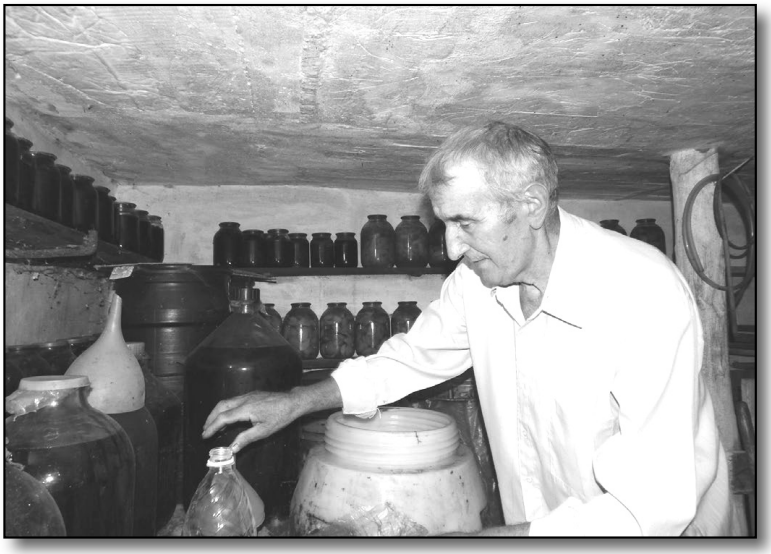

М.М. Богацький у винному погребі

Школа стала для М.М.Богацького щасливою долею, столицею душі. Його директорські дні перетинались у нескінченних клопотах. Проте він завжди пам'ятав: якщо за все братися самому – себе не вистачить. Тож, чимало серйозних справ довіряв вчителям, дітям, батькам. Помічники, звичайно, часто звертались до нього за порадою. Знали: він ніколи не відмовить у проханні, вчасно підкаже, підсобить, але свободи у помислах та вчинках не обмежить. Директор Богацький твердо ступав по стежині гуманної педагогіки, зверненої обличчям до дитини і її здібностей, інтересів, нахилів. Прагнув спонукати колег до сповідування непорушної істини: урок – найвища точка дотику з душами дітей, психологію яких вчитель мусить знати не менш досконало, ніж свій предмет.

По своїй натурі Михайло Миколайович любить не тільки агрономію чи природознавство. Він майстер на всі руки. Саме життя і навчило його творити, будувати, майструвати. А черпав він ці знання із різних джерел. Ветеран праці часто згадує про цікавий колишній журнал, що виходив один раз на місяць. Називався він «Сделай сам». Підшивки цих журналів зберігаються у Богацького й понині. Завдячуючи своїй терпимості і наполегливості Михайло Миколайович переймав досвід інших, які друкувалися у цьому журналі й з часом став творити чудеса. Він і будівельник, і столяр, і різьбяр, і майстер по металу. Чудові вироби із дерева чи металу прикрашають дім і садибу Богацьких, виготовлені золотими руками господаря і майстра Михайла Миколайовича.

Богацький М.М. не тільки здібний майстер. Він здавна займається бджільництвом. А виготовлене ним із різних ягід та винограду домашнє вино не має собі рівних.

Ось далеко не всі перераховані чесноти, що належать одній людині – Богацькому Михайлу Миколайовичу. А ще ж від нього ніхто не забирав обов'язків чоловіка, батька, дідуся. Все його життя – будівництво. Приходилося будувати і сім'ю, і дім, і сарай, і криницю, і все, що у дворі.

Покидаючи садибу Богацьких, при розмові з автором, Михайло Миколайович промовив такі слова: *«…Кожна річ має свій вік. На той час, після війни, коли житла було мало, будувалися*

будинки за економними проектами, і були ті хати справжнім подарунком для сім'ї, для людей. Але час змінюється, життя біжить уперед. Звичайно, ці будинки застаріли. Розбирати їх не всі можуть, чи хочуть. Можна лише їх перепланувати, добудувати… І це є виходом зі становища у даний час.

Будівництво на селі нині занедбане до краю. Нових будинків не зводять. Проте галузь будівельника, сподіваюсь, відродиться до свого колишнього рівня, тому, що ні одна держава не може існувати без будівництва. Так як не може країна існувати, якщо не народжуються діти. Розруха з часом проходить, труднощі минають і діти з'являються знову. Дітей потрібно ростити, виховувати, виводити в люди. Це і є життя. А будівництво – продовження життя. Школи, лікарні, заводи, дороги, будинки…»

Михайло Миколайович і Марія Олександрівна Богацькі. Фото 2014 р.

Ось такий він – Михайло Миколайович Богацький – учитель, агроном, біолог, будівельник. Людина скромна і добра, не любить піару. Цю, рідкісну в наш час, рису він разом із вірною подругою життя Марією Олександрівною зуміли виховати й у дітей своїх – трьох доньок. Надія, як і батько, стала педагогом, довгий час працювала у одній із Вінницьких шкіл. Галина своє життя присвятила роботі на одному із Вінницьких заводів. Галина і Надія зараз на заслуженому відпочинку. А наймолодша – Валентина стала фармацевтом. Ця робота їй дуже до душі й працює в одній із Київських аптек. Як і батько – діти також вибрали нелегкий шматок хліба, і дорогу у життя прокладали самостійно.

Родовинне дерево Богацького Карпа, 1863 р.н.

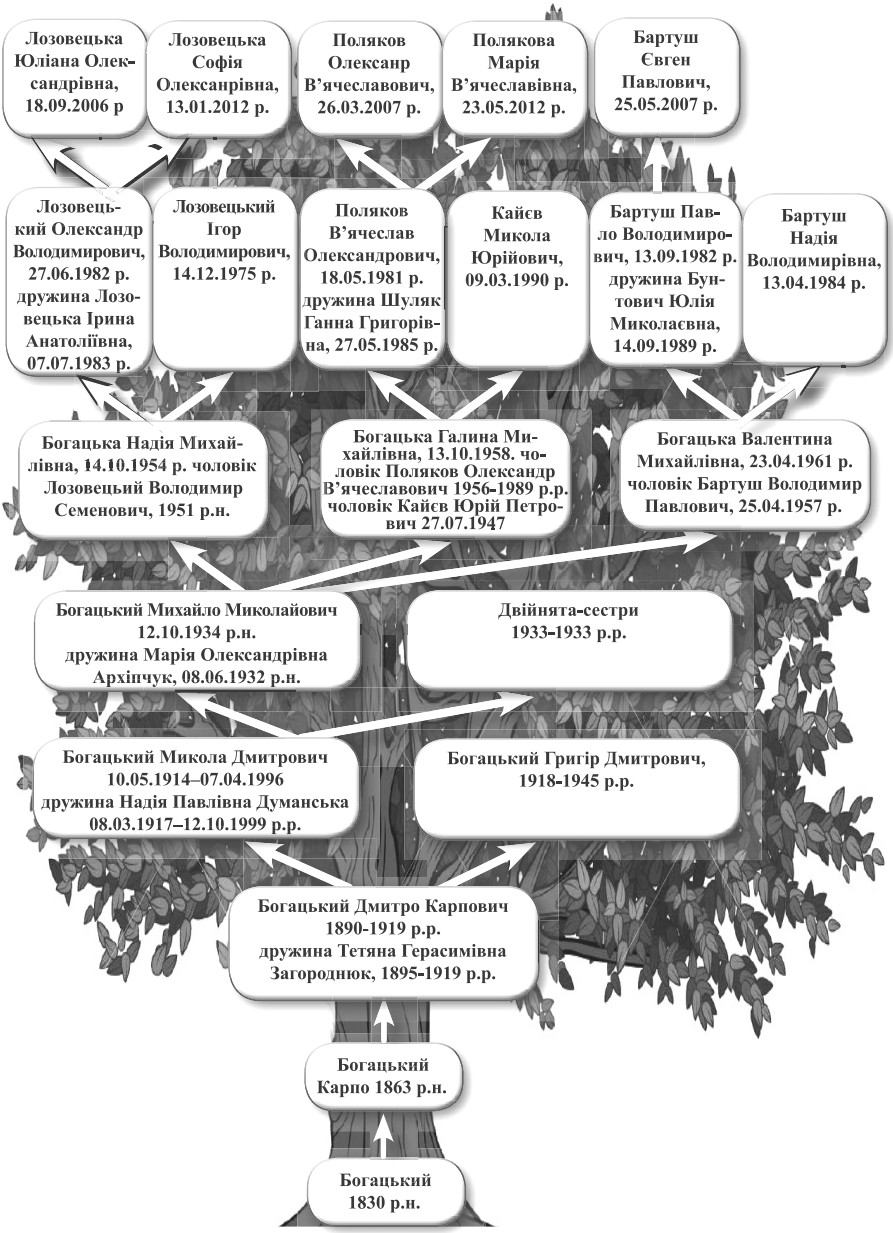

Лозовецька Валентина Терентіївна

Доктор педагогічних наук, старший науковий співробітник, Заслужений вчитель України, головний науковий співробітник лабораторії професійної орієнтації і виховання Інституту професійно-технічної освіти НАПН України.

Лозовецька Валентина Терентіївна народилася 3 квітня 1950 року в с.Конатківці Шаргородського району Вінницької області. Закінчила Одеський технологічний інститут харчової промисловості ім. М.В.Ломоносова й отримала диплом інженера-технолога зі спеціальності «Технологія молока та молочних продуктів» (1972 р.)

У 2003 році захистила докторську дисертацію зі спеціальності «Теорія і методика професійної освіти» на тему: «Теоретико-методичні основи професійного навчання молодшого спеціаліста сільськогосподарського профілю».

Валентина Терентіївна має вчене звання «старший науковий співробітник», його присвоєно рішенням Вищої атестаційної комісії України 15 грудня 2005 року. Почесне звання «Заслужений вчитель України» присвоєно Указом Президента України від 21 серпня 1999 року. Нагороджена нагрудним знаком «За наукові досягнення», медаллю «Ушинський К.Д.», Грамотою АПН України, Почесною грамотою НАПН України. Досліджує психолого-педагогічні умови професійного становлення особистості в сучасних умовах праці. Вона являється організатором і науковим координатором міжнародних наукових конференцій і семінарів, зокрема, авторських науково-практичних семінарів-майстерень щодо практичних аспектів формування професійної компетентності сучасного фахівця туризму. Брала участь у розробці Стратегії розвитку туризму в Україні в контексті «Євро-2012». Є членом Вченої ради Наукового центру розвитку туризму Міністерства

культури і туризму України, засновник наукового видання «Туристична освіта в Україні: проблеми і перспективи».

Лозовецька Валентина Терентіївна є автором понад 100 наукових праць, зокрема: однієї монографії, навчального посібника. Автор 12 наукових публікацій у зарубіжних виданнях та ін.

Пшук Іван Опанасович

Пшук Іван Опанасович – українець, історик, краєзнавець Поділля, кандидат історичних наук, доцент. Народився в селі Конатківці Шаргородського району 6 жовтня 1918 року. З дитинства прагнув до знань. 1937 року вступив на історичний факультет Одеського університету. Але навчання перервала війна.

Пшук Іван Опанасович із внучкою

Після важкого поранення в бою під Новоросійськом (1942 р.) молодий інвалід війни повернувся до науки, закінчив у тому ж університеті аспірантуру, захистив кандидатську дисертацію. З вересня 1947 року до виходу у 1993-му на пенсію працював у Вінницькому державному педагогічному інституті.

Посідаючи різні високі посади (аж до проректора), водночас передавав історичні знання, життєву мудрість студентам, розробляв методичні рекомендації, посібники для колег, також для вчителів середніх шкіл. Брав участь у багатьох громадських заходах, особливо активно працював як заступник голови обласного товариства дружби з Польщею. Мав чимало почесних звань, нагород.

Проте найбільшою гордістю його (і його навчального закладу) є здійсненні ним наукові дослідження, переважно з краєзнавства Поділля. Іван Панасович Пшук – член авторських колективів історичного нарису «Вінниця» (1964 р.) і тому «Історія міст і

сіл Української РСР Вінницька область» (1972р.), автор численних довідникових, енциклопедичних статей про Поділля, серії із 4-х випусків пізнавальних оповідей для середньої школи «Наш край» та цілого ряду інших праць. Він писав довідники, путівники, каталоги: «Вінниця» (1957р., 1972р.), «Тульчин» (1967р.), «В пам'яті поколінь» (1984р.)... Навряд чи когось іншого із сучасних краєзнавців-земляків можна було б з більшою підставою назвати літописцем Поділля як Івана Опанасовича Пшука. З історії краю у нього опубліковано 100 праць.

Щире обожнювання рідного краю в поєднанні із любов'ю до земляків, із товариськістю, чуйністю до людей, родинною відданістю, з відповідальністю за рідне слово, за точність думки, лицарським почуттям честі – ось духовний портрет нашого земляка.

4 травня 2003 року Івана Опанасовича не стало, поховано його в м. Вінниці. Вінничани його пам'ятають, знають, люблять і шанують.

Тимошенко Володимир Андрійович

Тимошенко Володимир Андрійович народився 27 листопада 1952 року в селі Конатківці Шаргородського району Вінницької області в сім'ї колгоспників. З дитячих років був здібним та кмітливим хлопчиком.

1960 – 1968 роки – навчання в Конатковецькій восьмирічній школі.

1968 – 1970 роки – навчання в Івашковецькій середній школі. Навчався відмінно, проявляв інтерес до вивчення всіх навчальних предметів, брав активну участь у житті школи, охоче займався спортом.

1970 – 1975 роки – навчання на фізико-математичному факультеті Вінницького Державного педагогічного інституту. По

закінченню навчання В.Тимошенко отримав диплом з відзнакою за спеціальністю учителя фізики та електротехніки. 1 рік працював учителем фізики та астрономії СШ №1 міста Білокуракіно Луганської області.

У 1976 – 1977 роках Тимошенко В.А. знаходиться на військовій службі в армії.

Після демобілізації, в 1977 році призначений на посаду асистента кафедри фізики Вінницького Державного педагогічного інституту. В 1978 році був зарахований в органи державної безпеки, де в 1980 році з відзнакою закінчив вищі курси КДБ СРСР за напрямом юриспруденція.

У 1980 – 1991 роках Тимошенко В.А. обіймав посади оперативного співробітника спочатку (до 1984 року) в управлінні КДБ УРСР по Вінницькій області, а потім – в КДБ УРСР (м. Київ). З 1992 по 1998 роки працював на керівних посадах (заступник начальника напрямку, науковий консультант, начальник відділу, заступник начальника управління, заступник начальника Головного управління, начальник управління) Головного управління СБ України по боротьбі з корупцією і організованою злочинністю.

У 1998 – 2002 роках Тимошенко працює на посаді начальника Головного управління СБУ по контррозвідувальному забезпеченню правоохоронних органів України, перший заступник начальника Головного управління «К» СБ України.

Тимошенко Володимир Андрійович успішно поєднував практичну і науково-педагогічну діяльність. У 1997 році захистив кандидатську дисертацію на тему «Діяльність Служби безпеки України по протидії і незаконному обігу наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів», а у 2006 році – докторську дисертацію на тему «Формування системи національної та міжнародної протидії в сучасному наркобізнесі».

У 2001 і 2004 роках йому присвоєно вчене звання відповідно доцента і професора.

У складних умовах встановлення незалежної України, виходячи з нових загроз національній безпеці, зокрема з боку міжнародного наркобізнесу, науково обґрунтував і виступив

ініціатором створення принципово нового напряму діяльності СБУ у сфері протидії міжнародному наркобізнесу та споріднених з ним злочинів по легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом,тероризму, корупції.

Як високопрофесійний фахівець Тимошенко В.А. увійшов до складу робочих груп і був співавтором розробки проектів законів України, зокрема Закону України «Про обіг в Україні наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів і прекурсорів», Закону України «Про заходи протидії і незаконному обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, прекурсорів та зловживанню ними», Закону України «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом», Закону України «Про боротьбу з тероризмом», Закону України «Про організаційно-правові основи боротьби з організованою злочинністю», законодавчих та нормативно-правових актів, що регулюють діяльність Служби безпеки України та створюють правове підґрунтя для ефективної координації її дій з іншими правоохоронними органами.

Кримінально-правовим проблемам боротьби з організованою злочинністю, наркобізнесом і тероризмом присвячені 9 монографічних досліджень Тимошенка Володимира Андрійовича, у тому числі «Наркобізнес: національна та міжнародна протидія новим викликам», «Корупція, наркобізнес, організована злочинність в Україні: взаємозв'язок, взаємозалежність, засоби запобігання та протидії», «Легалізація кримінальних капіталів: сутність, механізми протидії», «Розвиток людського ресурсу – основа національної безпеки України» та понад 50 наукових статей і публікацій.

Під керівництвом та за консультуванням професора Тимошенка Володимира Андрійовича захищено та готується до захисту 8 кандидатських та 2 докторські дисертації, здійснено опанування понад 20 дисертаційних робіт, більшість з яких присвячена дослідженню проблем кримінального права, кримінології і кримінально-виконавчого права. Тим самим започаткований напрямок комплексних наукових досліджень нових, як правило взаємопов'язаних між собою викликів сучасності як то міжнародний наркобізнес, тероризм, корупція, організована

злочинність, легалізація (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, які за останні роки набули в світі значного поширення і створюють серйозну загрозу національній безпеці України. Під його керівництвом формується відповідна наукова школа.

Плідна науково – практична діяльність професора Тимошенка В.А. дістала міжнародне визнання.

У 2001 році Указом Президента України за відповідною квотою Тимошенко В.А. був призначений представником України в Комісії ООН з наркотичних засобів, попередження злочинності і кримінального правосуддя. Він особисто вніс на розгляд Комісії ООН 8 проектів резолюцій, які були прийняті країнами-учасниками, зокрема «Щодо діяльності запровадження метадонової програми в лікуванні наркозалежних осіб», «Про порядок погодження і здійснення компетентними органами країн-учасниць контрольованих поставок наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів», «Про порядок повідомлень країн-учасниць щодо експортно-імпортних операцій з прекурсорами» та інші.

Своїми чисельними виступами на міжнародних симпозіумах, конгресах, конференціях в Анкарі, Вашингтоні, Відні, Лондоні, Мадриді, Москві, Софії, Зальцбурзі та інших містах професор Тимошенко В.А. сприяв консолідації наукових кіл та широкої громадськості на протидію наркобізнесу, тероризму та іншим небезпечним злочинам, вніс значний вклад у створення правової бази для здійснення транснаціонального співробітництва з означених проблем.

Набутий науково-практичний досвід зумовив призначення професора Тимошенка В.А. на відповідальні посади наукового консультанта Головного управління по боротьбі з організованою злочинністю СБ України, Радника голови СБУ, начальника Управління СБ України в Київській області.

Яскрава сторінка його науково-педагогічної біографії – діяльність на посаді ректора Національної академії Служби безпеки України (2004-2005 роки), де повною мірою розкрились його здібності наставника, організатора підготовки молодого покоління, фахівців українських спецслужб, формуванню у них патріотизму та високої професійної правосвідомості.

Високі професійні якості, організаційні здібності, сумлінність у роботі, творчий підхід спряли висуненню професора Тимошенка В.А. на високі державні посади, а саме першого заступника Голови СБУ – керівника Антитерористичного центру при Службі безпеки України, радника Голови Верховної Ради України, Голови Державної служби України з контролю за наркотиками.

Ця плідна державницька діяльність Тимошенка В.А. успішно поєднується з активною участю у роботі експертної ради з питань національній безпеці ВАК України, Спеціалізованої вченої ради, завідуванням кафедрою цивільно-правових дисциплін, наукової ради провідного юридичного журналу «Право України», редакційних колегій науково-інформаційних збірників та інших періодичних видань.

За значний внесок у розвиток вітчизняної юридичної освіти і науки, забезпеченню національної безпеки України Тимошенко В.А у 1996 році Указом Президента України нагороджений орденом «За заслуги», в 2005 році – Почесною грамотою Верховної Ради України, багатьма медалями та відомчими відзнаками. Постановою Президії НАН України від 16 березня 2007 року Тимошенка В.А. нагороджено відзнакою НАН України «За сприяння розвитку науки» .

У 2005 році Тимошенку В.А присвоєно військове звання генерал-лейтенант Служби безпеки України.

З 16 червня 2011 року Тимошенко В.А працює на посаді глави Державної служби України по контролю за наркотиками.

Зустріч із авторитетними вихідцями з Шаргородщини. В центрі Тимошенко В.А.

Герої у буденні дні

Страчков Микола Володимирович

Народ, що втрачає пам'ять –
втрачає життя
Р.Андріяник

У моїх руках книга «Пам'ять серця». На сторінці 444 портрет молодого міліціонера і нарис «Співробітник карного розшуку». Перший абзац: «Увагу кожного, хто вперше входить у вестибюль Вінницького міського відділу міліції, обов'язково привертають увагу чотири сірі бюсти під стіною. Серед написів під ними є й такий: «Страчков Микола Володимирович, ще нижче дата: 1970 – 1997 р.р.»

Хто ж ця людина і за яких обставин обірвалося її молоде життя? Що таке особливе здійснив він, щоб пам'ять про нього була вічною?

Тож повернімося до тієї трагічної події, яка сталася в 23 години 45 хвилині 11 вересня 1997 року на вулиці Радіона Скалецького у місті Вінниці. Той осінній день був звичайним для багатьох людей. Але не для Миколи Страчкова, співробітника карного розшуку старшого сержанта міліції. Для нього він став днем випробуванням не тільки на професійну вмілість, але й на випробовування на звичайну людяність, навіть на жертовність.

Микола очікував тролейбуса. Тут же крутилося четверо молодиків. Від нічого робити, хлопці причепилися до перехожого з тривіальним «дай закурити». Чоловік відмовив різко і хлопці вирішили «розібратися» з ним.

Микола, дарма що був у цивільному, не міг залишатись осторонь. Він підійшов ближче і попросив припинити неподобство. Та хуліганам було все одно на кому зігнати злість і вони гуртом кинулися на міліціонера.

Життя – не кіно, і встояти проти одурманених алкоголем недолюдків важкувато було б навіть Шварценегеру, тому щоб зупинити нападників, Микола вихопив табельний пістолет. Виконуючи інструкцію і навіть перестрахувавшись, старший сержант двічі вистрелив у повітря. Це не зупинило, і третій постріл він зробив по ногах. Одному з нападників куля потрапила у ногу. А четвертий патрон перекосило у стволі...

Як з'ясувалося пізніше, молодики вже були знайомі міліції і мали з нею особливі рахунки. Тому, взяли Миколу у коло, накинули на голову куртку і стали бити. Хлопець упав. Ще мить – і пістолет опинився у руках злочинця. З холодною жорстокістю убивця тричі вистрілив у голову міліціонера.

Тим часом молоді люди, яких захищав Микола, до речі лікарі за фахом, упіймали таксі і втекли з місця події, залишили свого захисника сам на сам із знахабнілими, озвірілими недолюдками. Міліціонер стікав кров'ю, а зловмисники з місця злочину втекли, прихопивши зброю.

Та протягом доби всі вони опинилися за гратами.

Був суд. Злочинці отримали по заслузі. Але з тих пір минули довгі роки. Ось уже й останній з них вийшов на волю.

А молоду прекрасну людину не повернеш... Микола за зовом серця вибрав одну з найважчих професій. Адже бути міліціонером і працювати у карному розшуку не одне й те саме. Перше – професія, друга – стиль життя. Микола розумів це як те, що він повинен завжди і повсюду і всюди зупиняти зло, захищати людей. Захищати – значить підставити себе.

Колеги розповідають, що він, хоч і був невеликого зросту, але міцний, «як дубок». А ще він був дуже порядний, дружній, товариський, веселий та щедрий, дуже дисциплінований.

Одного разу його послали в засідку. І сталося так, що командир поїхав у відрядження і забув прислати заміну, а надворі стояли страшні морози. Микола не зійшов зі свого посту цілу добу.

Тодішній напарник Миколи Юрій Кірімов згадує: «Коля, як те сонечко, випромінював тепло, зігріваючи всіх навколо. Тому

ставилися до нього, як до брата, на сімейні торжества запрошували до себе. Коля у нас був найменший на зріст, але його сміливості міг би позаздрити кожен. Не раз ми удвох із ним і шістьом зловмисникам наручники одягали.

Мати, Страчкова Марія Тихонівна, розповідає, що її любий синочок був дуже добрий і жалісливий із самого маличку, а особливо жалів її, яка весь вік працювала дояркою. Вже дорослим, працюючи у карному розшуку, зрідка у вільні години приїздив додому. Не застаючи матері вдома, біг до неї на роботу, щоб хоч трішки допомогти .

Для батька, Страчкова Володимира Федосійовича, син був гордістю. А якже, продовжувач роду, вибився сам у люди... А сестра Світлана та Оксана душі не чаяли у своєму братику.

Любили Колю і вчителі у рідній школі. І хоч зірок, як кажуть, з неба не хапав, але завжди спокійний, врівноважений, добрий та допитливий учень чимось зачаровував усіх. Пригадую його ясні усміхнені оченята, які так довірливо дивились на мене, які старалися зловити і запам'ятати те все нове, незвідане, що несли йому шкільні дні!..

Тринадцятирічний Микола Страчков. Фото 1983 р.

А жителі села більше пам'ятають Миколу ставним юнаком у міліцейській формі-таким скромним та привітним.

І тому звістка про те, що Колю Страчкова важко поранено, сколихнуло усе село. Я б сказала,усю область.

Пам'ятаю ті страшні дні. В пресі появились численні статті: «Дощ не змиває усі сліди», «Міліціонера вбивали на очах перехожих», «Виконуючи інструкцію, він двічі стріляв у повітря», «Рятуючи перехожого, старший сержант міліції загинув від рук п'яних молодиків», «Остання дорога сержанта Страчкова»...

Всі застигли в очікуванні чуда: а може виживе?

Жінки молилися Богу за Колю, а чоловіки сумно схиляли голови, пригадуючи, як у роки Великої Вітчизняної війни гинули їхні товариші, рідні від рук ворога. Але ж то були закляті загарбники, вороги? А від чиїх рук загинув Микола? І за що?

Так, всі були шоковані вчинком молодої пари, особливо те, що вони були лікарями, за яких віддав своє життя юнак. Втекли, не допомогли, навіть не прийшли в лікарню, не приїхали на похорон, жодного разу не провідали згорьованих батьків, не сказали бодай звичайного «Спасибі»...

Микола Страчков під час служби в армії (зліва). Фото 1989 р.

Не раз задаю питання: «А чи не даремною була така висока ціна для спасіння життя цих не зовсім достойних людей? А чи не краще було Миколі пройти повз? Адже не на роботі був?..»

І зразу ж постає інше питання: «А чи зміг би він пройти повз? Так, він був ще такий молодий, міг би так багато зробити корисного для Вітчизни, міг би сім'ю створити, дітей гарних виховати...»

А відповідь одна: «Ні, недаремна жертва. Нам потрібні не лише чисті родючі поля, а й чисті родючі душі».

Так, і досі не можуть ніяк змиритися батько і мати з тим, що ніколи син не переступить поріг рідного дому, не можуть забути надійне плече друга товариші, не можуть забути свого вихованця вчителі... Так, сталося так, як сталося. Молодого чоловіка, брата, сина, друга вірного не повернеш.

Якби, якби, якби... Якби не підвів пістолет, якби допомогли перехожі, якби не втекли потерпілі, яких ціною свого життя

врятував міліціонер, якби зійшов на іншій зупинці, якби стріляв одразу в злочинців (за даних умов це було цілком правомірно). Але він того не зробив: не зміг просто вистрілити в людину. І поплатився за це життям.

Сумувала природа, ридала мати, плакали, немов підстрелені чайки, сестри, знайомі, родичі, друзі, односельчани, і стискалися серця колег. Бо дуже рано пішов з життя такий молодий, такий красивий і тілом, і душею, у розквіті сил…

Тіло 27-річного хлопця віддано землі у рідних Конатківцях. Дорогу до його могили і досі не забувають соратники. Кожного року 11 вересня колишні колеги Миколи збираються на місті його смерті. Живе пам'ять про справжнього хлопця, як називали його при житті, живе в надгробку, живе в бюсті, живе в серцях і душах багатьох людей.

І в рідній школі стоїть невеличкий бюст, який увіковічує героя. Щороку найменші школярі запитують учителів: «А хто це?» Відповідь така: Це -Микола Володимирович Страчков. Наш колишній учень. Він був такою людиною, ім'я якого вкарбоване у вічність. Коли розповідаю про героїчний вчинок Миколи Страчкова, серце розривається від жалю, але разом з тим пересвідчуюся знову і знову у правдивості слів: «Героями не народжуються, героями стають».

Нам, живим, залишились гарна пам'ять про нашого земляка. Цю пам'ять треба зберегти навіки. Це – наш священний обов'язок. Бо, як писав письменник Р.Андріяник: «Народ, що втрачає пам'ять – втрачає життя».

Тож творімо лише добрі діла, щоб про всіх нас була добра пам'ять. Нам є що пам'ятати. Нам є чим пишатись. Будьмо достойними світлої пам'яті Миколи Страчкова.

Галина Кирилівна Магдалюк

Війни, яких могло б не бути

Часто афганцю не спиться від ран,
Ой, як багатий він думами тими.
В котре пригадує злючий Афган
Й гори, в котрих полягли побратими.
Юрій Кірілов

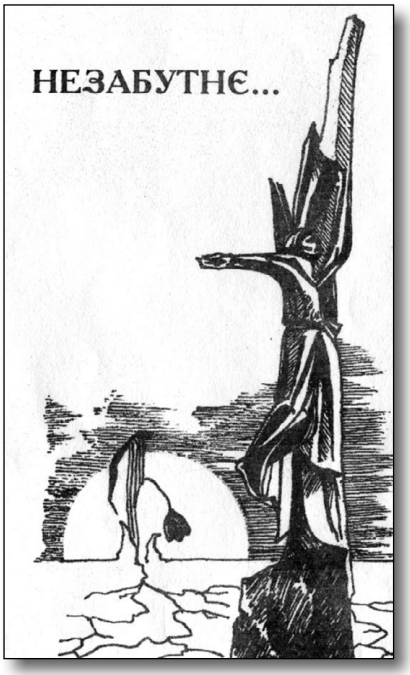

Не обминула Конатковець війна в Афганістані. Йшли наші хлопці служити до збройних сил СРСР, а попадали в «гарячу» точку Афгану.

Таких точок на земній кулі для радянських солдатів було багато: Угорщина, Чехословаччина, Сірія, Лівія, Югославія, Куба, В'єтнам, Корея, Монголія, Єгипет, Ліван, Ліберія, Ангола, Ірак та інші. «Гарячими» їх називали тому, що там по-справжньому лунали постріли, вибухали бомби і снаряди, підривались міни. Це був для наших хлопців такий собі «інтернаціональний обов'язок», де лилась кров і гинули зовсім молоді наші люди. За що? За кого?

Виконував роль інтернаціоналіста і наш земляк з Конатковець Мельник Петро Миколайович у 1968 році, побувавши у Чехословаччині.

Йшли наші хлопці з села в армію і кожен з проводжаючих говорив: «Аби не в Афганістан!». Потім вони повертались. Хто як міг: одні живими, другі – в цинкових домовинах.

Через страхітливі жорна цієї чужої нам війни у Афганістані, пропущено понад 3-х тисяч вінничан. Багато з них прийшли додому інвалідами, а 167 взагалі не повернулись до своїх домівок живими.

Печальна статистика до Конатковець доходила з навколишніх сіл:

Руданське – Дяков,

Перепільчинці – Стаднійчук,

Хоменки – Костюк,

Джурин – Яковишин,

Шаргород – Захандревич.

Рахни-Лісові – Ніколайчук

Довелось побувати у жорнах афганської війни двом нашим хлопцям з Конатковець. Ними були Мельник Андрій Андрійович і Пшук Геннадій Миколайович.

Було і є про що повідати учасникам афганської та інших воєн учням і дорослим у селі. На зустрічах з ними, які організовують учителі та актив села, вони розповідають про нелегкі солдатські будні, які їм довелось перетерпіти, виконуючи невідомо чию забаганку – захопити силою чужу землю.

А учасники чехословацьких подій згадують, як місцеві жителі – чехи викрикували у слід радянським воїнам у 1968 році: «Отец – освободитель, а сын – захватчик!».

З давніх-давен відомо, що ніхто і ніколи своєї землі так просто не віддавав. Не віддали її і афганці. За що ж віддали своє молоде життя наші шаргородські юнаки?

Чужа то була війна, не наша. І прокляті народом лишились ті, хто її розпочав.

Згадаймо про життєві шляхи – поневіряння старшого покоління у тому трагічному XX столітті. Задумаймось над тим фактом, що драми і трагедії цілих народів спричиняли війни, розпалені ненаситними диктаторами, продажними політиками і такими ж багатіями-мільярдерами. Здавалося б у XXI столітті їм би вже порозумнішати, зробити висновки з уроків історії. Але де там!

І ось вже з'являються в Криму невинні «зелені чоловічки», загарбуючи чужу землю, зневажаючи всякі міжнародні домовленості й угоди, ламаючи через коліно долі сотень тисяч людей.

Агресорові цього здається замало. І ось уже горять міста і села Донбасу. І ллється людська кров. Множаться нові трагедії. З'являються цинкові гроби, стають каліками миролюбні українці.

Не приведи Господи, щоб ця локальна авантюра, що зветься АТО, переросла, у велике планетарне побоїще.

Приймали участь у боротьбі з авантюрою, підбурювачем якої є наша «старша сестра» Росія зі своїми стратегічними, далекоглядними планами, наші хлопці з Конатковець:

Ковальчук Віктор Григорович – 1977 р.н.,
Гуменний Володимир Петрович – 1977 р.н.,
Берещук Володимир Васильович – 1971 р.н.,
Каньоса Андрій Володимирович – 1991 р.н.,
Пронюк Іван Васильович – 1991 р.н.,
Лазутін Володимир Сергійович – 1985 р.н.,
Єрмаков Костянтин Олексійович – 1982 р.н., а також
Богацький Олексій Вікторович,
Миронюк Григорій Григорович,
Люльчак Володимир Володимирович.

Хто в юності пізнав пекло Афгану

Як бачимо, це хлопці-гвардійці з різновіковим терміном. Одним, уже немолодим, понад сорок, іншим – по 25-30 років. У розмові з окремими учасниками бойових дій в зоні АТО автор почув патріотичний настрій їх: «…Кожен з нас відчуває на собі високу відповідальність. Адже такі поняття, як Вітчизна, Військова присяга, вірність Батьківщині, військовий обов'язок кожного мужика, для нас – не просто слова. Тому кожен з нас не ховався, коли отримав повістку й не шукав можливостей не їхати в зону АТО. Тим більше, побувавши там – переконані, що наша мета – не лише перемога над промосковськими ворожими авантюристами, а квітуча й мирна Україна та наші Конатківці».

* * *

Про теперішні події на Донбасі віршованим текстом наш земляк із Хоменок, мій давній друг і колега по перу Василь Миколайович Струк сказав так:

Війна на теренах Донбасу

Бурхливі пристрасті вляглися,
Як втік на «горб» злочинний клан.
В роботу люди упряглися,
Утихомирився Майдан.
При владі нові люди стали,
Ожила втомлена земля.
Жаль, Крим без опору віддали
Загарбникам з Кремля.
Селяни вийшли в поле, треба
Не згаять часу, бо весна.
І тут, як грім з ясного неба –
На Сході почалась війна.

Там сепаратисти, яничари,
Як божевільні, чи дурні,
На весь Луганськ, Донецьк горлали:
«Рассея, Путин, помоги!»

Чому живуть вони в країні,
Як їм не люба так вона?
Жили б собі на Сахаліні,
Ще Воркута є, Колима.

І Путін, як той добрий дядько,
Їх не послухати не міг,
Як рідним дітям гарний татко
Від серця щирого поміг.

Прислав чеченців із Кавказу,
З Краснодара козаків,
Головорізів із спецназу
І тисячі бойовиків.

В дорогу танки, міномети,
Зенітні установки «Град»,
З лиця землі все можна стерти
І умертвити всіх підряд.

Горять міста, горять посьолки,
Кругом жорстокі йдуть бої,
Там гинуть люди від осколків
Серед незлічених руїн.

І за «Рассеей» вже не плачуть,
Дійшло до них без зайвих слів,
Тікають, куди очі бачать,
Аж до «бандерівців» у Львів.

Обманутий народ на Сході
Живе, як кажуть, брехуни.
На шлях праведний господній,
О, Боже, ти їх приверни.

Відважні воїни країни
Ціною власного життя
Захищають Україну,
Їх щасливе майбуття.
Ідуть у бій, Вітчизна кличе,
На штурм ватаг бойовиків.
Вони герої! Як і личить
Нащадкам славних козаків.
Спровокувать війну не трудно.
Та важко зупинить її.
Хай той навік проклятим буде,
Хто дав початок цій війні.
Настане мир, нам Бог поможе
Прогнати зайдів-ворогів,
Але забути ми не зможем
Полеглих у боях Героїв –
Вітчизни нашої синів.

Розділ XI

Історія навчальних закладів у Конатківцях

Найдавніші відомості про школу в Конатківцях значаться ще з 1775 року, коли в селі була збудована дерев'яна Воздвиженська церква, біля якої в тому ж році було виділено приміщення під школу. 10-15 хлопчиків із сімей заможних селян навчав священик. Але школа тих часів була на стільки не популярною, що за переписом у 1820 році в Конатківцях школа й не значиться. А потреби суспільства в освіті постійно зростали, що примушувало царський уряд не лише розширювати мережу навчальних закладів, а й періодично вдосконалювати їх. З архівних документів нам відомо, що станом на 1801 рік на Поділлі не було ніяких початкових освітянських закладів. Не

було такого закладу і у Конатківцях. І аж після відомих реформ 1861 року в селі запрацювала парафіяльна школа. Це був 1866 рік.

Саме ж приміщення школи було побудоване силами прихожан на вигоні села у 1869 році. Воно було однокімнатне, де навчалися учні всіх трьох груп. Навчав учнів один учитель, який проживав у маленькій кімнаті, що була прибудована до основного приміщення школи. Школа являла собою дуже жалюгідний вигляд. Про її жалюгідність говорить і її облаштування. В класі, наприклад, стояло шість-вісім довгих лав, на яких містилося по 6-7 учнів на кожній. Навчання дітей проводилось взимку, коли в селі не було сільськогосподарських робіт.

Збереглося свідоцтво, видане жителю села Магдалюку Андронику Федоровичу в тому що він «...успешно окончилъ курсь учения въ одноклассной, церковно-приходской школе в с.Конатковцах Могилевского уезда». Свідоцтво датоване 14.05.1907 року за підписом: Председатель Отделения Епархиального училищного Совета № 854. (підпис) Таке ж свідоцтво було видане жителю села Ковальчуку Лукіяну, 1875 р.н.

Після повного встановлення радянської влади сільський сход вирішив відкрити у попівській хаті початкову школу. Першим її завідуючим і учителем був Рибак Анатолій Аксентійович, який працював у школі разом із своєю дружиною – учителькою Ольгою Свиридівною. Обоє вчителі були не місцеві.

У 1917 році в Конатківській школі навчалося 52 учні, з них 40 хлопчиків та 12 дівчаток. У цьому ж 1917 році владою було відібрано у місцевого священика його жилий будинок, який передали у власність школи. Будинок священика знаходився на території, де міститься теперішня школа.

Конатківська початкова школа з 1924 року носила назву «4-річна трудова школа». Навчальний заклад використовував всього дві класні кімнати площею по 30 квадратних метрів кожна, а також квартиру для вчителів. У першій кімнаті навчалися учні 1-го і 3-го класів, у другій кімнаті – 2-го і 4-го класів. Навчали учнів згадані вище учителі – сім'я Рибаків.

Випускники семирічної школи 1932 – 1933 н.р. У верхньому ряду в центрі у білій сорочці Здирко Тимофій Степанович

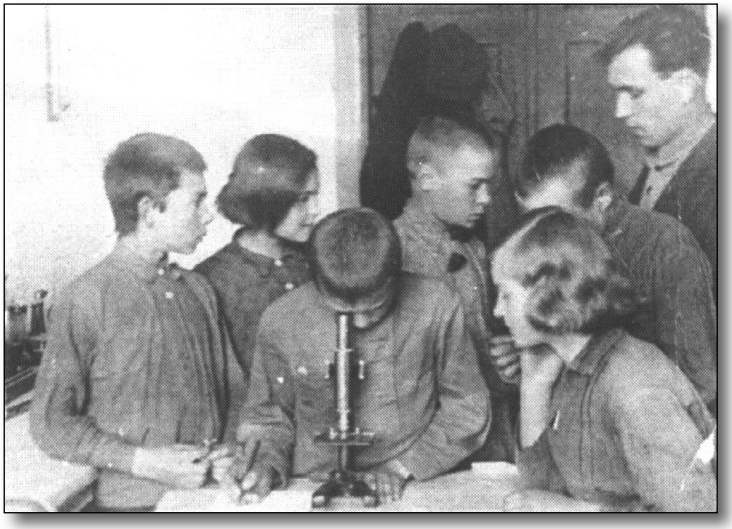

1937 р. Учні 5-го класу із учителем Слободянюком М.А.
Учні: Нишко Михайло, Полішук Є., Загороднюк Надія Павлівна, Юрчак В., Савіцький В., Хаєцький В.

З 1923 року при школі діяла також форма навчання дорослого населення села. Назва її – лікнеп (ліквідація не писемності). Курс навчання таких тривав три місяці. Заняття проводились шість разів на тиждень, по три години щоденно. Кількість дорослих жителів села, які бажали навчатись грамоти, постійно зростала.

Але попівська хата не забезпечувала можливостей для навчання зростаючої кількості бажаючих вчитися. А тому у 1928 році було вирішено, а у 1929 році силами місцевої влади в селі було закладено фундамент під нову школу. І вже у 1930 році у новому приміщенні школи вже навчались грамоти п'ять початкових класів. Школа була схожа на казковий палац з великими вікнами, широкими, високими та світлими класними кімнатами та коридорами. Вона і до тепер є окрасою села. Щорічно кількість учнів зростала і в наступних 1932-1933 р.р. кількість їх за архівними даними становила 250-300 дітей. Школа стала носити назву семирічної, перший випуск якої відбувся у 1933 році.

Слід відмітити, що школа в Конатківцях давала своїм вихованцям високі знання. Так, випускниками школи 1934 року були: кандидат математичних наук Чорній Леонід Федорович (син місцевого священика), кандидат історичних наук, викладач Вінницького педагогічного інституту Пшук Іван Афанасович, учителі Миронюк Аркадій Феодосійович, Залевський Василь Федорович, Здирко Тимофій Степанович, Шевчук Семен Михайлович, Гуріна Олександра Григорівна, Ветушинська Феодосія Миколаївна та інші.

Випускниками школи в свій час були: Шевчук Михайло Митрофанович – голова колгоспу, Твердохліб Петро Васильович, Шевчук Пилип Михайлович, Ковальчук Павло Антонович, Лозовецька Валентина Терентіївна та багато інших, які згодом здобули вищу освіту і працювали у народному господарстві країни.

Під час війни школа частково припинила свою роботу. Навчались тільки молодші класи. Але за румунської окупації в селі було зафіксовано цікавий факт: зразу ж 1 вересня 1941 року нова влада запровадила навчання першокласників по нових, уже, очевидно, заздалегідь підготовлених, букварів, у яких літери алфавіту

надруковані на румунській та українській мові, про що у свій час розповідала вчителька Лігоцька Ганна Григорівна, яка у роки окупації працювала в Конатківській школі. Звичайно, наші прості селяни не погоджувались, щоб їхні діти навчались по румунській програмі. Тому колишня семирічна, з великою кількістю учнів, школа практично розпалася. І лише в квітні 1944 року школа в Конатківцях відновила роботу і згодом знову стала семирічною. З 1958 року, коли директором школи став Здирко Тимофій Степанович, школа реорганізована у восьмирічну. Новий директор прикладав багато зусиль для розширення приміщень. Згодом таке приміщення було побудоване, де тепер містяться майстерня і столова.

У 1966 році школу очолив Придатко Степан Миколайович. Число учнів невпинно зростало і настала потреба ще більшого розширення приміщень школи. А тому силами місцевого колгоспу і під настирливим наглядом нового директора було побудовано другий поверх школи. Це значною мірою покращило процес навчання учнів. При школі відкривалися класи-кабінети. Особливо цікавим став хіміко-біологічний кабінет, організатором якого був учитель-біолог і агроном Богацький Михайло Миколайович, фізико-географічний (Захандревич Іван Владиславович), кабінет зарубіжної літератури (Мельник Галина Петрівна) та інші.

З роками школа потребувала свого ремонту і ця нелегка робота припала на долю нового її директора Захандревича Івана Владиславовича, який очолив колектив учителів у 1984 році. Поступово проводили ремонтні роботи. Було замінено перекриття приміщення, переобладнано опалення, керамічною плиткою обкладено стіни, проведено водогін і т.д. Школу колись і тепер люб'язно називають красунею.

З 2002 року по 2004 рік директором школи працював молодий випускник Вінницького педагогічного університету Жмудь Богдан Анатолійович. В даний час колектив учителів складається із 13 педагогів. Очолює їх Федишена Неля Григорівна.

Список
вчителів Конатковецької школи станом на 01.09.2015 р.

П.І.П.	*Предмет*	*Категорія*
Федишена Неля Григорівна	Директор, вчитель хімії та біології	1
Захандревич Таїса Тимофіївна	Вчитель початкових класів	1
Федишен Віктор Петрович	Вчитель математики та фізики	1
Баланчук Ольга Миколаївна	Вчитель укр. мови та літератури, вихователь	1
Магдалюк Галина Кирилівна	Вчитель історії та правознавства	1
Мельник Галина Петрівна	Вчитель світової літератури	1
Андрійчук Світлана Антонівна	Вчитель початкових класів	1
Погорецька Валентина Омелянівна	Вчитель початкових класів	1
Лихоштан Світлана Миколаївна	Вчитель початкових класів	1
Ковальчук Зоряна Володимирівна	Вчитель образотворчого мистецтва та художньої літератури	2
Нагнатова Ольга Петрівна	Вчитель географії	2
Кузь Олена Іванівна	Вчитель німецької мови	Спеціаліст

Історія школи в Конатківцях була б неповною, якщо не згадати імена тих, хто в свій час очолював школу і всяко підтримував її життєдіяльність. Так, після війни у 1944 році школу очолив демобілізований Дем'янов. Потім директорами школи були: Гаджа Віктор Петрович, Флентюк Трохим Гаврилович, Заграй Іван Афанасійович, Здирко Тимофій Степанович, Миронюк Ганна Миколаївна, Придатко Степан Миколайович, Богацький Михайло Миколайович, Заячківський Михайло Петрович, Захандревич Іван Владиславович.

Ці керівники були дійсно повністю віддані справі крім педагогічної, ще й справі утримання школи в належному стані. Село пишається такими.

Сьогодні школу очолює Федишена Неля Григорівна. У 2012 році відбулося об'єднання Конатковецької школи І-ІІ ступенів з дитячим садочком. Цей заклад сьогодні носить назву НВК (навчально-виховний комплекс), який очолює Неля Григорівна.

Федишена Неля Григорівна народилася 4 травня 1969 року в селі Слобода-Шаргородська.

В 1986 році закінчила Шаргородську середню школу, а в 1991 році закінчила Вінницький педагогічний університет, фізико-математичний факультет.

В 1992 році Неля Григорівна прийшла працювати в Конатковецьку школу вчителем фізики і математики. З 1998 року по 2001 рік навчалася в Уманському природничо-біологічному університеті, де здобула професію біолога.

З 2004 року по даний час вона працює директором Конатковецького НВК.

Директор – це насамперед добрий організатор, вихователь не тільки для дітей, яких вона навчає на своїх уроках, а й для всіх учнів школи, для вчителів, техперсоналу, батьків.

Саме таким вихователем всього колективу є Неля Григорівна. Під її керівництвом проводяться на високому рівні педагогічні ради, батьківські збори, на яких вона читає цікаві лекції про виховання дітей у сім'ї, загальношкільні виховні заходи, присвячені визначним датам.

Вимоглива до себе і до підлеглих Неля Григорівна старається, щоб все заплановане було виконано вчасно і якісно. В своїй роботі застосовує інноваційні технології, використовує все нове, що є в районі, області, країні. В школі вивчається і узагальнюється стан викладання предметів, проводяться директорські контрольні роботи, надається кваліфікована методична допомога учителям, учням. А ще багато часу Неля Григорівна витрачає на планування роботи школи, аналіз і вивчення вхідної документації, підготовку і здачу відповідних документів у районний відділ освіти, написання наказів та ін.

За період свого керівництва школою Неля Григорівна приділяла і приділяє велику увагу зміцненню матеріальної бази школи. В школі всі дерев'яні вікна було замінено на пластикові, обладнано сучасну їдальню, внутрішню вбиральню, переобладнано опалення.

Кожен рік проводиться поточний ремонт шкільних приміщень, їдальні, котельні.

Федишена Неля Григорівна

Неля Григорівна приділяє велику увагу організації дитячого харчування, медичного обстеження, профілактиці дитячого травматизму, охороні дитячого здоров'я і безпеці життєдіяльності учнів, роботі з батьками, сільською громадою та районними службами.

Як вчитель, Неля Григорівна має високу науково-теоретичну підготовку. Вона добре володіє комп'ютером, що дає змогу проводити уроки на високому рівні.

А ще у Федишеної є найголовніша якість педагога – це глибока любов до дітей, людяність і здатність проникнути в духовний світ дитини, зрозуміти, відчути в кожному з вихованців особисте, індивідуальне.

Ділова розмова з директором школи Федишеною Н.Г. (Фото 2015 р.)

Неля Григорівна сильна духом людина, вона йде до чітко поставленої мети, одночасно допомагаючи людям, заряджаючи їх власним оптимізмом.

Федишена Неля Григорівна вміло втілює виховні ідеї в тисячі різноманітних справ і при цьому завжди бачить перспективу розвитку шкільного колективу.

* * *

Гарними словами за добрі справи, які відбувалися при школі, село згадує нині покійного колишнього директора цієї установи Захандревича Івана Владиславовича.

Захандревич Іван Владиславович народився 13 вересня 1951 року.

В 1968 році закінчив Шаргородську середню школу. Після закінчення школи працював токарем на автопідприємстві.

З 1970 по 1973 рік служив у армії в артилерійських військах.

В 1978 році закінчив Чернівецький ордена Трудового Червоного Прапора державний університет, фізико-математичний факультет, а в 1987 році – Київський державний педінститут імені О.М.Горького, географічний факультет.

В 1979 році Іван Владиславович одружився з учителькою Здирко Таїсією Тимофіївною. У цьому ж 1979 році по 1982 рік працював учителем математики у Ярівській восьмирічній школі.

З 1982 року по 1984 рік був директором Буднянської восьмирічної школи. А в 1984 році Івана Владиславовича призначають директором Конатковецької середньої школи I-II ступенів і вчителем фізики та географії.

Як керівник, він був принциповим, вимогливим, справедливим, доброзичливим, мудрим, мав відмінну теоретичну підготовку, відзначався високою культурою. Вчителі від нього завжди могли отримати кваліфіковану консультацію, щиру пораду, щиру допомогу, як у педагогічній роботі, так і в особистому житті.

А ще Іван Владиславович дбав за матеріальне збагачення школи. З роками вона потребувала капітального ремонту.

Під його керівництвом було замінено перекриття приміщення, переобладнано опалення, керамічною плиткою обкладено стіни.

Щороку проводився поточний ремонт: побілка стін, фарбування вікон, дверей, підлоги. Кожен рік директор привозив різноманітне унаочнення та технічні засоби навчання для всіх предметів, що давало змогу проводити уроки на високому рівні.

Як вчитель, Іван Владиславович мав високу науково-теоретичну підготовку. Він добре володів комп'ютером, що дало змогу напрацювати базу роздаткового матеріалу. Іван Владиславович придбав диски з уроками географії та фізики, записав на відеокасети понад 20 фільмів на географічні теми і використовував їх при проведенні уроків та позакласних заходів. І його уроки були казкою для учнів. Проводив він їх нетрадиційно, завжди знаходив цікавинки, які пробуджували в учнів інтерес до навчання.

Талановитий педагог надзвичайно любив дітей, і щоб більше часу проводити з ними, він під час вихідних та канікул організовував екскурсії та туристичні походи по мальовничих місцях рідного краю. І учні, які стали вже дорослими, з любов'ю і захопленням згадують ці походи і розповідають про них своїм дітям.

Іван Владиславович крім своїх предметів математики, фізики та географії, захоплювався історією, літературою, поезією, музикою, мав чудовий музикальний слух і голос, знав багато пісень, часто використовував це під час проведення уроків.

Іван Владиславович любив і поважав рідних, друзів, товаришів, односельчан, завжди старався надати свою допомогу, кому мудрою порадою, а кому своєю працею.

А ще він дуже любив життя. І останні його слова були такі: «Сонце світить, діти сміються, пташки щебечуть – світ прекрасний».

30 листопада 2013 року перестало битися серце прекрасної і неповторної людини, талановитого педагога і чудового сім'янина – Захандревича Івана Владиславовича.

Рідні, друзі, товариші, його учні, односельчани завжди пам'ятатимуть його і згадуватимуть з любов'ю і повагою.

Колектив учителів Конатковецької восьмирічної школи. Директор Захандревич І.В. (в центрі). 1997 р.

Над Дністром у с. Бронниці конатківські учні на відпочинку. 1997 р.

В Конатківцях свято: «Посвята в козачата».
Класний керівник Захандревич Т.Т.

Зустріч випускників в Конатковецькій школі через 40 років. Фото 2003 р.

У Конатківцях посвята в козачата. В центрі класний керівник Сенчишена О.П. і перша вчителька Захандревич Т.Т. Фото 2001 р.

Зустріч у рідній школі через 20 років. Класний керівник Магдалюк Г.К. Фото 2009 р.

Батьки і діти. Першокласники 2006 року

Зустріч через 50 років. Випускники Конатківської семирічки 1957 року. Фото 2007 р.

Випускники школи 2013 року

Зустріч випускників школи 1975 року через 25 років. Крайній справа Берещук В.О. Фото 2000 р.

Наші вчителі
ФЕДИШЕНА Н. Г.
директор
ЛИХОШТАН С. М.
вч. труд. навч.
КОВАЛЬЧУК З. В.
пед. орг.
АНДРІЙЧУК О. Г.
кл. керівник
ФЕДИШЕН В. П.
вч. математики
ПОГОРЕЦЬКА В. О.
перша вчителька
АНДРІЙЧУК С. А.
вч. почат. кл.
ЗАХАНДРЕВИЧ І. В.
вч. фізики
ЮРЧАК П. Н.
вч. фіз. вих.
МАГДАЛЮК Г. К.
вч. історії, правознавства
БАЛАНЧУК О. М.
вч. укр. мови і літ.
СЕНЧИШЕНА О. П.
вч. нім. мови
МЕЛЬНИК Г. П.
вч. заруб. літ.
ЗАХАНДРЕВИЧ Т. Т.
вч. інформатики

Конатковецька СЗШ I-II ст.
Матдалюк Марія
Мазур Сергій
Ветушинський Ігор
Боровська Людмила
Слободянюк Наталя
Гуменюк Сергій
Ісько Анастасія
ЗАХАНДРЕВИЧ Таїсія Тимофіївна перша вчителька
Півторак Владислав
Пащук Валентин
Ковальчук Вадім
Зварич Тетяна
2009
4 клас

Свято 8-го березня у школі. Фото 2013 р.

Робота у сільському парку

У коридорах школи

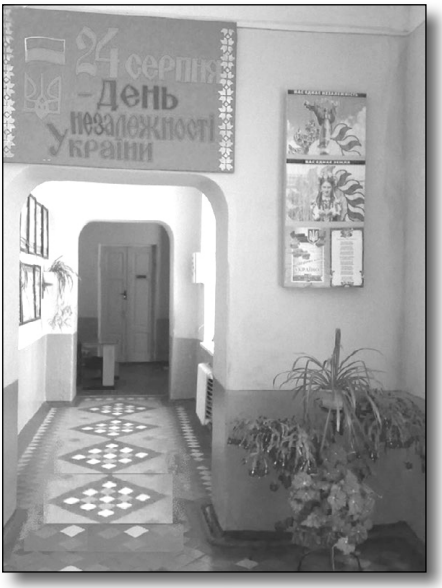

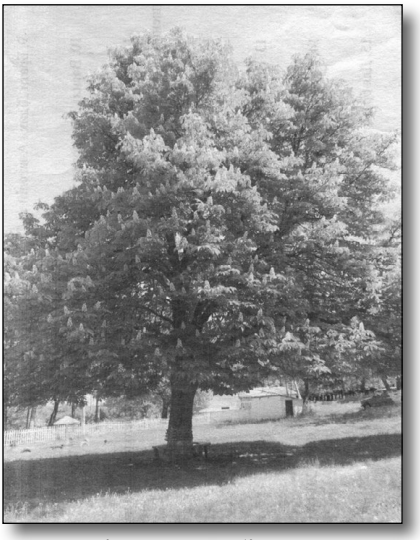

Давній каштан біля школи

Післявоєнні третьокласники 1944 року народження із вчителькою Лігоцькою Г.Г. Фото 1953 р.

Учителі Конатковецької школи 1959 року. Зліва направо нижній ряд (сидять): Загороднюк Н.П., Лігоцька Г.Г., Філіпова Н.Т., Довгань Н.Г., Другий ряд: Магдалюк Г.К., Мерзенюк Т.П., Гулько В.І., Федоров С.В., Здирко Т.С., Безушко Н.Б.

1957 р. Педколектив Конатковецької школи. Директор Флентюк Т.Г.

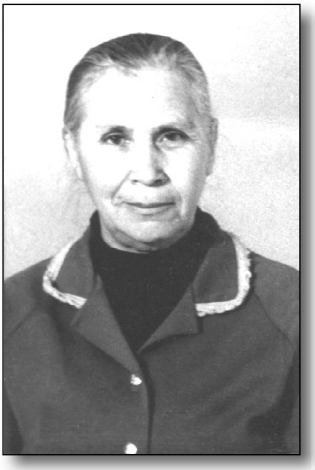

Лігоцька Ганна Григорівна, учителька початкових класів

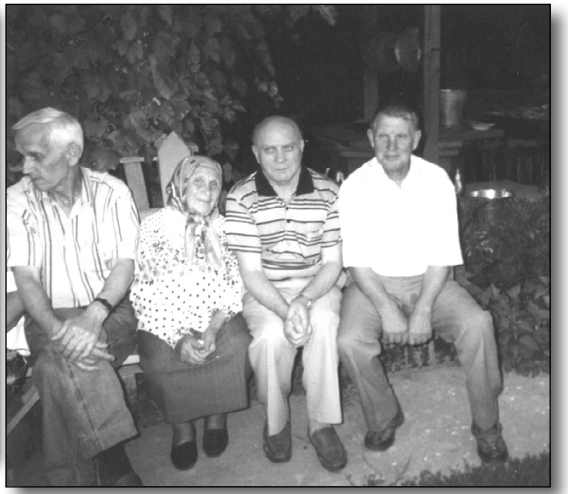

Вчитель-пенсіонер Лігоцька Г.Г. з сином Василем. Фото 2007 р.

Випуск учнів Конатковецької семирічної школи. В центрі директор школи Здирко Т.С. 1958 р.

Учитель Здирко Т.С. зі своїми шестикласниками

Випуск учнів Конатковецької семирічної школи. На фото понад сорок семикласників разом з батьками. Фото 17 червня 1956 р.

Випуск восьмикласників Конатківської школи 1960-1961 н.р. Директор школи Здирко Т.С. (в центрі)

Дорослі четвертокласники. Фото 1993 р.

На урочистій лінійці, яку проводить директор школи Захандревич І.В., присутній голова колгоспу Слісарчук К.К. (крайній зліва)

ВИПУСК УЧНІВ 8 кл. КАНАТКІВСЬКОЇ ВОСЬМИРІЧНОЇ ШКОЛИ
1965 - 1966 н/р

VIII-й ВИПУСК Конатківської ВОСЬМИРІЧНОЇ ШКОЛИ
1966 1967
Директор школи ПРИДАТКО С.М.

VIIIᵉ ВИПУСК
Конатківської
1967
ВОСЬМИРІЧНОЇ
1968
ШКОЛИ
Директор школи
Придяшко С. М.
Богацька Надія
Зарицька Надія
Сенчишен В.
Бабінчук Василь
Боровська Галина
Шведюк Михайло
Григоришена Галина
Гнатюк Олександр
Гимошенко В.
Берещук Галина
Погарецька Марія
Шведюк Микола
Невесняк Василь
Ясенюк Галина
Стрілков Михайло
Мельник Григорій
Пащук Марія
Країна Василь
Кравінський Михайло
Миронюк Григорій
Ковальчук Ніна
Пронюк Микола
Шведюк Петро
Шведюк Іван
Гавришенко Марія
Нистоклюн Ніна
Марцева Марія
Гнилов Надія
Безушко Н.Б.
Миронюк Г.М.
Загородник Н.В.
Здирко Т.С.
Кл. керівник
Ст. піонерфоджатий
Голоднюк Л.Г.
Богацький М.Г.
Вик. Ладач
Довгань Н.Г.
Вик. Ладач
Юрчак П.Н.
Вик. Ладач

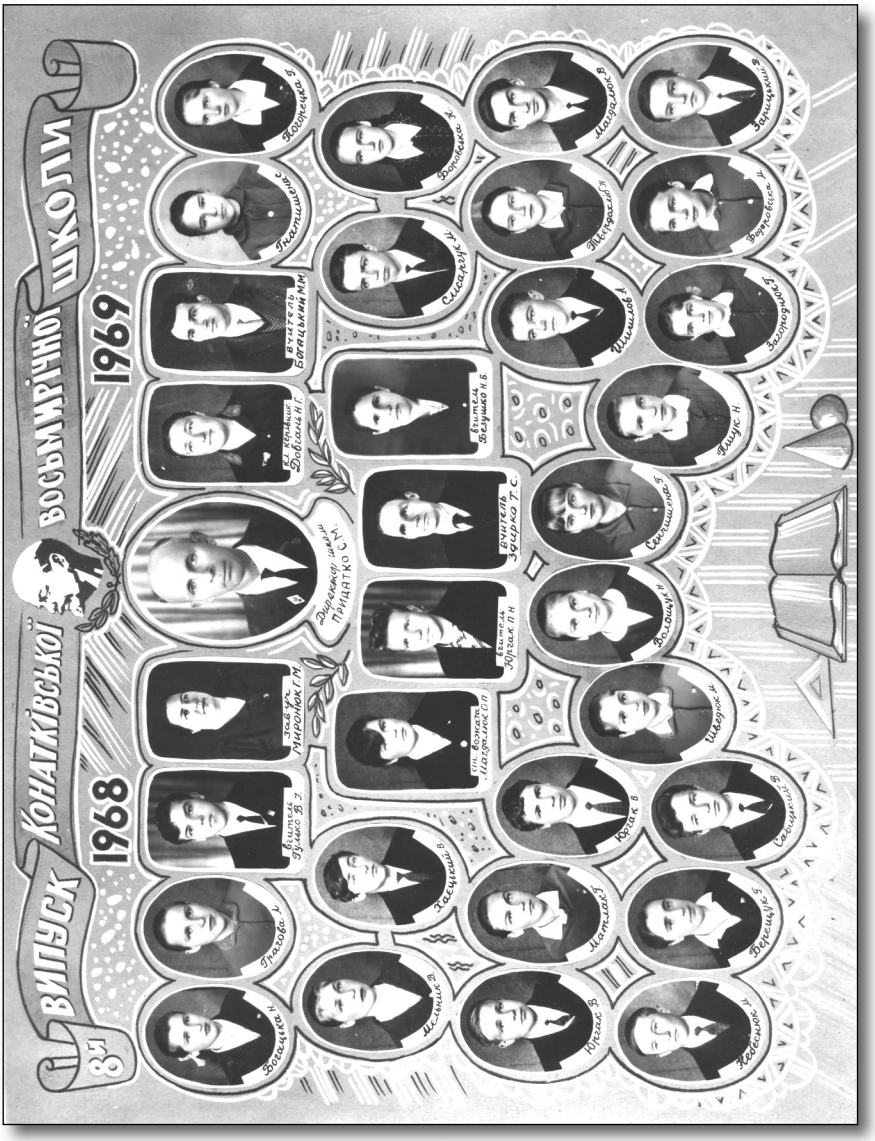
ВИПУСК
ХОНАТКІВСЬКОЇ
ВОСЬМИРІЧНОЇ ШКОЛИ
1968
1969

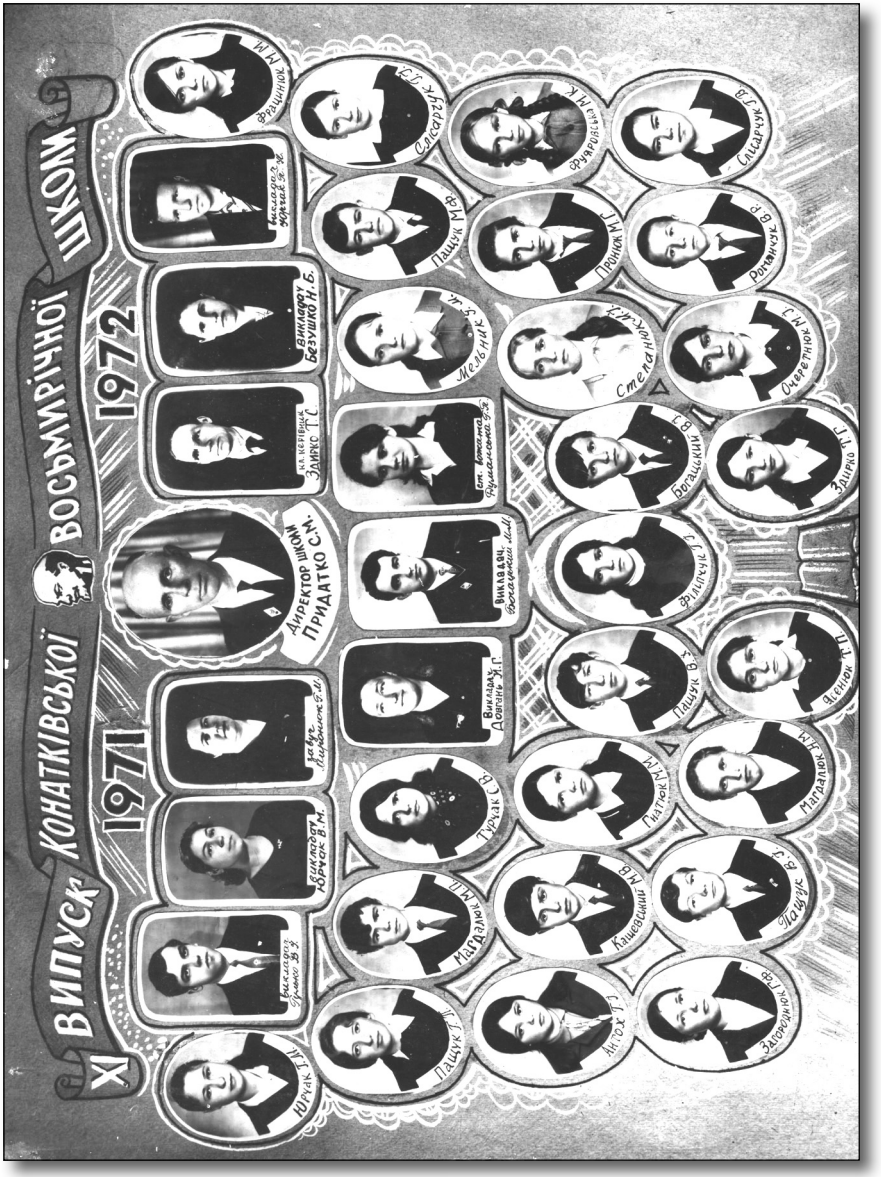
ВИПУСК КОНАТКІВСЬКОЇ ВОСЬМИРІЧНОЇ ШКОЛИ
1971
1972
Директор школи Придатко С.М.
Викладач Безушко Н.Б.
Викладач Юрчак В.М.
Викладач Довгань Я.Г.
Викладач Богацький М.М.
Ст. вожата Румянська Г.Я.
Мельник Я.М.
Пащук М.Ф.
Фрацинюк М.М.
Сисарчук Г.Л.
Фуяровська М.К.
Сисарчук Г.В.
Пронюк М.Г.
Романчук В.Р.
Степанюк М.Х.
Очеретнюк М.Г.
Богацький В.Г.
Здирко Т.Г.
Филипчук Г.Г.
Пащук В.Х.
Ясенюк Т.П.
Гнатюк М.М.
Магдалюк Л.М.
Кашевський М.В.
Пащук В.Х.
Загородюк Г.Ф.
Антох Г.Г.
Пащук Г.Л.
Магдалюк М.П.
Турчак С.В.
Юрчак Т.Л.

XII ВИПУСК КОНАТКІВСЬКОЇ ВОСЬМИРІЧНОЇ ШКОЛИ
1972
1973
Директор школи
ПРИДАТКО С.М.

Випуск Конатківської восьмирічної школи
1974 навч. рік
1975 рік

Випуск учнів Конатківської восьмирічної школи
1980-1981 н.р.
Директор школи Богацький М.М.
Філіпова Н.Т. перша вчителька
Магдалюк Г.К. кл. керівник
Юрчак В.М. вч. німецької мови
Юрчак П.Н. вч. фізкультури
Мельник Г.П. наша вчителька
Богацька Г.І. вч. математики
Мирон Г.М. вч. географії
Довчань Н.Г. вч. укр. мови і літ.
Мельник М.М.
Лихощтан В.М.
Поліщук М.І.
Ковальчук А.І.
Кашевський М.І.
Марцісь М.В.
Юрчак В.В.
Фуяровська Т.К.
Зарицький М.В.
Кислиця І.В.
Баланюк В.П.
Зячковська Л.Г.
Аністрянська В.В.
Берещук С.А.
Дрозд Л.В.
Небеснюк В.В.
Богацька О.М.
Нестоклон М.М.
Марцісь А.В.
Страчкова С.В.

«Комунарівські» діти

Старожили згадують, що в Конатківцях ще у нелегких 20-х роках минулого століття на базі створеної владою комуни «Світова зірниця» було влаштовано «приют» (російське слово) для дітей-сиріт. Приміщення для нього на ряду із будівництвом в селі школи, сільмагу, клубу та ферм, було виділено одну із вільних кімнат священика, а згодом було виділено приміщення у комунарівській новобудові.

Головним завданням для влади було – нагодувати безпритульних дітей. Ніякої виховної роботи з дітьми тоді не проводилось через відсутність спеціальних кадрів.

Такий притулок – прообраз майбутніх дитячих ясел – діяв у селі й у 30-х роках, коли в селі люди вимирали від штучно створеного голодомору, й у післявоєнні роки.

В ті роки дитячі ясла містилися у домі Онуфрія Матієнка. Колишні вихованці й досі пам'ятають своїх вихователів та нянь, якими були: Берещук Ніна Федорівна, Лозовецька Дарина, Небеснюк Палагна, Богацька Ганна та ін.

У вкрай важких 1946-1947 роках в селі від голоду і хвороб помирало більше людей, ніж народжувалось. Серед померлих було чимало дітей.

Проте вже у 50-х роках (1954р.) в селі було започатковано роботу більш-менш стаціонарного дитячого садка, який містився у шкільному приміщенні, де вже усі працюючі матері могли залишити дітей під наглядом нянь на період роботи в колгоспі. Завідувала дитячим садком Слісарчук Валентина Всеволодівна. На той час особливо багато дітей приймали з села на період жнив. Працівниці, які займали посаду няні чи завідуючої, проходили спеціальні навчання на курсах, що проводились з таким контингентом людей у Шаргороді.

Цікавий факт запам'ятався старожилам села про віковий склад дітей у яслах. Їх приймали сюди віком від 5 місяців до 7 років.

Працювати з таким контингентом було надто важко. Малих грудних дітей няні часто відвозили, а то й носили до працюючих мам в поле, щоб ті нагодували дитя. Важко було усім. Але, дякувати Богу, зійшли ті роки.

Згодом, коли колгоспом керував місцевий Шевчук Михайло Митрофанович, в селі силами колгоспу розпочали будувати нові приміщення дитячого садка, які були закінчені у 1956 році при голові колгоспу Гончаруку Саві. Нові дитячі ясла фактично складалися з трьох приміщень: кухня, їдальня і спальний корпус з ігровою кімнатою. Працювати в такому закладі стало набагато легше. Завідуючою дитячими яслами була призначена Заболотна Марія Григорівна. Вихователями у яслах працювали: Турчак Галина, Шиян Надія Корніївна та ін. Про їхнє ставлення до роботи колишні вихованці згадують, як відповідально, з добрим і щирим серцем вони відносилися до дітей. І якщо траплялося, що котрась няня-мама і почне сварку (часом було і за що), то завжди закінчувала словами: «А щоб вам добро було!..». На цьому сварка і закінчувалась.

Конатківські діти 60-х років

Слід відмітити, що у новозбудованому приміщенні найменшенькі діти уже спали не у вербових колисках, а то й на підвішеному мішку, а кожне маля мало свою окрему постіль із окремою постільною білизною. Діти уже ділились на групи за віком. Це значно

полегшувало роботу нянь і вихователів. Тодішні малі вихованці й досі пам'ятають турботливі і лагідні руки вище згаданих нянь.

Частими гостями серед дітей були керівники колгоспу Свалюк П.У., Слісарчук К.К. та інші, які знаходили час, щоб поцікавитися життям і проблемами дитячого закладу та допомогти у їх вирішенні.

Але із зміною влади в країні уже в 1993 році починається спад в роботі дитячого садка. Спочатку почалися проблеми з харчуванням, потім із зарплатою. Дитячий садочок стає сезонним, а згодом і взагалі припиняє свою роботу. В селі, як і в новій країні, настав час безробіття, безгрошів'я і безнадії...

І тільки у 2001 році після розпорядження голови райдержадміністрації «Про оптимізацію мережі дошкільних закладів» дитячі установи помалу відновили свою роботу лише у 2007 році. Дитячий садок в Конатківцях передано на бюджет сільської ради, тобто на державний. Очолювала дитячий садок до 2012 року Молнер Ольга Миколаївна.

Останнім часом при місцевій школі відкрито й облаштовано дитячий навчальний заклад, а сама школа перейменована на НВК (навчально-виховний комплекс). Обов'язки завідуючої дитячої групи виконує Баланчук Ольга Миколаївна. Тут маленькі мешканці села живуть повнокровним життям, із ними вихователі проводять різноманітні цікаві заходи, чим батьки дуже задоволені і висловлюють на адресу усього працюючого персоналу НВК свої щирі слова подяки.

Сумні опустілі приміщення колишнього чудового дитячого садочку. Фото 2015

Культурний розвиток села

Переглядаючи документи радянських дослідників, і якщо їм вірити, то до революції 1917 року на території Подільської губернії було лише два клуби і один кінотеатр, які знаходилися у Вінниці та Кам'янці-Подільському.

Описи селянського побуту українців XIX – початку XX ст. вказують на те, що основним місцем святкового спілкування впродовж багатьох віків була церква, шинок, корчма, храмові й календарні свята, а також свята родинного циклу, особливо весілля. Відвідування церкви до 20-х рр. минулого століття в українців вважалося релігійним і моральним обов'язком. Проте самі священики визнавали, що народ ходив часто не стільки до церкви, скільки «під церкву», щоб поспілкуватися, похвалитись обновкою, почути останні новини. На великі релігійні свята (Великдень, Трійцю, Різдво, Водохрещі, Храм та ін.) у церкві й біля неї (іноді на цвинтарі) відбувалися загально-громадські ритуальні церемонії, масові народні розваги. Багато з них, отримавши ярлики «забобонів та пережитків», зникли ще у 1920 – на початку 1930-х рр. Деякі у значно зміненому вигляді дожили в багатьох селах до

1950 – початку 1960-х рр., інші ще й сьогодні у неповній формі існують у системі календарних свят українців. Зокрема, у пам'яті селян збереглися спогади про виконання веснянок біля церкви на Великдень, ігри крашанками, «вибивання битків» тощо.

Елементи культури села Конатковець беруть свій початок зі створення матеріальних пам'яток в минулому. Насамперед, це предмети побуту, одягу, які наші предки прагнули якимось чином прикрасити з тим, щоб вони виконували не лише визначену роль. На жаль, таких пам'яток в селі збереглося мало, але все ж таки вони є у наших селян. Наприклад: вишиті рушники, вишиті сорочки, скатерки, вироби з ниток, пряжі (доріжки, килими) тощо. Або, наприклад, в селі й досі пам'ятають яку одежу і прикраси вбирала наречена, коли виходила заміж. Це і сорочка вишита, і віночок на голові, і бинди (різнокольорові довгі стрічки), і юбка-запаска, і гарні, виготовлені місцевими майстрами, модельні хромові чобітки. Усе це було і є елементи культури.

Змістовним та цікавим було спілкування між мешканцями села, особливо між молоддю. Вони мали свої певні місця для спілкування, адже клубу в селі ніколи не було. Зокрема, у зимовий період дозвілля проводилось на вечорницях, що поділялися на буденні та святкові. Влітку – на вулиці, що в багатьох регіонах називалося «на колодці». Способи організації та проведення дозвілля й розваг чітко регламентувалися традиційним народним та трудовим календарем та устоями народної моралі. Кожен сільський куток мав свої вечорниці, які організовували дівочі гурти, винаймаючи для цього спеціальну хату (вдови, одинокої жінки), платою за її оренду були харчі, прядиво тощо. Іноді дівчата кожного кутка почергово збиралися в своїх хатах.

На вечорницях дівчата гуртом працювали, співали, а хлопці залицялися, придивляючись до їх вправності та майстерності. Після того, як молодь втомлювалася, розпочиналися забави, танці, у складчину організовувалася вечеря. Були й окремі святкові вечорниці, коли цілий вечір не працювали, а лише розважалися. До таких, насамперед, належать вечоринці на молодіжні свята

(Катерини, Андрія, упродовж усіх святок) та в дні великих релігійних свят. Особливо велелюдними були молодіжні гуляння на храмові свята, коли в гості до місцевих молодіжних громад приходила запрошена молодь із сусідніх сіл. У загальноукраїнському контексті ці гуляння з танцями називалися «ярмарками наречених».

Право ходити на вечорниці мали дівчата після 15-16 та хлопці після 16-17 років. Поведінка молоді обумовлювалася написаними нормами народної моралі і громадською думкою, що привчала до відповідальності за свої вчинки. Тому навіть при спільних ночівлях на вечорницях (досвідках) «до гріха» не доходило. Зокрема, дослідник української етнографії XIX ст. Федір Вовк з цього приводу зауважував, «…коли траплялися випадки «гріха» на вечорницях, то це було дуже рідко, мабуть, значно рідше, ніж у «високому» товаристві, де так «пристойно» розлучаються після сходин та балю».

Проти вечорниць і досвіток активно виступала церква і влада. Так, у Центральному Державному історичному архіві України у м.Києві зберігається розпорядження вищих інстанцій, розповсюджене в селах Могилівського повіту Подільської губернії, куди відносилося і село Конатківці, наприкінці XIX ст.: «Где хозяин дома будет принимать и устраивать у себя ночные собрания (вечерницы), соблазняющие юношество и развращающие оное, – тот будет оштрафован на 25 рублей». Проте, ані моральні устої, ані застереження церкви, ані адміністративні штрафи не могли викорінити цю давню традицію, вона відмерла сама собою, коли докорінно змінилися умови життя українського селянина.

На вечорниці не мали права приходити хлопці з чужих кутків, пропуском міг бути лише могорич, поставлений місцевій парубочій громаді. Відгомін цього звичаю і сьогодні побутує, коли хлопці з однієї вулиці вимагають могорич за право «чужому» заходити на їхню вулицю до дівчат. На одні вечорниці не дозвалося ходити рідним сестрами.

Конатківські вечорниці, за переказами місцевих мешканців-старожилів, проіснували до кінця 50-х рр. минулого століття, що є крайньою межею їх існування в загальноукраїнському контексті.

Цьому посприяв цілий ряд передумов: зміни в побуті (не потрібно було прясти, бо тканина виготовлялася муфактурно), розвиток технічного прогресу (радіо та телебачення), утвердження нових місць проведення молодіжного дозвілля (клубів).

Проте прояви таких вечорниць у Конатківцях збереглися й донині. Автор особисто дізнався, як спілкуються у Конатківцях люди (старші і молодші) на окремі свята – Івана Купала, Петра і Павла та ін., коли гурт людей-сусідів збираються гуртом у складчину прямо на вулиці (на Горбику біля господарства Пронюка Івана) і мирно, по-діловому спілкувалися за чаркою, що було обов'язковим елементом, на спеціально влаштованому на вулиці столі.

Час появи перших клубів (іменованих тоді хатами-читальнями, сільбудами) в Україні припадає на 1920-ті рр. минулого століття. Отож перші десятиліття радянської влади традиційні вечорниці співіснували із новими, радянськими формами проведення дозвілля. Значною мірою таке співіснування виправдовувалося тим, що в перші роки, після організації їх, клуби в селах були в основному покликані виконувати ідейно-просвітницьку та виховну функції.

Як переказують старожили, у Конатківцях клуб був заснований у перші роки після встановлення радянської влади і знаходився він спочатку в одній половині панського будинку.

А у 1928 році силами комунарівців (прообраз колгоспу «Світова Зірниця») в селі було розпочато, і у 1930 році закінчено будівництво приміщення для клубу та бібліотеки (сьогоднішнє приміщення сільської ради).

Клуб і бібліотека в Конатківцях, в якій на перших порах нараховувалось лише біля десятка книг, по велінню Лучинецької районної ради відкривалися і діяли з конкретною метою: сприяти приверненню населення до нового побуту, нових свят, і найголовніше – для боротьби із неписемністю серед дорослого населення. Завдяки роботі клубу, що йменувався читальнею (тут книги читали, як згадували старожили Конатковець, вголос для цілої аудиторії), органи місцевої влади вже у 1928 році звітували в район про повне подолання в селі неписемності.

Про показову роботу конатківського клубу говорить і той факт, що у 1928 році силами комунарівців з числа молоді у селі і по сусідніх селах організувалися виступи художньої самодіяльності. Особливою популярністю користувався хор, а також драматургічний гурток. Про виїзди конатківських артистів у сусідні села засвідчують старожили навіть далеких від Конатковець сіл. Про один із таких концертів конатківських комунарівців у селі Насіківці згадувала у свій час уродженка села Бажан Ганна, 1897 р.н. (померла у 1962р.), яка часто розповідала своїм дітям і внукам про успішний концерт конатківських артистів у селі Насіківці, де вона проживала.

Свою сторінку в історії культури села вписали в свій час учасники духових оркестрів, які довгі роки успішно діяли в Конатківцях. Одним із керівників такого оркестру був житель села Лучинець Кужель Афанасій. Село добре пам'ятає його, як вправного музиканта. Духовий оркестр під його керівництвом часто виступав на різних мірроприємствах, що організовувалися владою в селі. Не обходилось в Конатківцях без духового оркестру кожне весілля, яких в селі відбувалось за рік 15-20.

Молодіжний духовий оркестр Конатковець. Фото 1956 р.

Весілля в Конатківцях. Фото 1976 р.

Духовий оркестр села Конатковець. Фото 1974 р.

Учасники Конатківського будинку культури на районній сцені

Хор села Конатковець в складі солідних чоловіків.
У другомя ряду в центрі Слісарчук К.К.

Хор сільського будинку культури с. Конатковець. Фото 1989 р.

Демонстрація кінофільму в Конатківцях у 60-х роках. Кіномеханік Пронюк Іван Костянтинович

Про довоєнних керівників клубних та бібліотечних установ автору, на жаль, конкретного нічого дізнатися не вдалось. Нагадаємо, що Конатківці тільки за останнє століття належали: до Серб'янської волості, Могилівського округу, Лучинецького, Копайгородського та Шаргородського районів. Це і ускладнює пошук архівних матеріалів. А пам'ять людська здатна забувати… Старожили згадують тільки основні загальні факти і події, без назви імен їх виконавців. Наприклад: із розповідей людей старшого покоління, нам стає відомо, що окружний відділ народної освіти (м. Могилів-Подільський), який в ті роки опікувався не тільки освітою, а й культурою, відзначив конатківський клуб «за активне клубне життя» премією – радіоприймачем.

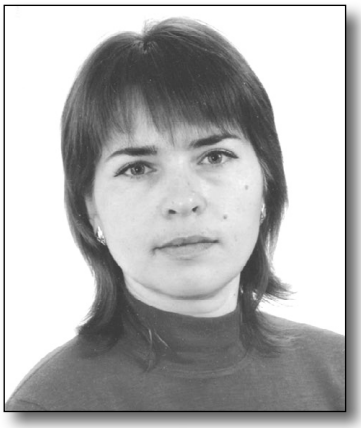

Зарольська Галина Віталіївна, директор Конатковецького сільського будинку культури 2009 р.

Директор Конатковецького будинку культури Шевчук Любов Олександрівна Фото 2015 р.

Активним було клубне життя у Конатківцях у післявоєнні 50-60 роки, які стали часом становлення нової радянської обрядовості та запровадження нових радянських свят. Саме на клубних працівників покладалися завдання по їх впровадженню в побут конатківчан. Багато цікавого і нового у роботі сільського клубу зробили місцеві жителі: завідувачі клубу Слісарчук Микола Степанович, Мельник Іван Карпович та ін.

Культосвітні працівники багато робили і роблять для того, щоб нести культуру до людей. Під їх керівництвом та безпосередньою участю створюються самобутні ансамблі різного жанру, що приймають участь у різних оглядах, конкурсах та фестивалях.

У 1989 році в Конатківцях відкрито новий будинок культури. І цей заклад став справжнім вогнищем культури. Тут проводяться різні громадські й політичні заходи, концерти, збори і сходи громадян, традиційні свята села. Очолює сьогодні цей культурний заклад Шевчук Любов Олександрівна.

* * *

Окремо варто сказати про сільську бібліотеку. Її історія розпочалася ще на початку XX століття, коли при сільській церковно-приходській школі, про що

згадував у свій час випускник цієї трикласної школи Ковальчук Лук'ян, було вперше в селі виділено окрему шафку, де містилося біля п'ятнадцяти книг. Згодом, уже у 20-х роках при встановленні радянської влади і при організації у 1923 році в Конатківцях комуни «Світова зірниця», в одному із пристосованих приміщень було відкрито клуб, який люди називали «хатою-читальнею» аж до 1928 року, коли було побудовано нове приміщення клубу і бібліотеки. Більш детально про роботу бібліотеки у довоєнний час, на жаль, в архівах нічого не збереглося. І тільки у післявоєнні роки конатківська бібліотека почала свою роботу нормально і задокументовано.

Каричківська Марія Анатоліївна, завідуюча сільською бібліотекою з 1954 р. по 1985 р. Фото 1980 р.

У жителів села у 1954 році сталася визначна подія – було відкрито бібліотеку в приміщенні сільського клубу, яка нагадувала більше кімнату-читальню. Вона займала одну невеличку кімнату, посередині стояв великий стіл, під стіною були лавки, крісла, два стелажі. В цей час свою трудову діяльність розпочала Марія Антонівна Каричківська-Шевцова – творчий працівник та вмілий організатор бібліотечної справи, яка віддала свою особисту літературу для читання. Для читачів в той період проводились голосні читки, організовувались книжкові виставки, оформлялись бібліотечні плакати. За архівними даними в селі проживало 1400 чоловік, а в бібліотеці було записано біля 600 читачів. В практику роботи бібліотеки впроваджуються різноманітні за змістом форми пропаганди книги, усні журнали, бібліографічні огляди. Кількість читачів бібліотеки постійно збільшувалося. В 1957 році в бібліотеці налічувалося 716 читачів.

З 1957 по 1958 рік у бібліотеці працював Лозовецький Віктор Терентійович. У 1959 році до улюбленої справи знову повертається

Шевцова-Каричківська Марія Антонівна, де і пропрацювала аж до 1985 року. Була нагороджена грамотами обласного і районного відділів культури.

Внаслідок бурхливого розвитку науки, техніки, промислового виробництва зростає роль технічної літератури, документації і зарубіжних видань, виникає необхідність у використанні нових джерел документозабезпечення фонду бібліотеки. Широко використовується обмінний фонд районної та обласної бібліотек. На початку 70-х років процес комплектування фонду у цілому стабілізувався.

В 1989 році в с.Конатківці було збудовано новий будинок культури, в якому було виділено приміщення для бібліотеки площею 50 квадратних метрів приміщення для бібліотеки площею 50 квадратних метрів. За спогадами старожилів села, були часи, коли бібліотекарі ходили на тік, на ферму, на тракторну бригаду проводити бесіди, бібліографічні огляди, Дні інформації.

У 80-х роках бібліотека проводила цікаву масову роботу з читачами: користувались популярністю літературні вітальні, прес-конференції, зустрічі за круглим столом, вернісажі та ін., в бібліотеці функціонував центр науково-технічної інформації на допомогу виробництва. Ще до 40-річчя Перемоги бібліотека оформила альбом «Подвигу жити в віках». Бібліотека розпочала роботу по очищенню книжкового фонду: вилучено політично-застарілу літературу, книжковий фонд бібліотеки упорядковано.

Йшли роки, одне покоління бібліотекарів змінювалося іншим. У свій час у Конатковецькій бібліотеці працювали: Зарічна Марія, Люльчак Надія, Моцна Ніна.

В 2000-х роках в роботі бібліотеки велика увага звертається на відродження культурних традицій українського народу, відродження духовності, на висвітлення таких тем, як захист прав дітей, розвиток українського села, розвиток української мови. І саме в цей час у бібліотеку приходить працювати молодий спеціаліст – Шведюк Антоніна Василівна. Бібліотека вивчає історію свого села, тісно співпрацює із сільською радою, закладами культури села. Нестандартно, з творчим підходом, в бібліотеці оформлені книжкові виставки, які є основою популяризації бібліотеки і книги.

Оформлення альбому «Подвигу жити в віках». 1985 р.
Бібліотекар М.А. Шевцова-Каричківська

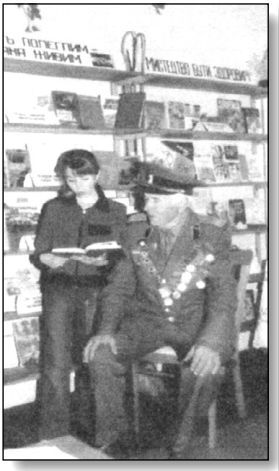

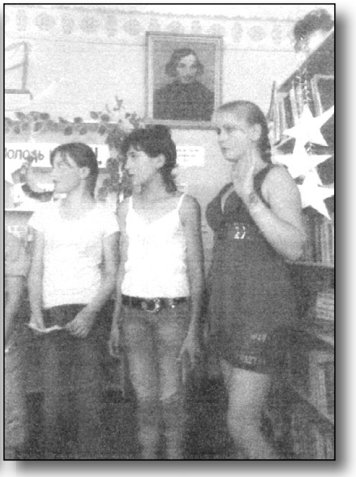

У ті радянські роки серед інтелігенції було надзвичайно модно збирати художню літературу, особливо передплатні видання. Це мало свідчити про інтелігентність людини. На жаль, складались обставини, коли було важко зробити передплату, бо вона діставалась «по блату» переважно людям, далеким від інтелігентності, але з відповідним становищем у районі. В селі ж силоміць примушували підписуватись в основному на томи В.І. Леніна, яких надходило передплатнику усіх 56, і їх ніхто ніколи й не листав, не те, щоби читав. Тому інтелігетні люди, котрі цікавились різною періодикою, завжди були частими відвідувачами сільської бібліотеки. Тут часто можна було побачити і почитати томи академічних видань різних авторів. Були там твори Шевченка, Пушкіна, Бальзака, Руданського та ін.. Регулярно поступали й свіжі журнали і газети (це вже коли в селі запрацювало відділення зв'язку), свіжі фахові журнали, політичні і художні. Користувався попитом у читачів і сатиричний журнал «Перець» та інші.

Серед різної літератури в бібліотеці, на щастя, ніколи не було журналів і газет порнографічного й сексуального характеру. Це позитивно впливало на людей, на їх поведінку і виховання. Молодь знала певні обмеження і відповідальність, про що не скажеш тепер. У сьогоднішніх книжкових і газетних кіосках можна бачити, як демонструються оголені жіночі тіла, де видно не тільки ноги і пупчик…

Згодом історія зробить свої висновки з цього.

В 2010 році в бібліотеці оформлено краєзнавчий фонд, що нараховує понад 50 примірників різних документів, створено інформаційні куточки «Молодь живе майбутнім», «Куточок веселого настрою», «Для вас, користувачі», тематичні папки «Спадщина Шаргородщини», «Видатні люди рідного села», «Сторінки історії рідного села».

Для користувачів бібліотеки проведено цикл заходів краєзнавчої тематики, в т.ч. місячник реклами бібліотеки «Бібліотечний вересень». Жителі села мали нагоду взяти участь в Дні книги

«Нам книга мудрість донесе», інтелектуальних конкурсах, вікторинах та акції «Подаруй бібліотеці книгу».

На сьогодні місією Конатковецької сільської бібліотеки є реалізація прав громадян на бібліотечне обслуговування, подолання нерівності у доступу до інформації та популяризація, вивчення і висвітлення історії рідного краю.

Основне завдання бібліотеки – виховувати любов до своєї малої Батьківщини, повагу до пам'яті предків і славного минулого рідних місць, гордість за своїх земляків через вивчення історії і літератури, культурних традицій і національних особливостей, виховання толерантності.

В Конатківській сільській бібліотеці на нинішній день зберігається понад 4000 примірників літератури.

Бібліотека отримує газети «Шаргородщина», «Вінниччина», «Культура і життя», «Робоча газета», «Київський вісник» та ін., журнали «Шкільна бібліотека», «Розкажіть онуку», «Барвінок» та ін.

В бібліотеці є стенди краєзнавчої літератури, нові надходження літератури, матеріали історії села. Діють виставки літератури: «Кобзар в моєму житті», «Історія Подільського краю».

Завідує бібліотекою сьогодні Світлана Іванівна Вегера.

Вегера Світлана Іванівна, бібліотекар Конатковецької сільської бібліотеки

Народні умільці

Все життя у шитті.
І життя, як шиття.
Розгортаю життя,
Як сувій полотна…
І. Сеник

До носіїв історії культури села відносяться і окремі творці, таланти та умільці: художники, поети, вишивальниці, різьбярі по дереву чи металу та ін.

При спілкуванні з старожилами села автор почув і побачив на власні очі, які чудові речі уміють виготовляти власними руками ці люди. Серед них майстриня-вишивальниця **Куйбіда Галина Василівна,** 1950 року народження. Галина Василівна народилася в селянській родині, де разом проживали бабуся, дідусь, батько, мати та менша сестричка Надійка.

В 1957 році Галина Василівна пішла в Конатківську восьмирічку. Її першою вчителькою була Загороднюк Надія Павлівна. Вона і прищепила любов маленькій Галинці до вишивання. Окрім того, вдома, вправно з голкою працювала бабуся, що теж мало велике значення для подальшого її захоплення вишиванням.

Плинув час, Галина Василівна закінчила школу, вийшла заміж, трудилась на колгоспних ланах рідного села. Разом з чоловіком Михайлом виховали двох синочків. І увесь цей час, коли була вільна хвилина, жінка брала до рук полотно, різнобарв'я ниток і вигадувала власні візерунки.

Галина Василівна вишивала рушники, подушки, скатертини, блузи, штори, серветки. Але найбільшою насолодою було те, що вона вишила своїм синам і чоловіку українські сорочки, які вони одягають з великим задоволенням.

Технікою вишивки майстриня відображає різноманітність навколишнього життя, свої думки та почуття, красу рідної природи, яка завжди є джерелом творчої наснаги й у художніх образах лягає

на полотно. У вишиванці, як в пісні, розкривається доля людини, її радощі і горе, розповідає Галина Василівна. Споконвіку в народі жили й у найскрутніші часи не затухали радість від краси життя.

На сьогодні Галина Василівна при кожній можливості,коли у неї гостює онучка, намагається передати їй свою майстерність та уміння працювати з голкою і ниткою. А ще Галина Василівна дуже любить саджати і доглядати квіти. У святкові дні та неділі відвідує місцеву церкву.

Особливої уваги заслуговують вишивки Зарицької Ніни Андріївни. Її роботи були високо оцінені на районному огляді народних виробів. Ткалі й ткачі села колись вміло виготовляли на ткацьких станках різні вироби домашнього вжитку. До таких належали Богацький Степан, Богацький Федір, Богацький Філімон, Тимощук Ксеня, Підлубний Ігор Анатолійович та інші. Чудові твори конатківських народних майстрів завжди демонструються на районних та обласних виставках.

Підлубний Ігор

Окремі народні умільці Конатковець відійшли у вічність, але залишили після себе гарний слід: чимало прекрасних виробів, виготовлених своїми руками. Майже у кожному домі й до цих пір зберігаються виготовлені ними килими, доріжки, рушники, скатертини, одежа та ін., які прикрашають селянські оселі. Особливо багато ткацьких виробів та вишивок прикрашають стару і нову церкви.

Такі речі варто було б зібрати і зберігати у краєзнавчому музеї села, який би прикрасив чи то клуб, чи школу, чи бібліотеку. Село гордиться своїми народними умільцями.

Картини художника Ігоря Підлубного. 2015 р.

* * *

Своїми віршами часто радує односельчан Оксана Небеснюк. Вони у неї такі прості й разом з тим захоплюючі, адже у них мова йдеться про рідний край, про своїх людей, про своє село, про красу подільської природи.

Уклін селу

Лани золотаві, колосся дорідне,
Таке все знайоме, прекрасне і рідне.
За полем зеленим ще й ліс запишався,
У шати яскраві, й собі заквітчався,
Там обрії сині і білі хмаринки
Іскряться, як серця жагучі жаринки.
Дивіться, а он розлилася річка,
Красива і чиста, як синяя стрічка.
Село моє рідне убралось у віночок,
В якому й ромашки, і ніжний дзвіночок.
Село моє рідне, – до себе гукаю, –
На світі немає милішого краю.

Аня Бевзюк

Радує своїми віршами своїх земляків і Аня Бевзюк.

Місцевим любителем усього гарного, українського, любителем культури, мови та свого краю називають колишнього завклубом, кіномеханіка, нині покійного Пасічника Миколу Микитовича з Перепільчинець. Свою любов до рідної землі, до своєї України, до чарівної мови її Микола Микитович часто висловлював віршованим текстом. Текст цей, можливо, не такий досконалий, яким би хотіли бачити його досвідчені поети, літератори, та головне, що у віршах Пасічника лунають заклики про захист всього українського, особливо її мови.

Чути мову нашу

Хто б там, що нам не патякав,
Все-таки, Миколо,
Чути мову українську
В бізнесових колах.
В товаристві бізнесменів
Був оце я вчора.
Мусив брати участь в їхніх
Міжнародних зборах.
З наших, ті, що виступали,
Гуменюк, Мишовський,
Цибрій, Ветушинський -
Чешуть по-московськи…
І приємно таки чути
Поряд з цим чудову,
Різнобарвну, соковиту
Українську мову.
– А від кого, пам'ятаєш?
– Чом же, пам'ятаю:
Марек – Польщі, Джон з Техасу,
Навіть Дай Мань Чуй з Китаю
Українською говорив на маси.

Дві святині – два обереги села

Свої вагомі частки культурного життя на селі вносять дві церкви, названі на честь Воздвиження животворящого Хреста Годподнього і Святого Архістратига Михаїла. Уважний читач дізнався раніше із тексту книги про історію древньої Конатківської церкви, вік якої сягає понад 240 років, яку в роки сталінської безбожної п'ятирічки було закрито. Але, дякувати Богу, Воздвиженська церква збереглася неушкодженою і стоїть посеред села й донині. В окремі свята у ній проводяться богослужіння й тепер.

Конатківський храм збудований і освячений у 1775 році на честь Воздвиження животворящого Хреста Господнього. Фото 2015 р.

Новозбудований і освячений у 2006 році храм Святого Архістратига Михаїла у Конатківцях. Фото 2015 р.

Утрималась конатківська церква і у 60-х роках минулого століття, коли у село прийшло розпорядження радянської влади, щоб її закрити.

На протязі усього часу церква приносила людям, крім душевного спокою від покаянь та молитов, ще й повноту задоволення від почутих слів про всі премудрості

нашого Творця ще з пори її заснування. Із архівних документів дізнаємось, що церква у Конатківцях існувала ще з XVII століття. На жаль, точної дати освячення в селі давньої церкви встановити не вдалося. Але рік закінчення будівництва церкви у Кунатовцях в церковних архівах значиться 1667-й. Адже саме тоді у нашому краї у селах будувались перші церкви. Наприклад, у Насіківці – 1664 р., у Плебанівці – 1660 р., у Слободі-Шаргородській – 1646 р. та ін.

Перша Конатківська церква проіснувала аж до 1770 року, поки не стала аварійною і непридатною для богослужінь через те, що була побудована виключно з дерева і покрита гонтою (дерев'яними дошками). А тому прихожани у 1770 році розібрали її і продали прихожанам села Будного. А на місці поваленої церкви у тому ж році розпочали будівництво нової Воздвиженської церкви на кошти власниці села княгині Любомирської та на кошти конатківських прихожан.

Греко-католицька церква будувалась п'ять років і 1 червня 1775 року церква Воздвиження животворящого Хреста Господнього була освячена.

Греко-католицькою церква залишалася недовго. У 1795 році, коли наше Поділля стало належати російському царю, конатківська греко-католицька церква, як і більшість церков Поділля, стала належати до Московського патріархату.

Великий український краєзнавець Юзеф Сіцінський у своїй праці «Приходы и церкви Подольской епархии» про село і Конатківську церкву пише так: «…На расстоянии 25 верст можно легко видеть почти все селение, как бы утопающее в густых садах, и приходской храм, вполне явственно возвышающийся над всеми садами и домами… Население Конатковец состоит исключительно их крестьян-малороссов православного исповедания (712 мужчин и 662 женщины)» (1901 р. – А.Н.)

Відомий на Поділлі історик-краєзнавець Дмитро Малаков, перебуваючи у нас на Шаргородщині, вторить Ю.Сіцінському у своїй книзі «По Восточному Подолию» (1988 р.) про Конатківці і Воздвиженську церкву:

«…Чтобы повидать еще один прекрасный образец трехчастной деревянной церкви стоит пройти полевыми дорогами, наслаждаясь уже самим походом этим меж хлебов и подсолнухов, в соседнее село Конатковцы. Здесь, в пяти километрах от Лозовой (дорога идет от Николаевской церкви), околица села начинается с ярких фасадов добротнейших домов, большущих клунь и нарядных ворот, расписанных яркими красками. Декор их близок к лозовским домам, но присутствует и местный колорит. Часто лопатки хозяйственных построек украшает старинный традиционно украинский декоративный элемент — шестилучевая звезда — стилизованный цветок, изображение которого уходит корнями в далекое прошлое. Примечательна, как и в других селах Шаргородщины, приверженность к ажурному, напоминающему цветок тюльпана рисунку остекления веранд.

И вот внизу, «в долині», показывается стройный, как трехмачтовый парусник, силуэт церкви. Широченное опасанье обнимает срубы и подчеркивает устремленный ввысь изящный силуэт. Оттененный ярким южным солнцем, нижний ярус с концами толстенных брусьев сруба, выпущенных лесенкой под опасаньем, но не подпиленных мелкими ступеньками, как в Лозовой, а пущенных полным сечением, создает резкий контраст с убывающими объемами, зашелеванными отвесно и разделенными по горизонтали заломами. За нижними четвериками следуют два яруса восьмериков, за ними — купола, а там — главки, кажущиеся крошечными. Пластичность мягких обтекаемых форм, собранных в компактный объем, создает законченный, выразительный образ.

Конатковецкая церковь повторяет тип Покровской церкви из Лозовой далеко не полностью. Учитывая низинное расположение объекта, ***мастер постарался поднять повыше каждый ярус****, не стал дробить концы массивных колод-выпусков, мягче обрисовал формы куполов. Все три сруба-башни получились легкими и стройными, словно вырастающими прямо на глазах, и это впечатление усиливается вертикальной шелевкой, подчеркивается раскраской граней срубов, отчетливо читаемой на фоне побеленных плоскостей здания.*

Интерьер повторяет торжественность внешнего образа – раскрытый в высоту, тонированный в спокойный серый цвет, с разбросанными по стенам зелеными, синими, коричневыми крестиками. Объем бабинца сообщается с навой при помощи фигурной арки-выреза в срубе. Как заведено, по периметру дверного косяка идет резная надпись: ***«Сооружися храм сей Воздвижения креста Господня року Божия 1775 месяца июня 1 дня…»***

Релігія – це життя наших людей усіх поколінь. На жаль, були роки, коли церква була в забутті. Це сталося тоді, коли ленінський лозунг «Релігія – опіум народу» радянська влада оголосила чи не найважливішим своїм досягненням. А насправді **опіумом для народу стала сама влада.**

Слава Богу, настали часи, коли до церкви спокійно ідуть і малі, і дорослі, і керівники, і рядові, і учителі, і студенти. У храмах прихожани постійно набираються культури, свідомості, задоволення духовного. Повчальні проповіді молодого наставника отця Сергія, застерігають прихожан від необдуманих дій.

Духовне задоволення настає насправді повноцінним, коли потрапляєш у гарно облаштований храм з його інтер'єром, де линуть мелодії церковних хорів. На душі прихожан стає спокійно, і разом з тим зворушливо, від того, що мелодії ці виконують свої ж таки конатківські люди. Серед них півчі: Ковальська Марія, Сенчишина Ніна, Білокінна Валентина, Баланюк Галина та інші. Прихожани добре пам'ятають колишніх півчих Небеснюк Палагну, Ковальську Килину, Блінду Настю, Філянович Надію та ін.

Люди виконують церковні ритуали не за чиїмось наказом, а за покликом серця. Це приносить і їм, і присутнім щире з а д о в о л е н н я. Завдяки священослужителям і прихожанам у храмах Конатковець здавна здійснюються повноцінні церковні служби. В свій час їх проводили священики, яких село добре пам'ятає й до сьогодні. Серед них: отець Федір, отець Григорій, отець Михаїл, отець Василій, отець Сергій. В даний час богослужіння проводить новопризначений настоятель Сергій. Були роки, коли в Конатківській церкві правилося без настоятеля. Прихожани всяко

підтримували віковічні традиції своєї любимої церкви, приходили до неї у свята і у неділю, щоб помолитись до Господа Бога за благополуччя віри своєї, яку вони ніколи не зраджують. І тільки завдячуючи настирливості конатківських прихожан церква вистояла і збереглася у ті надважкі для неї радянські роки. Велика заслуга у цьому місцевого церковнослужителя Федора Чорнія, який довгий час служив при церкві дияконом (1925-1945 рр.), а потім священиком (1946-1957 рр.).

Вересень 2006 року для прихожан Конатковець став знаменним тим, що у селі Митрополитом Вінницьким Макарієм освячено новий Свято-Михайлівський храм. Він побудований на кошти відомої у краї Людини – уродженця Конатковець Берещука Віктора Онуфрійовича. «Наша церква із зовні навіть схожа на Почаївський монастир, мабуть, вона найкраща у нашому районі…» – кажуть прихожани Конатковець.

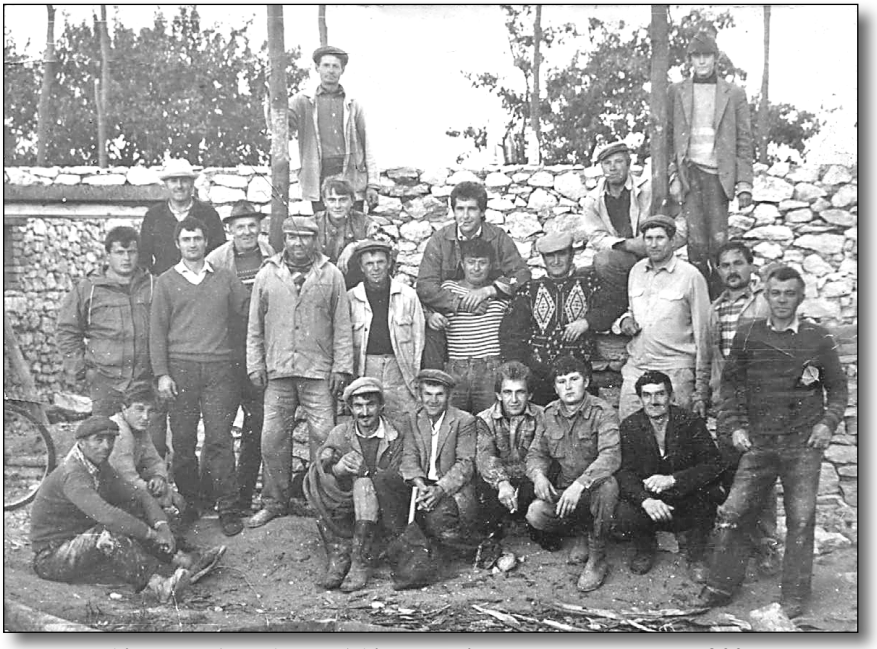

Будівельна бригада на будівництві нової церкви. Фото 2004 р.

Велика заслуга в організації будівництва нової церкви її колишнього настоятеля отця Василія Молнара, а також місцевих жителів-будівельників. Серед них: Романчук Василь, Куйбіда Михайло та ін.

На щастя і на радість жителям такого звичайного і, порівняно з іншими, невеликого села, як Конатківці, люди мають аж дві діючі чудові церкви – святині. Тож нехай природа, а не рука людська через роки зруйнує давню святиню, яка стільки літ приносила конатківським людям своє духовне збагачення і задоволення.

Список священослужителів при храмі Воздвиження Животворящого Хреста Господнього села Конатківці за період з 1900 по 2015 роки

Роки	*Священик*	*Примітка*
1900-1920	Евгеній Петринський	
1920-1921	Хризанц Крижановський	розстріляний 1921 р.
1924-1925	Микита Саранча	
1925	Петро Олійник	с. Лозова
1926	Володимир Туркевич	
1926	Долінський	с. Будне
1927	Перебейнус	
1928	Іван Ясинський	с. Каришків
1928-1929	Саранчеєв Микита Іванович	Храм закрито, священик репресований
1929-1941	Закрито до 1941 року	
1941-1942	Василь Нестерук	Храм відкрито
1942	Невідомий	

1943-1945	Карпенюк	
1925-1946	Диякон Чорній Федір	
1946-1957	Чорній Федір	
1957	Морозюк	с.Тропова
1958	Григорій Матусяк	
1959	Феофіл Зіньков	
1960	Іван Сокіл	с.Лозова
1961-1993	Самостійні відправи прихожан	Відсутній священик
1994-2000	Молнер Василь Якович	
2001-2014	Величко Сергій	
2014 по д.ч.	Коровій Василь Миколайович	

18 травня 1957 року у храм влучила блискавка, пожежу ліквідувала пожежна команда м. Шаргорода.

У 1962 році блискавка влучила у храм вдруге, пожежу було ліквідовано силами прихожан.

Список
паломників, які служили при Конатківській церкві

Вукол, Дашинський, Студецький, Скрипник, Варинський, Федір Чорній, Сергій Пронюк, Василь Богацький.

Список
старостів при Конатківській церкві

Іван Здирко, Михайло Шевчук, Ісак Шведюк, Тимофій Бажанюк, Роман Гавришенко, Філімон Тимощук, Артем Богацький, Омелян Степанюк, Михайло Берещук, Мойсей Шведюк, Яків Мельник, Олександр Рудик.

Отець Василій під час богослужіння. Фото 2006 р.

Іконостас у новому храмі. 2015 р.

Могила Заячковського Михайла Петровича. Фото 2015 р.

Могила Захандревича Івана Владиславовича. Фото 2015 р.

Тут покояться Тимошенки. Фото 2015.

1971 р. Похорони Думанської Олександри

Кирила Кириловича Слісарчука будуть пам'ятати потомки. Фото 2015 р.

З поклоном на могилу свого учителя прийшов Тимошенко В.А. Фото 2015 р.

Тут покояться Тимошенки. Фото 2015 р.

Віддати шану
померлим ідуть сюди
і старі, і малі.
Фото 2015 р.

На могилі Ніни Пащук

Тут спочивають Богацькі. Фото 2015 р.

На могили до Тимощенків приходять і приїздять їхні рідні. Фото 2015 р.

На Великдень ідуть на могили своїх рідних всією родиною. Фото 2015 р.

Поклонитися батькам щоразу приходить Пронюк І.К. Великдень 2015 р.

Медицина в селі

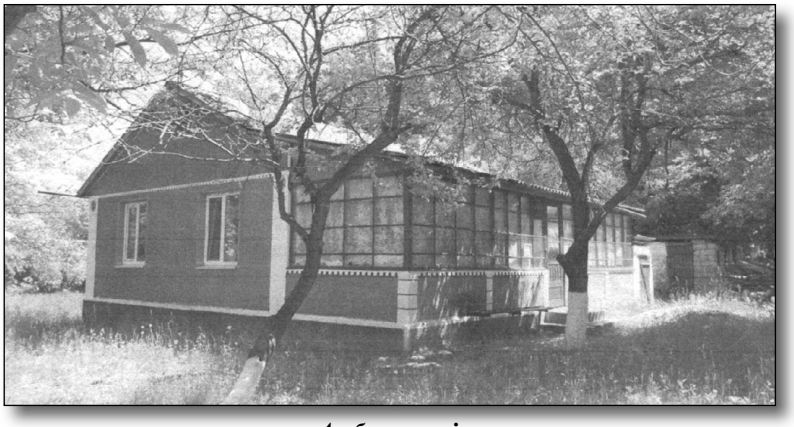

Амбулаторія

Робота медичного працівника в нашому суспільстві завжди була, є і буде важливою і необхідною. Кожний із нас розуміє: здоров'я суспільства залежить від професійності, порядності і душевної доброти людей у білих халатах. В народі кажуть: здоров'я – то справжнісінький скарб нації, на варті якого стоять медики.

На жаль, у нас трапляються випадки, коли цей скарб гроблять окремі неуки, які купляють диплом лікаря за гроші. Але, на щастя, таких у наших селах немає, тому, що ті, які купляють і диплом, і місце роботи, в основному, залишаються у райцентрах та містечках.

Спогади конатківчан про появу медиків у селі сягають у далекі довоєнні роки. Приміщенням першого медпункту служила пуста хата розкуркуленого селянина в центрі села, де тепер стоять пам'ятники.

Слід також відмітити, що у роки окупації в селі медпункту не було, а тому селяни вимушені були ходити до лікаря у сусідню Лозову, де працював лікарем чоловік на прізвище Мармур.

У післявоєнні роки в село прибуло молоде подружжя Федорових. Чоловік Сергій Володимирович працював учителем фізики та математики у місцевій школі, а дружина Олександра Михайлівна стала завідувати фельдшерсько-акушерським пунктом. Медсестра Федорова Олександра Михайлівна працювала в селі після війни до 1951 року.

Акушеркою довгий час працювала, і її добре памятають в селі й донині, Ганна Кашевська. У важкі довоєнні та післявоєнні роки жінки-медики надавали посильну допомогу хворим. Тут, у фельдшерсько-акушерському пункті народжувались діти, при чому багато – протягом року по 30-40 дітей. І медичну допомогу завжди надавали фельдшер і акушерка.

Згодом ФАП перейшов у інше приміщення, яке теж пустувало. Це була хата розкуркуленого селянина на місці, де тепер побудована нова церква.

Завідувачем ФАПу була призначена учасник Другої світової війни медсестра Марцісь-Шевчук Олександра Сергіївна – дружина голови місцевого колгоспу Михайла Митрофановича Шевчука. Олександра Сергіївна уже після виходу на пенсію довгий час виконувала громадське доручення, очоливши в селі раду ветеранів війни і праці.

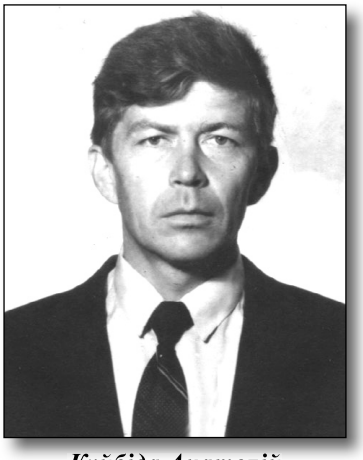

Куйбіда Анатолій Йосипович

В свій час акушеркою в селі працювала Кушпіта Ірина. Своїх довгих тридцять років працював фельдшером у Конатківцях шановний Анатолій Йосипович Куйбіда, який проживав у селі разом із дружиною Валентиною Василівною. За вчасну і якісну допомогу жителям в боротьбі з недугами село й досі дякує Анатолію Йосиповичу. Часто в негоду і вночі ця Людина, не зважаючи ні на що, ішла рятувати хворих. Разом із фельдшером Куйбідою А.Й. працювала

акушеркою Надія Степанівна Шведюк, яка перебувала на роботі у ФАПі до 2012 року. З 2012 року по 2015-й рік завідувала ФАПом у Конатківцях Дідик Ольга Миколаївна. Сьогодні фельдшером у Конатківцях сумлінно працює молода фельдшерка Юрчак Альона Миколаївна.

Юрчак Альона Миколаївна зав. ФАП с. Конатківці з жовтня 2015 р.

У зв'язку з реформуванням охорони здоров'я Конатківський ФАП віднесено до первинної медико-санітарної допомоги, яка спрямована на покращення якості медичного обслуговування сільського населення та наближення його до кожної сім'ї. Приміщення ФАПу, яке знаходиться тепер на території школи, забезпечене холодною і гарячою водою, облаштовано внутрішню вбиральню, опаленням та різним медичним обладнанням.

Неабияку повагу серед жителів Конатковець мав місцевий селянин Павло Загороднюк. Не маючи ніякої медичної освіти, цей чоловік умів вправляти вивихи та переломи кісток в людей. За що конатківські селяни, і не тільки Конатковець, а й з інших сусідніх сіл, звертаючись по допомогу, дякували йому.

Вміння вправити суглоби чи переломи кісток Павло Загороднюк набув на собі. І, як це тепер не дивно, але роботу цю виконував досить успішно. Цим самим чоловік за свій вік врятував чимало потерпілих.

В даний час попитом і повагою в селі й у навколишніх селах користується теперішній житель села, лікар за освітою, фітотерапевт Васильчук Олексій Петрович, 1958 р.н. За плечима цього медика-професіонала великий життєвий і професійний досвід у справах лікування хворих. В свій час Васильчук О.П. був командирований державою на роботу за кордоном. Понад шість років лікар-терапевт лікував хворих у державі Лівії.

Перебуваючи тепер на пенсії, Васильчук Олексій Петрович посерйозному займається лікуванням хворих методом фітотерапії, використовуючи при цьому дари природи, яка постійно дає нам, особливо у нашій місцевості, багато лікарських трав з чудовими лікувальними властивостями. Люди вдячні місцевому лікарю за допомогу у справі збереження здоров'я.

Сучасний будинок Васильчука О.П.

Трагедія у сім'ї Васютинського Пилипа

Однієї літньої неділі Пилип разом із своєю дружиною Катериною поверталися кіньми із Шаргорода з базару. Шлях їх до Конатковець пролягав через село Будне.

Надворі було дуже спекотно. Подружжя, наблизившись до ставка, вирішило скупатися. Чоловік нирнув першим, а за ним і дружина. На біду обоє потрапили у холодний вир. Закінчилося тим, що Пилип і Катерина загинули у воді…

Вдома у Васютинських залишилося четверо малолітніх дітей: Ганнуся, Іванко, Маруся і Ніна.

Село добре пам'ятає про ту спекотну днину і тепер завжди старші люди нагадують молодим, що перед тим, як іти до ставка купатись, треба обов'язково перестрахуватися, у воду заходити не раптово, а повільно. І завжди пам'ятати, що береженого і Бог береже.

Бабуся Ганна Пилипівна Васютинська добре пам'ятає історію своєї сім'ї та історію села. Фото 2015 р.

Поштове відділення зв'язку

Уже понад сорок років жителі Конатковець користуються послугами поштового зв'язку, відправляючи листи, телеграми, поштові перекази, передплачуючи і отримуючи улюблені газети і журнали. Через відділення зв'язку пенсіонери Політанок регулярно отримують пенсію.

Вперше поштове відділення відкрило свої двері перед селянами у 1973 році. Завідувачем відділення призначили місцеву Богацьку Галину Петрівну. Приміщенням для відділення в селі певний час слугувала частина власного будинку Богацьких. Лише у вересні 1981 року було відкрито новозбудоване приміщення пошти, у якому й далі працювала завідуючою Галина Петрівна. Листоношами тоді працювали Ковальська Марія Равлівна та Шиян Надія Корніївна. Село було поділено на дві дільниці для двох листонош.

В обов'язки листоноші входили: доставка газет, журналів, листів, вітальних листівок, телеграм, пенсій, проведення підписки на періодичні видання, забезпечення умов для міжміських телефонних переговорів. Оскільки на все село в той час було два-три телефони (сільрада, колгосп і пошта), то остання була ще й

переговорним пунктом, який мав працювати цілодобово. Бували випадки, коли треба було вночі йти, відкривати пошту, чекати, доки триватимуть переговори.

Та найбільше люди спілкувалися між собою за допомогою листів, вітальних листівок. Особливо багато їх було у передсвяткові дні Нового року і 8 Березня. Для теперішньої молоді слід зазначити, що мобільних телефонів тоді зовсім не було, доводилось користуватися послугами поштового відділення зв'язку.

Пошту привозили в село пізно, тому листоношам доводилось забирати всю кореспонденцію додому і, розмістившись на долівці у кімнаті, сортувати, складати усе по хатах. Бувало, що в один день в одну хату приходило по 10-15 листівок, кілька листів і кілька газет.

В кінці кожного року у відділенні проводилася підписка на газети та журнали на наступний рік. Для цього листоношам доводився план-ліміт… спочатку три примірники на двір, потім – п'ять. І люди виписували різні радянські видання. Найбільшим попитом користувалися журнали: «Радянська жінка», «Крестьянка», «Работница», «Огонек», «Малятко», «Барвінок» і обов'язково гумористичний журнал «Перець».

Щодо газет, то багато хто з жителів села виписували такі видання: «Вінницька правда», «Сільські вісті», «Труд», «Известия», «Правда», «Комсомольская правда», «Комсомольське плем'я», дитячі газети «Зірка», «Піонерська правда» та ін. А районну газету «Комунар» читали майже всі. Та якщо план по підписці не виконувався, листоноші виписували їх собі… За виконання плану працівники відділення отримували подяки, іноді премії.

Слід відмітити, що у тих роках за радянських часів туалетного паперу не було, то план по підписці різних періодичних видань виконувався майже постійно…

Раніше доставляли пошту в село п'ять разів на тиждень. Старожили розповідають, що сумка листоноші з пресою важила до сорока кілограмів. Доводилось ділити кореспонденцію на 2-3 частини. Поштових скриньок з початку роботи відділення у

Богацька В.М.

дворах не було. Доводилось листоноші заходити у кожен дім, щоб залишити кореспонденцію.

Працювати доводилось цілий рік без відпустки. За невикористану відпустку виплачували додаткову платню.

Після виходу Богацької Г.П. на пенсію відділення очолила її донька Валентина Миколаївна, яка працює на цій посаді до сьогоднішнього дня. Разом із завідуючою Валентиною Миколаївною Берещук обов'язки листоноші виконували Тимчик Ганна Степанівна, Баланюк Галина Миколаївна, Богацька Валентина Василівна.

Сьогоднішнє відділення зазнало деяких реформувань. Скоротилася кількість періодичних видань на село, люди стали менше писати листи, телеграми та ін., а тому скоротилось число листонош, зменшилась заробітна плата, пошту доставляють в село рідше. Але, незважаючи на це, маленький колектив зв'язківців користується авторитетом у селі. Мешканці села завжди з нетерпінням виглядають молоду листоношу Світлану Дмитрівну Шевчук і в сонячні дні, і в морози, і в заметілі. Комусь дощ чи заметіль – відпочинок, а листоноші – дорога від одного до іншого порогу.

Шевчук С.Д.

Жителі села вдячні зв'язківцям за ввічливе обслуговування і своєчасну доставку пенсій та різної кореспонденції, а також товари широкого вжитку, що розповсюджуються через поштове відділення.

Торгівля у Конатківцях

Кожна людина знайома із словом «торгівля». Людство ще здавна займалося обміном товарами або, прицінюючись, міняли товар на різні грошові одиниці, що й називається торгівлею.

В Конатківцях здавна існує місце, де люди мали можливість купувати або продавати. Існує це місце й до нині. Уся торгівля відбувалася у центрі села. Тут, в минулому, на місці, де тепер побудована нова церква, знаходились різні торгові магазини. Конатківчани й досі пам'ятають свій «сільмаг», де торгували у свій час Степан Здирко, Федір Богацький і його дочка Надія, а також Антоніна Богацька, Ганна Пронюк, Галина Сенчишина, Марія Заячковська та ін.

Великою популярністю серед населення села користувався сільський продовольчий магазин. Там у свій час працювали продавці: Тимощук Марія, Антох Григорій, Заячківська Ніна, Пронюк Галина Лукашівна, Тимощук Марія Степанівна.

Великою популярністю серед мешканців Конатковець, а також жителів сусідніх сіл, користувався господарський магазин. Продавцями у цьому популярному магазині в свій час працювали: Григорій Заграй, Михайло Каричківський, Григорій Богацький.

Продавець Галина Лукашівна Пронюк із чоловіком Іваном Костянтиновичем біля торгового комплексу. Фото 1991 р.

Всі приміщення торгових точок в селі мали вигляд примітивного характеру. А у 1989 році силами колективного господарства, очолюваного Кирилом Слісарчуком, в селі побудовано чудовий торгівельний комплекс (універсальний магазин). Тут спочатку розмістилися сільмаг, продмаг, госпмаг, кафе та все інше, чого потребувало населення села. Обслуговували відвідувачів продавці Марія Короп, Галина Пронюк та ін.

Але, на жаль, із розпадом колишньої держави СРСР, розпалося й Івашковецьке сільське споживче товариство, до якого належав торгівельний комплекс Конатковець. Сьогодні цей заклад орендує і там працює Марія Короп.

До послуг жителів села є також торговельний магазин, який знаходиться в орендованому приміщенні від сільської ради. Продавцями у ньому працюють Леся Шмігленко і Лідія Думанська.

У сільському магазині

Усім жителям Конатковець – і старим, і малим подобається день тижня – п’ятниця. В цей день щоразу з тих пір, коли розпалося Івашковецьке сільпо і перестали нормально працювати магазини, у селі на площі колишньої спортивної площадки біля Будинку культури відбувається ярмарок. Сюди кожної п’ятниці поспішають конатківські селяни. Одні – щоб придбати одяг,

взуття та інші речі й запастися деякими необхідними продуктами, інші – щоб збути цей товар. Є й такі, котрі йдуть сюди, щоб просто подивитися, зустрітися з людьми, погомоніти про те та про се… Адже немає такого кутка в селі, щоб на протязі тижня там не трапилось якоїсь події. В когось захворіла корова, в іншого злодій заліз у погріб, а ще в іншого «заказалося» весілля чи вперед родини… Нічого в селі не втаїти, та й не стараються селяни робити це. Зустрівшись тут, на ярмарку, першою справою кожного є почути чи переказати новини.

Проходячи повз палаток продавців, які розмістилися зі своїм товаром прямо на землі, можна почути, як жваво проходить обмін новинами та іншою інформацією.

Ярмаркові, як ті, що продають, так і ті, які купують, залишають сільську площу в центрі Конатковець завжди з приємною усмішкою. З твердою надією, що слідуючої п'ятниці вони знову зустрінуться тут.

Легенди і топоніміка села

(легенди та перекази записані із розповідей старожилів села Конатковець)

«Південне вікно»

(джерело)

«Вікнина» – джерело, що знаходиться на межі трьох сіл: с. Конатківці, с. Будне, с. Івашківці. Потопає воно в долині, а на схилах горбистої місцевості з ранньої весни до пізньої осені ростуть, цвітуть різні килими із трав та квітів: кульбаби лікарської, чебрецю, буркуну, конюшини, полину, звіробою, деревію, м'яти.

І справді, – справжнісіньке диво, а не місцевість!

«Південне вікно» – цінне джерело з лікувальними властивостями, живить р. Острицю» – так згадує про нього автор

Воінственський М.А. у книзі «Природно-заповідний фонд Української РСР» (К. Урожай, 1986 р. – 222 ст.).

«Південне вікно» – назва книжкова, наукова, у селі прижилась інша назва цього джерела – «Вікнина». І кожна людина із села знає, де ця чудова місцина. Бо в свій час (коли працював місцевий водогін) водичка із цього джерела доходила до кожної оселі.

З давніх-давен «Вікнина» стала улюбленим місцем для відпочинку.

«Вікнина» – «Південне вікно» – пам'ятка природи с. Конатковець, заповідний об'єкт місцевого значення.

Так і хочеться промовляти: «Оцей чебрець, і оце джерело, і річку Острицю, і всю мирну землю руками обійняти, губами до її материнського лона припасти... Припасти і сказати: – Земле, ти наша! Якою водою напуваєш?! Якою красою обдаровуєш людину? Якими барвами радуєш? Якими пахощами вітаєш? Ти даєш хліб і до хліба, стелиш під ноги трави і квіти, напинаєш над головою чисте небо із ясним сонечком. Як не любити тебе? Як не берегти краси твоєї? Не примножувати її...?!

«Ображена земля»

(піщаний кар'єр)

Пісковий кар'єр, площею 2,2 га, розміщується у південно-західній частині села, за 500 м від школи. Він велично розмістився над широкою долиною і ставочком. Ця геологічна споруда залишилася з неогенового періоду Кайнозойської ери, щоб нагадувати нам про затишний лиман на узбережжі теплого Сарматського моря.

Товща відкладів ярусів досягає 15-20 м. Причому, ці відклади піску різняться кольором: від білого до червонуватого, дуже дрібнозернистої структури. У верхній частині пісок перемежовується відкладами пісковиків також різного забарвлення.

Четвертинні відклади представлені бурими глинами і покривають кар'єр товщиною до 70 см.

Піщаний кар'єр колгоспу

Кар'єр широко використовувався в господарській діяльності людей за існування колгоспу ім. Фрунзе. Всі колгоспні споруди, школу, клуб, магазини, будинки селян збудовані на цементному розчині, основним компонентом якого є наш пісок. Пісок широко застосовувався в штукатурних роботах, тому його охоче купляли жителі сусідніх сіл. Кар'єр слугував домівкою для кількох десятків сімей берегових стрижів. Кар'єр сьогодні належить сільській раді, але він припинив своє існування. Береги осунулись. Стрижі зникли.

Подарунок минулих епох – кам'яний кар'єр

Кам'яний кар'єр знаходиться за 2,5 км від школи і 500 м від дороги Конатківці – Будне – Шаргород. На півночі від кар'єру за 600 м знаходиться високодебітне цілюще джерело «Південне вікно», в народі говорять «Вікнина» і 1,5 км на захід знаходиться природоохоронне джерело «Федірчик».

Кар'єр на даний час належить Конатковецькій сільській раді.

Гірські породи, з яких складається кар'єр, залягають горизонтальними шарами і підходять близько до поверхні 1,5 -2 м. Площа

кар'єру становить 4,4 га, глибина залягання шарів до 20 метрів і більше. Промислові запаси становлять приблизно 900000 тонн.

Багато цікавого дізнатись про наше минуле можна з її геологічної будови. Про давні палеографічні умови свідчить і склад порід, що відповідає певному проміжку часу, і скам'янілі рештки живих організмів, які в них залишилися. Наприклад, морська фауна дозволяє не тільки дійти висновку про існування Сарматського моря, а й визначити його глибину, теплі води були чи холодні, з якими басейнами поєднувалися. Про те, що тут було колись Сарматське море, свідчать вапняки, ракушняки та пісковики. Вони залягають горизонтальними шарами, мають різну товщину, з глибиною ущільнюються і мають більшу твердість та густину.

Промислове виробництво каменю почалося у післявоєнні роки минулого століття. Кар'єр належав колгоспу ім.Фрунзе, проводились підривні роботи, працювала спеціальна бригада, техніка. Багато житлових та промислових будівель сіл Конатковець, Івашковець, Будного, Лозової, Тропової і Шаргорода були збудовані з каменю Конатківського кар'єру.

«Федірчик»

Мальовниче село Конатківці потопає у зелені лісів, березових гаїв, садів, лісових смуг.

Неподалік від села (0,5 км) зростає невеличкий ліс, загальною площею

13 га, з лагідною назвою «Федірчик».

У будь-яку пору року він готовий прийняти гостей:

– порадувати їх «земними зорями» – весняними первоцвітами весняного дня;

– напоїти джерельною водою та сховати у свою тінь спекотного літнього дня;

– зачарувати своєю вродою та смачними опеньками – восени;

– здивувати своєю тишею взимку.

Але особливо цікаво у ньому навесні, коли зацвітають цілі «килими» із первоцвітів, які сьогодні перебувають під загрозою зникнення. А ростуть тут: підсніжник звичайний, проліска дволиста, фіалка запашна, печіночниця звичайна, вороняче око, ряст порожнистий.

«Федірчик» багатий не лише первоцвітами, а й джерелами: «Високодебітне джерело, яке має водорегулююче значення» – так згадує про ліс «Федірчик» у книзі «Природно-заповідний фонд Української РСР» (К. Урожай, 1986 р. 222 ст.) автор Воінственський М.А. Отже, ліс «Федірчик» – пам'ятка природи і заповідний об'єкт місцевого значення.

Могилка

Колись у степах було багато могил, і стояли на них кам'яні баби. А менше тих могил стало, бо їх розсунули плугами. Тільки глиняні пагорби залишились..., тільки назви залишились...

Так і в наших Конатківцях на межі між Івашківцями та Будним є поле, яке з давніх-давен звуть «Могилкою». Так і кажуть: «Посіяли пшеницю на Могилці», «Копають бур'яки на Могилці».

Звідки ж назва така у цього поля?

Історичне поле «Могилка». Фото 2012 р.

А назва ця відповідає, кажуть старожили, давнім подіям. Відгомін про них перенесе нас у ті сиві часи, коли турки захопили наш край та й давай порядкувати. У Шаргороді навіть «Турецьку шапку» збудували...

Везли, а найчастіше гнали, немов скотину, дівчат-полонянок у далеку неволю. Дівчата так гірко плакали, що плач той почули аж у Запорізькій Січі. Прискакали козаки та й почалася битва велика якраз на нашому полі. Довго вороння крякало, довго стогін линув аж у село...

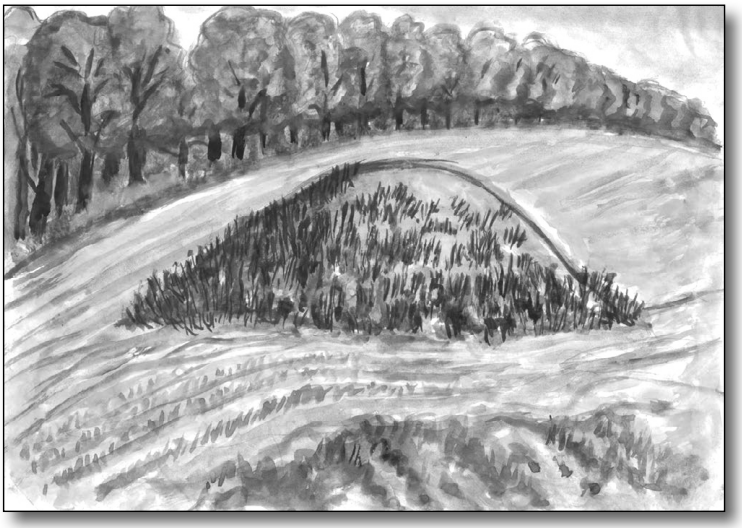

Ілюстрація до легенди «Могилка». Робота Марцісь Тані

Та на ранок жителі побачили високу могилу посеред стоптаного поля. То козаки поховали своїх побратимів, ще й кам'яний хрест поставили для сторожі козацьких душ...

Минуло кілька сотень літ з того часу. Хреста я вже не бачила. А от залишки могили (можливо і козацької) ще й досі залишились.

Орють орачі поле і все стараються залишити зелений пагорб незайманим. А пагорб той з року в рік все меншим стає... Правда, і досі в довжину метрів сто буде, та й в ширину мало що менше буде.

Легенду записала *Магдалюк Галина Кирилівна*

Підмети

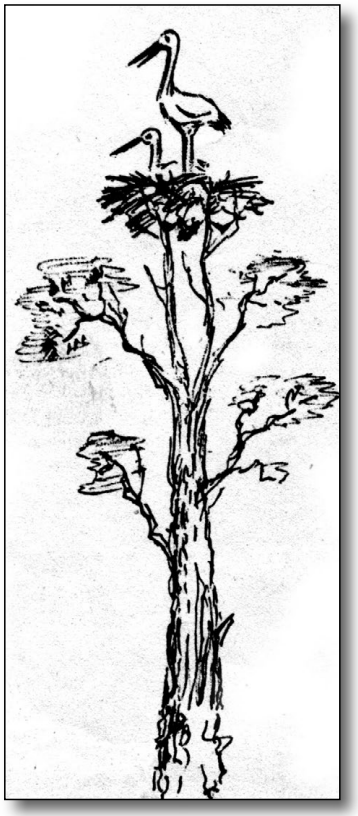

Бог його знає, чи то до потопу, чи то до Христового народження жили у нашому селі люди. Ні бідно, ні багато, а так собі: ото сіяли, орали, але було у них найбільше багатство – дочка красна.

Підросла вона та й настала пора заміж її віддавати. І хлопець трапився гарний, правда, із сусіднього села Лучинець був.

Призначили неділеньку гарну та й почали приготування до весілля.

От уже поїзд весільний мчить полем широким від села до села. Та на біду надлетіли чужинці, татари прокляті. Стали ловити дівчат-дружечок, а насамперед наречену зловили. Рученьки білі позакручували, плетеними косами позв'язували одну до другої, до коней своїх прив'язали та й потягнули у чужину прокляту, в неволю важку. Дівчата гірко плакали, сльозами гарячими дорогу рясно поливали...

Давно те діялось, поле вже й лісом поросло. Дуби велетенські небо підпирають та все шепочуться між собою, історію давню переповідають, а вітер – пустунець почув, та й мені розповів, що по обидва боки лісу поле не поросло лісом, бо сльози гарячі дівочі там пролились. Немовби підмети від чобіт...

Люди так і прозвали те поле «Підмети». А ліс Трушовцем назвали, бо чужинці, тікаючи, дуже трусились. І вони тих сліз гарячих і рясних злякались...

Панна на білому коні

Давно – давно колись жив у Конатківцях батюшка. Хатина його була якраз на тому місці, де зараз знаходиться школа. Мав він єдину доньку. Гарна то була дитина, ну справжній ангел божий: і вродлива, і чемненька, і розумненька...

Любив її дуже батюшка, душі в ній не чаяв. Та й усі люди в селі її дуже любили. Старий батюшка нікуди не ходив, бо мусив пильнувати святе місце. То й відправить, бувало, службу, як уміє, а у вільний час тільки те й робив, що леліяв свою одиначку. Коли дівча підросло, то стало дуже гарною панною. Батюшка подарував їй білого коня. Ото вона сяде на того коня, та все їздить по садочку.

Та пішла страшна пошесть на народ український. Докотилась вона і до наших Конатковець. І як батюшка не пильнував доньку, та хвороба не обминула її. За три дні не стало дівчини. Згодом померли за донькою батюшка з матушкою.

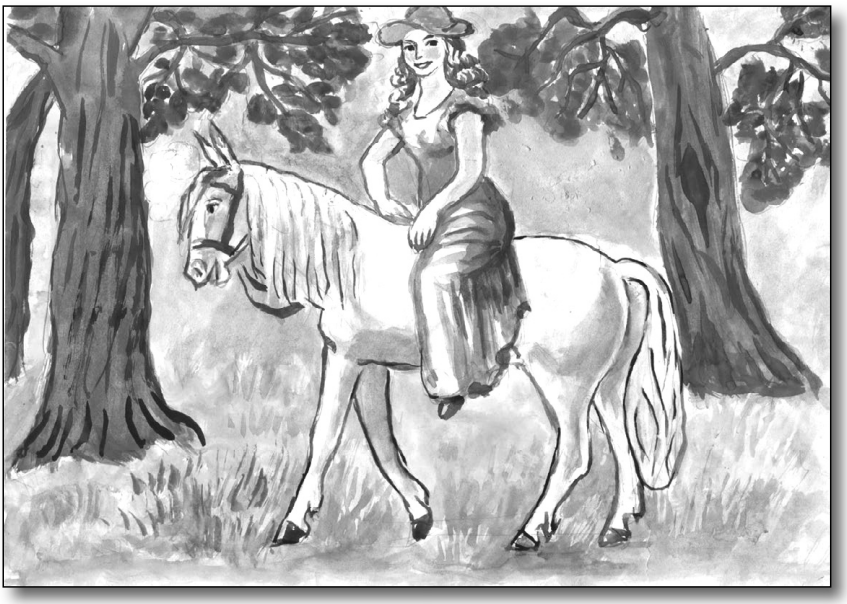

А люди говорять, що з тих пір та панночка красна щоночі їздить на білому коні по садочку, який зветься шкільним.

Правда, не кожен може її побачити.

Магдалюк Марія Семенівна

Острица

Місце, звідки тече у кожну домівку смачна – пресмачна, збагачена мінеральними солями, джерельна водичка, здавна наші предки звали Острицею. Бо дуже вже холодна вода била із цього джерела. «Остра вода», – казали старожили. А ще із покоління в покоління переказували ось таку легенду.

Нібито в давні часи там була не просто звичайна криниця, а невелике озерце, і звали його «Вікнина». Гонили до нього конатківчани худобу напувати. Бо повір'я таке було: якщо худоба нап'ється тієї водички цілющої, то й здорова буде цілий рік. Та тільки треба було дуже чемно поводитись біля цього незвичайного джерела.

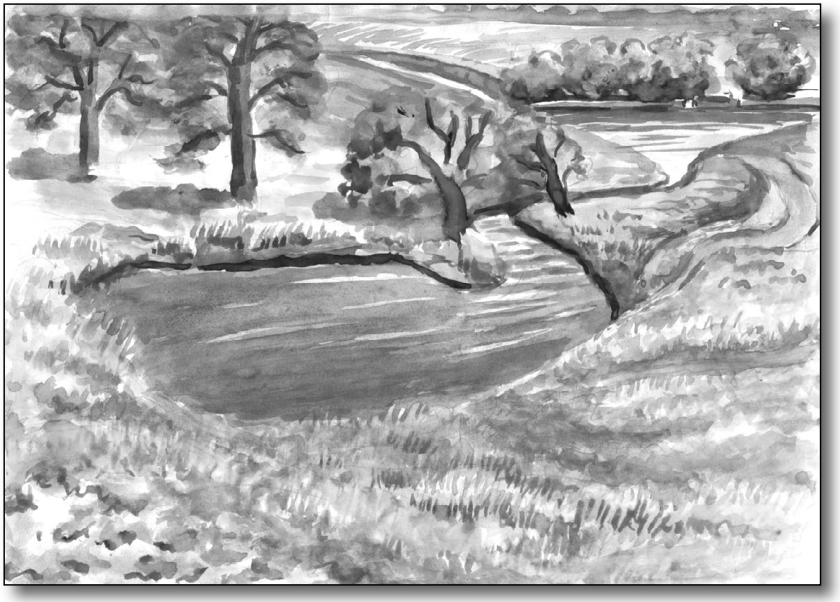

Ото одного дня приїхав до Вікнини один чоловік. Напоїв своїх волів круторогих та тільки забув про ввічливість: не тільки не подякував за водичку цілющу, а ще й знічев'я і камінець кинув у чисту воду.

І здійнялась хвиля висока та й накрила і воли, і чоловіка на возі, потягла за собою в глибину на віки-вічні.

З тих пір старі люди вже наказують молодим: «З Вікниною – Острицею не жартуй, поводься чемненько, проси дозволу напитись водички і подякуй красно за те, що вона напоїла тебе цілющою водою».

Молодь та й усі жителі села свято дотримуються цього правила.

А Остриця-Вікнина стала улюбленим місцем відпочинку для жителів села.

Лігоцький Кирило Миколайович

Запади

Є на околиці села Конатковець на межі між Івашківцями та Лучинцем чудова місцина, яка зветься чудно так: «Запади».

В дитинстві я часто там разом з іншими босоногими пастушками пасла корову. Ми, діти, дуже любили цю місцину.

Уявіть на мить собі, ото така кругла, немов велетенська миска, низовина серед пагорбів. А що вже різного зілля там: і материнка, і звіробій, і запашна кашка, і Петрів батіг, і дикі гвоздики, і польовий часничок, і навіть золототисячник трапляється…

Та, Боже ти мій, ще й кущами такими понад край облямована так, що й вітерець не шелесне. Цілими днями спокій там такий, що нібито ти у рай попав: сонце лагідно пестить тебе своїми теплими промінчиками, птаство щебече, щебече...

Дуже ми, конатківчани, любили і любимо цю місцину, особливо влітку. На Івана Купала там рвали квіти, щоб прикрасити купайло.

Ото, як я тільки підросла, то все в дідуся допитувалась, чому так назвали це місце, звідки назва така дивна – «Запади». Тоді і дідусь оповів мені таку легенду:

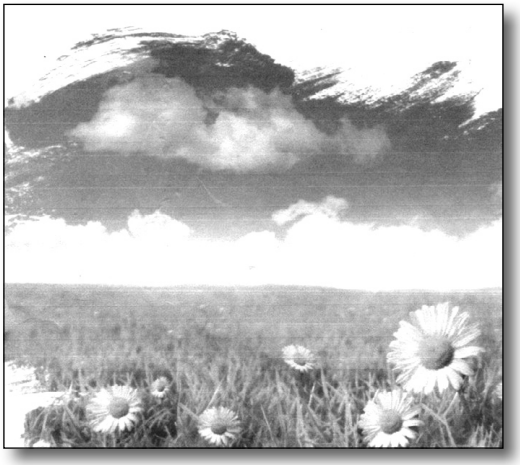

«Раз їхав чоловік на ярмарок у Лучинець. А назустріч йому чорт вискочив з кущів. «Віддай мені те, що зараз через сто метрів знайдеш. Якщо не віддаси, то й жити не будеш.»

Проїхав чоловік метрів сто, спустився в низовину та бачить сяйво дивне: перед ним скарб лежить. Зібрав багатство в мішок та й давай додому повертати. Чорт кричить «Віддай», а чоловік з багатством тікає. Крикнув нечистий востаннє:

«Поділись», а чоловіка така жадібність заполонила, що нічого лишити не може. Та й прокляв рогатий чоловіка: «Западись ти разом із моїм багатством».

Земля розверзлась і поглинула і чоловіка, і коней, і скарб.
З того часу і звуть це місце Западами.

Розповідь Лігоцького Миколи
записала його внучка Галина Кирилівна

Родовідне дерево Лігоцького Кирила

Розділ XII

Легких шляхів ні в кого не було,
Де б не ходив, а маєш пам'ятати:
На тебе завжди дивиться село
Очима вікон батьківської хати.
Микола Луків

Висновки або Правда про наше минуле

Цікава і багатогранна історія нашого древнього українського народу. Але чи знаємо ми, шановні читачі, свою історію? На жаль, ні. Або знаємо не досконало. А знати її треба, адже немає народу без історії.

Розпочинати її вивчення слід із історії свого роду, своєї сім'ї, вулиці, на якій живеш, своїх Конатковець та свого краю. А більшість з нас не знають навіть як звати по-батькові свого дідуся чи бабусю, не говорячи вже про рідство до 7-8 покоління.

Ми не вивчаємо історії свого роду, не вникаємо у глибоку дійсність історії нашої України. І тут хочу пригадати слова відомого українського кінорежисера Олександра Довженка з його щоденника:

*«…Українська нація єдина в світі, яка не вивчає **своєї** історії й не шанує **своєї** великої мови. Забуває батьківські традиції.*

Нашу історію нам творили вороги. І горе такому народу, який власну історію бере з чужих рук. Вороги й досі дають цю історію нашому народові так, щоб він навічно залишався рабом».

Так воно було і раніше. На жаль, так воно і є.

Бувало, що на княжий чи на гетьманський престол в Україні потрапляли люди випадкові, але їх швидко змітала реальність.

Ще далекий Володимир Мономах у своєму «Посланні…» до синів повчав берегти рідну землю від зла і розбрату: *«… Синове мої! Майте любов між собою, Бог буде у вас і підкорить вам ворогів. І будете мирно жити. Якщо ж будете в ненависті жити, у чварах і в незлагодах, то загинете самі і загубите землю батьків своїх, які здобули її трудом великим».*

Чи не біблійська сила в цих рядках? Які пророчі слова Великого Мономаха застерігали нас від нинішніх розбратів у нашій теперішній державі. Ми мали і маємо, шановний читачу, з кого брати приклад. І колись, і тепер.

Не новина, що княгиня Ольга, яка правила нашою великою державою Київською Руссю у середині десятого століття, була з простого люду. Але вона зуміла навести в управлінні державою порядок. Встановила справедливе правосуддя, за що її любив і шанував простий народ. А коли вона побувала в Греції, то вперше побачила християнські богослужіння і згодом прийняла хрещення.

Правила княгиня Ольга до 969 року. Померла 11 липня цього ж року і похована за християнським обрядом.

Гарним прикладом у державотворенні був онук Ольги – Володимир, якого народ прозвав Володимиром Великим. Спершу Володимир був розбещеною, жорстокою і мстивою людиною. Але коли одружився на константинопольській царівні Ганні, він змінився. Перед тим царівна порадила йому охреститись. Він виконав цей обряд. Коли Корсунський єпископ поклав на нього руку, він прозрів!.. (До цього певний час він був не зрячий). Це змінило в корінь його характер. Повернувшись до Києва, князь спершу охрестив своїх синів на місці, що тепер називається Хрещатиком. Потім князь Володимир 1 серпня 988 року наказав усім киянам приходити хреститися у Дніпрі.

Прийшло багато людей.

Князя Володимира Великого народ любив за те, що він проявляв до них милосердя, дозволяв бідним приходити в його палац, надсилав до їхніх домівок їжу та одяг.

Було і є з кого брати приклад нашому люду.

На жаль, XX століття в плані державотворення відкинуло нас на багато років назад. Для історії це був термін миттєвий. А для людей, яким довелося пережити роки революцій, колективізації, голодоморів, репресій, війни, перебудови та її наслідків, земельної реформи, це були страждальницькі роки.

Хто ж правив на наших землях на початку XX століття, у край важких 20-х – 30-х роках? Це були не українці і українцями вони й не стали…

Володимир Винниченко, виправдовуючись, казав, що українських інтелігентів, які свідомо будували незалежну Україну в 1917-1920 роках, було тільки триста осіб. Це справді вкрай мало на такий народ, як український!

А до періоду цього свідомого будівництва були роки ідейних блукань і політичної сліпоти, коли і в більшовиках, і в комуністах бачили не носіїв московського імперіалізму, а соціал-демократів. Ось у чому брак політичної зрілості. **(Бо учені люди мали б пам'ятати слова Достоєвського: немає нічого дурнішого від наміру запровадити в Росії демократичний лад).** 99% російських демократів кінчалися там, де треба було б висловитися за незалежність України.

Звичайно, сама національно-визвольна революція 1917-1920-х років швидко підносила національну свідомість провідної верстви (як, зрештою, і всього українства), але час було втрачено: царська політика і військова еліта значною мірою стала під червоний пролетарський прапор і сорок тисяч царських офіцерів рушили величезною армією проти щойно народженої армії Української Народної Республіки і знову окупували Україну. Російські більшовики не зупинилися перед масовими стратами мирних українців…

Народ не скорився. Виникали сотні збройних повстанських загонів, які продовжили боротьбу за національну свободу. Виникали повстанські загони й у нашому краї.

У відповідь Москва організувала перший голодомор. За період з серпня 1921 року по січень 1923 року із південних областей України до Московщини російські більшовики вивезли

31 209 484 пуди хліба (34 845 вагонів). Це призвело до масового голоду, під час якого українцям продавали український хліб за ритуальне побутове золото, срібло та іноземну валюту.

Голод продовжувався. Наслідки антиукраїнської діяльності ретельно приховувалися. Ось документ №95 з «Протоколу засідання оргбюро ЦК КП(б)У про заборону опублікування в пресі відомостей про експорт хліба» від 17 березня 1923 року:

«Постановили: Запретить помещать в прессе сведения: во-первых, по существующему экспорту хлеба (цифры, факты и т.д.), допуская теоретическую дискуссию; во-вторых, о курсе на золото, серебро и иностранную валюту на вольной бирже…

За секретаря ЦК КП(б)У – Г.Петровский».

Ця московська політика передчасно загнала понад два мільйони українців у могилу ще на початку заснування радянської влади.

Хто організував голод? Що за люди? Хто коїв цей злочин? Хто був у цій сатанинській владі?

У 1917 році євреї становили 2 відсотки населення Московської імперії. А поіменні списки центральних керівних органів більшовиків і зіставлення їх за національним складом (і це не є секретом, такі списки, надруковані у багатьох виданнях), свідчать, що у Раді Народних Комісарів 19 членів із 20-ти були євреями:

1. Голова Ради – В.Ленін – Бланк. Єврей по матері, калмик по батькові.

2. Комісар Армії та Флоту – Лев Троцький (Лейба Бронштейн). Єврей.

3. Комісар із питань національностей – Йосип Сталін (повне і справжнє прізвище – Йосип Давид Віссаріонович Джугашвілі – Коба). Грузинський єврей. (це, можливо, якоюсь мірою пояснює патологічну зневагу Сталіна до української нації).

4. Комісар внутрішніх справ – Григорій Зинов'єв (Гершко Апфельбаум). Єврей.

5. Комісар закордонних справ – Георгій Чичерін (батько – поміщик-росіянин, мати – єврейка).

6. Комісар преси та пропаганди – Володарський (Мойсей Гольдштейн). Єврей.

7. Комісар державних земель – Самуель Кауфман. Єврей.

8. Комісар юстиції – Штейнберг. Єврей.

9. Комісар громадських робіт – Шмідт. Єврей.

10. Комісар постачання Етель Ліліана (Кнігнісен). Єврейка.

11. Комісар у справах біженців – Фінігштейн. Єврей.

12. Комісар економіки – Шліхтер. Єврей.

13. Голова Вищої Економічної Ради – Ларін (Лур'є). Єврей.

14. Комісар фінансів – Кукорський (Кукор). Єврей.

15. Комісар у справах виборів – Урицький (Радомишльський). Єврей.

16. Комісар освіти – Луначарський (Хаїмов). Єврей.

17. Комісар гігієни – Сімашко. Єврей.

18. Комісар землеробства – Проціян. Вірменин (?).

19. Комісар віросповідань – Шпіцберг. Єврей.

20. Комісар Державного контролю – Ландер. Єврей.

Не кращими були справи у самих комісаріатах. Зокрема, у Військовому комісаріаті з 43 найвищих керівників було 33 євреї, у Комісаріаті юстиції з 21-20 євреїв, у Центральному виконкомі з 57 – 41 єврей і т.д. Таким чином, із 556 осіб, які займали вищі адміністративні посади в комісаріатах, компартії та репресивних органах, понад 450, тобто більше 80%, були євреями. Більшість із них змінили свої прізвища на «общепринятые». Крім тих, що вже називалися: Нахамкес став Стєкловим, Розенфельд – Камєнєвим, Шварцбаум – Свердловим, Фінкельштейн – Литвиновим. (Див.: *Богослов Богдан*. Сіонізм проти українців. – Одеса, 2001. – С.89).

Щоб ні у кого не виникало сумнівів, чиїх рук ця робота і трагедія України 30-х років, наведу деякі факти про склад керівництва у Московській імперії на той час.

Основним керівним органом була комуністична партія. Провідними секретарями ЦК ВКП(б) були Йосип Сталін і Лазар Каганович.

Про те, яку роль відігравав Л.Каганович, свідчить та обставина, що московське метро спочатку носило його ім'я і лише значно пізніше, після політичної поразки єврейської кліки, – ім'я Леніна.

Організаційне бюро ЦК ВКП(б). Із п'яти осіб троє були чистокровними євреями: Й.Сталін, М.Єжов, М.Швернік, Ян Гамарник, Михайло (Мойша) Каганович – брат Лазаря.

Центральний Комітет ВКП(б) – із 59 осіб 43 євреї.

В уряді СРСР 10 наркомів і 12 заступників були євреї, зокрема:

1. Нарком у закордонних справах – Максим Литвинов (Мейє Фінкельштейн).

2. Нарком внутрішніх справ (НКВС) – Янкель Ягода (Єгуда).

3. Нарком зовнішньої торгівлі – Аркадій Розенфельд.

4. Нарком внутрішньої торгівлі – Ізраїль Вейцер.

5. Нарком шляхів сполучення – Лазар Каганович.

6. Нарком радгоспів – Мойсей Калманович.

7. Нарком легкої промисловості – Ісидор Любімов (Ковельський).

8. Нарком охорони здоров'я – Григорій Наумович Камінський.

9. Голова комісії державного контролю – Захар Мойсеєвич Бєлєнький.

10. Нарком рибної та парфумерної промисловості – Жемчужина (дружина Молотова).

Таким чином, із 500 членів вищої радянської адміністрації 83 відсотки становили євреї.

Найбільше євреїв було у репресивних органах, на яких трималася більшовицька система і які безпосередньо займалися терором і винищенням місцевого населення. Першим заступником Єгуди-Ягоди був Яків Арганов (Сорензон), заступником Генерального прокурора та Верховним прокурором Червоної Армії – Розовський. Начальником ГУЛАГу (головного управління концентраційних таборів) – Яків Берман; його заступником – Самуель Фері. Начальники управлінь НКВС на місцях – також євреї, зокрема: Реденс, Чаковський, Блат, Фрітберг, Полляр, Раппопорт, Райський, Абрам Польський, Файвілович, Зелікман, Троцький, Леплевський, Залкінд та ін..

В Україні начальником НКВС був український виродок Балицький, наглядав же за ним його перший заступник, єврей Кацнельсон… Увесь цей репресивний апарат спирався на «рядових»

євреїв, які жили і працювали разом із «гоями»… НКВС використовував їх для слідкування та доносів.

(Кому був вигідний голодомор? – Київ, МАУП, 2003, с.6-10.)

Дехто з читачів скаже чи подумає: «Для чого автор наводить ці рядки?» Для того, щоби ми знали свою історію такою, якою вона була, а не в догоду комусь. Обов'язок того, хто пише правду про минуле й полягає в тому, щоб писати і про світле, і про темне…

Людина здатна переносити і пережити всякі гаразди і негаразди. Добро і зло існувало завжди, існує й тепер.

На жаль, темного у нашому житті було набагато більше, ніж світлого. Нам понад 70 років вселяли догму про загниваючий капіталістичний світ, а ми й вірили… Будували спочатку соціалізм, потім наздоганяли Америку, і вже навіть встановили термін – 20 років, щоб ступити однією ногою у комунізм…

Ленінський експеримент у Росії не вдався, і ніде не вдався. А як же ми, старше покоління, хотіли, щоб по всьому світу люди жили, як у нас – «где так вольно дышит человек…». Працювати від зорі до зорі і ні разу не бачити, як живе в цей час Європа, світ. А тим, скаліченим і пригніченим, хто повернувся з Європи із орденами та медалями на грудях після війни, встановлювали мінімум трудоднів і вони лікували свої рани трудотерапією. У дітей війни, до яких відношу і себе, дитинство пройшло із двома «делікатесами» – хлібом із цукром та хлібом із смальцем… Як влучно сказала про це моя ровесниця і колега Тетяна Редько.

Таке «щасливе дитинство» прикривалось лозунгом «Миру-мир», аби не було війни. Для цього трильйонні бюджети країни СРСР рік у рік витрачались на країни Африки, Азії, будували ракети, підводні човни, полігони… І лише 6-7% валового доходу в країні Рад виділялося людям на зарплату. Що можна було придбати на 60-70-ти карбованцеву місячну платню чи в три рази меншу пенсію – фуфайку, кирзові чи гумові чоботи.

Поставляли в Європу газ, в Азію, Африку зброю і гроші, в Москву і Ленінград – м'ясо, а самі грілися біля печі, в якій палили соломою, бадиллям, в кращому випадку гіллям, вкраденим з лісу.

З м'ясних страв їли бебехи, ратички та вим'я. Дешеву лікарську ковбасу тільки дехто привозив з Москви чи Ленінграду. Дешеву тому, що зроблена з українського м'яса, яке вироблялося українцями за мізерну платню або й зовсім без платні.

В могутньому Союзі основу економіки держави складала добувна промисловість, яка обслуговувалась виключно засудженими, число яких до 1953 року складало біля 12 мільйонів чоловік!

До них слід додати понад 30 млн. колгоспників, які не мали паспортів і не мали права виїзду із своїх сіл без спеціального дозволу місцевого «поміщика» – голови колгоспу (навіть на ринок до великого міста). За свій труд колгоспники фактично нічого не заробляли, крім знаменитих на весь світ «палочок-трудоднів». При цьому слід додати, що ця громада колгоспників була великим резервом для поповнення тюрем, армії, яка налічувала тоді 8 млн. солдатів, 60% від загального числа армійців були так звані «стройбатівці», які представляли ще один вид рабів.

У промисловості в Країні Рад було задіяно понад 40 млн. чоловік. Це люди, які одержували мізерну зарплату порівняно з виконаною ними роботою.

Так існував народ, так відбувалося забезпечення країни продовольством, сировиною та іншим – безкоштовно, за рахунок перелічених вище мільйонів людей.

Не виникає ніяких сумнівів і те, що керівниками і виконавцями тих дій та подій, що призвели до мільйонних втрат населення, (за версіями істориків тільки за 70 років існування Російської імперії в ГУЛАГах СРСР було знищено від 90 до 110 млн. своїх же, радянських людей, прозваними «ворогами народу») були свої ж таки люди, які, виконуючи накази радянської влади в особі членів більшовицької партії (ВКП(6), штовхали селян до невідворотної смерті, а тих, котрим судилось вижити, під страхом смерті змушували коритися. Крім того, серед людей, наприклад, було заборонено не тільки говорити, але й думати про протиправні дії влади відносно подій 1932-1933 років. А тому й зрозуміло, чому селяни з часом просто забували про страшну смертність на селі, а родичі померлих все рідше згадували небіжчиків. Боялися.

А той, хто бодай, пробував згадати, або промовити хоч слово про масову смертність чи встановити хреста на могилі, – це вже був «ворог народу». Для таких наставали 1937-1938 роки. Адже всім тепер відомо, кого репресували в українських селах – тих, хто був небажаний або чимось заперечував місцевим керівникам чи «активістам». Такі знову зникали з життя, як і в 1932-1933 роках.

Така вона, правда про більшовизм.

І сьогоднішні дії Москви – це чергова спроба продовжити геноцид нації, спроба витравити нас, українців. І немає насправді «Русского мира» – є біля двох сотень різноликих народностей, розкиданих по Росії, завойованих та поневолених, які стали азіатами…

Із всієї цієї історії випливає, що «Православный мир, Русский» – це міф, яким дуже далеко до слов'ян. А щоб тепер жити і творити у так званому «Митному союзі», думаю, що приєднуватись потрібно слов'янській частині росіян до нас, українців, бо ж, насправді, ми і є та Русь та прямувати з нами в Європу, де і була споконвічно Київська Русь.

Тож, чи знаємо ми наше минуле? На жаль, наші радянсько-московські політологи старалися замаскувати нашу українську історію так, що ніби України і не було…

А насправді ж це нам, українцям, Бог милував першу митрополію, на нашу українську землю вперше ступала нога великих провісників Кирила та Мефодія. Тоді ж ніхто тієї Росії ще не чув і не бачив, як і її столиці Москви. І це теж щира правда. Правда і те, що пізніше новостворена Росія вкрала у нас і назву країни (Русь), і віру, колиску православ'я (митрополію), як і гроші (рубаючи монету гривню на частини – рубль), освіту, культуру, мову. Вкрала навіть націю, перетворивши мільйони українців (тюремників чи переселенців) на руських. Більше того, украв-ши все це, Росія цілеспрямовано робила і робить ще нас, українців, безбатченками та безхатченками й досі. Прикладом цьому є позлодійськи вкрадений нею Крим і Донбас. Тому ми, українці, мусимо пам'ятати, що Росія це злодій. Цей злодій поселився у нас із XVII століття, тому, що на європейських картах XI-XII і навіть XVII-го століття землі теперішньої України іменуються Руссю,

а Росія-Московією… Як наголошують світові історики, це абсолютно різні держави і за ментальністю, і за культурою. Тому, що Московія, це нащадки Орди, а Орда була вічною загрозою для всієї Європи. І вона, Європа, не визнала ні Орди, ні пізніше Московії. Русь-Україна ж у Європі вважалася цивілізованою державою із древнім європейським корінням.

Ось чому Московія ще з XVII століття стала злодієм, а точніше – після Переяславської ради. Минуло понад три з половиною століття, як московський злодій топче усе українське.

Справжнім українцям слід пам'ятати і переказати наступним поколінням, що територія України за часів Трипілля була найбагатшою у Європі. Тоді Англія, Франція, Італія були її далекими провінціями. За часів володарювання Володимира Великого Київська Русь була найбільшою за територією державою і другою за впливом після Візантії. **Росія ж виросла з України!** За віки українці багатьох зазнали: і хана, і ляха, і турка, і кацапа-москаля. А тому головний висновок і урок, який має винести нинішнє покоління українців з прожитого – це усвідомлення того незаперечного факту, що лише відродження своєї державності, здобуття Україною незалежності від будь-якого сусіда і обраного нею демократичного шляху розвитку є надійною гарантією того, що майбутню **історію своєї України** буде творити наш український народ, а не наші вороги.

Шановний читачу! Прочитавши цю книгу ти відчув, яке воно вистраждане віками твоє село Конатківці. Але знай і пам'ятай: якщо ти родом із цього села і коріння роду твого тут – пишайся собою, своїм прізвищем, своїм родом. Адже з тебе і для тебе починається Батьківщина саме тут, на Русі Київській, на Поділлі, у Барському старостві, у колишній Карачевській пустці, біля річки Остриці з її потужними джерелами «Вікнина» і «Федірчик», з незапам'ятних часів вулиць Дрантіївка, Герла, Лісова і Зруб та ін., які об'єднали в собі красиве українське село Конатківці.

Куди б не кинула тебе доля, шановний конатківчанин, – чи то в Канаду, чи в Америку, чи в Німеччину, чи Італію, в Польщу, Литву чи Молдову, в Казахстан, чи в ту ж Московію, у Крим чи на Волинь, в Одесу, Харків, Київ чи Донбас, я знаю: у серці твоєму

завжди іскриться тепло, яке інколи так тривожить душу за дорогим, рідним, гарним і багатим, єдиним у всьому світі селом під назвою К О Н А Т К І В Ц І.

Тож знай: Тебе тут завжди пам'ятає Твій рід, Твоя вулиця, Твоя криниця. А коли знайдеться на віку Твоєму час, і Ти приїдеш у село, візьми з собою дітей своїх, онуків, правнуків. Проведи їх своєю вулицею, не обминай святого храму – церкви, навідайся на кладовище, покажи їм свою школу, батьківську хату, обов'язково зверни їхню увагу на черешню чи грушу, посаджену ще Твоїм дідом. І нехай в душі дитини залишаться назавжди світлі спогади про нашу Україну, Київську Русь, про нашу Батьківщину, що починається з Твого села і завжди пам'ятай про його історію. Тому, що **пам'ять** та **історія** – це споріднені слова.

Звертаюсь до читачів села, особливо до молодшого покоління конатківчан: Пам'ятайте тих, хто дав життя вам: батьків своїх – ангелів небесних. Адже це вони постійно моляться за вас, усе життя оберігають вас.

Бережіть своїх батьків, коли вони ще живі… Щоб потім не мучила совість, щоб у пам'яті вашій назавжди залишився образ живих мами і тата – ласкавих і добрих, ніжних і щирих, терпеливих і сильних, розумних і веселих, люблячих і уважних, мудрих і рішучих, турботливих і працьовитих, наполегливих і завжди заклопотаних.

Бережіть їх!

Пам'ятайте, що село ваше, це ваша мала Батьківщина. Любіть її. Щоб могли навчити дітей і внуків своїх слів:

«Я люблю тебе моє село, моя ти Батьківщино.
Я люблю тебе, Україно!»

Закінчуючи цю нескінченну сьогоднішню історичну розповідь про рідне село, з якого Ти, або предки Твої родом, автор повторить слова відомого українського поета-пісняра, нашого земляка, Миколи Лукова:

«Приїжджайте,
приїжджайте,
приїжджайте частіше додому».

Анатолій НАГРЕБЕЦЬКИЙ

ХРОНІКА
основних подій, які відбувалися у селі Конатківці за період існування (1448-2016рр.)

1448 р. – перша письмова згадка про Кунатовці, як спадщина шляхетського роду Кунатовських.

1564 р. – в записі Подільського старости згадується про те, що Кунатовські являються володарями Кунатовець.

1586 р. – власник Кунаець Кунатовський Семашко вимушено продав село Яну Замойському.

1599 р. – с.Кунатовці згадуються у переліку сіл Шаргородської пустки.

1599-1628 рр. – село належало сину Яна Замойського Томашу Замойському.

1640 р. – Гійом Боплан наніс на свою карту Поділля село Кунатовці.

1648 р. – Кунатовці зазнають певного спустошення від боїв між поляками і козацькими військами Б.Хмельницького.

1667 р. – в Кунатовцях силами прихожан побудовано церкву Воздвиження Хреста, яка проіснувала понад сто років.

1671 р. – козацький полковник Іван Сірко із своїм військом прогнав
татарський загін від Лучинця аж до Іллінців і там розгромив татарів вщент.

1672-1699 рр. – село Кунатовці належало до Османської імперії.

1734 р.	– кунатовські селяни брали участь у гайдамацькому русі під керівництвом сотника Г.Верлана.
1771 р.	– село вперше згадується під назвою Конатківці
1771 р.	– конатківські прихожани розібрали і продали стару дерев'яну церкву прихожанам с.Будне.
1771-1775 рр.	– в Конатківцях на кошти княгині Людвіки Любомирської збудована Воздвиженська церква.
14.09.1775 р.	– в с.Конатківці освячено Воздвиженську церкву, яка збереглася й понині.
08.04.1793 р.	– генерал-губернатор Подільської губернії Кречетніков оголосив маніфест Катерини II про приєднання до Російської імперії земель, які раніше належали Польщі (Речі Посполитій). Конатківці в статусі села стали належати до Ямпільського повіту Брацлавської губернії.
1795 р.	– Конатківська греко-католицька Воздвиженська церква стала належати Московському патріархату.
1830-1831 рр.	– після невдалого польського повстання проти царської Росії землі й село Конатківці перейшли під володіння російського офіцера Олексія Калашнікова.
1845 р.	– у навколишніх селах і в т.ч. в Конатківцях виникало селянське повстання проти кріпацтва.
19.02.1861 р.	– земельна Реформа в Росії, внаслідок чого в Конатківцях понад 370 душ були позбавлені кріпацтва.
1861-1897 рр.	– село Конатківці належало до Серб'янської волості.
1866 р.	– в архівних матеріалах констатується функціонування, побутування в Конатківцях церковно-приходської школи.
1869 р.	– в Конатківцях побудовано приміщення школи.
1869 р.	– село Конатківці належало до Лозівської волості.

1877 р.	– землями Конатковець володіла Марія Олексіївна Колеснікова, частиною земель володіла Олена Дембіцька.
1879 р.	– Воздвиженська трьох купольна церква поновлена, виготовлено новий, нижній її ярус, а також поновлений трьохярусний іконостас.
1892 р .	– в Конатківцях побудовано пивоварний завод, власником якого був німець Броур.
1897-1904 рр.	– село Конатківці належало до Лучинецької волості.
01.01.1905 р.	– створено укрупнену Серб'янську волость, до якої увійшло село Конатківці.
Травень 1905 р.	– в Конатківцях відбувся страйк селян проти свавілля поміщиць.
20.08.1914 р .	– народився учасник Другої світової війни, головний герой роману «Прапороносці» Хаєцький Хома Гнатович.
6 жовтня 1918 р.	– народився Пшук Іван Опанасович, кандидат історичних наук.
Листопад 1920 р.	– створено Комітет Незаможних Селян (КНС).
15.01.1921 р.	– відбувся сход села, на якому створено сільську раду, яку очолив О.Кучер.
Лютий 1923 р.	– с.Конатківці ввійшло до складу Лучинецького району Могилівського округу.
Березень 1923 р.	– в селі засновано комуну «Світова зірниця».
1924-1928 рр.	– силами комуни збудовано греблю і викопано ставок, а згодом жилий будинок на 20 квартир, млин, олійню, криницю, корівник, свинарник, конюшню, пекарню, майстерню по дереву, кузню, гуртожиток.
1928 р.	– розпочато будівництво в селі школи, клубу, дитячих ясел, сільмагу, бані.
1929 р.	– створено окремий колгосп «Трудовик», який очолив Шевчук Профирій.

Березень 1930 р.	– повстання конатківських селян проти насильницької колективізації.
Лютий 1931 р.	– с.Конатківці стали належати до Копайгородського району, в складі якого село перебувало до 15.10.1937 р.
1932-1933 рр.	– в селі від голоду померло понад 250 осіб.
1936 р.	– в селі вперше з'явився трактор «Універсал».
15.10.1937 р.	– с.Конатківці стало належати до Шаргородського району.
1940 р.	– колгосп «Світова зірниця» і колгосп «Трудовик» об'єдналися в один під назвою «Трудовик».
Квітень 1940 р.	– відбулася депортація конатківських селян у Бесарабію (Тарутинський район).
22 липня 1941 р.	– розпочалася окупація села німецько-румунськими військами, яка тривала до 18 березня 1944 р.
17 лютого 1944 р.	– в селі перебувало рейдом Вінницьке партизанське з'єднання Я.Мельника.
10.03.1944 р.	– в селі відбувся великий бій між партизанами і румунськими військами, в якому загинуло 5 партизанів і 10 поранено.
11.03.1944 р.	– румунські вояки зігнали до великого дерев'яного складу-магазину понад 150 людей, серед яких були жінки і діти, і зачинили всіх, як заручників. На щастя, трагедії не сталося.
22.03.1944 р.	– с. Конатківці звільнено радянськими військами від окупантів.
1939-1945 рр.	– за роки Другої світової війни з Конатковець мобілізовано понад 400 чоловіків, 162 з яких загинули.
1946 р.	– колгосп «Трудовик» перейменовано на колгосп «Комінтерн».
27.11.1952 р.	– народився майбутній доцент, професор, доктор юридичних наук, державний діяч Тимошенко В.А.

1954 р.	– в селі започатковано роботу стаціонарного дитячого садка.
1956 р.	– силами колгоспу «Комітерн» побудовано приміщення дитячого садка.
1956 р.	– Указ Президії Верховної ради СРСР про нагородження бригадира рільничої бригади колгоспу «Комінтерн» Богацького Миколу Власовича орденом Трудового Червоного Прапора.
01.09.1958 р.	– Конатківська семирічна школа стала носити статус восьмирічної школи.
1959 р.	– сільську раду с.Конатковець приєднано до Івашковецької укрупненої сільської ради. У цьому ж році обєдналися і два колгоспи цих сіл під назвою ім. І.Франка.
19.06.1960 р.	– народився керівник Гніванського гранітного кар'єру, меценат, Людина 2012 року області Берещук Віктор Онуфрійович, нагороджений орденом Преподобного Нестора Літописця та орденом Української Православної церкви Рівноапостольського Володимира.
01.01.1963 р.	– у Конатківцях створено окремий колгосп ім. Фрунзе, відокремившись від колгоспу ім. І.Франка.
01.01.1963 р.	– ліквідовано Шаргородський район і с.Конатківці стало належати до укрупненого Жмеринського району.
01.01.1965 р.	– відновлено Шаргородський район і с.Конатківці стало належати знову до Шаргородського району.
1967 р.	– село повністю електрифіковано і радіофіковано.
1973 р.	– в с.Конатківці відкрито поштове відділення.
1976-1993 рр.	– в селі, силами колгоспу, побудовано будинок тваринника, Будинок культури, торговий комплекс, дитячий садок, водогін. Було розпочато будівництво пивоварного заводу, побудовано десятки житлових будинків для мешканців села.

09.05.1989 р.	– в селі відремонтовано пам'ятник загиблим воїнам у Другій світовій війні.
1995-2003 р.	– проведено розпаювання колгоспних земель та майна. Створено нові сільськогосподарські підприємства: СТОВ «Мрія», агрофірма «Відродження», ПП «Конатківське» та ін.
11.09.1997 р.	– у м.Вінниця героїчно загинув уродженець села, правоохоронець Страчков Микола Володимирович.
1999 р.	– під час проведення археологічних досліджень під керівництвом С.О.Гусєва в урочищі «Поляна» поблизу Конатковець виявлено трипільське поселення.
Вересень 2006 р.	– побудовано і освячено новий Свято-Михайлівський храм.
Листопад 2008 р.	– відкрито пам'ятник односельчанам, які померли за роки голодомору та репресій у 30-х роках XX століття.
2012 р.	– відбулося об'єднання Конатковецької школи I-II ступенів з дитячим садочком. Заклад став носити назву НВК (навчально-виховний комплекс).

Використана література та матеріали

Анапович О., Козацька енциклопедія… Київ, 2009, с.515.

Архів Пд.-Зах. Росії, ч.1, т.1, Київ, 1886, с.192.

Баженов Л.В. Шаргородщина в археологічних та історичних дослідженнях… Кам.-Под., 2014.

Богослов Б. Сіонізм проти українців. Одеса, 2008, с.89.

Бондаревський А.В. Волосне управління та становище селян на Україні після реформи 1861 року. К., 1961, с.3-14.

Боплан Г. Опис України, Львів, 1990.

Гальчак С.Д. Поділля: природа, людина…, Кам.-Под. 2006.

Гжицький В. Опришки-Кармалюк. Львів, 1971, сс.354-379.

Гончар Олесь. Прапороносці – Голубий Дунай, глава VI, с. 179.

Грушевский М.С. Барское староство, Киев, 1894.

Гуржій О.І. Верлан. (Енциклопедія історії України), Київ, «Наукова думка», 2003, с.688.

Гусєв С.О., Трипільське поселення. Конатківці в Подністров'ї. Київ, 2003, сс.310-314.

ДАВО ф.Д. – 804, оп.-1, спр.-1. Матеріали комісії в справах рекрутів.

ДАВО ф.р. 925, оп. 8, спр.5, арк.107

ДАВО ф.р. 835, оп.1, спр.11, арк.257

ДАВО ф.р. 925, оп.8, спр.80, арк.162.

Документи Б.Хмельницького (1648-1957), Київ, 1961, с.190.

Дорош М.Н. Битва на Сниводі 1362 року, Вінниця, 2012.

Задорожнюк А. Опис Подільської Губернії, Кам.-Под., 1830.

Історія України в документах та матеріалах, т.III, Київ, 1941, сс.66-67, 115.

Історія міст і сіл УРСР. т. 26, Київ, 1972.

Костомаров Н.И, Богдан Хмельницкий, Москва, 1995, с.445.

Крылов А. Населенные места Подольской губернии. Кам.-Под., 1905.

Малаков Д. По Восточному Подолью, Москва, 1988, сс.113-117.

Матеріали Державного Архіву Вінницької області

Матеріали Шаргородського районного архіву.

Матеріали Конатковецької сільської ради.

Матеріали домашніх архівів жителів села Конатківці Богацького М.М., Богацького М.В., Пронюка І.К., Здирко Т.Т., Миронюк Г.К., Загороднюка В.І.

Миронюк Г.К. Хаєцький Хома Гнатович – герой роману «Прапороносці».

Нагребецький А.Н. Моя Плебанівка, Вінниця, 2004.

Нагребецький А.Н. Трагедія мого краю, Вінниця, 2008.

Нариси історії Поділля, Хмельницький, 1990, с.76-77.

Переможці, т.8, Шаргородський район, Вінниця, 2014.

Петренко В.І. Більшовицька влада та українське селянство у 20-30-х роках ХХ ст.. Вінниця, 2008. с.290.

Петренко О.С. Історія адмінподілу Вінницької області, Вінниця, 2008.

Подільська старовина. Науковий збірник. Вінниця, 1993. сс.155-156, 211.

Подольские епархиальные ведомости, 1863, №14, стр.556.

Реабілітовані історією. Вінницька область, томи 2, 3, 4, 5.

Редько Т. Газета «33-й канал», 2015, №14, 27, 32, 34, 35.

Реєстр війська Запорозького, 1649 року, Київ, 1995, с.250-252.

Романюк І.М. Українське село в 50-60-х роках ХХ ст., Вінниця, 2005. с.28.

Русина О.В. Україна під татарами; Литвою. К., 1998, т.6.

Сіцінський Є. Нариси з історії Поділля, Вінниця, 1927, ч.1.

Смолій В.А., Степанков В.С. Богдан Хмельницький, Київ, 1995, сс.293, 422, 425.

Періодичні видання:

Комсомольське плем'я, 1983, №93.

Комунар, 1982, 1984, 1986, 1988, 1991 рр.

Шаргородщина, 1998, 2013, 2015 рр.

Зміст

Розділ I

Минувшина Конатківських земель 5
Період належності наших земель до Литви 15
Історія виникнення села 20
Залежність Поділля від татар 25

Розділ II

Географічне розташування Конатковець
та природно-кліматичні умови 37
Розбудова села 45
Нові промисли у нових власників Поділля 48

Розділ III

Визвольна війна на Шаргородщині 54
З біографії Данила Нечая 62
Полк Брацлавський – Данило Нечай – полковник ... 66
Наш край під турецьким ярмом 80
Шаргород – центр зародження гайдамацького
руху на Україні 86

Розділ IV

Поділля під протекторатом московського
патріархату 95
Події на Шаргородщині у XIX столітті 100

Розділ V

З історії виникнення волостей
та про царську реформу 1861 року 111
Про службу в царському війську 115
Домашні промисли і ремесла 118

Розділ VI

Село у вирі повстань, воєн та революцій..... 132
Країна без царя 139
В умовах НЕПу..... 146

Розділ VII

30-ті роки XX століття 152
Колективізація 153
Голодомор 160
Соціалізм у Конатківцях 178
Політика методом репресій 184
Дорога поблизу села Лучинчик, що зветься «Сталінською»..... 190
Конатківський фольклор..... 194
Життя селян перед початком війни 199

Розділ VIII

Роки війни у Конатківцях 202
Партизанськими шляхами..... 205
Перемога – одна на всіх..... 223
Пам’ятаємо, перемагаємо 245

Розділ IX

Післявоєнна відбудова 289
Роки випробувань у незалежній Україні 310

Розділ X

Влада на селі 324
Ними гордиться село 348
Війни, яких могло б не бути..... 374

Розділ XI

Історія навчальних закладів
у Конатківцях 380
«Комунарівські» діти 413
Культурний розвиток села 416
Народні умільці 430
Дві святині – два обереги села 435
Медицина в селі 449
Поштове відділення зв'язку 453
Торгівля у Конатківцях 456
Легенди і топоніміка села 458

Розділ XII

Висновки або Правда про наше минуле 471
ХРОНІКА основних подій, які відбувалися
у селі Конатківці за період
існування (1448-2016 рр.) 482
Використана література та матеріали 488

Вони допомагали в написанні цієї книги:

Загороднюк Володимир Іванович – депутат Шаргородської районної ради

Пронюк Іван Костянтинович – пенсіонер

Захандревич Таїсія Тимофіївна – вчителька-пенсіонерка

Винославська Наталія Петрівна – секретар ВАТ «Гніванський кар'єр»

Магдалюк Галина Кирилівна – вчителька-пенсіонерка

Тимошенко Володимир Андрійович – генерал-лейтенант СБ України

Шилюк Людмила Петрівна – журналіст, фотограф

Мазур Олег Олександрович – землевпорядник сільської ради

Григоришин Михайло Тимофійович – колишній агроном колгоспу, пенсіонер.

Анатолій Никифорович НАГРЕБЕЦЬКИЙ

КОНАТКІВЦІ — єдине село на планеті

Керівник проекту
БЕРЕЩУК Віктор Онуфрійович

Подається в авторській редакції

Комп'ютерний набір
Світлана Романова

Комп'ютерне редагування
Михайло Бойко

Видавець
ТОВ «Меркьюрі-Поділля»

Свідоцтво суб'єкта видавничої справи
ДК № 4136 від 11.08.2011
Підписано до друку 25.03.2016
Папір офсетний. Ум.-друк. арк. 12,85.
Гарнітура Times New Roman
Друк офсетний. Наклад 200 прим. Зам 9
Друк ПП Балюк І.Б.
Тел./факс: (0432) 52-08-02
e-mail: balyk2@mail.ru